

S. BRUNONIS ASTENSIS

EPISCOPI SIGNIENSIS

COMMENTARIA IN MATTHÆUM.

INCIPIT PROLOGUS S. HIERONYMI.

I Post Pentateuchum Moysi, ut nova veteribus jungeremus, tuæ voluntati obedientes, brevi satis, facilique expositione (16) quatuor Evangeliorum libros in hoc uno volumine coarctavimus. Et Matthæum quidem, qui cæteris secundum ordinem prior erat, totum ex ordine exposuimus: atque inter ipsum et alios evangelistas, ubicunque nobis necessarium visum est, pacem et concordiam composuimus. In Marco vero ea tantum exponere curavimus quæ in Matthæo exposita non erant. Superfluum enim videbatur nobis, ut quod in Matthæo expositum erat, iterum in Marco exponeretur. Similiter autem fecimus in Luca, et in Joanne, ea solum exponentes in posterioribus, quæ exposita non fuerant in prioribus. Sic cum breviori sermone vera omnia exposuerimus, nec superflua diximus, nec necessaria pertransivimus. Divisimus autem Matthæum in quatuor partes (17), Lucam in duas, Joannem in tres, ut (18) titulis inspectis, facilius id quod quærit lector inveniat.

MATTHÆUS IN PRIMA PARTE.

- I. Liber generationis Jesu Christi.
- II. Cum esset desponsata mater ejus Maria Joseph.
- III. Cum ergo natus esset Jesus in Bethlehem Juda.
- IV. Angelus Domini apparuit in somniis Joseph.
- V. Defuncto autem Herode, ecce angelus Domini.
- VI. Venit Joannes Bapt. prædicans in deserto.
- VII. Tunc Jesus ductus est in desertum a Spiritu.
- VIII. Cum audisset Jesus quod Joannes traditus esset.
- IX. Ambulans autem juxta mare Galilææ.
- X. Circuibat Jesus totam Galilæam.
- XI. Videns Jesus turbas, ascendit in montem.
- XII. Vos estis sal terræ.
- XIII. Audistis quia dictum est antiquis (19)
- XIV. Audistis quia dictum est antiquis, non mœchaberis.
- XV. Pater noster, qui es in cœlis.
- XVI. Cum jejunatis nolite fieri, sicut hypocritæ.
- XVII. Lucerna corporis est oculus.

(16) Sic cod. noster, commoditatis profecto, quam et in specimine Taurinensis compositione.

(17) Marcum omittit, quod nullas in partes dividat.

- MATTHÆUS IN SECUNDA PARTE.**
- XVIII. Nemo potest duobus dominis servire.
 - XIX. Nolite judicare et non judicabimini.
 - 2** XX. Nolite dare sanctum canibus.
 - XXI. Petite, et dabitur vobis.
 - XXII. Attendite a falsis prophetis.
 - XXIII. Et factum est, cum consummasset,
 - XXIV. Cum autem descendisset de monte.
 - XXV. Cum autem introisset Capharnaum, accessit ad eum centurio.
 - XXVI. Et cum venisset Jesus in domum Petri.
 - XXVII. Et ascendente eo in naviculam.
 - XXVIII. Et cum venisset transfretum in regionem Gerasenorum.
 - XXIX. Et ascendens in naviculam, transfretavit.
 - XXX. Et cum transiret inde Jesus, vidit hominem sedentem in thelonio.
 - XXXI. Tunc accesserunt ad eum discipuli Joannis.
 - XXXII. Hæc eo loquente ad eos, ecce princeps unus accessit, et adorabat eum dicens.
 - XXXIII. Et transeunte inde Jesu, secuti sunt eum duo cæci.
 - XXXIV. Egressis autem illis, obtulerunt ei hominem mutum.
 - XXXV. Et circuibat Jesus omnes civitates et castella.
 - XXXVI. Tunc dicit discipulis suis: Messis quidem multa.
 - XXXVII. In quamcunque autem civitatem aut castellum intraveritis.
 - XXXVIII. Ecce ego mitto vos sicut oves in medio luporum.
 - XXXIX. Cum autem persequerentur vos in civitate ista.
 - XL. Nolite ergo arbitrari, quia venerim mittere pacem in terram.
 - XLI. Joannes autem cum audisset in vineulis opera Christi.
 - XLII. Cui autem similem æstimabo generationem istam?

(18) Cod. ut.

(19) Sequitur in textu allegato in Commentario Evangelii non occides.

XLIII. In illo tempore respondens Jesus dixit : A Confiteor tibi Pater.

XLIV. In illo tempore abiit Jesus Sabbato per sabbatum.

XLV. Et cum inde transisset, venit in synagoga eorum.

XLVI. Exeuntes autem Pharisei, consilium faciebant adversus eum, quomodo eum perderent.

MATTHÆUS IN TERTIA PARTE.

XLVII. Tunc oblatus est ei homo dæmonium habens, cæcus et mutus, et curavit eum, ita ut loqueretur, et videret.

XLVIII. Tunc responderunt ei quidam de Scribis.

XLIX. Cum immundus spiritus exierit ab homine.

L. Adhuc eo loquente ad turbas, ecce mater ejus.

LI. In illo die exiens Jesus de domo sedebat secus mare.

LII. Et locutus est eis multa in parabolis dicens, ecce exiit qui seminatur.

LIII. Aliam parabolam proposuit illis dicens : Simile est factum regnum cælorum homini, qui seminavit bonum semen in agro suo.

LIV. Aliam parabolam proposuit eis dicens : Simile est regnum cælorum grano sinapis.

LV. Aliam parabolam locutus est eis : Simile est regnum cælorum fermento.

LVI. Simile est regnum cælorum thesauro abscondito in agro.

LVII. Simile est regnum cælorum homini negotiatori.

LVIII. Iterum simile est regnum cælorum sagæ missæ in mare.

LIX. Et factum est cum consummasset Jesus parabolas istas, transiit inde.

LX. In illo tempore audivit Herodes Tetrarcha famam Jesu.

LXI. Vespere autem facto accesserunt ad eum discipuli ejus dicentes : desertus est locus, et hora jam præterit.

LXII. Et statim jussit discipulos ascendere in naviculam.

LXIII. Tunc accesserunt ad eum ab Hierosolymis Scribæ et Pharisei dicentes; quare discipuli tui transgrediuntur traditiones seniorum, non enim lavant manus.

LXIV. Et egressus inde Jesu recessit in partes Tyri et Sidonis.

LXV. Et cum transisset inde Jesus, venit secus mare Galilææ.

LXVI. Jesus autem convocatis discipulis suis, dixit : Misereor turbæ.

LXVII. Et dimissa turba, ascendit in naviculam.

LXVIII. Venit autem Jesus in partes Cæsariæ Philippi.

LXIX. Tunc Jesus dixit discipulis suis : Si quis vult post me venire, abneget semetipsum.

LXX. Et post dies sex assumpsit Jesus Petrum et Jacobum et Joannem fratrem ejus.

LXXI. Et interrogaverunt cum discipuli, dicen-

tes; quid ergo Scribæ dicunt, quod Eliam oportet primum venire.

LXXII. Et cum venisset ad turbam, accessit ad eum homo genibus ante eum provolutus, dicens : Domine, miserere filio meo, quia lunaticus est.

LXXIII. Conversantibus autem in Galilæa, dixit illis Jesus : Filius hominis tradendus est.

LXXIV. In illa hora accesserunt discipuli ad Jesum dicentes : Quis putas major est in regno cælorum?

LXXV. Quid vobis videtur, si fuerint alicui centum oves?

LXXVI. Si autem peccaverit in te frater tuus.

LXXVII. Ideo assimilatum est regnum cælorum homini regi.

3 MATTHÆUS IN QUARTA PARTE.

LXXVIII. Et accesserunt ad eum Pharisei tentantes eum, et dicentes; si licet homini dimittere uxorem suam.

LXXIX. Tunc oblatis sunt ei parvuli.

LXXX. Et ecce unus accedens, ait illi : Magister bone, quid boni faciam, ut habeam vitam æternam?

LXXXI. Tunc respondens Petrus dixit ei : ecce nos reliquimus omnia.

LXXXII. Multi autem erunt primi, novissimi; et novissimi primi.

LXXXIII. Et ascendens Jesus Hierosolymam assumpsit duodecim discipulos suos secreto.

LXXXIV. Et egredientibus illis ab Jericho.

LXXXV. Et cum appropinquassent Hierosolymam.

LXXXVI. Et cum intrassent Hierosolymam, commota est universa civitas.

LXXXVII. Quid autem vobis videtur? Homo quidam habebat duos filios.

LXXXVIII. Aliam autem parabolam audite : Homo erat paterfamilias, qui plantavit vineam.

LXXXIX. Simile factum est regnum cælorum homini regi, qui fecit nuptias filio suo.

XC. Et abeuntes Pharisei consilium inierunt, ut caperent eum in sermone.

XCI. In illo die accesserunt ad eum Sadducæi, qui dicunt non esse resurrectionem.

XCII. Pharisei autem audientes quod silentium imposuisset Sadducæis.

XCIII. Congregatis autem Phariseis, interrogavit eos Jesus dicens : quid vobis videtur de Christo?

XCIV. Super cathedram Moysi sederunt Scribæ et Pharisei.

XCV. Væ autem vobis Scribæ et Pharisei hypocritæ, qui clauditis regnum cælorum.

XCVI. Væ vobis Scribæ et Pharisei hypocritæ, quoniam mundatis quod deforis est calicis.

XCVII. Væ vobis Scribæ et Pharisei hypocritæ, qui ædificatis sepulcra prophetarum.

XCVIII. Ecce ego mitto ad vos prophetas et sapientes et Scribas, et ex illis occiditis.

XCIX. Et egressus Jesus de templo ibat.

C. Cum vos ergo videritis abominationem desolationis.

CI. Tunc simile est regnum cœlorum decem virginibus.

CII. Sicut enim homo peregre proficiscens vocavit servos suos.

CIII. Cum autem venerit Filius hominis in majestate sua.

CIV. Scitis, quia post biduum Pascha fiet.

CV. Vespere autem Sabbati.

CVI. Undecim autem discipuli abierunt in Galilæam.

MARCUS.

I. Initium Evangelii Jesu Christi.

II. Ascendens Jesus in montem.

III. Et dicebat Jesus : Sic est regnum Dei.

IV. Exiens Jesus de finibus Tyri.

V. Et veniunt Bethsaidam, et adducunt ei cœcum.

VI. Omnis igne salietur, et omnis victima salietur.

VII. Cum transisset Sabbatum, Maria Magdalena et Maria Jacobi emerunt aromata.

VIII. Et illæ exeuntes fugerunt de monumento.

IX. Recumbentibus undecim discipulis, apparuit illis Jesus.

LUCAS IN PRIMA PARTE.

I. Quoniam quidem multi conati sunt ordinare.

II. Fuit in diebus Herodis regis Judææ sacerdos.

III. Missus est angelus Gabriel a Deo.

IV. Exurgens autem Maria.

V. Elisabeth autem impletum est tempus pariendi.

VI. Factum est autem in diebus illis, exiit edictum a Cæsare Augusto.

VII. Et factum est ut discesserunt ab eis angeli in cœlum, pastores loquebantur ad invicem.

VIII. Et postquam consummati sunt dies octo, ut circumcideretur puer.

IX. Et postquam impleti sunt dies purgationis ejus.

X. Et ecce homo erat in Jerusalem cui nomen Simeon.

XI. Et erat pater ejus, et mater, mirantes super his.

XII. Et ibant parentes ejus per omnes annos in Jerusalem.

XIII. Factum est verbum Domini super Joannem Zachariæ filium.

XIV. Et ipse Jesus erat incipiens quasi annorum triginta.

XV. Et egressus est Jesus in virtute spiritus in Galilæam.

XVI. Et cum turbæ irruerent in eum ut audirent verbum Dei.

XVII. Factum est autem in Sabbato secundo primo.

XVIII. Rogavit Jesum quidam Pharisæus ut manducaret cum illo.

XIX. Factum est autem cum complerentur dies assumptionis ejus, et ipse faciem suam firmavit ut iret in Jesus.

XX. Qui vos audit, me audit.

XXI. Quidam legis peritus surrexit tentans illum.

XXII. Intravit Jesus in quoddam castellum, et mulier quædam Martha nomine.

XXIII. Et factum est, cum esset in loco orans.

XXIV. Et ait ad illos. Quis vestrum habebit amicum?

XXV. Væ vobis qui ædificatis monumenta prophetarum.

XXVI. Dixit ei quidam de turba : Magister, dic fratri meo, ut dividat mecum hæreditatem.

B

LUCAS IN SECUNDA PARTE.

XXVII. Sint lumbi vestri præcincti.

XXVIII. Ignem veni mittere in terram,

XXIX. Aderant autem quidam ipso in tempore nuntiantes illi de Galilæis.

XXX. Dicebat autem hanc similitudinem : Arborem fici habebat quidam.

XXXI. In ipsa die accesserunt quidam Pharisæorum dicentes illi : Exi et vade hinc, quia Herodes vult te occidere.

XXXII. Et factum est dum intraret in domum cujusdam principis Pharisæorum sabbato manducare panem.

XXXIII. Homo quidam fecit cœnam magnam.

C

XXXIV. Si quis venit ad me et non odit patrem suum.

XXXV. Erant autem appropinquantibus ei publicani et peccatores.

XXXVI. Homo quidam habebat duos filios, et dixit adolescentior ex illis patri.

XXXVII. Homo quidam erat dives, qui habebat villicum.

XXXVIII. Homo quidam erat dives, et induebatur purpura et bysso.

XXXIX. Quis autem vestrum habens servum arantem.

XL. Occurrerunt ei decem viri leprosi.

D

XLI. Interrogatus autem a Pharisæis, quando venit regnum Dei.

XLII. Dicebat autem et parabolam ad illos quoniam oportet semper orare.

XLIII. Dixit autem ad quosdam, qui in se confidebant tanquam justi.

XLIV. Ingressus autem perambulabat Jericho, et ecce vir nomine Zachæus.

XLV. Homo quidam nobilis abiit in regionem longinquam.

XLVI. Et ut appropinquavit, videns civitatem, flevit super illam.

XLVII. Erunt signa in sole et luna.

XLVIII. Erat autem diebus docens in templo, noctibus vero exiens morabatur in monte, qui vocatur Oliveti.

XLIX. Duo ex discipulis ibant ipsa die in castellum.

L. Cum autem hæc loquuntur, stetit Jesus in medio eorum.

JOANNES IN PRIMA PARTE.

I. In principio erat Verbum.

II. Joannes testimonium perhibet de ipso.

III. Et hoc est testimonium Joannis.

IV. Altera die vidit Joannes Jesum venientem.

V. Et die tertia nuptiæ factæ sunt.

VI. Et prope erat Pascha Judæorum.

VII. Erat autem homo ex Pharisæis Nicodemus.

VIII. Post hæc venit Jesus, et discipuli ejus in Judæam.

IX. Facta est ergo quæstio ex discipulis Joannis cum Judæis de purificatione.

X. Ut ergo cognovit Jesus, quia audierunt Pharisæi, quia Jesus plures discipulos facit et baptizat, quam Joannes.

XI. Venit ergo in civitatem Samariæ, quæ dicitur Sichar.

XII. Post duos autem dies exiit inde, et abiit in Galileam, et tunc quidem venit Nazareth.

XIII. Et erat quidam regulus, cujus filius instruabatur Capharnaum, *In Matth.*

XIV. Et erat dies festus Judæorum.

XV. Propterea persequebantur Judæi Jesum, quia hæc faciebat in Sabbato.

XVI. Post hæc abiit Jesus trans mare Galilææ, quod est Tyberiadis.

XVII. Murmurabant ergo de illo Judæi, quod dixisset: Ego sum panis, qui de cælo descendi.

XVIII. Ego sum panis vivus qui de cælo descendi.

XIX. Litigabant Judæi ad invicem dicentes: quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum?

XX. Post hæc ambulabat Jesus in Galilæa: non enim volebat in Judæa ambulare.

XXI. Jam autem die festo mediante, ascendit Jesus in templum.

XXII. Adhuc modicum tempus vobiscum sum.

XXIII. Jesus autem perrexit in montem Oliveti.

JOANNES IN SECUNDA PARTE.

XXIV. Ego sum lux mundi.

XXV. Ego vado, et queretis me.

XXVI. Quis ex vobis arguet me de peccato?

XXVII. Et præteriens Jesus vidit hominem cæcum a nativitate.

XXVIII. Amen amen, dico vobis, qui non intrat per ostium in ovile ovium.

XXIX. Amen, amen dico vobis; quia ego sum ostium.

XXX. Ego sum Pastor bonus.

XXXI. Facta sunt encenia in Hierosolymis.

XXXII. Erat quidam languens Lazarus a Bethania.

XXXIII. Collegerunt ergo pontifices et Pharisæi concilium.

XXXIV. Jesus ergo ante sex dies Paschæ venit in Bethaniam.

XXXV. In crastinum autem turba multa.

XXXVI. Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit.

B 5 XXXVII. Jesus autem clamavit et dixit: Qui credit in me, non credit in me, sed in eum qui misit me.

XXXVIII. Ante diem festum Paschæ sciens Jesus, quia venit hora ejus.

XXXIX. Et ait discipulis suis: Non turbetur cor vestrum.

XL. Si diligitis me, mandata mea servate.

XLI. Si quis diligit me, sermonem in eum servabit.

JOANNES I TERTIA PARTE.

XLII. Ego sum vitis vera.

XLIII. Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem.

XLIV. Hæc mando vobis, ut diligatis invicem.

XLV. Cum autem venerit Paraclitus.

XLVI. At nunc vado ad eum, qui misit me

XLVII. Modicum; et jam non videbitis me.

XLVIII. Amen amen, dico vobis; si quid petieritis Patrem in nomine meo dabit vobis.

XLIX. Hæc locutus est Jesus, et sublevatis oculis in cælum.

L. Hæc cum dixisset, egressus est cum discipulis suis trans torrentem Cedron.

LI. Una autem Sabbati Maria Magdalene venit mane, cum adhuc tenebræ essent, ad monumentum.

LII. Maria autem stabat ad monumentum foris plorans.

D LIII. Cum esset sero die illa una Sabbatorum.

LIV. Manifestavit se Jesus ad mare Tiberiadis.

LV. Cum ergo prandissent, dicit Simoni Petro.

LVI. Et cum hoc dixisset, dicit ei: Sequere me.

PARS PRIMA.

I. [CAP. I.] *Liber generationis Jesu Christi filii David filii Abraham* (20). Quare beatus Matthæus evangelista a Christi generatione initium sumat, hanc maximam et principalem causam esse putamus, ut Salvatorem nostrum de progenie David, et de tribu Juda secundum carnem, descendisse ostendat. Incipiens itaque ab Abraham, et per Judæ lineam veniens ad David, totam sibi succedentium genealogiam ex ordine texit, usquedum veniat ad Joseph virum Mariæ, de qua natus est Jesus qui vocatur Christus. Nam et Abraham et David Christus Dominus noster promissus fuerat; et quod de tribu Juda originem duceret, fuerat prophetatum. Dixerat enim Dominus Abraham: (21) « In semine tuo hæreditabo omnes gentes. » Hoc autem Apostolus exponens, ait: « Non dixit in seminibus, quasi in multis, sed quasi in uno, et semini tuo, qui est Christus (Galat. III, 16). » Judæ quoque filio suo Jacob patriarcha benedicens, ait: « Juda, te laudabunt fratres tui: manus tua in cervicibus inimicorum tuorum; adorabunt te filii patris tui. Catulus leonis Juda; ad prædam, fili mi, ascendisti; quiescens acubuisti ut leo, et quasi læna, quis suscitabit eum? non auferetur sceptrum de Juda, et dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est, et ipse erit expectatio gentium (Gen. XLIX, 1). » In hoc quoque Evangelio sicut in sequentibus legitur (Matth. II, 5), cum Herodes principes sacerdotum, et Scribas populi interrogaret, ubi Christus nasceretur, responsi illi est ab illis: « In Bethleem Juda; sic enim scriptum est per Prophetam: Et tu Bethleem terra Juda nequaquam minima es in principibus Juda: ex te enim exiet dux qui regat populum meum Israel. » Vides ergo, quia Salvator noster Abraham fuerat promissus, et secundum prophetarum dicta de tribu Juda nasciturus expectabatur. Videamus etiam quid regi David de eodem dictum fuerat. Dicat hoc ipse David: « Juravit, inquit, Dominus David veritatem et non frustrabitur eam, de fructu ventris tui ponam super sedem meam (Ps. cxxxI, 41). » Itemque: « Semel juravi in sancto meo, si David mentiar, semen ejus in æternum manebit (Psal. LXXXVII, 35). » Ecce enim

(20) Est a primis hisce verbis hinc descripta homilia Eusebio Emiseno supposita tit., in *nativitate S. Mariæ*, p. 195, edit. Paris. 1575 ap. [Michaelen sonnum et edit. 1554. Quærit 1. cur a Christi generatione initium sumat? respondet, ut J. C. ostendat de progenie Abraham et David, ut jam d. u. fore pollicitus fuerat. Ita et S. Ambrosius lib. III, in Luc. II, quid faciat ad hoc probandum genealogia Joseph? quod necesse fuerit de eadem tribu et stirpe cum Joseph esse Mariam. Vide hic quoque Ambros. l. all. De utroque pariter S. Hieronymus ad h. l. V. et Cornelium Jansen. Concord. cap. 6,

A non solum promittitur, verum etiam juratur, quod de stirpe David secundum carnem Christus oriatur. Unde non immerito factum est, ut pluribus in locis filius David Christus vocetur. Hoc enim et pueri clamabant: « Osanna filio David, benedictus qui venit in nomine Domini (Matth. XXI, 9). » Hoc et mulier Chanaanæ dicebat: « Misere mei, fili David (Matth. xv, 22). » Unde ipse quoque Judæus interrogans, ait: « Quid vobis videtur de Christo? cujus filius est? Dicunt ei, David (Matth. xxII, 42). » Quis igitur Christum esse aliquem credere posset, nisi prius eum de stirpe David certissime natum esse constaret? Merito igitur evangelista de Christo locuturus, statim in principio suæ locutionis eum de semine Abraham, de tribu Juda, et de progenie David natum esse ostendit (22). Ostensa autem causa, cur tale exordium evangelista suscepit; Judæis et hæreticis, cæterisque respondeamus, quibus hanc eandem causam nihil ad rem pertinere videtur, nisi filium Joseph Christum esse credamus. Non enim hoc loco Mariæ, sed Joseph generatio textitur. Quid enim ad Christum pertinet, quod Joseph probatur esse filius David, cum non de Joseph, sed de Maria natus sit Christus? Sicut enim secundum divinitatem Salvator noster nullam habuit matrem, ita et secundum humanitatem nullum habuit patrem. Audiant ergo isti hoc quod in lege præcipitur, ut videlicet omnes viri ducant uxores de tribu et cognatione sua, et cunctæ femine maritos de eadem tribu accipiant, ut hæreditas præmaneat in familiis, nec sibi commisceantur tribus, sed ita maneant, ut a Domino separatæ sunt (23). Probatum est ergo legis testimonio, Virginem Mariam atque Joseph de eadem tribu et cognatione fuisse: neque enim aliter secundum legem conjugii potuissent, nisi de eadem tribu ambo fuissent. Si enim aliquis mihi objiciat (24), multos de alia quoque, et non tantum de propria tribu duxisse uxores; respondeo, non solum hoc, sed et multa alia plerumque contra legem Judæos fecisse; Joseph vero contra legem agere non poterat, utpote qui justus erat, et Deum in omnibus offendere timebat. Hæc autem lex, etsi fortasse non ad plenum ab aliis

D et Maldonatum ad cap. I Math. v. 16, et interpretes cæteros qui eadem ferme repetunt omnes.

(21) Non est nisi ad sensum expressus ex Scriptura locus Genes. xxII, 18, ubi dicitur: *Benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ*, quem locum in eandem sententiam profert A. Imperfecti in Matth. Vid. etiam Ecclesiastic. xliV, 23.

(22) Ita Hieronymus ad h. l. Beda, etc.

(23) V. S. Hieron. ad h. l. et S. Jo. Chrysostomum hom. 2. Expressus est in Scriptura locus Num. xxxvi.

(24) Objecit hoc quoque sibi Chrysostomus l. all. et eodem modo solvit.

custodiebatur; ab illis tamen mulieribus custodiri necessarium erat, quæ quoniam fratres non habebant, parentibus suis in hæreditatem succedebant. Sicut præcipit Moyses, imò Dominus per Moysen; ut si aliquis sine filiis defunctus fuerit, ad filias ejus transeat illius hæreditas. Quæ si de alia tribu maritos acciperent, hæreditatem quoque in aliam tribum transire oporteret. Tales ergo necesse est, aut de sua tribu accipere, aut omnino viros non accipere; ne si de alia accipiant, possessiones et hæreditates commisceantur: quod quidem nullatenus fieri licet. Unde manifestum est, beatissimam Virginem Mariam, quæ nobilissima hæres parentibus suis in hæreditatem successerat (siquidem nec fratres habuit, nec habuisse legitur), neminem de alia tribu conjugem accipere potuisse. Sed fortasse dicis eam non habuisse hæreditatem. Lege ergo in Levitico, cap. xxv, et invenies quod nemo hæreditatem suam ex toto vendere poterat, etsi usum ejus vendere potuisset. Veniente namque Jubilæo, omnis hæreditas ad proprium Dominum revertebatur. Quomodo ergo sine hæreditate esse poterat, quæ ex tam nobilissimis parentibus orta fuerat? Illis ergo rationibus manifestissime comprobatur, et Joseph, et beatam virginem Mariam de eadem tribu fuisse. Sed ideo per Joseph evangelista generationem texere voluit, quoniam usus est sanctarum Scripturarum, ubique per viros, nusquam per mulieres generationis seriem ordinare. Omnes ergo generationes ab Abraham usque ad David, generationes xiv, et a David usque ad transmigrationem Babylonis, generationes xiv, et a transmigratioe Babylonis usque ad Christum, generationes xiv. Hoc autem verum, si una eademque persona his numeretur (25), sitque alterius generationis initium quæ alterius finis fuerat: aliter autem non procedit. *Christi autem generatio sic erat.*

II. (26) *Cum esset desponsata mater ejus Maria Joseph, antequam convenirent, inventa est in utero habens de Spiritu sancto.* Primum autem quærendum est cur beata Maria desponsata fuerit? quæ ante partum virgo, in partu virgo, post partum virgo, nunquam virum cognitura erat. Multæ ex hoc rationes reddi possunt. Si enim virum non habuisset et gravida videretur, nulla excusatio subvenire posset, ut quasi adultera non lapidaretur. Quis enim ei

A crederet sine viro concepisse? Quis ei crederet, de Spiritu sancto ejus uterum intumuisse? Erat enim hoc inusitatum, inauditum, et sine exemplo. Melius ergo fuit ut semper virgo, ad tempus non virgo putaretur, quam ut accusata secundum legem lapidaretur. Non enim violatur virginitas falsa opinione. Occiditur autem innocens plerumque falsa accusatione. Poterat enim Dominus et aliter matrem suam, non solum ab injusta damnatione, verum etiam a falsa **7** opinione defendere, si vellet. Cur autem hoc magis voluerit, ipse scit, non ego. Sic ei placuit: placeat ergo et nobis. Indigebat præterea viri auxilium multis modis virgo Maria; quoniam secundum Dei dispositionem in Bethlehem paritura erat; et eam **B** simul cum filio in Ægyptum fugere oportebat. Sic enim a Domino fuerat dispositum, sic a prophetis antea nunciatum; sic futurum erat, et mutari non poterat. Hæc est ergo causa, cur desponsata fuerat (27). *Cum autem esset desponsata mater ejus Maria Joseph, antequam convenirent, inventa est in utero habens de Spiritu sancto.* Quæris fortasse, qualis mater? quare prius, qualis filius? Non habet filius in hominibus parem: non habet mater in mulieribus similem. Speciosus ille præ filiis hominum: speciosa illa, quasi aurora consurgens. Fecit ille matrem suam; quod nemo alius fecit: peperit illa filium, et virgo permansit; quod nulla alia fecit. Fuit ille antequam natus: non fuit ista antequam **C** filius. Quid enim horum mirabilius tibi esse videtur? Utrumque mirabile est; quia neutrum nec prius, nec postea factum est. *Antequam convenirent*, inquit, *inventa est in utero habens de Spiritu sancto.* Quid est, *antequam convenirent* (28)? Antequam simul in una domo habitarent: nondum enim conveniant, nondum simul habitabant; ille in sua, et illa adhuc in sua domo manebat. Et tamen inventa est in utero habens de Spiritu sancto. Quærerem ego a quo inventa fuisset, si talem invenire difficile esset? Multa enim signa sunt, quibus gravida mulieres cognoscuntur. Videbatur igitur gravida ab his qui ei familiares erant (29): nemo tamen eam in aliquo suspectam habebat, quoniam desponsatam esse sciebant. Intellexit hoc tandem et Joseph, et sponsam suam gravidam esse cognovit. Mirabitur ergo, et circa sponsam suam zelotypia (30) movebatur. Quid faceret? proderet eam timebat, ne occideretur.

(25) Idem sensit Augustinus ap. Bedam ad h. l. ubi etiam Hieronymi sententiam memorat, ac postea sequitur; non eundem esse Jechoniam qui primo commemoratur, et cujus post captivitatem filius nominatur, sed illum esse Joacin, hunc Joachin, et scriptorum vitio, et longitudine temporum apud Græcos Latinosque confusum. V. S. Ambrosium l. iii in Luc. Ex recentioribus Jansenium, Maldonatum, a Lapide, Calmet, etc. Mystice iterum nominari Jechoniam scribit S. Gregorius, l. xxviii Moral., c. 9. Augustinus quoque l. ii De consens. evang. c. 4.

(26) Est homilia Emiseno attributa in *Vigilia Nativ. Dom.*, pag. 13.

(27) Ex Hieronymo, ut videtur, ad h. l.: « Quare non de simplici virgine sed de desponsata concipitur? 1 ut per generationem Joseph, origo Maria monstraretur; 2 ne lapidaretur a Judæis ut adultera; 3 ut in Ægyptum fugiens haberet solatium. V. cap. 2 advers. Heivid. et Ambros. Instit. Virg., c. 5 et 6.

(28) Ita cum A. n. sensere nonnulli apud Jansenium, et Caluet, contra quos Cornélius idem a Lapide, etc.

(29) A Joseph inventam « quasi confidentia maritali, » ait Hieronym. et Beda.

(30) In malam partem accipi solet hoc nomen; et nomen ipsum zeli ab AA. ecclesiasticis. Hæc ti-

Dimittere eam cogitabat, quod et sibi facile, nec illi periculosum esse sentiebat. Daret enim ei libellum repudii : sic enim præcipit lex. Hoc est autem quod sequitur : *Joseph autem vir ejus, cum esset justus, et nollet eam traducere, voluit occulte dimittere eam.* Quia enim justus et sanctus erat, potius eam occulte dimittere, quam accusare volebat. Nolebat enim eam traducere in domum suam (31), quia videbat gravidam esse non de suo. *Hæc autem eo cogitante; ecce angelus Domini in somnis apparuit ei dicens : Joseph fili David, noli timere accipere Mariam conjugem tuam.* Cum, inquit, ita cogitaret, cum his angustiis æstualet, cum quid faceret, dubitaret, ecce angelus Domini, ecce nuntius cœlestis; ecce Gabriel (32) consiliator Virginis, ejusque conscius castitatis, cui hæc secreta commissa erant, cui hæc mysteria revelata fuerant, apparuit Joseph in somnis. Et bene quidem in somnis. Si enim Joseph non dormisset, si extra se non fuisset, si mentis oculos apertos habuisset; si solem, qui jam in Maria oriebatur, Spiritu sancto revelante, cognovisset; procul dubio nihil tale cogitare potuisset. Audiamus autem quod angelus dixerit : *Joseph, fili David, noli timere accipere Mariam conjugem tuam.* Noli, inquit, timere, noli dubitare, tolle hanc zelotypiam, pelle suspicionem; non est ut cogitas; nondum cognoscis hanc virginem; nondum bene vidisti Mariam conjugem tuam. Ipsa enim est templum Dei; ipsa est porta cœli; ipsa est domina tua, quam putas esse sponsam tuam : accipe ergo eam jam nunc quasi dominam; accipe eam non tibi traditam, sed commendatam; sis ei obediens ut servus, non imperans ut maritus. Quare hoc? vis audire quare? Quia quod in ea natum est, de Spiritu sancto est. Sufficiat hoc audire, sufficiat et credere : non queramus, qualiter de Virgine incarnatus, et qualiter de Spiritu sancto natus est Christus. Credit enim Virgo, et concepit : hoc enim testatur Elisabeth : « Beata, inquit, quæ credidisti, perficientur ea quæ dicta sunt tibi a Domino (Luc. 1, 45). » Credit Virgo, et operante Spiritu sancto, Verbum

titulus tractatus Cypriani De zelo et livore, ubi de diabolo; « Postquam hominem ad imaginem Dei factum conspexit, in zelum malevolo livore prorupit, non prius alterum dejiciens instinctu zeli, quam ipse zelo ante dejectus, » etc. V. cætera. Dictam aiunt zelotypiam ex ζῆλος et τύπος, quod non amore vero nascatur, sed amoris velut falsa quadam imagine. Apud profanos quoque idem valere videtur : unde illud Cicer. iv, Tuscul. n. 8 : « obrectatio autem est ea, quam intelligi zelotypiam volo, regritudo ex eo quod alter quoque potatur eo quod ipse concupiverit. » Auctorem tamen nostrum accepisse in bonam partem, omnino credo.

(31) Obstat huic significationi evangelicæ verbi traduco Græcus textus παραδωγμάτισσα, quod est cum infamia prodere; est tamen aliorum explicatio, fuitque postea Abulensis.

(32) Hoc idem postea sensit S. Bernardus. hom. 1, Missus est.

(33) V. quæ de hoc nomine et significatione fuse disserit Cornelius Jansenius, cap. 7 Concord. et Maldonatus ad h. l. Jampridem Chrysostomus, ho-

A caro factum est. *Pariet autem filium, et vocabis nomen ejus Jesum.* Quare autem tali nomine vocetur, protinus subinfertur, cum ait : *Ipsæ enim saluam faciet populum suum a peccatis eorum.* Manifestum est ergo, quod Jesus Salvator, interpretatur (33). Hoc autem totum factum est, ut adimpleretur quod dictum est a Domino per prophetam dicentem : *Eccc Virgo in utero habebit et pariet filium, et vocabunt nomen ejus Emmanuel, quod est interpretatum nobiscum Deus.* Hoc enim Judæi falsa calumniantes in codicibus suis, non virginem sed juvenulam inveniri dicunt (34). Quibus nos e contra respondemus : Si non virginem sed juvenulam intelligere volunt, nunquid hoc signum, vel mirandum aliquid esse putant, si quando juvenula pariat? Signum enim esset, si anus peperisset. Unde etiam partus Saræ et Elisabeth pro miraculo habetur : Si vero juvenula pariat, nullum signum esse putatur; hoc enim usitatissimum est. Hoc autem quare dixerit, attende : Isaias enim in eo loco, ubi ista scribit, sic ad Achaz loquitur dicens : « Pete tibi signum a Domino Deo tuo in profundum inferni, sive in excelsum supra. Et dixit Achaz, non petam et non tentabo Dominum; » dixitque Isaias : « Audite ergo, domus Jacob. Nunquid parum vobis est, molestos esse hominibus, quia molesti estis et Deo meo? Propter hoc ipse Dominus dabit vobis signum. » Sed quod signum? « Ecce virgo concipiet et pariet filium (Isa. vii, 14). » Si ergo juvenulam parere, signum non est; ut virgo intelligatur, necesse est. Corrigit ergo libros vestros, Judæi, quos invidiose falsatos fuisse non dubitamus (35). Vocatum autem nomen ejus Emmanuel, id est nobiscum Deus : quoniam etsi secundum divinitatem ubique est, corporaliter tamen in Judæa ad tempus conversatus est. Unde per Jeremiam dicitur : (36) « Hic est Deus noster, et non æstimabitur alius adversus eum, qui adinvenit omnem viam scientiæ, et dedit illam Jacob puero suo, et Israel dilecto suo : post hæc in terris visus est, et cum hominibus conversatus est. »

Exurgens autem Joseph a somno fecit, sicut præ-

mil. 2 in Mat. : « Jesus non est Græci sermonis vocabulum, sed Hebræica lingua Jesus dicitur quod est in nostra Salvator, » et S. Hieronymus; « Jesus Hebræico sermone Salvator dicitur : etymologiam ergo nominis ejus evangelista signavit. »

(34) Contra Judæos disputant vet. et recentiores interpretes ad Isai., cap. vii, 14. V. ex recent. Calmet in peculiari dissert., Jansenium, et Maldonatum; etc. In Hebræo apud Isaiam est vox מלכה ALMA, de qua voce fuse disserit Hieronymus. Atque hactenus homilia; cætera enim quæ sunt contra Judæos, auditoribus non opportuna, omissa sunt.

(35) Hoc cum veteribus nonnullis dicit, quibuscum faciunt Jo. Morinus, Pezron aliique nonnulli; adversus quos malitia Judæos textum sacrum corrupisse negant Martianæus, Le Quien, Richardus Simon, Dupinius, et ante hos Bellarminus.

(36) Baruch., iii, 37. Voculas tamen quasdam posuit aliter ac in Vulgata; et Jeremiam pro scriba ejus Baruch, quod non modo olim ut nunc quoque, Jeremiæ continuo subjiceretur, sed nullo sæpe titulo adnexus invenitur in inss. codd.

cepit ei angelus Domini; et accepit conjugem suam, et non cognoscebat eam, donec peperit filium suum primogenitum, et vocavit nomen ejus Jesum. Oportet autem nos etiam hic Judæis et hæreticis respondere, qui beatam Virginem Mariam alios filios de Joseph habuisse contendunt; quoniam hic dicitur: non cognoscebat eam, donec peperit filium suum primogenitum. Si enim aliquis dicat: Scio quia non habeo filios, donec uxorem accipiam; nunquid ideo consequens est, ut accepta uxore filios habeat? Multi enim habent uxores qui filios non habent. Nullam ergo consequentiæ necessitatem facit hoc in loco donec adverbium (37). Tota enim intentio evangelistæ hæc erat, ut ista dicendo, filium Joseph, Christum non esse monstraret. Putabatur enim Christus filius Joseph, sicut alius evangelista testatur, dicens: « Et erat Jesus incipiens quasi annorum xxx, ut putabatur, filius Joseph (Luc. III, 23). » Hanc ergo falsam opinionem evangelista Matthæus delere intendebat dicens. *Et non cognoscebat eam, donec peperit filium suum primogenitum.* Sed non advertebat has hæreticorum sagittas, quas ipsi contra hæc jaculantur, propter unam particulam obscure positam, quam excæcati perverse intelligunt. Hoc autem et aliter probare nituntur, dicentes: cum primogenitum dici non posse, nisi alii ejus fratres post eum sequerentur, quorum relatione primogenitus diceretur. Quod si ita esset, nulla primogenita Domino offerri potuissent. Præcipit enim Moyses (Exod. XIII) (38) ut omnis primogenitus filius post unum mensem Domino offeratur. Et quidem ille qui post unum mensem offertur, nondum alios fratres habet, quorum relatione primogenitus dicitur. Quare ergo quasi primogenitus offertur qui nullum fratrem habet, et utrum aliquando habiturus sit, penitus ignoratur. Manifestum est igitur, primogenitum non fratrum sequentium relatione dici, sed quia de matris utero primus processit, sive alii postea sequantur, sive non sequantur. Sed fortasse non tantum primogenitum, sed et primum calumniaris. Audi ergo quid per 9 Moysen Dominus dicat: « Quidquid primum erumpit e vulva omnis carnis, meum erit (39). » Si ergo primum hoc in loco relativum est, et per se dici non potest; quomodo statim post unum mensem offerrebat, quod utrum primum esset, adhuc

(37) V. Hieronym. adv. Helvidium et Chrysostomum ad b. l. de hac et similibus particulis Ambrosium quoque l. II, in Luc., lib. De Noe et Arca, c. 17; De Instit. virg., c. 5 et 8, etc. Isidorum Pelusiotam; l. I, epist. 4, etc.

(38) Breviter hic Hieronymus morem allegans Scripturarum; « ut primogenitum non eum vocent quem fratres sequuntur, sed eum qui primus natus sit, » lectorem tamen suum amandat ad libellum adversus Helvidium

(39) Numer. XVIII, 15. Videtur esse locus ad quem N. A. spectat; etsi minus exacte verba allegat, quæ sunt. « Quidquid primum erumpit e vulva cunctæ carnis, quam offerunt Domino, sive ex hominibus, sive de pecoribus fuerit, tui juris erit: ita dontaxat, ut pro hominis primogenito pretium accipias, et omne animal quod immundum est, redimi

nesciebatur? Quid enim, si mater confestim post primum partum moreretur? Quid, si de ea, quod fieri sæpe videmus, filius ulterius non nasceretur? Consequens enim esset, ut illi, qui quasi primi vel primogeniti Domino oblati fuerant, quos etiam quibus nominibus vocentur, non habemus, neque primi neque primogeniti dicerentur. His igitur aperte monstratur, quod etiam unigenitus, primogenitus dici potest.

III. [CAP. II.] (40) Cum ergo natus esset Jesus in Bethlehem Juda in diebus Herodis regis, ecce Magi ab Oriente venerunt. Non vacat a mysterio, quod beata Virgo Maria, relicta patria civitate et domo, filium suum in Bethlehem parere venit. Bethlehem enim domus panis interpretatur (41). Jesus autem de se ipso loquitur, dicens: « Ego sum panis vivus, qui de cælo descendi (Joan. VI, 42). » Dignum ergo fuit ut panis vivus in domo panis nasceretur, cujus Christi natiuitas fuerat causa, ut sic vocaretur. Neque enim ideo Christus in ea natus est, quia sic vocabatur, sed ideo ipsa sic vocata est, quia Christus in ea oriebatur. Simus ergo et nos Bethlehem, simus domus panis: qui enim domus panis non fuerit, fame interibit. Hoc enim ipse Dominus ait: « Nisi manducaveritis carnem filii hominis, non habebitis vitam in vobis (ibid. 54). » Suscipiamus itaque Christum in domo nostra, suscipiamus eum in mente et in pectore nostro. Oriatur in nobis: ipse enim est via, veritas, et vita: ipse est sapientia et justitia. Ipse igitur oriatur in nobis, quoniam ista nascuntur et ædificantur in nobis. Sequitur: *Ecce Magi ab Oriente venerunt.* Quare ab Oriente (42)? Quia jam interius illuminati fuerant, et jam sol justitiæ eorum mentes illustraverat. Sed ubi venerunt? Hierosolymam. Et quid dicebant? *Ubi est qui natus est rex Judæorum?* Unde hoc scitis? Quis hoc vobis iudicavit? Aiunt illi: *Vidimus enim stellam ejus in Oriente, et venimus adorare eum.* Isti enim sunt primitiæ (43) gentium: isti prius ex gentibus in Christum crediderunt: his non terra, sed cæli Christi natiuitatem prædicaverunt. Et in his quidem completum est illud quod dicitur: « Cæli enarrant gloriam Dei (44); » credunt autem isti cælo non loquenti, sed novam stellam ostendenti. Judæi vero credere nolunt Christo prædicanti, prophetias expo-

facias; cujus redemptio erit post unum mensem. »

(40) Est homilia S. Brunonis in Epiphania Domini Emiseno attributa in edit. pag. 27.

(41) Vid. Chrysologum ser. 156, atque eandem interpretationem memoratam ab Ambrosio l. II De Jacob. c. 7.

(42) Simili ferme modo A. Imperfecti hom. 2: « Quoniam ab Oriente venerunt, unde dies nascitur, inde initium fidei processit, quia fides iumen est animarum, » etc.

(43) Ita eos vocat S. Leo serm. 2 de Epiph., S. Aug. sive A. serm. 30 de tempore, S. Fulgentius serm. 5, etc.

(44) Psal. XVIII, 1, atque hunc locum allegat etiam S. Leo, serm. all.

menti, mortuos suscitanti, cæcos illuminanti, et alia miracula facienti. Sed nunquid ista stella videbatur ab omnibus? Si enim ab omnibus videretur, nequaquam se eam in Oriente vidisse dicerent, quæ non solum in Oriente appareat. Factum est autem, ut visa stella, quicquid per eam significabatur, mox intelligerent, non tamen astrologica artis demonstratione (45), sed sancti Spiritus illustratione. Christum igitur in stella quærebant, quem divina inspiratione per stellam significari intelligebant. Hoc enim et Balam significaverat dicens: « Orietur stella ex Jacob, » et exsurget homo de Israel (46). Est igitur Christus et homo et stella; stella in significatione, homo in veritate; stella gentibus, homo Judæis. Gentes cum in stella sequuntur, et illuminantur: Judæi hominem tantum eum esse putant et excæcantur. Unde ipse quoque ait: « In judicium ego veni in hunc mundum, ut qui non vident videant, et qui vident cæci fiant (Joan. ix, 39). » — Audiens autem Herodes rex turbatus est, et omnis Hierosolyma cum illo. Magna quidem erant quæ dicebantur; sed quia lætitiæ sonabant, et totius regni gloriam innuebant, non utique perturbari, sed lætari et Herodes, et omnis Hierosolyma debuisset. Sic enim infirmi oculi viso lumine perturbari solent. Bene autem isti tales in prophetarum libris per illas aves significantur, quas dies excæcat, et nox illuminat. Sed quis non lætetur, quod puer noster adhuc in cunabulis vagit, et rex terræ cum toto regno suo timore dissolvitur? Ne lineas miser: non enim ad hoc venit, ut regnum tibi auferat, sed ut omnibus de regno expulsis regnum restituat. Sequitur: *Et congregans omnes principes sacerdotum, 10 et scribas populi, sciscitabatur ab eis, ubi Christus nasceretur. At illi dixerunt ei: In Bethlehem Judæ; sic enim scriptum est per Prophetam: Et tu Bethlehem terra Juda, nequaquam minima est in principibus Juda: ex te enim exiit dux, qui regat populum meum Israel.* Turbatus enim Herodes quiescere non potest; angitur, et ne ex improviso capiatur, principes sacerdotum, et scribas populi vocat; ubi Christus nascatur, inquiri. Dicitur ei: in Bethlehem Judæ. Timor additur timori; et qui Magorum verbis perturbatus fuerat, iterum scribarum et sacerdotum responsione terretur. Quomodo enim terreri non poterat qui tantum terrena sapiens, regnum amittere timebat, dum suo tempore Christum natum esse audiebat, quem

(45) Chrysostom. hom. 6 in Nat. « Non solius hoc esse stellæ videtur, sed Dei per quem illorum ad hoc anima commota est. »

(46) Beda a stella prophetiam significari dicit, A. noster cum Ambrosio loquitur, qui lib. ii in Luc. « secundum Incarnationis mysterium Christus est stella. » Atque Ambrosium quidem præ oculis hic habuisse croico ex eo, quod cum solet Vulgatam sequi, nunc locum Numerorum ex LXX, sicut Ambrosius protulit, ipse quoque profert: « Et exsurget homo de Israel. » Vulg. « Et consurget virga de Israel. »

(47) Vide Chrysostomum hom. 7, et Petrum Chrysologum serm. 158.

(48) Exod. xxiii, 19. Atque ita plane August. quæ-

stion. 90 in Exod. scribens: « Quomodo observetur ad proprietatem verborum, aut non est, aut non elucet. Intellectum tamen de Christo approbo; quod hac prophetia prædictus est non occidendus a Judæis infans quando Herodes quærens eum ut occideretur, non invenit. »

(49) Prov. xxi, 30: « Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum. » Hunc eundem locum in eandem sententiam allegat S. Gregorius homil. 10 in Evang.

(50) S. Bernardus homil. 2 in *Missus est de eodem nomine* « quod interpretatum maris stella dicitur... ipsa est igitur nobilis illa stella ex Jacob orta, » etc.

A prophetarum testimonio venturum esse credebatur? Tunc Herodes, clam vocatis Magis, diligenter didicit ab eis tempus stellæ quæ apparuit eis. Hoc autem ideo faciebat (47), ut si Christum invenire non posset, saltem nativitatis ejus tempore cognito, qui solus occidi non poterat, simul cum cæteris ejusdem ætatis pueris necaretur. Non enim intelligis, Herodes, non intelligis quod tibi per Moysen a Domino dicitur (48): « Non coques hædum in lacte matris suæ, » id est non occides Christum infantem, et ad Virginis matris ubera pendentem. *Et mittens eos in Bethlehem, dixit; ite et interrogate diligenter de puero, et cum inveneritis, renuntiate mihi, ut et ego veniens adorem eum.* Nihil proficis, nihil hac tua calliditate agis. Non est consilium, nec sapientia, nec fortitudo contra Dominum (49). Qui cum audissent regem, abierunt: et ecce stella, quam viderant in Oriente, antecedebat eos, usque dum veniens staret super ubi erat puer. Videntes autem stellam gavisi sunt gaudio magno valde. Recedunt Magi ab Herode et vident stellam, quia et illi qui a diabolo separantur, vident justitiæ lumen. Sed quare eos antecedit stella, nisi ut viam eis ostendat, et ad puerum ducat? Sequuntur igitur eam: veniunt Bethlehem: stat supra domum illam in qua erat Virgo Maria: stat supra stellam; Maria enim *stella maris* (50) interpretatur. Stella itaque filius, stella et mater: stella oritur de stella; sed major quæ oritur quam illa de qua oritur. Unde et merito supra stare videtur. Non dixit supra puerum. Sed quid dixit? *Supra, ubi erat puer.* Ubi enim erat puer, nisi in sinu Matris? Stabat ergo stella, et clamabat; habet enim linguam suam. Ne enim longe petamus exempla, sic illa stella loquebatur Magis, sicut istæ litteræ loquuntur nobis: Significando igitur loquebatur, sed quid significabat? quid dicebat? Vis audire quid? Hic est puer: hæc est Mater pueri: hic eum quærite, hic invenietis: hic in parvo corpuscule latet, qui ubique est et omnia replet. Hoc est enim quod dicit. *Videntes autem stellam, gavisi sunt gaudio magno valde.* Quid est enim videntes stellam, nisi videntes et intelligentes quid eis significabatur et dicebatur per stellam? non enim magnum gaudium est videre stellas. Nam et solem et lunam sæpe videmus, et non multum videndo gaudemus. Gaudebant igitur non propter stellam, sed propter stellæ significatum. *Et intrantes domum, invenerunt*

puerum cum Maria matre ejus, et procidentes adoraverunt eam. Et apertis thesauris suis, obtulerunt ei munera, aurum, thus et myrrham. Quanta tunc exultatio tibi fuerit, o Virgo beatissima, quis cogitare valeat? quoniam eum, quem nuper genueras, jam quasi dominum adorari videbas. Suscipe prima munera filii tui; suscipe tributa quæ ei solvuntur; et quæ aliis tributa solvere veneras, tu prius ab aliis tributa suscipias. Ad hoc enim, ut Lucas ait (1, 5), venerat Joseph in Bethlehem, ut ipse quoque sicut cæteri, profiteretur et obligaret se tributa persolvere, eo quod esset de domo et familia David. Unde manifestum est quod secundum familias tributa solvebantur, omnesque ejusdem familiæ propter hoc munus conveniebant: siquidem Joseph et Maria, quia erant de familia David, in Bethlehem venire necessarium fuit, ubi illa familia habitabat. Sed quare tria (51) munera obtulerunt, nisi ut Trinitatis mysterium revelarent? Primum enim munus offerimus credendo in Patrem, secundum in Filium, tertium in Spiritum sanctum. Hæc tria munera nobis sufficiunt. Qui hæc non offert, a Christo non recipitur. Hæc est igitur causa quare tria munera Domino obtulerunt; si enim vel plus, vel minus offerrent, fidem catholicam non tenerent. Quid autem per aurum significari putamus, nisi illam, quæ cæteris major est, et latius fulget, regiam potestatem? Aurum igitur Christo offerimus, quia omnium regem eum esse **11** credimus. Offerimus autem et thus, quia Deum esse confitemur. Thus enim in sacrificiis etiam gentiles diis suis offerre consueverant. Myrrham quoque offerimus, quia sic illum Deum esse credimus, ut hominem, et mortalem esse non dubitemus; myrrha enim, ne corrumperentur, olim mortuorum corpora condiebantur. Quia ergo Christo obtulimus sua, offeramus ei et nostra. Quod enim Regem, et Deum, et hominem eum esse credimus, suum est: nostra vero sunt quæ nobis ab eo donata sunt. Habet enim Ecclesia aurum in sapientia; thus vero in sancta et bene Deo redolente conversatione; myrrham autem in amaritudine penitentia et carnis mortificatione. Aurum igitur offerunt doctores; thus martyres et confessores; myrrham jam penitentes peccatores. In aliis itaque aurum fulget, in aliis thus suaviter redolet, in aliis myrrha sapienter amarescit. Quid aliud Deo offerre possumus? Omnis nostra oblatio in his tribus muneribus continetur. Talia igitur munera obtulerunt Magi, in quibus et fidei veritatem et totam Ecclesiæ disciplinam significabant. *Et responso*

(51) Mirum in modum mysticæ horum munerum significationes Patribus etiam antiquissimis placent, Irenæo lib. III, c. 10; Tertulliano adv. Judæos cap. 9; Nazianzeno orat. 38; Hieronymo, Ambrosio, Fulgentio, etc. Sed copiose omnino atque eleganter de his A. noster.

(52) Deuteron., XVII, 16: « Cum Dominus præceperit vobis, ut nequaquam amplius per eandem viam revertamini. »

(53) Exprimere omnino voluit Gregorii locum hom. 10 in Evang.: « Regio quippe nostra paradus est, ad quam, Jesu cognito, redire per viam

A accepto in somnis, ne redirent ad Herodem, per aliam viam reversi sunt in regionem suam. Revertamur igitur et nos per aliam viam in regionem nostram, quia per illam, qua exivimus, redire non possumus. Hoc enim et filiis Israel de Ægypto exeuntibus præcipitur, ut per eandem viam non revertantur (52). Regio namque nostra paradus est, regio nostra est terra viventium (53): ibi enim habitaverunt parentes nostri: inde exierunt. Sed qua via? Uti que per superbiam, per inobedientiam, per vanam gloriam, per gulam, intemperantiam: per hanc autem viam in patriam redire non possumus. Alia ergo quærenda est, qua in patriam revertamur. Hæc autem via Christus est; ipse enim ait: « Ego sum via, veritas et vita; nemo venit ad Patrem nisi per me (Joan. XIV, 6). » Invenimus viam, curramus per eam, si recto itinere in patriam redire velimus. Per hanc enim ille currit, qui ejus præcepta custodit. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et proximum tuum sicut teipsum; hoc ipse præcipit; hoc tibi sufficit custodire; ne quæras amplius; hæc via in patriam te reducit.

IV. Qui cum recessissent, ecce angelus Domini apparuit in somnis Joseph dicens: Surge, et accipe puerum, et matrem ejus, et fuge in Ægyptum, et esto ibi usque dum dicam tibi: futurum est enim, ut Herodes quærat puerum ad perdendum eum (54). Quomodo enim completis diebus purificationis Jerusalem Christus in templo offerri potuit, si statim ut Magi recesserunt in Ægyptum fugiens abiit (55)? An fortasse tandiu Magi in Bethlehem morati sunt, donec simul cum puero et matre ejus Joseph de Jerusalem post purificationem reverteretur? Sed melius mihi videtur esse ut sic dicatur: Qui cum recessissent, aliquanto post tempore evoluto, et omnibus, quæ secundum legem debebantur, expletis, ecce angelus Domini apparuit in somnis Joseph dicens: Surge, et accipe puerum, et matrem ejus, et fuge in Ægyptum. Adhuc enim omnia quieti erant: a hoc Herodes Magos expectans, nondum sui cordis malitiam revelabat. Unde et secure vadunt in Jerusalem, ut Legis mandata perficiant. Inde vero in Ægyptum fugere jubentur, ubi Abraham, et Jacob, et filii Israel peregrinati sunt. Hoc enim propheta prædixerat dicens: « Ecce Dominus ascendet super nubem levem, et ingreditur Ægyptum. » (Is. XIX, 1), et corruent omnia simulacra ejus. Nubes enim levis, et nullius corruptionis pondere gravis est Virgo Maria, quæ in Ægyptum Christum portavit, ut lux in tenebris luceret, et populus, qui sedebat in

qua venimus, prohibemur. A regione etenim nostra, superbiendo, inobediendo, visibilia sequendo, cibum vetitum gustando discessimus: sed ad eam necesse est, ut flendo, obediendo... redeamus. » Vid. Ambrosium, l. all.; Fulgentium serm. 5; Chrysologum serm. 158, 159, etc.

(54) Est homilia Emiseno inscripta, in *nativitate Innocentium*, pag. 23, adjectis nonnullis in principio et in fine.

(55) Vide de hac quæstione Augustinum, l. II De consens. evang., cap. 8; ex recentioribus Jansœnum, cap. 11, Maldonatium, a Lapide, etc.

tenebris lucem videret. *Qui consurgens accepit pueram, et matrem ejus nocte, et recessit in Ægyptum, et erat ibi usque ad obitum Herodis.* Ecce fugit Christus, et in nocte fugit, ut fuga, quæ per se difficilis est, noctis obscuritate difficilior fiat. Si ergo Christus fugit Herodem, quanto magis nos diabolum, et membra ejus fugere oportet? Nulla itineris difficultate terreamur, quia melius est duro labore fatigari, quam ab hostibus necari: arcta enim et angusta via est, quæ ducit ad vitam. Verumtamen nec semper est fugiendum, nec semper est resistendum: sed pro temporis et negotii qualitate, et hoc, et illud fieri oportet. Nam et sancti aliquando fugiebant, aliquando hostibus sponte occurrebant. Ipse quoque Salvator noster, qui nos de civitate in civitatem fugere præcepit, cum et ipse, si vellet, fugere potuisset, sponte sua tempore passionis hostibus occurrit (56). Non igitur timore mortis, si justam et utilem **12** fore putamus, sed timore peccandi et visibiles et invisibiles hostes fugere debemus. Quare autem Christus in Ægyptum fugerit, evangelista subinferens ait: *Ut adimpleretur quod dictum est a Domino per prophetam dicentem: Ex Ægypto vocavi filium meum:* si enim in Ægyptum non isset, ex Ægypto vocari non potuisset. Sic igitur impleta est prophetia, et utilitas prophetiæ. *Tunc Herodes videns, quod illusus esset a Magis, iratus est valde: et mittens occidit omnes pueros, qui erant in Bethlehem, et in omnibus finibus ejus a bimatu et infra, secundum tempus quod exquiesierat a Magis.* Quoniam enim Herodes prophetarum oraculo in Bethlehem nasciturum Christum audierat. Ideo omnes pueros, qui erant in Bethlehem, et in omnibus finibus ejus occidit, ut quia unum invenire non poterat, unum simul cum cæteris interficeret. Sed quare a bimatu et infra? Quia secundum Magorum responsionem (57), Christum hujus ætatis esse sciebat. Præoccupatus enim aliis negotiis, cum jam pene duo anni transissent, et Magi ad eum non reverterentur, se illusum esse intelligens, valde iratus, omnes hos pueros occidere jussit. *Tunc impletum est, quod dictum est per Jeremiam prophetam dicentem: vox in Rama audita est, ploratus et ululatus multus, Rachel*

(56) Vera sententia, quam voce et exemplis DD. Ecclesia et SS. viri tradiderunt. V. Aug. epist. 228, ad Honoratum; S. Gregorium lib. xxxi Moral., cap. 28. Ante hos S. Cyprianus ep. 56, ad Thibarit., et S. Athanasius in Apolog. de fug. Idem quod docuerunt, et præstiterunt, contra quem scripsit Tertullianus jam Montanista (ut S. Hieronymus in Catal. observat.) in lib. de fuga in persecut.

(57) Variæ sunt de hoc AA. sententiæ quas exponit Jansenius cap. 11 Concord., et interpretes passim: hæc auctoris nostri est apud Jansenium ordine tertia. Vide etiam Menochium, De vit. Chr., lib. 1, cap. 14, n. 6.

(58) De hoc Jeremiæ loco disputant fuscè interpretes. Hieronymus non modo ita interpretatur vocem Rama sed nomen appellativum hic esse putat: « Quod autem dicitur in Rama, non putemus loci nomen esse juxta Gabaa; sed Rama excelsum interpretatur; ut sit sensus: Vox in excelso audita est,

A plorans filios suos, et noluit consolari, quia non sunt. Rama enim interpretatur excelsa (58). Illa igitur vox auditur in Rama. quæ multum exaltata præ sua magnitudine longe, lateque diffunditur. Multis enim ploratus multusque ululatus ibi erat, ubi tot matres, tot parentes, tot homines utriusque sexus, visa tanta crudelitate, etiamsi vellent, voces cohibere non poterant. Quare autem Rachel filios suos plorare dicitur, cum utique non filii Rachel, quantum ad litteram, sed filii Lia sororis ejus omnes isti fuerunt? Judas enim non Rachel, sed Lia filius fuit, in cujus tribu hæc credes tam immensa facta est. Sed quia Rachel interpretatur ovis, et significat sanctam Ecclesiam, quæ ovinam simplicitatem imitatur, non immerito filii Rachel esse dicuntur, qui quasi agni innocentes et sine voce, jugulantur. Denique cujus filii sunt agni? nonne ovis? Sunt igitur filii Rachel. Si quidem illa est ovis, et isti agni. Plorat autem Rachel, id est, sancta Ecclesia usque hodie filios suos, quia quamvis ad requiem eos ire intelligat; dolet tamen, quia corporaliter ab ea separantur. Sic autem dolebant et illi, quibus Dominus ait: « Et vos nunc quidem tristitiam habetis; iterum autem videbo vos, et gaudebit cor vestrum (Joan. xvi, 22). » Et quamvis multo melius quam fuerant sint (si quidem jam nunc cum Deo sunt), ad tempus tamen consolationem non recipit, quoniam in hac vita non sunt.

V. (59) *Defuncto autem Herode, ecce angelus Domini apparuit in somnis Joseph in Ægypto dicens: Surge, et accipe puerum, et matrem ejus, et vade in terram Israel; defuncti sunt enim qui quærebant animam pueri. Qui consurgens accepit puerum, et matrem ejus, et venit in terram Israel.* Plana sunt hæc: si exponantur, difficiliora reddi possunt. Quod enim in patriam suam revertitur Jesus, nos quoque in patriam nostram festinare admonet. *Audiens autem quod Archelaus regnaret in Judæa pro Herode patre suo, timuit ille ire.* Judæam enim Jerusalem dicit, et ea quæ a tribu Juda in circuitu possidebantur. Divisum igitur erat regnum, et jam a pluribus regebatur (60). *Et admonitus in somnis recessit in partes Galiliæ; et veniens habitavit in civitate quæ vocatur*

id est longe lateque dispersa. A. imperfect. « Quoniam de morte vox Innocentium mittebatur in cœlum, ideo audiebatur in excelso. » In diversam sententiam abiit Maldonatus.

(59) Matth. ii, 19. Legitur hoc evangelium in vigilia Epiphaniæ, ut etiam in postrema ora codicis adnotatum est. In illud est sermo S. Brunonis a Marchesio tomo XX B. PP., pag. 1780, editus.

(60) Ex Josepho Antiq. xvii, 10, edocemur Herodem morti proximum, prius quod scripserat testamentum mutasse, et regnum suum divisisse, ita ut Herodem Antipam, quem prioribus tabulis regni successorem destinaverat, Galiliæ ac Perææ tetrarcham constituerit; regnum Archelao reliquerit, Philippo filio Gaulonicam, Thraconiticam, Bata-næam et Paneada Tetrarchiæ nomine assignaverit. Cum vero, Herodis etiam voluntate, accedere deberet Augusti consensus, et ad eum Archelaus navigasset; tandem Aug. Archelaum non quidem regis titulo or-

Nazareth, ut adimpleretur quod dictum est per prophetam: Quoniam Nazaræus vocabitur. Nazarenus enim dictus est Christus a Nazareth: Nazaræus vero (61), **13** quia Deo ab infantia consecratus est. Verumtamen cum et Nazaræus interpretetur mundus, et Nazareth munditiæ, non incongrue et Nazaræus: et Nazarenus a Nazareth dici possunt. A quo enim, nisi a munditiis, derivatur mundus? Bene autem Nazaræus dicitur Christus, quia non solum ipse est mundus, verum etiam sine ipso nihil est mundum.

VI. [CAP. III.] *In diebus autem illis venit Joannes Baptista prædicans in deserto Judææ, dicens: Pœnitentiam agite, appropinquavit enim regnum cœlorum.* In diebus, inquit, illis, quibus in Nazareth Jesus habitabat; non autem in illis, quibus de Ægypto reversus fuerat, cœpit prædicare Joannes Baptista: Dicit enim Lucas evangelista quod quinto decimo anno Tiberii Cæsaris Joannes prædicare cœpit (62). Sed ubi prædicabat? *In deserto Judææ*; et quid dicebat? *Pœnitentiam agite.* Quare hoc? quia *appropinquavit regnum cœlorum.* Videmus igitur quia desertum Judææ vocatur: hoc enim ipse Dominus significans ait: « Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta (Matth. xxii, 58) (63). » Desertum enim non est hominum habitatio, sed est ferarum et animalium ratione carentium. Si enim rationem Judæi habuissent, Dominum suum non occidissent. At vero nisi feræ essent; leones, dracones, canes, et unicornes non dicerentur. In deserto igitur Joannes prædicabat, quia feras, et belluas ad fidem vocabat. Dicebat autem; *pœnitentiam agite*, ut a peccatis soluti a terreno regno, in regnum cœlorum transferamini. *Appropinquavit enim regnum cœlorum*, quia vobiscum, et inter vos habitat Rex angelorum. Agite igitur pœnitentiam; mundamini a peccatis, ut hujus tanti Regis, et regnum et populus esse possitis. Sed quis est iste Joannes qui tam bene prædicat? Hic enim est ille de quo dictum est per Isaiam prophetam dicentem: « Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini; rectas facite semitas ejus (Isai. xl, 3). » Vox enim vocatur Joannes, quia Verbum vocatur Christus (64). Sicut enim Joannes præcedit Christum,

navit, dimidiam tamen partem ditionis quæ Herodis fuerat, et concessit, et ethnarcham constituit; pollicitus, regem se eum renuntiaturum, si convenientem regi virtutem præstaret. Obligit autem illi Judæa et Idumæa, et præter has, Samaria, comprehensis in ea urbibus, Stratonis turris, Sebaste, Joppe, Hierosolymia: Gazam, Gadaram et Hippon Græcanici instituti urbes Aug. a regno separatas, Syriæ contribuit. Alterum Hierodiane ditionis dimidium, in alios duos Herodis filios partitus est Aug. Herodi Antipæ Galilæa cessit et Peræa: Philippo Batanæa cum Thraconitide; et Auranitis cum parte quadam Zenodori donus. Ita Josephus cap. 11, n. 4. V. Aug. De consens. ev. l. ii, c. 7, 8.

(61) Hieronymus ab h. l.: « Nazaræus sanctus interpretatur. Sauctum autem Dominum futurum, omnis Scriptura commemorat. »

(62) Idem admonent Chrysostomus hom. 10, et cæteri passim interpretes.

(63) Beda ad h. l.: « In deserto Judææ dicit, quia sicut illis ante prophetatum est; ecce relinquetur

ita vox præcedit verbum: statim enim ut ex ore loquentis sonus qualiscunque procedit, vox est: verbum autem nondum est; quia omne verbum significat aliquid. Præcedit igitur vox, sequitur verbum; merito ergo præcursor Domini Joannes vocatur, quoniam et nascendo, et prædicando, et moriendo, et ipsa sui nominis appellatione, Christum præcedit. Denique Verbum Dei, quod in pectore meo est, nisi vocis indumento, neque intelligi, neque ad te transire potest. Sic igitur Verbum Dei nec indiget indumento vocis ut intelligatur, quomodo prius indigebat indumento carnis ut videretur. Unde et Verbum caro factum est, et habitavit in nobis. Quid est autem viam Domini parare, et semitas ejus rectas facere, nisi virtutes et bona opera diligere, tenere, sequi, et totis viribus amplecti? *Ipsæ autem Joannes habebat vestimentum de pilis camelorum, et zonam pelliceam circa lumbos suos: esca autem ejus erat locusta, et mel silvestre.* In hoc enim beatus Joannes apertissime demonstrat quam pro nihilo mundum istum omnesque ejus blanditias duceret, qui tam vilissimo indumento cibeque utebatur: sola enim vitæ hujus necessaria quærebat, qui sic vivere disposuerat. Hujus enim exemplum illi sequuntur qui dicunt: Habentes victum et vestitum, his contenti simus (65). Præterea quia pœnitentiam prædicabat; qualiter pœnitentes vivere debeant, eis in seipso regulam dabat. Locusta autem mundum animal est, et lege non prohibetur; etsi ejusmodi cibus modo in usu (66) non habeatur. *Tunc exhibit ad eum Hierosolyma, et omnis Judæa; et omnis regio circa Jordanem, et baptizabantur ab eo in Jordane, confitentes peccata sua. Videns autem multos Phariseorum et Sadduceorum venientes ad baptismum suum, dixit eis; progenies viperarum quis demonstravit vobis fugere a futura ira (67)? Viperarum enim hæc natura dicitur esse (68), ut quando femina concipit, masculum interficiat, quando vero parit, ipsa nihilominus a filiis occidatur; neque enim expectant, ut assueti naturæ ordine oriantur, sed rupto matris utero violenter foras erumpunt. Vipera igitur Synagoga est (69), quæ virum suum*

domus vestra deserta, sic in diebus Joannis ex multa parte fuit Judæa deserta.... mystice autem Jo. significat Salvatorem qui prædicabat desertæ Judææ, id est propter transgressionem legis a Deo derelictæ. » Eandem mysticam significationem exhibuerat S. Ambrosius lib. ii, ad cap. 3. Luc. desertam dici volens « quia nullis adhuc convenæ plebis operibus colebatur. » Sic A. Imperfecti hom. 3, etc.

(64) Ita Beda, « Vox nominatus, quia verbum præcedebat. » V. Aug. Imperfecti.

(65) I Tim. vi, 8. « Habentes autem alimenta et quibus tegamur, his contenti sumus. »

(66) V. Bochartum De animal. fac. Script. pag. 1, lib. i, cap. 5. Chrysostomus de victu et vestitu Jo. agit hom. 10, S. Ambrosius l. iii. In Luc. i.

(67) A ventura ira Vulg. ab ira ventura Ital.

(68) Hac de re A. Imperfecti hom. 3, et Beda ad h. l.

(69) De Phariseis et Sadduceis Beda interpretatur.

Salvatorem nostrum, nam et ipse serpens vocatur (70), postquam ad eam venit, postquam eam suo semine imprægnavit, totamque evangelicæ prædicationis sementem in eam effudit, illa sicut vipera, sicut venenosa et impia contra eum assurgens, eum interfecit. Hujus autem filii isti sunt, qui matris nequitiam fugientes, ad pœnitentiam veniunt, et de ipsius impio ventre exire nituntur. Hujus filii et Apostoli fuerunt (71), qui exstincta matre, ex ejus utero progredientes, ubique terrarum Evangelium prædicaverunt. Ex hoc autem utero et Apostolus lætitudinis egrediens ait : « Cum autem placuit ei, qui me segregavit ex utero matris meæ, et vocavit per gratiam suam, » et cætera (Galat. 1, 15). Et isti quidem Synagogam occiderunt, quia perpetuæ morti eam damnaverunt. Sic igitur ex impia matre boni filii oriuntur; quibus nunc dicitur : *progenies viperarum*; sed jam nunc dissimiles a natura viperarum, quis demonstravit vobis fugere a futura ira? *Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ*: illa enim pœnitentia sine fructu est, quæ in nullo bono opere se manifestat, qualis est. Sicut enim bonæ arboros commendantur fructu, ita et digne pœnitentes bonis operibus commendantur. Quis enim eum pœnitere dicat, qui adhuc id ipsum agit, unde se pœnitere dissimulat (72)? *Et ne velitis dicere intra vos: Patrem habemus Abraham*; talis enim cogitatio falsam securitatem et inutilem parit. Non enim sufficit vobis quod Abraham filii estis, nisi Abraham opera faciatis, et ejus fidem teneatis. *Dico enim vobis, quoniam potens est Dominus de lapidibus istis suscitare filios Abraham*. Unde manifestum est quod filii Abraham non secundum carnem (73), sed secundum fidem dicuntur. Si enim secundum carnem dicerentur, qui ex ejus carne non essent, ejus filii dici non possent. Suscitantur autem de lapidibus filii Abraham, (74) quia gentiles prius lapidei, duri, et infructuosi Abraham filii facti sunt, ejus fidem, et opera imitantes. *Jam enim securis ad radicem arboris posita est*: securis Christus (75) arbor synagoga: prope est igitur ut succidatur, cui ad radicem jam securis posita est. Expectat tamen adhuc, ut videat si fecerit fructum bonum. Hoc enim ficus ista significavit (76), cui Dominus maledixit, quoniam fructum non habebat, et aruit. Qui igitur toti arbori non pepercit, quomodo uni ex ramis parceret? Ne dicas itaque intra te; filius sum Abraham: sed fac illius opera, ne ab ejus radice

simul cum cæteris succidaris. *Omnis enim arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur et in ignem mittetur*. Quid enim arbor, quid fructus, et quid ignis iste significet, manifestum est. De hoc enim igne dicitur: « Vermis eorum non morietur, et ignis eorum non exstinguetur (Isai. LXIV). » — *Ego quidem vos baptizo in aqua in pœnitentiam. Qui autem post me venturus est, fortior me est, cujus non sum dignus calciamenta (77) portare, ipse vos baptizabit in Spiritu sancto, et igni.* (78) Aqua enim tantum baptizabat beatus Joannes, quia ejus baptismus carnem a sordibus lavare poterat; animam vero a peccatis mundare non poterat. Erat enim hic umbra, et figura melioris baptismi. Baptizabat autem in pœnitentiam, id est, ad hoc ut agerent pœnitentiam, ut sicut ipse aqua eos lavabat exterius, ita ipsi se pœnitentia lavarent interius, ut mox Christo veniente, ad ejus baptismum suscipiendum essent parati. Quæ sunt autem calciamenta Christi, quæ se vir sanctus portare indignum esse dicit? Christi enim calciamenta portare est ejus Incarnationis mysteria prædicare: Quodammodo enim se divinitas calciamentis induit, quoniam nostræ carnis morticinum Dei Filium suscepit. Cum enim cætera indumenta ex alia et alia materia habeamus, calciamenta tamen non nisi carnea, et de carne suscepta habemus. Baptizabat autem Christus in Spiritu sancto, et igni, id est, in virtute Spiritus sancti, quæ peccata simul tolluntur et aruntur. Una enim eademque virtus est et Patris, et Filii, et Spiritus sancti; sed quia Spiritus sanctus ab utroque procedit, bene in Spiritu sancto Dominus Jesus baptizare dicitur; quia in hac una persona virtus totius Trinitatis breviter ostenditur. Ipse enim qui ait, « nisi quis renatus fuerit ex aqua, et Spiritu sancto (Joan. III, 5); » idem ipse dixit, « baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti (Matth. XXVIII, 19). » Si igitur beatus Joannes dixisset, ipse vos baptizabit in se ipso, quando dixit: *Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto*; obscurum quidem esset, ad ipsum tamen significaret. Similiter autem si dixisset: ipse vos baptizabit in Patre: et hoc iterum esset obscurum, quamvis omnium trium sit una operatio. Bene itaque dixit, *ipse vos baptizabit in Spiritu sancto*, id est, in ea virtute quæ communis est Patris, et Filii, et Spiritus sancti (79). Sequitur: *Cujus ventilabrum in manu sua et permundabit aream*

(70) Vid. Num. XXI, Jo. III, 14, et ea loca interpretes.

(71) In bonam partem accipit et Ambrosius l. all.

(72) De pœnitentia hujusmodi Chrysostomus ad h. l. hom. 10.

(73) Vid. Paulum ad Roman. cap. II, III, etc.

(74) Est hæc aliorum explicatio apud Chrysostomum l. all., præterea Hieronymi, Ambrosii, A. Imperfecti, Bedæ, etc.

(75) Hieronymo securis est prædicatio Evangelii.

(76) Huc idem transfert Ambrosius l. all.

(77) Calciamenta habet Cyprianus l. 1. Testimon.

et mss. cod. apud Sabatier. V. ap. Hieronymum et Bedam hunc locum. V. etiam Ducangium in Gloss. V. *Calcia, Calciare*, etc.

(78) V. Dissert. Calmet ante comm. in Marc. de Baptismo ar. 2, qui est *De baptismo Joannis*.

(79) Verba *ipse vos baptizabit Spiritu sancto et igne* explicat Hieronymus, « sive quia ignis est Spiritus sanctus, sive quia in præsentem, spiritu baptizatur, et in futuro, igne. » Chrysostomus *baptizare Spiritu sancto* interpretatur de gratiæ largitiæ, commemorationem ignis adjici putat ad gratiæ energiam exprimendam. Bedæ exponit de gratiæ et remissione peccatorum, sive igne tribulationum. Alii aliter.

15 suam; et congregabit triticum suum in horreum, A paleas autem comburet igni inextinguibili. Quis enim per ventilabrum, quo grana a paleis dividuntur, nisi ejus discretionis libram, et examen (80)? quid vero per aream, nisi Ecclesiam? quid per triticum, nisi bonos? quid per paleas, nisi malos? quid per horreum, nisi patriam cœlestem? Postquam igitur Salvator noster suæ discretionis examine bonos a malis, et agnos ab hædis separabit, tota sancta Ecclesia iniquorum consortio libera, et emundata, tunc bonos ad regnum invitabit dicens: *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi.* Paleis autem, id est, iniquis quid dicit? *Ite maledicti in ignem æternum. Tunc venit Jesus a Galilæa in Jordanem ad Joannem, ut baptizaretur ab eo.* Quod enim ait tunc (81), intelligendum est, quando Joannes talia prædicabat, et baptizabat, non autem quando prædicare cœperat: jam enim tricesimum annum uterque intraverat, quando ad baptismum Dominus venerat. Baptizatur autem Jesus non sibi, sed nobis (82). Lavat aquas, et sanctificat suo tactu, non ipse lavatur ab aquis. Ibi vetus circumcisio perii: ibi novæ fidei innovatio cœpit. Ibi primum Joannes baptizare didicit, ubi totius Trinitatis mysteria cognovit, audivit, et vidit. Territus tunc Joannes, et ad Dominum accedere contremiscens, prohibebat eum dicens: *Ego a te debeo baptizari, et tu venis ad me?* Respondens autem Jesus dixit: *Sine modo; sic enim decet nos implere omnem justitiam.* Tu, inquit, C major es, tu Dominus es; ego minor et servus; me oportet minui, te autem crescere. Quid est ergo quod tu venis ad me? ego potius debui ire ad te. Tu mundus es, et omnia mundas: non tu a me, sed ego a te et mundari, et baptizari debeo. At ille: *Sine modo;* mysterium est quod ago, dum ego baptizor, tu quoque in me baptizaris, quia membrum es illius, qui baptizatur. *Sic enim decet nos implere omnem justitiam,* veteribus finem, et terminum ponentes, novis autem exemplum et regulam dantes. *Tunc dimisit eum.* Quid est, dimisit eum? non ulterius restitit, non ulterius contradixit, quin immo acquievit, et eum secundum suam voluntatem facere permisit (83). *Baptizatus autem Jesus confestim ascendit de aqua, et ecce aperti sunt ei cœli, et vidit D Spiritum Dei descendentem sicut columbam, et venientem super se: et ecce vox de cœlis dicebat: hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui.* Quid est

animum quod baptizatio Domino cœli aperiuntur? Magnum est hoc mysterium, magnamque his, qui baptizantur, lætitiæ præfiguratur. Clausum erat prius, nemo illuc ante baptismum ingrediebatur: nunc autem apertum est: sed baptizatis est apertum. Sic enim ipse Dominus ait (*Joan. iii, 5*): *« Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non intrabit in regnum cœlorum (84). »* Vidit autem Spiritum Dei descendentem sicut columbam, non quod Spiritus sanctus in columba incarnatus sit; solus enim Filius est incarnatus; sed quod in columba Spiritus Dei se ostendere voluit. Nam et in nobis est Spiritus sanctus: hoc enim Apostolus dicit (*I Cor. iii, 16*): *« Nescitis quia templum Dei estis, et Spiritus sanctus (85) habitat in vobis; »* non tamen Spiritus sanctus incarnatur in nobis. Vox autem illa, quæ de cœlis audita est, cujus nisi Patris fuit? Quis enim alius dicere potuit; *hic est filius meus dilectus?* Verumtamen qualiter ab invisibili et incorporeo vox corporea, sensibilisque procedat, solvat qui potest. Complacet autem sibi Deus Pater in Filio suo d. b. c. t. o, quod talem ante tempora ineffabiliter, et sine initio filium genuit. Sic enim, si dicere dignum est, et nos nobis placemus in operibus nostris, quando aliquid agimus, quod laude dignum esse videatur. Apertissime autem hoc in loco Trinitas ostenditur; in quo personaliter tota sentitur; siquidem Filius in homine, Spiritus sanctus in columba, et Pater in suæ vocis testimonio declaratur (86).

VII. [CAP. IV.] *Tunc Jesus ductus est in desertum a Spiritu ut tentaretur a diabolo. Et cum jejunasset quadraginta diebus, et quadraginta noctibus, postea esuriit.* Præcipui Ecclesiæ sancti doctores Dominum Jesum in desertum a suo spiritu ductum esse exponunt (87): quem si ab alio quoque spiritu ductum fuisse exposuissent, non esset inconveniens, cum Lucas Evangelista eum in Jerusalem, et in 16 montem excelsum valde a diabolo non assumptum, sed ductum apertissime dicat. Quod si ibi, et ibi ab alio spiritu ductum esse non est inconveniens; quare in desertum quoque ab alio spiritu eum ductum fuisse inconveniens videatur (88)? Sed sive a suo, sive ab alio ductus fuerit, considerandum est, quare se a diabolo tentari permiserit. Nihil enim sine utilitate et ratione facit Salvator noster: et ibi maxime rationem querere debemus, ubi ipse aliquid agit (si tamen tale aliquid agit), quod suæ majestatis videatur esse indignum: quis enim audire non horreat;

in Quadrag., pag. 52. Sequentes omnes homiliæ non Emisenum, ut pluries diximus, sed S. Brunonem Astensem auctorem habuerunt.

(84) De baptismi effectu hoc explicat eodem modo Chrysostomus et Beda.

(85) *Spiritus Dei Vulg.*

(86) « Mysterium Trinitatis in baptisate demonstratur: Dominus baptizatur; Spiritus descendit.... Patris vox auditur, » Hieronym.

(87) Hieron., « Haud dubium quin a S. Spiritu. » Ita Chrysostom., Gregorius, hom. 16 in Ev., Beda, etc. V. Maldonatum.

(88) V. Calmet ad h. l.

(80) De futuro judicio et æterno supplicio vel præmio explicat etiam Hieronymus, Ambrosius, et Beda; de temptationibus et calamitatibus vitæ hujus A. Imperfecti hom. 5.

(81) Bedam ad h. l. et Jansenium cap. 14.

(82) « Triplicem ob causam, ait Hieronymus ad h. l., Salvator a Jo. accepit baptismum, 1. ut quia homo natus erat, omnem justitiam et humilitatem legis impleret. 2. ut baptismate suo, Jo. baptisma comprobaret. 3. ut Jordanis aquas sanctificans, per descensionem columbæ, Spiritus sanctus in lavacro credentium monstraret adventum. » Ita ferme et Beda. V. Maldonatum, Jansenium, etc.

(83) Hinc initium sumit homilia Emiseni Dom. 1.

quod virtus a diabolo vel ducatur, vel tentetur? Verumtamen vel sua sponte ducitur, imo se jubente ducitur (ejus enim velle jubere est), non est hoc tantum horrendum, quantum quid significet mirandum et quærendum. Quis enim nesciat Pilatum et Judæos qui eum occiderunt, non solum membra diaboli, sed ejus quoque servos fuisse? Et quidem major nobis injuria videtur esse ea, quam a servis alienjus hominis patimur, quam si ab ipso eorum domino eam pateremur. Unde non magis horrendum est quod Salvator noster a diabolo ducitur, et tentatur, quam quod a Judæis occiditur et flagellatur. Sicut enim Christus occiditur non sibi, sed nobis; ita etiam tentatur non sibi, sed nobis. Nobis enim mortuus est, quia nobis ejus mors necessaria erat: nisi enim ipse moreretur, nos non viveremus: mortuus igitur est, ut nos vivamus. Similiter autem nobis tentatus est: quia ejus tentatio duplex nobis beneficium probat. Alterum quidem ut sciamus quomodo tentatoribus nostris, et his qui nobis injuriam faciunt, respondere debeamus. Alterum vero ut in nulla nostra virtute, vel sapientia confidamus; quoniam inimicus noster diabolus, qui ipsum Dominum nostrum tentare præsumpsit, tanquam leo rugiens semper circuit quærens quem devoret (89). Reddita igitur causa tentationis, videamus et mysterium significationis. Cum enim multis modis diabolus homines tentet, maxime tamen his tribus eos tentando aggreditur: id est aut ciborum appetitu, aut vana gloria, aut honoris et divitiarum sublimitate. Nititur autem eos quos tentat, ad excelsa ducere, et in altum elevare, ut sicut ipse elevatus cecidit, sic et alios exaltando ruere faciat. Ipse enim est qui ait (90): « In cælum ascendam, super astra Dei exaltabo solium meum; sedeo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis, et similis ero Altissimo. » Alios itaque in desertum ducit (91): alios supra templi pinnaculum ponit: alios vero in montem excelsum exaltat. Et in desertum quidem ducit: quando ab amore cælestis patriæ, et a divina contemplatione mentes hominum avertit, et terrena quæque, et transitoria cogitare facit: desertum enim est quidquid a Deo longe est. Sed quod cogitare non magnum peccatum est, nisi cogitationi delectatio succedat, opponit menti diversas ciborum delicias, ut sicut primum hominem decepit per gulæ intemperantiam, sic cæteros quoque decipiat. In pane enim omnia ciborum genera significantur, secundum illud (92): *Intravit Jesus in domum cujusdam principis Pharisæorum Sabbato manducare panem.* Quando igitur hæc tibi in mentem venerint, et oblitus eorum quæ animæ sunt, sola ea quibus caro delectatur, impinguatur et superbit, cogitare cœpe-

(89) V. Chrysostom. hom. 13, et ex recentioribus Corn. a Lap.

(90) Isai. xiv, 15: « In cælum conscendam, » etc.

(91) V. S. Gregorium, lib. xiv Moral., cap. 7; Ambrosium l. iii in Luc.; Chrysost. hom. 13; A. Imperf. hom. 5.

(92) Luc. xiv, 1: « Et factum est cum intra-

ris, recordare, quia in deserto es, tentat te inimicus, et panes suos tibi apponit. Responde itaque, sicut Dominus tuus respondit, quando ipse quoque ab eo tentabatur: *Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei.* Pane enim nutritur corpus, verbo Dei reficitur anima (93).

Utrumque ergo bonum est: alterum tamen nimium appetere, multumque delectabilem quærere, et in suscipiendo temperantiam non habere, malum est. Ex hoc enim luxuria omnisque carnis petulantia nascitur. Propter hoc et dives ille qui epulabatur quotidie splendide, quia susceperat bona in vita sua, omnia mala nunc patitur post mortem suam.

Videamus modo de illis quos supra pinnaculum templi diabolus statuit, in quibus mihi clericorum ordo maxime significari videtur (94). Illi enim a diabolo supra pinnaculum templi elevantur, qui dum se idoneos esse putant, qui Ecclesiam Dei regere possint, et pretio, et precibus, et quibuscumque modis possunt, Ecclesiæ prælati et episcopi fieri nituntur.

Neque enim se aliter Christus illuc a diabolo duci pateretur, nisi quia tales Christianos suo nomine præsignitos in hoc facto significare volebat. Et bene quidem tunc omnium personas, bonorum scilicet et malorum in se significando suscepit, quando se a diabolo tentari permisit. Quod autem ait, *Si Filius Dei es, mitte te deorsum*, quid aliud nisi hoc dicere videtur: Jam inter filios Dei computatus es, jam episcopus ordinatus es, jam ab his qui te

17 non cognoscunt videris esse quod non es. Fac igitur aliquid unde lauderis, unde gloriosus habearis, et unde magnus ab hominibus videaris. *Mitte te deorsum.* Semper enim hi tales se deorsum mittunt, quia solas divitias, gloriam et dignitates quærunt: quoti-

die deteriores fiunt; et hos tamen benignissimus Dominus docere non dedignatur, quomodo suo tentatori respondere debeant; si tamen non diabolum tentantem, sed se salutaria consilia dantem audire velint. Ait enim: *Rursum scriptum est: Non tentabis Dominum Deum tuum.* Hoc enim Dominus respondit, quando diabolus eum duxit supra pinnaculum templi, et quando ei dixit; *si Filius Dei es, mitte te deorsum.* Similiter igitur et tu quia intelligis te supra Ecclesiam Dei male ordinatum; et non a Deo, sed a diabolo tibi positum, cæterisque prælatum: qui tibi etiam quotidie dicit, *mitte te deorsum*, et te quotidie præcipitare, et perdere nititur; recordare hujus testimonii, quod non diabolo, sed tibi et omnibus hominibus a Domino dicitur. Responde igitur: Non tibi credam, non me deorsum mittam; sed obediam Scripturæ mihi dicenti: *non tentabis Dominum Deum tuum.* Quomodo enim Dominum non tentat qui Ecclesiam, quam furtim et per latrocinium

ret, » etc. V. Calmet ad h. l. Lucæ.

(93) « Si quis ergo non vescitur verbo Dei, iste non vivit; » ut colligit hinc Hier. De his J. C. tentationibus, S. Leo ser. 3 de Quadrag. Ambrosius lib. 1 De Cain et Abel, cap. 5, etc.

(94) Elegans et notabilis maxime locus.

invasit, contra canonum instituta, et Dei voluntatem tenet, et possidet? Multum enim Deum tentat qui in eo peccato perseverat, quo se perire non dubitat. His autem ita dispositis, nunc de illis quoque videamus, qui supra montem excelsum valde a diabolo ducuntur, quibus etiam omnia regna mundi, et eorum gloriam ostendit, et ostensa promittit, si eum procidentes adorent. Quos enim alios per istos intelligamus, nisi imperatores, reges, duces, principes, cæterosque sæculi hujus potentes (95), quos in montem excelsum, id est in ipsarum dignitatum sublimitatem per homicidia, perjuria, furta, rapinas, proditores, fraudes, et cætera hujusmodi diabolus ducit et exaltat? Et isti quidem eum adorant, eum colunt et venerantur; eum quasi Deum sequuntur, et post eum in tenebras demerguntur: neque enim audiunt hoc quod dicit Dominus Jesus. *Dominum Deum tuum adorabis et illi soli servies.* Quia igitur dictum est de his qui in desertum ducuntur, et de his qui supra pinnaculum templi constituuntur, et de illis qui supra montem excelsum valde exaltantur. Nunc ad principium redeamus, et quare Salvator noster quadraginta diebus, et quadraginta noctibus jejunaverit exponamus (96). Quæri enim potest quare neque plus, neque minus jejunaverit; et quare sibi hoc dierum numero jejunare placuerit. Tantum enim Moysen, tantum et Eliam jejunasse legimus (97). Quadragenarius enim numerus ex quatuor constat, et decem: quatuor enim decem, vel decies quatuor quadraginta fiunt. Per quatuor autem novum Testamentum significatur, quoniam in quatuor evangelii consistit. Per decem vero significatur vetus, qui in decem mandatis legis continetur. Quadraginta ergo diebus jejunare est utriusque testamenti præcepta servare. Quadraginta enim diebus jejunat, qui ab illis omnibus se immunem et jejunium custodit, quæ utrumque Testamentum facere interdicit: ut sicut caro exterius jejunat a cibis, ita et mens interius jejunet a vitis. Dicit enim Scriptura: Non occides, non mœchaberis, non furtum facies, non falsum testimonium dices, non concupisces rem proximi tui, et similia. Illi sunt illi cibi a quibus utrumque testamentum præcipit abstinere. Qui ergo carnem jejuniis macerat, nisi ab istis cibis se interius jejunium custodiat, non bene jejunat. Jejunemus igitur carne, jejunemus et mente. Noti nobis sunt illi cibi, a quibus abstinere debeamus. Jejunavit itaque Dominus Jesus quadraginta diebus,

(95) Ita sanctus quoque Gregorius, lib. xviii Moral. cap. 36, et lib. xxx, cap. 26.

(96) Hac de re fuse Cornelius a Lapide, alique interpretes. Vid. S. Jo. Chrisost. hom. 1 in Genes. n. 3.

(97) Vid. ap. S. Basilium in homil. de xl Martyribus eorum orationem. S. Aug. serm. 51, n. 52, ser. 125, n. 9; serm. 205, n. 1; serm. 264, n. 5; serm. 270, n. 3, etc. In libro etiam n. De doctrina Christiana, cap. 16, numeri illius mysteria quædam exponit. Vid. S. Gregorium hom. 12 in Evang., n. 5. Scripsit de numerorum mysteriis Petrus Bongus.

(98) Est Emiseno homilia supposita in die S. A-

et quadraginta noctibus, quatenus in ciborum jejunio significaret nobis jejunium corporis, et in dierum numero demonstraret jejunium cordis.

VIII. (98) *Cum autem audisset Jesus quod Joannes traditus esset, secessit in Galilæam: et relicta civitate Nazareth, venit, et habitavit in Capharnaum maritima, in finibus Zabulon et Nephthalim: ut adimpletetur quod dictum est per Isaiam prophetam: Terra Zabulon et Nephthalim via maris trans Jordanem Galilææ gentium, populus, qui sedebat in tenebris; vidit lucem magnam; et sedentibus in regione umbræ mortis lux orta est eis.* Manifestum est igitur, quia non alicujus rei timore secessit Dominus in Galilæam, relicta civitate sua Nazareth, sed ut prophetia completeretur, quæ in fines Zabulon, et Nephthalim enim venturum esse prælixerat. Sic enim ait Isaias (Isai. ix, 1). « Primo tempore alleviata est terra Zabulon et terra Nephthalim. » Sed quare primo tempore? quia statim in suæ prædicationis initio, et antiquam apostolos elegerat veniens illuc, Petrum et Andræam, Jacobum et Joannem de piscatione vocavit, et eis ut post se venirent, imperavit. Sic igitur primo tempore suorum pondere peccatorum terra Zabulon, et terra Nephthalim alleviata est (99). Quæ ideo quidem *via maris* dicitur, quia portuosærat, et naufragiis dedita (100). Unde et Jacob in benedictionibus ait (101): « Zabulon in littore maris habitabit, et in statione navium pertingens usque ad Sidonem. » Sed quare in Galilæam secessisse dicitur? cum Lucas evangelista Nazareth in Galilæa esse ostendat, dicens: « Missus est Gabriel angelus a Deo in Galilææ civitatem, quæ vocatur Nazareth (Luc. 1, 26). » In hoc quoque Evangelio superius legitur, quod Joseph admonitus in somnis « venit in partes Galilææ, et habitavit in civitate Nazareth (Matth. 11, 22). » Per quod datur intelligi quod Nazareth non in plena provincia Galilææ, sed in extremis finibus sita sit (102). Secessit igitur in Galilæam, id est, in ipsius provincie plenitudinem. Gentium autem illarum populus, qui ibi in tenebris sedebat, et lumen veritatis non habebat quia legem spiritualiter non intelligebat, tunc vidit lucem magnam. Vere utique magnam; ipsa est enim, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, quam qui sequitur, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ. *Et sedentibus in regione umbræ mortis, lux orta est eis.* Illi enim sub umbra mortis sedent, qui vitæ arborem igno-

drææ pag. 199, hoc num. 8 et seq. 9.

(99) Totidem ferme verbis prophetæ locum explicat S. Hieron., lib. iii in Isai.

(100) Hieronymi. ibid. « Mare hic lacum appellat Genesareth qui Jordane influente efficitur; in cujus littore Capharnaum et Tiberias et Bethsaida et Chorozaïm sitæ sunt: in qua vel maxime regione Dominus commoratus est. »

(101) Genes. LIX 15. Vid. S. Ambrós. De Benedict. patriarch. cap. 5.

(102) Vid. Hieron. De loc. Bonfrer. Onomast. Relandum Palest. pag. 905.

rant. Mala umbra, quæ sic refrigerat, ut occidat: sic obscura, ut penitus lumen tollat. His igitur nisi lux ista illuxisset, vita pariter, et lumine caruissent, quoniam et umbra lumen eis tollebat, et mors vitam eis auferebat. Venit igitur lux, venit Dominus Jesus, qui simul eos et illuminavit, et sanavit. Unde et subditur: *Exinde cepit Jesus prædicare, et dicere; pœnitentiam agite. appropinquavit enim regnum cœlorum.* His enim verbis Salvator noster suos auditores et illuminat, et sanat: Christi enim prædicatio et lumen, et vita est. Sed ubi est necessarium accendere lucem, nisi in tenebris? Quibus necessarium est dare medicinam, nisi infirmis? At vero anima quæ in peccatis est, et infirma, et sine lumine est. Huic igitur pœnitentia datur, cujus medicamine sanatur, et illuminatur. Bene autem a pœnitentia prædicare Dominus inchoat, qui mentes hominum infirmas, et errorum nebulis excæcatas, hoc uno, et singulari medicamine sanare, et illuminare venerat. Idipsum enim prædicationis exordium Joannes quoque Baptista suscepit. Nisi enim hæc medicina præcesserit, nullum aliud remedium est, quod infirmis mentibus valeat subvenire. Nam etsi parvuli pœnitere nesciant, fides tamen et pœnitentia eos offendentium, pro eis suscipitur.

IX. *Ambulans autem juxta mare Galilææ vidit duos fratres, Simonem, qui vocatur Petrus, et Andream fratrem ejus mittentes rete in mare, erant enim piscatores, et ait illis: Venite post me, et faciam vos fieri piscatores hominum. At illi, relictis retibus, secuti sunt eum* (103). Ecce primos suos discipulos de mari Dominus vocat, quoniam multos alios per eos de hujus mundi fluctuosa amaritudine ad fidem vocare disposuerat. Ut quia de mari a Domino vocantur, ipsi quoque periclitantium animas de mundi hujus naufragio, et de vitiorum insurgentibus procellis liberare discant. Et sicut ipsi secundum carnem fratres erant, ita et cæteros fide, et dilectione fratres esse doceant. Omnes enim fratres sumus, qui ex una matre Ecclesia geniti, et unius patris filii sumus. Unde simul omnes dicimus: «Pater noster, qui es in cœlis (Matth. vi, 9).» Quia enim communis pater est omnium, communiter invocatur ab omnibus. Vocat autem Dominus piscatores, quoniam tales ei necessarii erant, qui aquis assueti, et piscandi, et baptizandi essent periti: ideoque non artem mutare eis præcipit, sed longe melioris piscationis, et alterius generis piscium eos piscatores fore promittit (104). Dicit eis, *Venite post me, et faciam vos fieri piscatores hominum.* Nisi

(103) De iterata horum vocatione Chrysost., hom. 14, et Beda.

(104) Atque hinc nimirum Chrysostomus homines traducere ad pietatem vocat *σαγαρεύειν* *sagena capere* et Cyrillo multitudo ad Deum nondum traducta *τῶν ἰθῶν ἢ πλεθὺς ἀσαγήρευτο;* multitudo non capta sagena.

(105) Notum est Christianos nuncupatos pisces, et pisciculos: quare Tertullianus. De bapt., cap. 4. Nos pisciculi secundum Jesum Christum nostrum in aqua nascimur; et tesseram Christianorum quau-

dam fuisse vocem *ἰχθῦς* *piscis* tam multis inscriptam veterum Christianorum Monumentis. Exstat et Anselmi Costadoni erudita dissertatio Italice scripta. De pisce J. C. symbolo.
(106) Vid. hic a Lapide.
(107) V. Andream de Sarrassey De gloria S. Andreæ c. 4, p. 5. Beda quoque interpretationem habet horum nominum.
(108) Fidem horum et obedientiam laudat Chrysost. hom. 14.

A enim hominem pisces essent (105), piscatores hominum apostoli fieri non possent. Tales enim pisces digni sunt convivio Dei. Tales pisces in baptismatis fluvio natant. Tales pisces hamo fidei, sanctæ prædicationis retibus capiuntur. De mari igitur in mare transferuntur, quoniam de mari Galilææ in hoc mare magnum et spatiosum mittuntur, ubi sunt reptilia quorum non est numerus: animalia pusilla, et magna, per quæ omnia genera hominum significantur. Sed quid est dicere, *venite post me?* Post Christum namque ire, est ejus vestigia sequi, ejus opera imitari, ejusdem patientiam et humilitatem tenere. Neque enim sufficit nobis pedibus tantum ire post Jesum, nisi et mente, et dilectione eum sequamur. Operæ pretium autem est, considerare, quanta fuerit horum beatorum fratrum obedientia, qui statim relictis retibus secuti sunt eum. Unde non immerito Simon *obediens* (106), Andreas vero *respondens* (107) vel *decorus* interpretatur. *Et procedens inde, vidit alios duos fratres Jacobum Zebedæi, et Joannem fratrem ejus in navi cum Zebedæo patre eorum reficientes retia, et vocavit eos. Illi autem statim, relictis retibus et patre, secuti sunt eum.* Non minor autem in his, quam in illis aliis obedientia invenitur (108); quia ad unius jussionis vocem non solum retia, sed et patrem relinquentes, Christum Dominum secuti sunt. Et isti quidem sicut et illi non solum piscatores, verum etiam fratres erant. O felix militia, quæ ex fratribus colligitur, quibus omnibus est cor unum et anima una; de quibus etiam per Prophetam dictum fuerat: «Ecce quam bonum, et quam jucundum habitare fratres in unum (Psal. xxxii, 1).» Quid est autem retia rescicere, nisi sanctarum Scripturarum sententias hæreticorum violentia conscissas et depravatas sana intelligentia exponere et restaurare? Hæc enim quatuor Evangelia, quasi quatuor piscandi retia sunt. Similiter autem et quinque libri Moysi, omnesque prophetarum libri. Denique tot sunt retia, quot et volumina. His enim retibus Christiani capiuntur: his omnes fideles in Ecclesia colliguntur. «Ite, inquit Dominus, in universum mundum; prædicate Evangelium omni creaturæ: qui crediderit, et baptizatus fuerit, salvus erit (Marc. xvi, 16).» Vides igitur piscatores, quibus dicitur: *Ite in universum mundum, vides et retia, id est, Evangelium, de quo dicitur, prædicate Evangelium omni creaturæ: vides et flumina, in quibus pisces capiuntur, id est baptismum: vides et ipsos pisces, eos videlicet qui baptizantur, et credunt. Sequitur:*

X. *Circuibat Jesus totam Galilæam docens in Synagogis eorum et prædicans Evangelium regni Dei, et sanans omnem languorem, et omnem infirmitatem in populo. Hoc est enim quod superius exposuimus; quia primo tempore non solum peccatorum onere, verum etiam ægitudine corporis alleviata est terra Zabulon, et terra Nephthaliin. Et abiit opinio ejus in totam Syriam; et obtulerunt ei omnes male habentes, et vexatos (109) variis languoribus, et tormentis comprehensos; et qui dæmonia habebant, et lunaticos, et paralyticos, et curavit eos. Ecce quam subito manifestatur Christus: ecce quam subito ejus virtutis fama et opinio terram replet. Undique autem omnes infirmi et male se habentes ad eum deferuntur, et ipse ut verus medicus omnes interius et exterius curat infirmitates. Hoc enim propheta prædixerat dicens (110): « Vere languiores nostros ipse tulit, et infirmitates nostras ipse portavit. » — Et secutæ sunt eum turbæ multæ de Galilæa, et Decapoli, et de Jerosolymis, et de Judæa, et de trans Jordanæ.*

XI. [CAP. V.] (111) *Videns autem Jesus turbas ascendit in montem, et cum sedisset, accesserunt ad eum discipuli ejus, et aperiens os suum, docebat eos dicens: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Quod enim in montein Christus ascendit magnum aliquid se locuturum esse significat. Ideo enim et propheta ait (112): « Super montem excelsum ascende tu, qui evangelizas Sion. » Ibi autem discipulos docet, quos majoris intelligentiæ esse sciebat. Sed quid dicit (113)? Beati pauperes spiritu. Non dicit simpliciter beati pauperes; quoniam nec omnes pauperes beati, nec omnes divites miseri sunt. Multos enim pauperes latrones, homicidas, adulteros, perjuros et proditores videmus: qui et in hac vita miseri sunt, et post hanc vitam infelices erunt. Divites autem plures fuisse legimus, qui in sancta conversatione Domino placuerunt. Beati igitur pauperes spiritu, sed non omni spiritu; est enim spiritus bonus, est et spiritus malus. Sicut autem beati sunt, qui spiritu malo **20** pauperes sunt, sic etiam illi beati sunt qui spiritu bono divites sunt. Beati itaque pauperes spiritu, et beati divites spiritu. Est enim spiritus superbiæ, spiritus fornicationis, spiritus discordiæ, et multi alii spiritus sunt, quibus quicumque pauperes sunt, beati sunt. Beati sunt quoque qui spiritu sapientiæ, et intellectus, spiritu consilii et fortitudinis, spiritu scientiæ et pietatis, et spiritu timoris Domini divites*

sunt. Sed quare beati? *Quoniam ipsorum est regnum cælorum. Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram. Quid enim sunt mites, nisi patientes et humiles? Perit enim omnis virtus sine patientia. Unde et Dominus ait: « In patientia vestra possidebitis animas vestras (Luc. xxi, 19). » Qui igitur impatiens est, nec animam suam, nec terram suam possidere potest. Quomodo enim animam suam possidet qui animi sui furorem et iram cohibere non valet? Quomodo autem terram suam possidet, qui neque oculos ab illicito visu, neque aures ab illicito odoratu, neque os ab illicito gustu, neque manus ab illicito tactu compescere valet? Possumus tamen per hanc terram, terram viventium intelligere: ac per hoc non minus possident mites, quam possident pauperes spiritu, quoniam cum illi cælum, isti vero terram possideant, idem tamen per cælum, et per terram significatur. Quando vero fidelibus suis Christus Dominus noster talia promittit, nonne tibi in monte, et in regia sublimitate sedere videtur? Sequitur: *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Quid enim si pro amissione rerum temporalium lugeant? Quid si pro illatis sibi injuriis lugeant? Quosdam enim flere videmus, quoniam illatas sibi injurias vindicare non possunt: quas quidem quando vindicant, nequaquam tunc beati, sed miseri fiunt. Sic igitur dicatur: Beati qui lugent peccata, quæ fecerunt; beati qui sua et aliorum peccata plorant. Sic enim Samuel flebat Saulem cunctis diebus vitæ suæ (I Reg. xv, 35). Nam et David quia poenituit, et flevit, beatus est; ait enim: « Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte (Psal. xli, 3). » Ipse quoque Salvator noster pro morte Lazari lacrymatus est (Joann. xi, 35). Videns etiam perituram Jerusalem flevit (Luc. xix, 41) de miseriis ejus. Flevit et apostolus Petrus, et beatitudinem non amisit. Beati igitur qui sic lugent, quoniam ipsi æterna lætitia consolabuntur. Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam. Illi enim justitiam esuriunt, et sitiunt, qui sic in observanda justitia delectantur, ac si magnis epulis reficiantur. Unde et Psalmista ait: « Beati qui custodiunt iudicium, et faciunt justitiam in omni tempore (Psal. cv, 3). » Hoc audiant reges et principes; hoc audiant potentes et iudices; hoc et nos audiamus, nos, inquam, episcopi et sacerdotes, hujus capituli semper memores simus, sine quo cætera capitula bene tractare nequimus. Sed nota, quia non solum illi qui faciunt justitiam, sed etiam**

(109) In vulg. non habetur vexatos, nec habet antiqua Italica versio.

(110) Isai. liii, 4. Neque hunc Isaïæ locum ad hanc rem A. refert, sed Matthæus viii, 17 postquam indurationes narravit ut adimpleretur quod dictum est per Isaïam prophetam dicentem: « Ipse infirmitates nostras accepit et ægrotationes nostras portavit. » V. a Lapide ad l. Is.

(111) Est homil. Emiseno attributa in natali plurimorum mart., pag. 217, præmissis nonnullis in textum num. præced.

(112) Isai. xl, 9: De variis significationibus montis in Scriptura; S. Gregorius, init. lib. xxxiii Moral.; Vid. S. Ambros., lib. viii in Luc., cap. 4, S. Bernardum, hom. 4 in fest. om. SS.; Proprius ad A. Hieronym. Dominus ad montana conscendit, ut turbas ad altiora secum trahat, et S. Ambrosius lib. v ad cap. vi Luc., §. 17.

(113) De his S. Augustin. De serm. D. in mont. (l. III, part. II, Opp., ex recens. Maur.), S. Bernardus De divers. serm. 66, etc.

qui eam esuriunt et sitiunt ; id est qui eam facere concupiscunt, etsi non possint facere quod desiderant, tamen beati sunt, quia quantum in ipsis est, faciunt quod desiderant. Et isti quidem saturabuntur, quando omnia illorum desideria complebuntur ; sicut enim cibo saturatur corpus, ita suo desiderio saturatur anima. *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.* Statim post justitiam misericordiam posuit. Unde et Psalmista ait : « Misericordiam et iudicium cantabo tibi, Domine (Psal. c, 1). » Bona est justitia ; bona est et misericordia. Habet illa suum locum ; habet et ista suum. Neque vero perit justitia, si in quibusdam causis misericordia temperetur. Est autem misericordia (114) quædam affectio animi, qua affligimur alienis malis ; cui invidia contraria est, per quam homo affligitur alienis bonis. Sive igitur in nos delinquentibus parcimus, sive miseris et indigentibus subvenimus, sive errantes ad viam veritatis reducimus, misericordia est. Qui autem misericordiam non habuerit, misericordiam non inveniet : « eadem enim mensura, qua mensi fuerimus, remetietur nobis (Luc. vi, 38). » Sequitur : *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* — « Ex corde enim, ut Dominus ait, exeunt cogitationes malæ, furta, homicidia, perjuria, adulteria, falsa testimonia (Math. xv, 19), » et similia ; hæc sunt quæ coinquinant hominem : tale autem cor mundum non est. Si enim mundum esset, totum hominem suo stercore non inquinaret. Illud igitur cor est mundum, ex quo talia non procedunt. Ideo et David rogat Dominum dicens : « Cor mundum crea in me, Deus, et spiritum rectum in aëna in visceribus meis (Psal. l, 11). » Si enim cor fuerit mundum a pravus cogitationibus, totus homo erit mundus ab iniquitatibus. Ibi enim oriuntur peccata, ibi radices figunt, quæ si ibi succisæ fuerint, non est ubi crescant. Unde scriptum est : « Beatus qui tenebit, et allidet parvulos suos ad petram (Psal. cxxxvi, 12). » Unde et sacerdotes comam nutrire interdicitur. Qualiter autem mundi corde Deum videant, vel quibus oculis eum videant, dubitari potest, facile autem solvi non potest. Apostolus tamen dicit : « Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie 21 ad faciem. Nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam, sicut et cognitus sum (I Cor. xiii, 12). » Et Joannes apostolus : « Scimus, inquit, quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est (I Joan. iii, 2). » Magnus erit ille oculus, qui claritate sui visus eum

(114) S. Thomas 2-2, qu. 30, ar. 1 ; ex Aug. : « Misericordia est alienæ miseriæ in nostro corde compassio, qua utique, si possemus, subvenire compellimur. »

(115) Idem animadvertit et Hieronymus ad h. l. : Signanter addit : propter justitiam ; multi enim persecutionem propter sua peccata patiuntur, et non sunt justis. Chrysostomus illud pro justitia explicat, pro virtute atque pietate, pro defensione cæterorum. Solet quippe justitiam, omnem prorsus animi appellare virtutem. V. etiam A. Imperfecti hom. 9.

qui continet omnia, comprehendere potest. *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur.* Pacifici enim sunt qui discordes pacificant, qui mundum Deo reconciliant, qui inter cæteros pacem et concordiam seminant. Apostolus enim dicit : « Pacem sequimur nisi cum omnibus sine qua nemo videbit Deum (Hebr. xii, 14). » Itemque : « Si fieri potest, quod ex vobis est ; cum omnibus hominibus pacem habentes (Rom. xii, 18). » Et Psalmista : « Cum his qui odierunt pacem, eram pacificus (Psal. cix, 7). » Et bene quidem filii Dei vocantur pacifici, quia « ipse est pax nostra, qui fecit utraque unum (Ephes. ii, 14). » Ipse est rex pacificus, qui in se ipso angulari lapide duos parietes conjungens, pacem fecit his qui longe erant, et his qui prope. *Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum.* Propter justitiam dixit, (115) non propter mundi honores, non propter divitias, non propter superbiam et iniquitatem. Multos enim videmus qui propter hæc et similia persequuntur alios, et persequuntur ab aliis. Propter justitiam enim apostoli et martyres persecutionem ab impiis passi sunt. Si enim a prædicatione justitiæ cessare voluissent, persecutionem passi non essent. Usque hodie quoque in sancta Ecclesia persecutionem patiuntur quicumque justitiam prædicare et tenere nituntur. Non igitur omnes qui persecutionem patiuntur, beati sunt ; siquidem iulqui se invicem persequuntur : sed illi soli propter persecutionem sunt beati, qui eam propter justitiam patiuntur. Videat autem unusquisque hæc audiens, si in aliqua istarum beatitudine continetur. Quod si in aliqua se invenerit, sit securus, beatus erit, hoc enim Veritas dixit : Veritas autem mentiri non potest. *Beati estis cum maledixerint vobis homines, et persecuti vos fuerint, et dixerint omne malum adversus vos, mentientes propter me : gaudete et exsultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælis.* Beati, inquit, estis, cum vos homines maledixerint ; ne timeatis eorum maledictiones, sed potius gaudete et exsultate, (116) quoniam eorum maledictiones, eorum persecutiones, eorum maledicta, et mendacia gaudium vobis præparant in cælis, et exultationem, magnamque mercedem et retributionem. Sic enim persecuti sunt prophetas qui fuerunt ante vos. Non est hoc novum, non est inusitatum ; sic Isaiam, sic Jeremiam, sic et alios prophetas persecuti sunt. Illorum igitur exemplum vos doceat, si illorum vos beatitudo delectat.

XII. (117) *Vos estis sal terræ, quod si sal evanuerit,*

(116) Hieronymus : « Nescio quis hoc nostrum possit implere, ut laceretur opprobriis fama nostra, et nos exsulemus in Domino. » Hoc qui vanam sectatur gloriam, implere non potest : quæ postrema verba descripsit Beda. Chrysostomus tamen præclare, hom. 15 De J. C. « Non modo id dixit sed etiam facile persuasit, nec duobus aut decem, sed universo jam pene mundo. »

(117) Est homilia Emiseni in natali confess. et doct., pag. 227, scilicet S. Brunonis, ut reliquæ Emiseni attributæ.

in quo salietur? Vos, inquit, estis sal terræ, vos estis hominum condimentum (118), vestro exemplo instruit, vestra sapientia doceri, vestra humilitate et patientia componi ceteri debent. Quod si sal evanuerit, si prædicator vires amiserit, si episcopus luxuriæ et vanitati se dederit, in quo salietur, in quo populus condietur? *Ad nihilum valet ultra, nisi ut mittatur foras, et conculcetur ab hominibus.* Tale enim sal quia infatuatum est, foras mittitur, quoniam falsus prædicator, ejusque doctrina quæ vana sine sapore et inutilis est, ab Ecclesia pellitur. Conculcatur autem ab hominibus, quia dignus est, qui ab omnibus despectui habeatur. *Vos estis lux mundi.* Quod enim sol et luna præstant corpori, hoc apostoli et doctores præstant animæ. Illi illuminant oculos corporis; isti illuminant oculos mentis. Sunt igitur lux mundi, qui majorem, et meliorem mundi partem illuminant. *Non potest civitas abscondi supra montem posita.* Sic enim sunt apostoli et episcopi super Ecclesiam, sicuti civitas supra montem. Non possunt abscondi, altius sedent, omnium oculi ad eos respiciunt. Qui si pulchri fuerint, et sui ordinis decorem et honestatem tenuerint, venerantur ab omnibus, mirantur et laudantur ab omnibus. *Neque accendunt lucernam, et ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt.* Ad hoc enim lucerna accenditur ut luceat: ad hoc episcopus ordinatur, **22** ut cæteros illuminet. Lucerna enim episcopus est, lumen gratia Spiritus sancti, sive evangelicæ prædicationis, candelabrum Ecclesia. Qui ergo super Ecclesiæ candelabrum positus est, videat, ne gratiam sancti Spiritus, qua illuminatus est, sub modio ponat. Videat ne talentum sibi traditum terræ suffodiat; scriptum est enim (119) «Sapientia occulta, et thesaurus absconditus, quæ utilitas in utrisque?» Inde etiam qui abscondit frumenta, maledicitur in populis. *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant vestra bona opera, et glorificent Patrem vestrum, qui in cælis est.* Lux, inquit, estis; et sermone, et opere, lucere debetis. Magis enim operando, quam loquendo, proficitis, quia major est splendor operis quam sermonis. Unde non ait, ut audientes vestrum bonum sermonem glorificent Patrem vestrum. Sed quid ait? *Ut videntes vestra*

A *bona opera glorificent Patrem vestrum, qui in cælis est. Nolite putare quoniam veni solvere legem, aut prophetas; non veni solvere, sed adimplere.* Venerat enim Dominus non tantum ad solvendum et exponendum hoc quod lex et prophetæ jubebant, verum etiam ad agendum. Venerat præterea Dominus non ad hoc tantum, ut legem et prophetas solveret, et exponeret, sed ut ea, quæ minus haberent adimpleret (120). Multis enim modis, nisi ipse venisset, lex et prophetæ adimpleri non poterant. Prædixerant enim ejus nativitatem, passionem, resurrectionem, ascensionem et virtutes quas in homine operatus est, quæ nequaquam adimpleri possent, nisi ipse venisset. Multum igitur minus habebant lex et prophetæ, spiritualem videlicet intelligentiam, quæ nisi per Christum, adimpleri non poterat. Hoc enim **B** Joannes evangelista testatur. Qui cum multum fletet, eo quod nemo inveniri posset qui librum septem sigillis signatum aperiret, dictum est ei, ne fletet: «Quia ecce vicit leo de tribu Juda, radix David, aperire librum et solvere septem signacula ejus. Amen quippe dico vobis, donec transeat cælum et terra, iota unum aut unus apex non præteribit a lege, donec omnia fiant (Apoc. v, 5).» Quomodo enim non fiant, quæ ipse Deus ventura esse prædixerat? Alioquin mentiretur qui mentiri non potest. Iota autem, et apex, quæ in litteris minima sunt (121) quamlibet legis et prophetarum parvissimam sententiam significant. Quod autem **C** ait, quia *donec transeat cælum et terra*, non præteribit aliquid horum, donec omnia fiant, manifeste ostendit, quia dicendo *donec*, non nisi ad præcedentia spectat. Multa enim de sanctorum beatitudine loquuntur lex et prophetæ, quæ post et non antea fient, quam transeat cælum et terra. Sic igitur et illud accipitur, quod superius dixerat de Joseph et Maria, quia (122) «non cognoscebat eam donec peperit filium suum primogenitum.» *Donec* enim præcedentia bene determinat, subsequentiis vero nullam infert necessitatem. Si enim subsequentibus necessitatem inferret, postquam cælum et terra transibit, nihil eorum fieri posset, quæ lex et prophetæ postea futura prædixerant. Sequitur: *Qui enim solverit unum de mandatis istis minimis, D et docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno*

(118) Notissima sunt verba Chrysostomi hom. 15 sed multo plura habet in lib. De sacerdote. Certatim autem vet. et recentiores ad h. l. admonitiones et præcepta ingerunt. Est opus inscriptum: Tubæ sacerdotales ex PP. et vet. scriptoribus contextum, unde quilibet quæ volet, petere facile potest. Hic nos unum proferemus quod habet A. Imperfecti hom. 10. «Melius est facere et non docere, quam docere et non facere; quoniam qui facit, etsi tacerit, aliquos corrigit suo exemplo: qui autem docet et non facit, non solum neminem corrigit, sed adhuc multos scandalizat. Quis enim non moveatur ad peccandum, cum viderit ipsos doctores pietatis peccantes?» V. cætera.

(119) Locus Ecclesiastici, cap. xli, 17, in Vulgat. «Sapientia enim abscondita, et thesaurus in-

visus, quæ utilitatis in utrisque?» in Sixt. vers.: «Sapientia autem abscondita, et thesaurus occultus, quæ utilitas in utrisque?»

(120) Sic etiam Hieronymus: «sive quod de se per alios prophetata compleverit; sive quia ea, quæ antea, propter infirmitatem audientium, rudia et imperfecta fuerant, sua prædicatione compleverit.»

(121) Ex figura litteræ ostenditur, quod etiam quæ minima putantur in lege, sacramentis spiritibus plena sint. Hieron. Cæterum hic locus varie multumque ab his versatur, qui de antiquis Hebraicis litteris agunt.

(122) Vid. ea quæ dixit n. 3 ad locum ex Matth. 1, 24: «Et non cognoscebat eam,» etc. quem hic rursus recitat.

*cælorum. Qui autem fecerit, et docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum. Non veni, inquit, legem solvere et ponere, sed ea quæ lex præcipit, agere veni et adimplere. Quare hoc? Vis audire quare? Quia qui Scripturas solummodo solvit et exponit, et non facit quod Scripturæ præcipiunt, minimus vocabitur in regno cælorum; (123) qui autem eas et facit, et docet, hic magnus vocabitur in regno cælorum. In quo regno cælorum? Dicitur enim non solum patria cælestis, verum et Ecclesia regnum cælorum (124). Sed quomodo ibi minimus vocabitur, qui neque magnus, neque minimus ibi erit? De Ecclesia igitur hoc intelligatur, quæ multis in locis regnum cælorum vocatur. In qua sancti apostoli, martyres et confessores magni valde venerantur, et habentur, qui legis mandata, et fecerunt, et docuerunt. Cæteri vero quoniam minimi sunt, quid atmet dicere, cum neque in memoria apud homines habeantur, neque in cælis inter sanctos connumerentur? Et quidem multos tales in Ecclesia videmus, pluresque fuisse non dubitamus, qui bene quidem prædicare sciunt, bene **23** autem facere nesciunt. Isti igitur non immerito *minimi* et vocantur, et sunt in regno cælorum; quoniam etsi ab aliis magni videantur, ab aliis tamen despiciuntur, in quibus cælorum Dominus regnat et habitat. Sed videamus quid significet, *qui solverit unum de mandatis istis minimis* (125). De quibus istis? nisi de his quæ in lege continentur, quam se non solvere, sed facere prædixerat? Quomodo autem aliquid mandatum minimum esse intelligere possumus, quod qui non facit, vocatur minimus, et qui facit, vocatur magnus? Tale enim mandatum non minimum, sed maximum esse videtur. Et ego quidem his verbis significari puto, quod omnia legis mandata non facientibus minima sunt, facientibus autem maxima, quoniam illos minimos, istos vero maximos faciunt. Sunt præterea minima in minimis et magna in magnis, quoniam et illi habent ea pro minimo, et isti habent ea pro maximo. Sequitur: *Dico autem vobis, quia nisi abundaverit (126) justitia vestra plusquam Scribarum et Phariseorum, non intrabitis in regnum cælorum.* Scribarum enim et Phariseorum justitia fuit ut bene prædicarent, et bene populum admonerent, non tamen ea faciebant quæ prædicabant, et admonebant. Unde et alibi Do-*

(123) Hieronym. eodem modo interpretatur: « Quod Magistri eruditio etiamsi parvo peccato obnoxius sit, deducat eum de gradu maximo, nec prosit docere justitiam, quam minima culpa destruit; et beatitudo perfecta fit, quæ sermone docueris, opere complere. »

(124) Vulgatissimum est et nulli ignotum sancti Gregorii illud homil. 12 in Evang.: « Sciendum nobis est, quod sæpe in sacro eloquio regnum cælorum præsentis temporis Ecclesia dicitur. »

(125) Aut Bedam præ oculis habuit, aut casu in ejusdem sermone verba incurrit, quæ sunt: « Qui non implet Dei mandatum in semetipso, solvit; et fit despectissimus in Ecclesia sanctorum. »

(126) Optime meo judicio, A. Imperfecti, minimum hic interpretatur, quod de minima in speciem

A minus ait: « Super cathedram Moysi sederunt Scribæ et Pharisei. Omnia quæ dixerint vobis facite, secundum opera eorum nolite facere (Matth. xxiii, 2). Quare hoc? Dicunt enim et non faciunt. » Erat igitur eorum justitia dicere et non facere, legem solvere, et non adimplere; hæc autem ad cælorum regnum properantibus non sufficiunt.

XIII. (127) *Audistis quia dictum est antiquis: Non occides; qui autem occiderit, reus erit iudicio. Ego autem dico vobis, quia omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri suo, raca, reus erit concilio. Qui autem dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis.* Non inquit, sufficiunt vobis ad justitiam ea quæ Scribæ et Pharisei sibi sufficere non bene cogitabant. Majora novis quam antiquis præcepta dantur. Illis dicitur, ne occidant; istis dicitur ne irascantur. Illi ab homicidio; isti ab ira et odio coercentur. Sed quid est quod Dominus ait: *Qui autem occiderit, reus erit iudicio?* Non enim omnis qui occidit, reus mortis in iudicio judicatur; neque vero lex omnes damnat qui occidunt, quoniam et ipsa multos occidere jubet. Determinandus est igitur locus iste, sicut et cætera quæ breviter dicta, minus aliquid habere videntur. Dicit enim lex (128). *Qui-*

cunque sponte vel per odium et insidias hominem occiderit, ipse quoque occidatur (Num. xxxv, 13). Cæteris vero tres civitates constituit, ad quas surgiant ne moriantur. Quod quid significet, non est hujus loci exponere. Videamus quod sequitur. *Ego autem dico vobis; quia omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio.* In quo iudicio? In hoc enim quod in Ecclesia fit, non tenetur ira. In illo vero districto iudicio, si omnis qui irascitur damnabitur, aut nulli, aut pauci salvari poterunt. Quis enim in quiete mitis est, ut aliquando non irascatur? Determinandum est igitur et istud, ut non de omni ira, sed de instanti et perseveranti intelligatur, quæ jam alio nomine *odium* vocatur. Ira enim in veterata odium dicitur. (129) Unde et bene non præterito, vel futuro, sed instanti tempore utitur, dicens: *Omnis qui irascitur.* Et hoc quidem manifestum est, quia sic damnatur ille, qui fratrem suum odit, sic et ille qui occidit: uterque enim homicida vocatur: hoc enim Joannes apostolus dicit: « Omnis qui odit fratrem suum homicida est: et scitis quod omnis homicida non habet vitam æternam in se manen-

re esse. videtur; ut quod subjicit de contumelia « raca, fatue, » etc.

(127) Hactenus quæ in homilia Emiseni et in commentario inveniuntur. Ab horum verborum quæ sequuntur explicatione « Nisi abundaverit, » etc., est Emiseno homilia altera attrib. Dom. vi post Pentec., pag. 464, quæ totum sequentem numerum comprehendit.

(128) Quæri potest de qua lege A. loquatur, quæ hoc præscribit. Puto esse quod Num. xxxv, 20, statuitur. « Si per odium quis hominem impulerit vel jecerit quippiam in eum per insidias, aut cum esset inimicus, manu percusserit, et ille mortuus fuerit, homicidii reus erit. »

(129) Odium, ira inveterata, ait etiam Cicero, 1v Tusc., num. 9.

tem (*I Joan*, III, 15). » Sic igitur omnis qui irascitur A fratri suo, reus erit iudicio. *Qui autem dixerit fratri suo, raca, reus erit concilio.* Raca enim mentis affectum cum indignatione et irrisione significat. Velut cum irridendo, inflatis faucibus aliquem insultamus. Dicitur tamen quod raca interpretatur *vanus*. Sed nunquid tam magnum peccatum est dicere raca, id est, aliquem quolibet sono vocis irridere, ut quicumque hoc dixerit, reus in concilio habeatur? Magnum enim peccatum est omnis injuria: dicitur ergo: Si quis dixerit fratri suo raca, et eum irridendo, qui irrisione dignus non est, ad indignationem et iram provocaverit, in concilio episcoporum reus et culpabilis judicabitur. Sæpe enim ex parva injuria magnæ lites concitantur. Quæ omnes in illius caput redundant, qui principalis earum causa exstitit, secundum 24 illud: « Qui effundit aquas caput est jurgiorum (130). » Unde et in lege percipitur: « Si egressus ignis invenerit spicas (131), et comprehenderit acervos frugum, sive stantes getes in agris, reddet damnum qui ignem succenderit (*Exod.* XII, 6). » Nam et ipse Dominus ait: « Væ illi per quem scandalum venit (*Math.* XVIII, 7). » Si enim de verbo otioso rationem reddituri sumus, quanto magis de injuriis, et contumeliis? *Qui autem dixerit, fatue; reus erit gehennæ ignis.* Quid est hoc, o Domine? Quid enim hoc, o magister veritatis? Quid enim si hoc dixerit, et poenitentiam egerit? Scimus enim multos sanctorum non solum fatuos, sed et hæreticos alios dicere non timuisse, eosque hæresibus accusatos, victosque damnasse. Nam et apostolus Paulus scribens ad Galatas, « insensatos, et stultos » eos vocavit; quod quidem non minoris injuriæ est, quam si fatuos eos dixisset: ait enim: « O insensati Galatæ, quis vos fascinavit veritati non obedire? » (*Galat.* III, 1) Et paulo post: « Sic stulti facti estis ut cum spiritu cõperitis, nunc carne consummemini (*ibid.*). » Sic igitur dicamus: Qui superbix spiritu inflatus non corrigendi gratia, sed invidiose, et malitiose fratrem suum fatuum dixerit, eumque contra se ad indignationem, et odium provocare non timuerit, tandiu gehennæ ignis reus erit, donec poenitentia ductus eum quem injuste commoverat, quolibet modo, quantum in se est, sibi reconciliet. Ut autem ipsum Dominum hoc sensisse intelligas, audi quod sequitur. Si ergo offers munus tuum ad altare, et ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid adversum te, relinque ibi munus tuum ante altare, et vade prius reconciliari fratri tuo, et tunc veniens offers munus tuum. Ac si dicat: Fratrem tuum fatuum vocasti; iratus est tibi; justam causam habet adversum te; ejus indignatio tuum peccatum est, non te recipio, vade prius reconciliari fratri tuo. Et fortasse ideo has quas præ-

diximus injurias nominatim Dominus posuit, quia tunc temporis magis in usu habebantur, et aut parvum, aut nullum peccatum esse videbantur. Dedit igitur nobis regulam, novamque legem constituit, ut nullum peccatum negligamus, quoniam etiam illa, quæ minima esse putantur, nisi resecata fuerint, animas perdunt, et damnant. Neque vero quasi parva negligenda sunt, pro quibus Deus offensus munera jam ante altare recipere dedignatur. Sequitur: *Esto consentiens adversario tuo cito, dum es in via cum eo, ne forte tradat te adversarius judici, et judex tradat te ministro, et in carcerem mittaris.* Hoc autem tale est ac si diceret: Audisti quid dixerim? hæc verba vitæ sunt et salutis: esto igitur eis consentiens, hic est enim adversarius tuus. Quis enim sic adversatur homini ut sermo divinus? Vult enim iste occidere; dicit ille: *Non occides.* Vult iste mœchari; dicit ille: *Non mœchaberis.* Vult iste furari; dicit ille: *Non furaberis.* Et tandem uno sermone pene omnia comprehendens ait: *Quod tibi non vis, alii ne feceris.* Esto igitur consentiens huic adversario tuo; hoc autem cito interim dum es in via cum eo; cito enim hæc via finitur; pauca sunt miliaria. Tanta enim est hæc via, quanta est et vita uniuscujusque. Quamvis autem aliis longior, aliisque brevior sit, nulli tamen valde prolixa est (132) Postquam vero via completa fuerit, et vita finita jam nihil proderit consentire velle. Quid igitur? Accusabit enim te adversarius tuus, tradetque te judici. Cur non dicis, optime Domine, tradetque te mihi? Tu es enim qui constitutus es a Deo judex vivorum, et mortuorum. Sed quid sequitur? *Judex tradat te ministro.* O quam iniquo ministro ad cruciandum traditur, qui bono consiliario consentire noluit! Postea vero quid fiet? *Et in carcerem mittaris;* carcer iste infernus est. Qualis minister, talis et carcer. Ille enim est crudelior omnibus, iste formidolosior et horribilior universis; in quo tenebræ nunquam deficiunt, in quo ignis nunquam exstinguitur, in quo vermis nunquam moritur. Amen dico tibi non exies inde, donec reddas novissimum quadrantem. Magnum est hoc debitum, et infinita, et innumerabilis est ista pecunia, ad cujus novissimum quadrantem nunquam venit; quæ semper solvitur et nunquam finitur.

D XIII. Audistis quia dictum est antiquis, non mœchaberis. Ego autem dico vobis quoniam omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo. His enim verbis non solum corporis, sed et mentis fornicatio tollitur; quoniam non solum membris agere, sed et mente concupiscere, fornicatio vocatur. Et quasi aliquis oculorum culpam post se ad illicita mentem trahentium causaretur, addidit dicens:

(130) Prov. XVII, 14. « Qui dimittit aquam, caput est jurgiorum. »

(131) « Spicas » diserte scribit A. quod non pauca exemplaria latina habere, testatur Calmet; et sententiæ optimæ convenire videretur; sed obstat He-

braica עָרַבְתָּ et Græca LXX ἀνάθεμα.

(132) Sic etiam Hieronymus. « Ex præcedentibus et consequentibus manifestus est sensus, quod nos Dominus atque Salvator noster, dum in istius sæculi via currimus, ad pacem et concordiam cohortetur. »

Quod si oculus tuus scandalizat te, erue eum et projice abs te. Ut quid? Expedi enim tibi ut pereat unum membrorum tuorum, quam totum corpus tuum mittatur in gehennam. Similiter

25 autem fac, si manus in aliquo scandalizaverit. Hoc enim ad litteram intelligere, sanctorum Patrum concilia (133), interdicunt; eosque ad sacros ordines non admittunt qui tale aliquid fecisse inveniuntur. Veruntamen oculos tunc eruiimus, et a nobis eos projicimus, si eis in corpore nostro vagandi per illicita licentiam tollimus. Unde Psalmista: «Averte, inquit, oculos meos, ne videant vanitatem (Psal. cxviii, 37).» Aliter autem oculum scandalizantem eruere est, quando fratrem vel filium vel aliquem alium amicorum, quem quasi oculum vel manum diligimus, violenter a nobis abjicimus, et abscindimus, si in Christi fide et in animæ nostræ salute nos scandalizant: nullum enim adversum hæc diligere debemus. Inde enim Heli sacerdos valde reprehenditur quod filiorum scandalum sustinuerit. Tollamus igitur et eruiamus a nobis quicumque ad corporis vel animæ fornicationem nos invitant, etiamsi, quasi oculi et manus, chari et necessarii nobis fuerint. Expedi enim nobis ut illi soli pereant, quam ut nos quoque simul cum illis pereamus. Sequitur: *Dictum est autem: Quicumque dimiserit uxorem suam (134), det illi libellum repudiij. Ego autem dico vobis, quia omnis qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, sicut eam mœchatur; et qui dimissam duxerit, adulterat.* In his autem manifeste ostenditur, quod nulli uxorem suam dimittere liceat, excepta causa fornicationis. Causa vero fornicationis, uxorem viro dimittere licet, aliam vero ducere non licet. Hoc autem alius evangelista ostendit dicens: *Omnis qui dimittit uxorem suam et aliam ducit, mœchatur (135).* Quis est enim qui dimittit uxorem suam, nisi ille cujus uxor fornicata est? alii enim dimittere non licet. Mœchatur autem similiter et mulier, si dimiserit virum suum, et alii nupserit. Sed dicit aliquis: Ecce qui dimittit, mœchatur. Nunquid et illa quæ dimittitur, similiter mœchatur? Audi evangelistam: *Et qui dimissam duxerit, adulterat.* Quare enim adulterat qui dimissam ducit? Quia eam ducit, quam ducere non licet: si enim aliam duceret, non adulteraret. Si igitur ille adulterat qui eam ducit, multo magis illa adulterat quæ ducitur. Si ergo, nisi causa fornicationis, uxorem

rem dimittere non licet, quid est quod Apostolus ait: «Infidelis si discedit, discedat: Non enim subjectus est servituti frater aut soror in ejusmodi (1 Cor. vii, 15).» Ac si dicat: Si fidelis infidelem dimittere velit, nullo jam vinculo conjugali tenetur, ut non dimittat. Melius tamen est tenere, ut sic fortasse eam convertat. Non igitur necessitate constringitur, ut eam teneat, sed charitate sola, ut convertat. Unde si infidelis discedit, et a fideli teneri non potest, non curet hoc fidelis, discedat. Et hoc quidem divorcium sola fornicatio facit. Quæ enim fornicatio major et intolerabilior est, quam ut vir Deo adhæreat, et uxor cum idolis fornicetur? Audivimus igitur Apostolus, Christo dicente, quod non, nisi causa fornicationis, vir uxorem dimittere possit, et hoc de utraque fornicatione, corporis videlicet et animæ intellexit. Quod quidem Dominum quoque intellexisse dubitare non debemus. *Iterum audistis quia dictum est antiquis: Non perjurabis; reddes autem Domino juramenta tua. Ego autem dico vobis: non jurare omnino, neque per cælum, quia thronus Dei est: neque per terram, quia scabellum est pedum ejus: neque per Jerosolymam, quia civitas est magni regis: neque per caput tuum jurabis (136), quia non potest unum capillum album facere aut nigrum. Sit autem sermo vester: est, est: non, non. Quod autem his abundantius est, a malo est.* Hæc autem Jacobus apostolus in Epistola sua posuit dicens: «Ante omnia autem, fratres mei, nolite jurare neque per cælum, neque per terram, neque aliud quocumque juramentum. Sit autem sermo vester: est, est: non, non, ut non sub judicium incidatis (137) (Jac. v, 12).» Poterat enim fortasse aliquis intelligere, quia pauca Dominus per quæ jurare non licet enumeraverat, cum cætera tacendo consensisse, nisi quia Jacobus apostolus his omnibus super addidit, *neque aliquid quocumque juramentum.* Cur autem omne juramentum interdixit, mox subjungens ait, *ut non sub judicium incidatis.* Qui enim nunquam jurat, nunquam perjurium incurrit, qui vero perjurium non agit, nunquam de perjurio judicatur. Hæc est igitur causa, quare et Dominus, et beatus Jacobus jurare prohibeat. Idem enim spiritus in utroque loquebatur. Idem igitur uterque significavit. Quærendum est tamen quare per creaturam jurare interdiciatur? Quæ enim ibi obligatio fit, ut per cælum et terram cæteraque his **26** similia jurare (138)

(133) Spectat, credo, ad canon. 22, al. 17, ex illis qui apostolici vocantur, et canon. 1 Nicænum (de quibus V. Morinum lib. iv, cap. 9. De Pœnit.): qui licet de ea mutilatione tantummodo loqui videantur, quæ est eviratio, idque responsum datum Ammonio apud Sozomenum lib. vi, cap. 30, probare videatur, alio tamen sensu et universali ipse Ammonius accepit, et rem decidit Innocentius I, epist. 37 ad Felicem Nucerinum (ex recent. Const.) ubi generaliter legem explicat etiam de eo, qui partem cujuslibet digiti sibi volens abscidit.

(134) «Omnis qui dimiserit (uxorem suam) det ei libellum repudiij.»

(135) Luc. xvi. 18: «Omnis, qui dimittit uxorem suam, et alteram ducit, mœchatur.»

(136) «Juraveris.»

(137) «Sub judicio decidatis.»

(138) Questionem solvit Hieronymus, apposite ad Christi auditores Judæos: «Judæi per angelos, et urbem Jerusalem et templum et elementa jurantes, creaturas, resque carnales venerantur honore et obsequio Dei.» Idem ferme Chrysost. hom. 17. Omnino idem dixerat s. Hilarius ad h. l.: «His enim elementorum nominibus Judæis erat religio jurare, et cæli, et terræ, et Jerusalem, sed et capitis sui, quibus, in contumeliam Dei, sacramento venerationem deferebant.» Præclare, ut solet, de hac Christi doctrina Maldonatus ad h. l.

timeamus? Cum enim Deum vel ejus verba in juramento ponimus, eum quodam modo mediatorem facimus ejusque auxilium abdicamus, nisi illi pactum servaverimus, qui nobis sub tali pignore credit. In aliis vero qua obligatione tenemur? Si enim dicam: juro tibi per caput meum, quid intelligitur? hoc fortasse: sic mihi caput meum sanum sit. Si vero dixerō, juro tibi per cælum et terram et per civitatem Jerusalem, intelligi potest: sic cælum det mihi pluviam, sic terra det fructum suum, et sic civitatem istam inhabitem. Et hæc quidem non parvæ obligationes sunt; maxime autem si allegorice intelligantur, ut per cælum (139) apostolos, per terram Ecclesiam, per civitatem vero Jerusalem cælestem patriam significemus. Hoc enim Dominus ipse significare videtur, cum de cælo quidem dicit, *quia sedes Dei est*; de terra vero, *quia scabellum est pedum ejus*; de Jerusalem autem, *quia civitas est magni regis*. Valde enim timendum est ponere hæc in juramento, si ita intelligantur. At vero neque caput suum abjuret aliquis cui sanitatem divinitus adeptam reddere non valet, siquidem quod minus est, unum capillum album aut nigrum facere non potest. Nemo enim id facere valet ut suo tempore nigri, et albi capilli non oriantur. Quomodo igitur dicemus? Quomodo loquemur? Quomodo verba nostra firmabimus? Sit, inquit, *sermo vester est est, non non*: quod tale est ac si diceret: Illud quod est, dic quia est: illud quod non est, dic quia non est: sic loquere, sic responde. Quod si feceris, non peccabis, neque mentieris. Nihil his addas, sit simplex sermo tuus. *Quod enim his abundantius est, a malo est*. Quid enim est quod his abundantius est, nisi mendacium? Qui enim dicit id esse quod non est, vel id non esse quod est, tale verbum abundantius est, a malo est, a peccato, et a diabolo est: de ipso enim dicitur quia a principio mendax fuit, et in veritate non stetit (140).

XIV. *Audistis quia dictum est: Oculum pro oculo, dentem pro dente. Ego autem dico vobis non resistere malo. Sed si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi et alteram; et ei qui vult tecum in judicio contendere, et tunicam tuam tollere, remitte (141) ei et pallium. Et quicumque te angariaverit mille passus, vade cum eo alia duo. Qui petit a te, da*

(139) Non multo aliter Beda, et specialiter autem sanctas animas cæli nomine significat, et terræ peccatrices, et etc.

(140) Joan. viii, 44: et ille homicida erat ab initio et in veritate non stetit: quem locum allegat et hic Chrysostomus, hom. 17.

(141) et Dimitte.

(142) Quivis videt superioribus verbis significari quod scriptum erat Exod. xx, 24; Levitic. xxiv, 20; Deut. xix, 21. Bene hic Hieron.: et Dominus noster vicissitudinem tollens, truncat initia peccatorum; et in lege, retributio est; in Evangelio, gratia; ibi culpa emendatur, hic peccatorum auferuntur exordia. De illa V. T. lege fuse Chrysostomus. init. hom. 18, et elegans est Bedæ sententia in ill. et odio habebis inimicum tuum, videlicet non est accipienda

A ei; et volenti mutuari a te, ne avertaris (142). Hæc enim pauca verba omnibus hominibus sufficiunt ad perfectionem, in quibus omnis patientia, et largitatis virtus aperte commendatur. Omnia autem ista illud capitulum spectant eique continuantur quo dicitur: *Nisi abundaverit justitia vestra plusquam Scribarum et Phariseorum, non intrabitis in regnum cælorum*. Pharisei namque et avaritia pleni erant, et patientiam non habebant. *Audistis quia dictum est: Diliges proximum tuum, et odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis: diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos*. Cætera enim, quæ superius dicta sunt (143), non contraria legi, sed quoddam ejus supplementum esse videntur, secundum hoc quod dixerat: *Non veni legem solvere, sed adimplere*. Quæ vero modo dicuntur, contraria sibi videntur esse: opposita enim sibi sunt, odio habebis inimicum tuum, et diligite inimicos vestros. Quomodo ergo intelligemus verba veritatis, ut non sint contraria legi? Quis est iste inimicus, quem odio habere, et diligere præcipit? Inimicus iste (144), homo est; inimicus quia peccator, amicus quia homo. Duo enim audisti, hominem et peccatorem. Dilige igitur hominem, habe odio peccatorem. Dilige naturam non vitium; odi vitium non naturam. Hoc enim modo et Christus legi, et lex Christo conveniet. Unus enim idemque homo et amicus et inimicus est tibi; unus idemque te persequitur et non persequitur: quod enim Deus in homine fecit amicum tibi est, et non insidiatur tibi: quod vero diabolus in homine fecit inimicum tibi est, tibi que insidiatur. In uno igitur eodemque homine et amicum diligimus, et inimicum odio habemus. Quod ergo lex dicit: *Diliges proximum tuum*, naturam hominis intellige; quæ ideo tibi proxima est, quia de eadem massa facti estis. Quod vero sequitur: *Et odio habebis inimicum tuum*, vitium intellige, quod est causa omnium inimicitiarum. Nullæ enim inter homines inimicitie essent, si hoc solum de eis sublatum fuisset. Sequitur: *Benefacite his qui oderunt vos*. Hoc enim ipse Dominus et docuit et fecit, sicut Judæis loquens ait: et Multa bona opera operatus sum vobis, propter quod horum vultis me occidere? Et orate pro persequentibus et calumniantibus vos (145). et hoc quidem ipse complevit, quando pro suis persecuto-

vo jubentis justo, sed permittentis infirmo.

(143) Verba quæ in commentario sequuntur, leges in hom. 6 post Cineres, p. 99. homiliar. Ewisenno suppositar.

(144) Sic ferme et S. Aug., serm. D. in monte, lib. 1, cap. 41: et In ipso uno qui malus est, et proximum habes, et inimicum. Nam quod homo est, proximus tuus est; quod malus est, non solum tuus, sed etiam suus inimicus est. Dilige ergo in eo carnem et animam, hoc est proximum tuum, quem Deus fecit: et odio habe malitiam, quam ipso consentiente, diabolus intromisit.

(145) Joan. x, 32. et Multa bona opera ostendit vobis ex Patre meo, propter quod eorum opus me lapidatis.

ribus oravit dicens : « Pater, ignosce illis, non enim sciunt quid faciunt. Ut sitis filii Patris vestri qui in cœlis est (146). » Quod sic intelligitur : ut sicut estis filii Dei per creationem, sic etiam sitis ejus filii per imitationem. Ipse enim non solum amicis, verum etiam inimicis bene facit. Et hoc est quod ait : *Qui solem suum oriri facit super bonos et malos, et pluit super justos et injustos.* Sic enim inimicos nutrit ut amicos; et hos et illos sui solis splendore illuminat, et suarum pluviarum mundatione utrumque possessiones fecundat. Sed parva sunt hæc, audi majora. Qui solem suum (147), Filium suum solem justitiæ, lucem, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, nunc oriri, nunc videri, nunc in tenebris lucere, nunc super bonos et malos splendescere facit. *Et pluit super justos et injustos.* Prius enim per prophetas, deinde per Filium, postea vero per apostolos et doctores fidei et doctrinæ pluvias omnipotens Dominus pluit. Magnæ sunt istæ nubes : his Ecclesia fecundatur, his honorum operum semina nutriuntur, his qui infusus non fuerit, totus aridus in igne cremabitur. *Si enim diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? Nonne et publicani hoc faciunt? Et si salutareritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis? Nonne ethnici hoc faciunt?* Non enim hoc intelligere debemus, ut eos qui nos diligunt diligere non debeamus : alioquin nec Deum nec proximum diligeremus, quæ sunt duo maxima legis mandata. Quid igitur nisi ut non diligamus eos tantum qui nos diligunt, sed etiam eos qui nos non diligunt, et non propter hoc tantum, quia nos diligunt; hoc est enim vicem reddere, sed quia ejusdem corporis membra sumus, et ejusdem Patris filii sumus. Talis enim amor spiritualis est, et ideo indeficiens : carnalis enim amor cito dilabatur, sicut et ipsa caro; quali videlicet amore publicani atque ethnici se vicissim diligunt : statim enim ut se ab aliis non diligere intelligunt, ipsi quoque alios non diligunt. Nos igitur omnes diligere, omnium salutem querere, omnibus charitatis affectum ostendere debemus. Quid enim est aliud *salutare*, nisi charitatis, et dilectionis affectum ostendere? Sic enim augetur amor et concordia crescit. *Estote ergo et vos perfecti, sicut et Pater vester cœlestis perfectus est.* Non enim dicit, ut simus tantum perfecti, quantum Pater noster cœlestis perfectus est; hoc enim impossibile est : sed dicit, ut simus perfecti, sicut ipse est. Sic enim puer aliquis homo est, sicut et juvenis, quamvis viribus et scientia non sit perfectus homo, sicut juvenis. Simus igitur perfecti pro modulo nostro;

quoniam perfectus Dominus bonos et perfectos vult habere fideles. Quæ sit autem ista perfectio (148), audi quid ipse Dominus dicat : « Si vis, inquit, perfectus, esse vade, vende omnia quæ habes, et da pauperibus (Matth. xix, 21). » Hæc autem specialiter apostolis dicuntur, eorumque successoribus per eos mandantur. [CAP. VI.] *Attendite ne justitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis : alioquin mercedem non habebitis apud Patrem vestrum qui in cœlis est.* Si enim justitiam nostram non debemus facere coram hominibus, quid est quod superius ait : *Sic luceat lux vestra coram hominibus ut videntes vestra bona opera, glorificent Patrem vestrum qui in cœlis est?* Quomodo enim videntibus bona opera nostra quæ, coram eis ipsisque videntibus, facere non audemus? Si enim fecerimus, mercedem non habebimus. Videamus igitur quid significet *ut videamini ab eis* : in hoc enim tota quæstio solvitur. Non enim perdit mercedem, sicut dicere videtur qui justitiam suam facit coram hominibus, sed qui ideo facit, ut videatur ab hominibus. Qui enim ideo facit ut ab hominibus videatur, non justitiæ mercedem quærit, sed hominum laudem et vanam gloriam populique favorem. Ideoque non habet mercedem apud Deum, quoniam vanam mercedem laudis suscipit apud homines. *Cum ergo facis eleemosynam noli tuba canere 28 ante te, sicut hypocritæ faciunt in synagogis et in vicis, ut honorificentur ab hominibus : amen dico vobis, receperunt mercedem suam.* Dico ergo : quare receperunt mercedem suam? Nunquid ideo quia pauperes tubæ sonitu colligebant, quod fortasse aliter tam facile adunare non poterant? Aut quia in Synagogis (149) et in vicis hoc faciebant, ubi, quia locus spatiosior erat, melius fieri videbatur? Non ideo quidem. Quare ergo? Vis audire quare? Quia ideo hoc faciebant, ut non a Deo mercedem reciperent, sed ut honorificarentur ab hominibus. Tantum igitur eis amor laudis et gloriæ contulit, ut eleemosynas darent, et mercedem non haberent. Quomodo ergo eleemosynas facere debemus? Sequitur : *Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua, ut sit eleemosyna tua in abscondito, et Pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi.* Quid enim per dexteram vel quid per sinistram intelligamus? Si enim manus nostras in his intelligere velimus, nescio quomodo alterius opera altera intelligat : non enim in manibus, sed in mente est intellectus. Denique cur dextera opus suum sinistræ abscondat, quæ tam concordans ei est, tamque fideliter in omnibus ei auxiliatur? Aliud igitur per

(146) Luc. xxiii, 34 : « Pater, dimitte illis : non enim sciunt quid faciunt. »

(147) Mystice hæc Ambrosius lib. v, in Luc. non absimili ratione : « Prophetis populum Judæorum Dominus pluvius irrigavit, et Solis æterni refulsit radiis etiam non merentibus, » etc.

(148) Breviter Beza, « ita tamen, ut Deus intelli-

gatur perfectus tanquam Deus : et anima perfecta, tanquam anima. »

(149) Hoc ab illis factum negat Chrysostomus, hom. 19 et intelligi vult de ostentatione in hisce operibus bonis. Negat etiam illud A. Imperfecti et recentiores, qui Hebræorum veteres ritus scrutantur, ut Ligfoot flor. Hebr.

dexteram & sinistram oportet intelligere. Dexteram enim nostra, amor Dei est, sinistra (150) vero, amor laudis; hæc enim ducit ad agnos, illa ducit ad hædos. Recordare illius Evangelii, in quo agni constituuntur a dextris, hædi vero a sinistris. Si ergo facis eleemosynam, fac amore Dei qui hoc præcepit ut faceres; hæc est enim dextera tua. Nesciat hoc sinistra, id est amor laudis. Non quæras inde favorem vulgi, unde quæris placere Deo. Utrumque enim simul etsi habere possis, non habebis tamen, si habere desideras. Sic igitur in omni opere nostro nescit sinistra quid faciat dextera, si non amore laudis, sed amore Dei et justitiæ illud agimus. Unde et hic dicitur, *ut sit eleemosyna tua in abscondito*. Sive enim in Synagoga, sive in vicis et plateis eleemosynam facias, in abscondito tamen facis, quicumque hoc faciens non ab hominibus, sed a Deo videri desideras. Econtra vero qui in abscondito facit, et videri cupiens, laudem ex hoc et gloriam quærit, non in abscondito quidem facit, quoniam absconditum non vult esse quod facit, tantumque ei valet ac si in publico faceret: Deus autem qui videt in abscondito, et cui abscondito nihil est absconditum, qui et corda scrutatur et videt cogitationes, reddet unicuique secundum opera sua. *Et cum oratis, non eritis sicut hypocritæ, qui amant in synagogis et in angulis platearum stantes orare, ut videantur ab hominibus: Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Tu autem, cum oraveris, intra in cubiculum tuum, et clauso ostio, ora Patrem tuum in abscondito, et Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi*. Omnes enim hæc similitudines pene idem significant, atque uno modo absolvi et intelligi possunt. Neque enim peccat aliquis, quia in synagoga orat, quæ est domus orationis; in plateis quoque orare non est peccatum. Quare ergo interdicitur? Audi quod sequitur, et intelliges: *Ut videantur ab hominibus*.

(150) Simili prorsus ratione Beda. « Videtur enim humanæ laudis declaratio in sinistra significari; in dextera intentio implendi præcepta divina. » Aug., enarrat. in Psal. cxx, num. 8, aliter et mystice tamen explicat: « Sinistra nostra dicitur quidquid temporaliter habemus. Dexteram nostram dicitur, quidquid nobis æternam et incommutabilem Dominus pollicetur, » atque addit, n. 10: « quando facis opus bonum, propter vitam æternam fac. Nam si... »

(151) Elegantissime totum hoc Chrysostomus, homil. 8 in Epist. 1 ad Timoth. : « Quid igitur Paulus sibi vult qui ait: *Volo orare viros in omni loco*... Nam profecto absurdum erit, si istud simpliciter acceperimus quasi non liceret, omnibus in locis, atque in ecclesia orare. Quid igitur hoc? Evitandum prorsus inanem gloriam Christus admonuit, dum non modo clam, verum et in abditiore domus parte vota atque preces ferendas admonuit. Sicut enim cum dicit: *Nesciat sinistra tua, etc.*, non de manibus simpliciter dicit, sed magnitudinem vanitatis jugulare contendit; ita et in hoc loco cubiculi nomine secretum intimi cordis expressit. »

(152) Hactenus homilia.

Quid enim significet velle videri ab hominibus, jam superius dictum est. Hæc est autem causa quare oratio tua non suscipitur; quia vis videri ab hominibus. Ubiunque enim ores, si ideo oras ut videaris ab hominibus, non suscipitur oratio tua. Sed si vis bene orare (151), intra in cubiculum tuum, redi ad cor, hoc est enim cubiculum in quo oratio continetur: hoc est cubiculum in quo Deus ipse quiescit. Ibi igitur ora, ibi loquere, ubi et quod dicis et cui dicis præsto sunt. Claude ostium, non enim indiget sono oris, non indiget clamore vocis ille quem oras. Ad cor enim respicit, in abscondito videt, non verborum compositionem, sed cordis compunctionem attendit. Unde Psalmista: « Cor contritum et humiliatum Deus non spernit (152) (Psal. l, 19). » Sequitur: *Orantes autem, nolite multum loqui, sicut ethnici faciunt: putant enim quod in multiloquio suo exaudiantur. Nolite ergo assimilari eis, scit enim Pater vester, quid opus sit vobis, antequam petatis eum*. Ethnici enim sive dicantur ab ethna (153), sive quod magis videtur, dicantur a valle Ennon, a qua dicitur gehenna, hypocritas et peccatores significant: isti autem nescio quo errore decepti in multiloquio et longa oratione se exaudiri cogitabant. Non enim exauditur oratio quia longa est, sed quia pio mentis affectu fit, a corde contrito, et spiritu contribulato. Sed quid est quod Apostolus ait: « Sine intermissione orate (154), » cum Dominus multum nos loqui in oratione prohibeat? An fortasse sic determinandum est? Sine intermissione orate dum oratis, ut videlicet vel cito ab oratione cessemus, vel interim dum oramus attentissime et tota cordis intentione oremus? Potest tamen et sic intelligi, ut Dominus de clamosa vocis oratione, Apostolus vero de abscondita mentis deprecatione locutus sit. Hæc igitur abbrevianda est ut vaga, illa vero continuanda est

(153) Doleo, ab auctore nostro tam longe accersitani et falsam nominis hujus rationem afferri. Id enim vel pueri in scholis docentur, ut pagani dicti sunt a *pagis*, quando abolita ferme idolorum superstitione et a civitatibus ejecta in vicis et pagos se receperat ita cum late dominaretur, atque orbem fere terrarum omnem complecteretur, a *gentibus* dictos *gentiles* Latine, qui Græca voce *ethnici* ἔθνη ab ἔθνος *gens* dicebantur. Et *gentes* quidem eadem significatione in Scriptura sæpissimè dicuntur; extantque libri Arnobii adversus *gentes*. Est quidem, ut *paganorum*, sic *gentilium* significatio multiplex, et quandoque nulla comparatione ad religionem, et constat vel ex tit. xiv, l. iii, cod. Theod. De nuptiis gentilium; unde fortasse Hieronymus *gentiles* ab *ethnics* distinxit in com. Ephes., cap. viii, 20. Apud ecclesiasticos scriptores tamen illa est sollemnis acceptio quam diximus ut Isidoro etiam lib. viii, orig., c. 10.

(154) I Thessal. v, 17. Eandem quæstionem movit Chrysostomus, hom. 19, atque ita solvit: « battalogiam hic loquacitatem vocavit, qua tunc utique utimur, cum non utilia nobis a Domino poscimus, ut potentiam, gloriam, » etc. Recentiores, præsertim Jansenius cap. 44, Maldonatus ad h. l., etc., observant in Græco esse βατταλογίην quod inanem eorumdem verborum repetitionem significat.

ut stabilis et firma : hæc auditur a populo, illa non auditur nisi a Deo. Hæc modulatione movetur, illa lacrymis temperatur. Hæc igitur brevis fiat ut audiat a populo, illa fiat longa ut exaudiat a Domino. Sive enim manducamus, sive bibimus, sive aliquid aliud agimus, mentem tamen ad Deum habere possumus; loqui vero, vel orare non possumus. Et quia optimus Deus ante etiam quam petatur, scit quid nobis sit opus, non est necesse ut oris orationem longam faciamus : quæ multis impedimentis multoties a sui continuatione interrumpitur. Illa igitur extendatur, illa sine intermissione fiat, quæ laudem non querit, favorem non appetit, de modulatione non laudatur, de absonio non reprehenditur; quæ ab homine non auditur, et quæ a Domino exauditur. Sequitur : *Sic ergo vos orabitis* :

XV. *Pater noster, qui es in cælis, sanctificetur nomen tuum* (155). Magnus honor, immensa nobilitas, ut Patrem vocemus, cujus vocari servi digni non sumus (156). Adoptivi namque filii facti, simul cum unico Dei Filio dicimus : *Pater noster*. Adoptione autem non qui volunt, sed qui eliguntur digni fiunt. Ipse enim nos elegit ante mundi constitutionem, ut essemus conformes imagini Filii ejus, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus (*Rom. viii, 29*) : » Apostoli verba sunt. Nemo amplius de nobilitate superbiat : omnes fratres sumus; ille nobilitat qui melior. Sæpe enim servus nobilior est quam dominus, quoniam hic est servus hominis, ille diaboli. Quamvis autem ubique sit Deus, in cælis

et fuisse ethnicorum opinionem hanc battalogiam multum valere ad impetrandum; quod probare videtur sacerdotum Baal exemplum III Reg. xviii, 37.

(155) Dominicam orationem plurimi ex vet. PP. explanarunt: præter Hieronymum, Chrysostomum, aliosque interpretes, Tertullianus et Cyprianus libro singulari quos laudat S. Hilarius in Matth.; Cyrillus Hierosol., *Catec. 23*; August. *epist. 150, serm. 56, serm. in mont.*, auctor. *serm. 65* inter opera August., etc., ex Theologis s. Thomas, 2-2 qu. 83, art. 9, ejusque commentatores card. de Lauræa opusc. *De orat. Christian.* cap. 9; Suarez, *De relig.*, t. II, lib. III, cap. 8, etc.

(156) Proœmium hoc veluti Dominicæ orationis expendunt Tertullianus, qui de eo, « appellatio, ait, ista et pietatis et potestatis est; » et Cyprianus, qui eandem appellationem dicit esse « eorum qui credunt, et invocari qui noster esse cœpit, et Judæorum qui eum reliquerunt, esse desit. » Ab Aug., *serm. in mont.* Pater compellari dicitur « noster » non « meus » ut fratres nos omnes agnoscamus esse : et Chrysost., *hom. 20*, « pro communi corona preces nos fundere vult, et non tam propria commoda, quam proximorum petere. » Vid. elegantissimum Cypriani locum.

(157) Ita S. Aug. *serm. in mont.*, exponens « qui es in sanctis. » Ita Beda, nec dissimiliter Cyrillus. Alibi Aug. (*id.*, ep. 186 ad Dardan., num. 16) addit litteralem magis explicationem aliam, et postquam docuit « ubique esse Deum per divinitatis præsentiam, sed non ubique per habitationis gratiam, » subdit : « Propter hanc habitationem, ubi procul dubio gratia dilectionis ejus agnoscitur, non dicimus : *Pater noster qui es ubique*; cum hoc verum sit, sed : *Pater noster qui es in cælis*, ut templum ejus potius

tamen specialiter esse dicitur, quoniam in sanctis habitat, qui cæli vocantur. *Cæli* (157) autem vocantur sancti, quia altius elevati, non terram, sed cælum diligunt. Sed quomodo nomen Dei sanctificari potest, quod semper et naturaliter sanctum est? Quid est enim *sanctificetur nomen tuum*? Prius enim « notus in Judæa Deus, in Israel magnum nomen ejus (*Psal. lxxv, 1*). » Nondum igitur in gentibus nomen Dei sanctificatum erat. Adhuc enim nomen Jovis, Mercurii, Martis et Saturni sanctum in gentibus habebatur. Nunc igitur nomen Dei in Ecclesia sanctificatum est, et nomen falsorum deorum nefandum, et profanum factum est. Illis præterea nomen Dei sanctificatum non est, qui illud abjurare non timent. Quid igitur est *sanctificetur nomen tuum*, nisi sanctum, 30 terribile, valdeque tremendum ab omnibus habeatur : *Adveniat regnum tuum* (158). Hoc enim et de regno ecclesiastico, quod a Deo regitur, et gubernatur, et de regno æterno quod finem non habebit, intelligi potest. Hoc autem quotidie venit, quotidie crescit, quotidie nascuntur qui ei per fidem conjunguntur. Hoc enim regnum a nascentibus augetur, a morientibus non minuitur : venit igitur semper donec ex toto compleatur. Quod ubi completum fuerit, tunc multo melius esse incipiet. Et hoc quidem est quod oramus, videlicet ut compleatur et transferatur. Qui enim sic non orat, non optat esse beatus. *Fiat voluntas tua, sicut in cælo et in terra* (159). *Fiat*, inquit, et compleatur sic in terra voluntas tua ab hominibus, sicut in cælis fit, et

in oratione commemoremus, quod et nos ipsi esse debemus, et in quantum sumus, intantum ad ejus societatem, et adoptionis familiam pertinemus. » Præclare Chrysost. l. all. « Cum Deum esse dicit in cælis, non ibi eum hoc dicendo concludit, sed a terris abducit orantem. » Sic etiam ferme A. Imperfecti, *hom. 14*.

(158) Sanctificetur idem hic esse ac glorificetur *ἀγιασθῆναι τοῦτοσσι θεασθῆναι*, observat Chrysost.; atque id significari « dignare vitam nostram sic munda conversatione servare, ut per nos cuncti te omnino glorificent. » Tertull. « Id petimus ut sanctificetur in nobis qui in illo sumus, et in cæteris, quos adhuc Dei gratia expectat. » De nostra ipsorum sanctificatione plerique alii exponunt, Cyprianus, Cyrillus, Aug., *serm. 56*, etsi hic *serm. in m. num. 19* exponit; « ut sancta habeatur ab hominibus. »

(159) Prima A. explicatio de regno ecclesiastico, sive Ecclesie amplificatione facere videtur, ut eadem ferme sit hæc petitio cum superiore : est tamen multorum PP. ut Hieronymi, qui, postquam superiorem exposuit ut nomen Dei sanctificetur in nobis, hanc ita edisserit, ut petamus « vel generaliter pro totius mundi regno, ut diabolus in mundo regnare desistat, vel ut in unoquoque regnet Deus et non regnet peccatum in mortali hominum corpore. » Aug. *serm. 111*. « Adveniat ergo accipiendum est, manifestetur hominibus. » A., *serm. 65*, id est « manifestetur mundo. » Iidem tamen ferme cum A. nostro de regno etiam æterno intelligunt, maxime quando et corpus post resurrectionem beatitudinem suam consequetur et « beata vita omni ex parte perficietur, » ut ait Aug., *De serm. D. in m.*

adimpletur ab angelis (160). Ibi enim sola pax regnat, ibi nullæ lites, nullæ discordiæ, nulla bella, neque indignatio ulla. *Panem nostrum supersubstantialiæm da nobis hodie.* Illic est enim ille panis, qui de cælo descendit : hoc panem nutritur anima. Qui bene supersubstantialis dicitur, quoniam super substantiam et angelorum, et hominum, caro Christi exaltata est. Est etiam iste panis sermo divinus, qui ab alio evangelista *quotidianus* (161) dicitur, quoniam quotidie ab Ecclesia suscipitur. Nam, etsi quotidie non suscipiatur singulariter ab omnibus, quotidie tamen ab illa suscipitur, quæ mater est omnium, et cujus membra sunt omnes. Hunc autem panem dari nobis non rogamus nisi *hodie*; quia non sumus nisi hodie. Cur enim cras mihi dari rogem, cum utrum ad cras veniam, ignorem? Ipse enim Dominus dicit : *Nolite cogitare de crastino* (162) : hodie es, hodie quære : si ad cras veneris, et cras quære. Postquam enim veneris ad cras, jam cras non erit tibi cras, sed hodie. Non quæris igitur nisi hodie, quia nunquam habes, nisi hodie. Tria enim tempora sunt, ex quibus unum tantum habemus (163). *Et dimitte nobis debita nostra; sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.* Hoc enim ipse paulo post subsequenter exponit dicens : *Si enim dimiseritis hominibus peccata eorum, et Pater vester cælestis dimittet vobis peccata vestra* (164). Si autem non dimiseritis hominibus, nec Pater vester cælestis dimittet vobis peccata vestra.

(160) « Obediatur præceptis tuis, sicut ab angelis ita ab hominibus, » Aug., l. all. et ep. 150. Subjicit tamen Aug. alias interpretationes serm. in m. 4. « faciant voluntatem tuam, sicut justii, ita etiam peccatores : » justos enim nomine *cæli*, nomine *terræ* peccatores significatos vult; 2. « ut justis præmium, peccatoribus damnatio retribuatur; » 3. « ut quemadmodum spiritus non resistit Deo, ita et corpus non resistat spiritui : » quam explicationem dederat etiam Tertullianus et Cyprianus, et postea Beda; 4. « ut voluntas « sicut in ipso D. N. J. C. » perfecta est, « ita et in Ecclesia » perficiatur. Primam Cyrillus habet, et alibi ferme solam Aug. ipse producit.

(161) Notum est, Græcum textum, et hic ubi vulg. reddit « supersubstantialiæm, » et Luc. II, 3 ubi interpretatur « quotidianum, » habere τὸν ἡμετέριον : imo lectionem frequentiore PP. in Matthæo quoque (V. Sabatier tom. III, pag. 35) esse « quotidianum. » disserit de utraque interpretatione Hieronymus hic et lib. II, in epist. ad Tit. ubi aliam interpretationem suggerit egregiam, peculiarem. Quid intelligi his nominibus debeat aut possit, complexus est Aug. serm. in m. : « Panis quotidianus aut pro his omnibus dicitur est, quæ hujus vitæ necessitatem substantiant..... aut pro sacramento corporis Christi quod quotidie accipimus, aut pro spiritali cibo. » Propter eos tamen « qui plurimi in orientalibus partibus non quotidie cœnæ Dominicæ communicant » præfert postea secundæ explicationi postremam : « præcepta scilicet divina, quæ quotidie oportet meditari et operari. » Cyrillus tamen alteram illam interpretationem solum proposuit, quod panis communis non sit ἡμετέριος. Contra Chrys. de pane communi seu victu quotidiano explicat, quod mentio fiat ἄρτον τοῦ ἡμετέριου. Tertullianus, etsi in explicationem de Eucharistia magis inclinat, admittit tamen et hanc quotidiani victus. Cyprianus æque utramque approbat, ita ut « panis quotidianus possit spiritaliter et simpliciter intelligi. » Omnes

Audisti conditionem : quid tibi videtur? Si dimiseris, dimittetur tibi (165); si non dimiseris, non dimittetur tibi. Aut ergo dimittas, aut ista non dicas : hæc enim dicendo, te ipsum ligas et contra te oras. Tale enim est ac si dicas : Noli mihi, Domine, dimittere peccata mea, quia nec ego aliis dimittere volo (166). Melius est ergo dimittere, quam contra se talia dicere, tantumque beneficium amittere. *Et ne nos inducas in tentationem.* Sic enim nos in tentationem Dominus inducit, sicut et Pharaonis 31 cor. induravit. Quia enim sine ejus permissione nihil sit, hoc ipse videtur facere quod fieri permittit. Ipse igitur nos in tentationem inducit, quia inimicus noster nos tentandi potestatem non habuisset, nisi hoc ei desuper datum fuisset (167). Hoc enim ex eo probari potest, quod nisi permisus, beatum Job tentare non potuit. Oramus igitur, non ut penitus non tentemur, sed ne in tentationem inducamur (168), qua irretiti teneamur et superemur. Qui enim in tentationem inducitur, quasi jam circumclusus, et irretitus, aut difficile, aut nullatenus expeditur. *Sed libera nos a malo.* Libera, inquit, nos a malo : libera nos a peccato, libera nos a diabolo (169), qui est auctor mali (170), ne nos in tentationem inducat, ne nos aggrediens superet, ne tentando vincat, et glutiat (171).

XVI. *Cum autem jejunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes* (172). Tristes enim dicuntur hypocritæ,

vero qui postremam aliquo pacto recipiunt, præceptum J.-C. commemorant de cavenda sollicitudine in crastinum. De tota hac re fuse Maltonatus, quem legere juvabit.

(162) Matth. VI, 54 : « Nolite solliciti esse in crastinum. »

(163) « Cujus enim diei spatium visurum esse te nescis, quam ob causam illius sollicitudine torquearis. » Chrys.

(164) « Dimittet et vobis Pater vester cælestis delicia vestra, » Vulg. Matth. VI, 14.

(165) Vid. Chrysost., Aug., etc. Beda. « Certa nos sponsione constringens, ut non aliter a Deo cui debitores sumus, veniam petamus, quam sicut debitoribus nostris dimittimus. »

(166) V. S. Thom. qu. 83, art. 16 ad 3.

(167) Tertull. « Id est ne nos patiaris induci ab eo utique qui tentat. »

(168) Vid. Aug. serm. in m., etc. ubi distinguit « tentari » et « inferri in tentationem » : nam legit « ne nos inferas in tentationem; » et epist. 150, « adinonemur hoc petere, ne deserti ejus adjutorio alicui tentationi vel consentiamus decepti, vel cedamus afflictis. » V. S. Cyrill.

(169) August. serm. in m. : « Orandum est enim, ut non solum non inducamur in malum quo caremus, quod sexto loco petitur, sed ab illo etiam liberemur, quo jam inducti sumus. »

(170) Cyrillus, Chrysost. et Græci ferme hic nomine *mali* diabolum interpretantur.

(171) Tertull. : Eo respondet clausula interpretans quid sit, *ne nos deducas in tentationem*, hoc est enim : « Sed evehe nos a malo. » Beda : « ut ab omnibus, quæ diabolus et mundus operantur, securi stemus ac tuti. »

(172) Est homil. Emiseno erronee attributa serm. 4, in capite jejunii, pag. 47.

quia. ut religiosi appareant, tristitiam quamdam et reverentiam in vultu ostendunt, quasi qui multo jejunio sint confecti. Unde et subditur: *Exterminant enim facies suas, ut appareant hominibus jejunantes.* Facies enim suas exterminant, quia ultra suæ pulchritudinis terminos atque naturam, incultas et informes horrescere sinunt. Si enim infirmitas Deo placuisset, tam pulchra facie hominem non formasset. Sed quare hoc faciunt? *Ut appareant hominibus jejunantes.* Si enim soli Deo jejunium suum commendare voluissent, non in facie, sed in corde illud ostenderent; scriptum est enim: *Homo videt in facie, Deus autem corda intuetur* (173). Qui igitur non Deo, sed hominibus placere volunt, illud exterminant (174) quod ab hominibus videtur. Ideoque quia laudem ab hominibus querunt, mercedem a Deo non recipiunt. Et hoc est quod ait: *Amen dico vobis, receperunt mercedem suam.* Sed dicis. Quomodo ergo jejunabo? Audi quod sequitur: *Tu autem, cum jejunas, unge caput tuum, et faciem tuam lava, ne videaris hominibus jejunans, sed Patri tuo, qui videt in abscondito; et Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.* Hypocrita, inquit, quando jejunat, faciem exterminat, quoniam exterminatorem et tristitiæ principem in corde habet. Tu vero qui totius consolationis lætitiæque Dominum in cordis habitaculo gestas, hilarem et pulchram faciem ostendes. Appareat exterius in facie, quantum lætitiæ bonum possideatur mente, et virtute jejunii operante, sicut animæ caput, et facies ungitur (175), et lavatur interius, sic etiam non mœroris, sed gaudii pulchritudo reveletur exterius. Hoc enim jejunium suo ordine celebratum operatur in nobis, ut et mens nostra sancti Spiritus oleo ungetur, et facies animæ peccatorum maculis abstergetur. Faciei autem spiritualis sanctæque lætitiæ hypocrisim tollit, ejusque suspicionem. Qualiscunque enim sit facies, Deus tamen non faciem intuetur, sed corda. Age palam quidquid vis, finge et simula quod vis, ipse tamen in abscondito videt, et, secundum hoc quod ibi videt, reddet tibi. *Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, ubi ærugo et tinea demolitur, et ubi fures effodiunt et furantur. Thesaurizate autem vobis thesauros in cælo, ubi neque ærugo, neque tinea demolitur, et*

(173) I. Reg. xvi, 7. « Homo enim videt ea quæ parent, Dominus autem intuetur cor. »

(174) De verbo « exterminant, » ejusque usu in ecclesiasticis scripturis agit hic Hieron., quem Beda describit. Habet illud verbum Hilarius, Augustinus, etc. Græce ἀπειχίζοντι.

(175) Quod enim de unctione dicitur, hoc significat. Nam evangelista loquitur « juxta ritum provincie Palestinæ, ubi diebus festis solent ungeri capita. » Hier. et Beda, et De veteribus generatim Chrysost. « mos iste apud veteres fuit; ut lætitiæ suæ tempore sæpius ungerentur. »

(176) Luc. xii, 20, « animam tuam repetunt a te. » Vulg.

(177) Matth. xix, 21, « habebis thesaurum. » Vulg.

(178) Sed Vulg. « inhabitat. »

(179) « Lucerna corporis tui est oculus tuus: si

ubi fures non effodiunt nec furantur. In terra enim thesaurizanti dicitur: « Thesaurizat et ignorat cui congregabit ea (Psal. xxxviii, 6). » Itemque: « O stulte, hac nocte anima tua rapietur a te (176), quæ autem parasti cujus erunt? » De illo vero qui in cælis thesaurizat, quid dicitur? « Dispersit, dedit pauperibus: justitia ejus manet in sæculum sæculi, cornu ejus exaltabitur in gloria (Psal. cxi). » Et Dominus ad divitem: « Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes et da pauperibus, et sequere me, et habebis thesauros (177) in cælo. » Qui autem sic stros thesauros reponit, securus est, eosque amittere non timet. Quicumque igitur es qui cupis animam tuam in cælo habitare et esse, ibi tuos thesauros repone. *Ubi enim est thesaurus tuus, ibi est et cor tuum.* Si in cælo est thesaurus, ibi erit et anima. Si in terra est, in terra erit. In terra utique, de qua beatus 32 Job ad Dominum dicit: « Dimitte me ut plangam paululum dolorem meum, antequam vadam, et non revertar, ad terram tenebrosam et opertam mortis caligine; terram miseriæ et tenebrarum, ubi umbra mortis, et nullus ordo, et sempiternus horror inhabitans (178) (Job x, 20). » Denique: *ubi est thesaurus, ibi est et cor,* quia unusquisque illuc pervenire desiderat, ubi suas divitias cognoscit esse reconditas. Beatus igitur qui divitias suas in cælo reposituit, ut semper ibi mentem habeat, semperque illuc omnibus viribus et desiderio tendat.

XVII. *Lucerna corporis est oculus. Si fuerit oculus tuus simplex, totum corpus tuum lucidum erit. Si autem oculus tuus nequam fuerit, totum corpus tenebrosum erit. Si ergo lumen quod in te est tenebræ sint, ipsæ tenebræ quantæ erunt? (179)* Hanc autem similitudinem ad quid attulerit, non clare apparet, nisi fortasse quia discipulis loquebatur, quibus in hujus sermonis exordio dixerat: « Vos estis sal terræ, et vos estis lux mundi (Matth. v, 13): » ut per hoc videlicet intelligant, quales in Ecclesiæ corpore esse debeant; et tale est ac si diceret: Sicut oculus est lucerna corporis, ita et vos estis lucerna Ecclesiæ; qui si simplex (180) et sine macula fuerit, totum corpus lucidum erit; si vero nequam et sine lumine fuerit, totum corpus tenebrosum erit. Nam neque manus quo extendantur, neque pedes quo

D oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit. Si autem oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum tenebrosum erit. »

(180) Ita ferme S. Hieron. adv. Lucifer. « Lucerna corporis est oculus, id est Ecclesiæ lumen est episcopus. . . Sacerdote enim fidem veram prædicante, ex omnium corde tenebræ discutuntur, » etc. Propius et A. De dignit. sac., cap. 6 (quem Mabill. t. II. An. Silvestrum PP. II esse putavit: Ambrosius olim putabatur); *Si oculus tuus simplex fuerit, etc.*, id est si episcopus, qui ut lumen meruit præesse in corpore, simplicitate est sancta, et innocentia decoratus, omnis Ecclesia splendore luminis radiatur; si autem oculus tuus nequam, etc., id est, si episcopus, qui videbatur corpori subdito lacem præbere, obnubilatur nequitia cæcitate, quid cætera facient membra quibus lux adempt: est oculorum!

ambulent, neque cætera membra cognoscant ad quam partem se dirigere debeant. Si ergo lumen quod in te est, tenebræ sint, et illud in se lumine careat, neque in ipsum illuminare valeat, sine quo cætera membra lumen non habent, considera modo ipsæ tenebræ quantæ erunt! Tantæ utique quanta et membra. Sicut enim unius lumine omnia illuminantur, ita unius tenebris omnia excæcantur. Necesse est igitur ut Ecclesiæ oculus, necesse est ut sacerdos et episcopus simplex sit, sine macula sit, sine errore sit; quatenus de ejus vita, de ejus doctrina, de ejus moribus, et sancta conversatione omnia membra illuminentur. Si vero, quod absit! nequam fuerit, si hæreticus fuerit, si fornicator et

A adulter fuerit, totum corpus tenebrosum erit. Non dixit totum *corpus nequam* erit, sed totum *corpus tenebrosum* erit; quoniam non omnes ejus nequitiam imitantur, quamvis ejus tenebris omnes involvantur. Omnes enim involvuntur tenebris, quia extincta est in eis lucerna luminis. Non enim ex tenebris oritur lumen, neque ex mendacio nascitur veritas. Si ergo totius corporis lumen vertatur in tenebras, ipsæ tenebræ quantæ erunt? Hoc autem et de anima intelligi potest, cujus oculus est intellectus (181). Qui si veræ lucis lumen amiserit, mox tota anima erroris et tenebrarum caligine involvetur. Si vero simplex et mundus fuerit, ipsa quoque clara et lucida erit.

33 PARS SECUNDA.

XVIII. (182) *Nemo potest duobus dominis servire; aut enim unum odio habebit, et alterum diligit, aut unum sustinebit, et alterum contemnet. Non potestis Deo servire et mammonæ.* Modo enim superius Salvator noster de thesauro locutus est; quem etiam quo in loco reponere debeamus ostendit, dicens: *Thesaurizate vobis thesaurum in cælo, ubi neque ærugo, neque tinea demolitur, et ubi fures non effodiunt nec furantur.* Nunc autem dicit, quia non possumus duobus dominis servire, Deo scilicet et mammonæ: mammona namque *divitiarum* interpretatur (183). Reponat igitur in cælo divitiis suas, qui Deo familiariter servire desiderat. Qui enim divitiis servit, ejus servitium Deus non recipit. Facilius est enim camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum cælorum. Divitiis autem servire est, subjectionem quamdam eis exhibere, et pro necessitate vel utilitate eas expendere timere. Aliud igitur est servire divitiis, aliud habere divitiis (184). Ille enim dives non multum a paupere distat, qui in divitiis spem non ponit, easque utiliter largiturque distribuit. Hoc autem si ad litteram intelligatur, ut simplex sermo dicere videtur, non solum duobus dominis, sed et multis dominis servire non est impossibile. Ideoque de quibus dominis hoc intelligere debeamus, confestim subdidit dicens: *Non potestis Deo servire et mammonæ.* Istis enim duobus nemo simul servire potest. Quis enim servit mammonæ, nisi avarus? Avarus igitur Deum

B contemnit et odio habet. Unde hoc? Quia idolia servit; sic enim Apostolus ait: « Hoc autem scitote intelligentes, quod omnis fornicator, aut immundus, aut avarus, quod est idolorum servitus, non habet hæreditatem in regno Christi et Dei (Ephes. v, 5). » Sequitur: *Ideo dico vobis: ne solliciti sitis animæ vestræ, quid manducetis, neque corpori vestro, quid induamini.* Hæc enim specialiter dicuntur apostolis, eorumque successoribus (185), cæterisque omnibus qui ad summum perfectionis culmen attingere cupiunt. Talibus enim nulla terrenorum honorum est sollicitudo, quia habentes victum et vestimentum, his contenti sunt. Facile quidem et sine omni sollicitudine his abundant, qui totam spem suam in Deum ponunt. Unde Psalmista: « Jacta, inquit, cogitatum tuum in Domino, et ipse te enutriet (186). » Itemque: « Non vidi justum derelictum, nec semen ejus egens pane (187). » Nonne anima plus est quam esca, et corpus plus quam vestimentum? Noli, inquit, quicumque es qui mundi gloriam speravisti, et Deo servire, et contemplationi vacare elegisti, noli sollicitus esse animæ tuæ, id est vitæ tuæ, quia qui dedit vitam, dabit unde et regatur vita. *Plus est enim anima quam esca, plus est vita quam regimen vitæ* (188). Qui igitur dedit quod majus est, et illud utique dabit quod minus est. Valde enim hæc verba apostolis erant necessaria, qui sine sacculo et pera ubique terrarum erant ituri. Quibus et Dominus ait: « Ecce ego mitto vos sicut oves inter lupos (189). »

(181) De intellectu interpretatur Chrysost., et alii passim vet. et recent., ut adnotavit a Lapide. V. Jansenium id fuse explicantem conc., cap. 42.

(182) Est homilia Emiseni Dom. 15 post Pentec., pag. 167. Jam diximus harum homiliarum qui auctor sit agnoscendus.

(183) Notissimum illud S. Aug. serm. in mont. cap. 14. « Mammona apud Hebræos divitiarum appellari dicuntur. Congruit et Punicum nomen; nam lucrum Punicè *Mammon* dicitur. » Magis accurate S. Hieron.: « Mammona sermone Syriaco *divitiarum* nuncupatur, » quem Beda describit. V. a Lapide.

(184) Chrysost., hom. 22, prolatis exemplis Abrahami, Job, etc., qui divites fures: « Noli tu

D mihi contra hanc sententiam proferre divites, sed divitiis servientes; » etc.

(185) Vid. S. Aug. De opere monach., cap. 26.

(186) Psal. LIII, 25. « Jacta super Dominum curam tuam, » etc. Vulg.

(187) Psal. xxxvi, 26: « Semen ejus quærens panem. » Vulg.

(188) « Admonet in hac sententia, » ait Beda, « ut meminimus multo amplius nobis Deum dedisse qui nos fecit, quam quodvis alimentum et tegumentum. »

(189) « Sicut oves in medio luporum, » Matth. x, 16 « Sicut agnos inter lupos, » Luc. x, 3.

His autem ut Apostolus ait, constituit Dominus ut de Evangelio viverent : « dignus est enim operarius mercede sua (Luc. x, 7). » *Respicite volatilia cœli, quoniam non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea, et Pater vester cœlestis pascit illa. Nonne magis vos pluris estis illis?* Nullum enim animal in hoc mundo Deus creavit, quod pluris amoris et dilectionis, pluris pretii et honoris sit apud Deum, quam homo. Si igitur ea quæ propter hominem facta sunt, et quæ ad ipsius comparisonem aut parva aut nulla sunt, sine labore et sollicitudine omnipotens Dominus pascit, quanto magis eos non derelinquet, qui ad ejus imaginem facti ejus gratiæ sunt reconciliati (190)? *Quis autem vestrum cogitans potest adjicere ad staturam suam cubitum unum?* Hoc autem tale est ac si diceret : Quod vos quidem nec sollicitudine, nec cogitatione, nec arte, nec ingenio, nec labore facere potestis ut videlicet **34** ad staturam vestram unum cubitum adjiciatis : hoc sine vestra cogitatione et sollicitudine Deus in vobis operatur, quos de matris utero tam parvos progredientes, ad integram mensuram perfecti hominis provexit (191). Ergone pascere non poterit, qui creare, vivificare et hæc incrementa dare potuit? *Et de vestimento quid solliciti estis? Considerate lilia agri quomodo crescunt : non laborant, neque nent. Dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloria sua coopertus est sicut unum ex istis. Putatis, inquit quod vos sine labore et sollicitudine vestire non possit, qui agros vestit floribus, et lilia distinguunt coloribus? Quomodo enim crescunt lilia? quomodo tam pulchris operimentis induuntur? Nam neque laborare, neque flare (192) noverunt, insensibilia enim sunt; verumtamen satis excellentius ipso quoque Salomone induta sunt, qui et divitiis et sapientia cæteris illius gentis regibus excellentior fuit. Nemo enim, vel arte vel sapientia, Dei operationis pulchritudinem imitari potest (193). Si autem senum agri, quod hodie est et cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit, quanto magis vos minimæ fidei? Si de his quæ infra vos sunt hanc curam habet, quam curam de vobis eum habere putatis? Nolite solliciti esse dicentes : Quid manducabimus, aut quid*

bibemus, aut quo operiemur? quoniam ille nihilo indiget, qui vobis, si fidem habeatis, sufficienter omnia ministrabit. Hæc enim omnia gentes inquirunt : vos autem hæc quærere non est necesse. Quærere, inquam, cum labore et sollicitudine : ideoque Dominus non ait : *Nolite quærere, sed nolite solliciti esse; scit enim Pater vester, quia his omnibus indigetis.* Unde apostolus Petrus in Epistolis suis loquitur dicens : « Omnem sollicitudinem vestram projicientes in eum, quoniam ipsi cura est de vobis (194) (1 Petr. v, 7). » Quærite, inquit, primum regnum Dei; quærite vitam æternam; quærite ut Ecclesia crescat; orate ut regnum Dei adveniat, suamque vobis justitiam tribuat; ut, qui omnium judices facti estis, omnes in justitia et æquitate judicare possitis. Et hæc omnia adjicientur vobis. Hoc est enim quod alibi ait : « Centuplum accipietis et vitam æternam possidebitis (Math. xix, 29). » *Nolite solliciti esse in crastinum* : crastinum enim pro futuro posuit (195). Non enim vult Dominus de futuro nos esse sollicitos, qui neque de præsentis certi et securi sumus : et in eo quidem quod nos in crastinum solliciti esse prohibet, præsentium quodammodo sollicitudinem concedere videtur (196). Unde et beatus Paulus quasi de præsentis sollicitus manibus suis laborabat, quod ei ad victum quotidianum sufficere posset. Hac enim sollicitudine otiositas tollitur, nec tamen divitiis servitur. Cur autem de crastino solliciti esse non debeamus, adjunxit : *Crastinus enim dies, sollicitus erit sibi ipsi*; ac si dicat : Sicut hodiernam sollicitudinem non interdico, ita neque crastinam, postquam crastinus dies advenerit. Sit igitur hodiernus dies de se sollicitus, et non de alio : similiter et crastinus, et cæteri per ordinem. *Sufficit enim diei malitia sua* : sufficit tibi si hujus præsentis diei malitiam transire valeas. Cur ergo malitiam malitiæ, laborem labori, angustias angustii, fatigationem fatigationi superaddere velis? Non enim pro malo hoc in loco malitia ponitur, sed pro fatigatione et labore (197). Sic enim dicere solemus : « Multa mala hodie passi sumus, » quando aliquo magno labore fatigamur. Hoc autem alicui inconveniens esse videbitur, nisi forte de

(190) Hieron. « Si volatilia absque cura et ærumnis Dei aluntur providentia, quæ hodie sunt et cras non erunt, quanto magis homines, quibus æternitas promittitur, Dei reguntur arbitrio? » Quæ ferme totidem verbis Beda. « Si etiam longe inferiorum tantam se ostendit Deus habere curam, quomodo, inquit, vobis necessaria ista non tribuet? » V. Chrys. hom. 22.

(191) Ac si dicat : Illi ergo relinquitur curam tegendi corporis, cujus cura factum esse videtis, ut tantæ staturæ corpus habeatis; Beda. « Ex quo etiam illud ostendit, » ait Chrysost. l. all. « quibus corpus ipsum non tam alimonia crescat, quam providentia Conditoris. »

(192) Vides vocem omnino vulgaris linguæ, quam addere potes cæteris de quibus Muratorius dis. 32, AA.

(193) « Et revera quod sericum, quæ regum purpura, quæ pictura texturum potest floribus comparari? quid ita rubet ut rosa? quid ita candet ut

lilium? » etc. V. Hieron. et Chrys. hom. 23.

(194) « Labor exercendus est, sollicitudo tollenda. » Hieron.

(195) Hieron. « Cras in Scripturis futurum tempus intelligitur, dicente Jacob : Et exaudiet me cras justitia mea, » etc. Vide S. Aug. contr. Adimant., cap. 24.

(196) Expressit Hieron. illud ad h. l. De præsentibus ergo concessit debere esse sollicitos qui futura prohibet cogitare; unde et Apostolus (1 Thess. xi, 9) : « Nocte et die, inquit, manibus nostris operantes ne quem vestrum gravaremus. »

(197) Ex Hieron. hoc, quoque ad h. l. Hic malitiam non contrariam virtuti posuit, sed laborem et afflictionem et angustias sæculi, quomodo et Sara afflixit Agar : quod significanter Græce dicitur, *ἐξάνθρωπον ἀνθρώπων* exempla significationis hujus suppeditant aureæ ætatis Latini scriptores, ut Virgilius 11 Georg. 5, 168. Assuetumque malo Ligurem. Vide Henric. Steph. l. i. Schol. c. 6.

solis apostolis et similibus intelligatur. Ad quid enim oves et boves et cætera animalia quæ hodie necessaria habuimus, completo die teneamus et custodiamus, si omnino de crastino sollicitudinem non habeamus? Ad quid præterea agros et vineas colimus, eorumque fructus in cellaria recondimus? Patent autem et alia multa quæ simili modo contra hæc dicere possimus. De illis igitur hæc intelligantur, quibus præter corporis necessaria, nihil in hoc mundo possidere placet (198). Tales enim prophetæ et apostoli fuerunt; tales et multos alios fuisse legimus. Si enim omnes homines tales esse vellent, non deesset Deo unde eos pasceret (199).

XIX. [CAP. VII.] (200). *Nolite judicare et non judicabimini.* Non arbitretur aliquis ut his **35** verbis justa judicia interdican- tur, si tamen ab illis stant a quibus fieri debent. Quid est enim *nolite judicare, et non judicabimini*: multi enim non judicant, qui tamen judicabuntur. Dicatur ergo: nolite injuste et contra legis præceptum aliquem judicare, et non judicabimini de injusto judicio. Judex enim qui injuste non judicat, etsi de aliis peccatis judicatur, de justo tamen judicio non judicatur, quia in judicio non peccavit (201). Unde et subditur: *In quo enim judicio judicaveritis judicabimini: et in qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis.* Hoc autem non sic est intelligendum (202) ut si aliquis male et injuste aliquem judicavit, ipse quoque injuste a Domino judicetur: est enim Deus justus iudex, nihilque judicat injuste. Eodem igitur judicio quo alios judicant, per quemdam modum judicabuntur, et non eodem judicabuntur. Eodem quidem, quia et ipsi damnabuntur; non eodem vero, quia non damnabuntur injuste. Sive igitur scienter aliquis aliquem injuste judicaverit, sive in rebus occultis et dubiis accusaverit et damnaverit, certissime sciat et nullatenus dubitet quia ipse quoque eodem judicio judicabitur, et eadem mensura remetietur ei. Et de occultis quidem judicare Apostolus prohibet dicens: « Nolite itaque ante tempus judicare, quoadusque veniat Dominus qui et illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium (I Cor. iv, 5). » De dubiis vero sic ait: « Tu quis es qui judicas alienum servum? Domino suo stat aut cadit. Stabit autem: potens est enim Deus statuere illum: unusquisque in suo sensu abundet (Rom. xiv, 4). » Notandum autem sicut hic manifeste apparet, quoniam illi quoque judicare dicuntur, qui aliorum facta vel redarguunt, vel accusant. Unde et Apostolus cum dixisset: « Hic jam

quæritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniat (203), » mox subdidit dicens: « Mihi autem pro- minimo est ut a vobis judicer, aut ab humano die (I Cor. iv, 2). » Sunt autem et alii qui aliorum parva commissa libenter diffamant, accusant et damnant, et crimina quibus premuntur, videre despiciunt: et cum se ipsos non videant, in alios semper oculos apertos habent. Et isti quidem de alterius oculo festucam trahere conantur, trabes vero quæ in suis infixæ sunt, non considerant. De quibus subditur: *Quid autem vides festucam in oculo fratris tui, et trabem in oculo tuo non vides? Tu criminibus premeris, et alios de peccatis reprehendis? Hoc enim interest inter peccatum et crimen, quod interest inter festucam et trabem. Aut quomodo dicis fratri tuo, sine ejiciam festucam de oculo tuo, et ecce trabes est in oculo tuo? Hypocrita, ejice primum trabem de oculo tuo, et tunc videbis ejicere festucam de oculo fratris tui.* Si, inquit, tam diligens es ad aliorum corrigenda peccata, cur non prius corrigis tua? Si in aliis tam benigne misericordia moveris, cur non tui potius misereris? Scriptum est enim: *Dilige proximum tuum tanquam te ipsum (Matth. xix, 19);* sed tu, sicut singis, plus diligis fratrem tuum quam te ipsum; illius enim curam habes, te ipsum negligis. Sed hoc fortasse agis arte, ut prius illo experiaris quomodo postea tibi mederi debeas, inagisque vis probare in alio quam in te ipso tuæ artis peritiam. Si enim ideo facis, astutia est, non misericordia. Sed non ideo facis: cur ergo? Quia hypocrita es, quia non vis esse bonus, sed videri bonus. Sufficit enim tibi, si a populo videaris, et si de te alii dicant: Ecce homo justus, ecce qui nemini parcat, ecce qui omnium peccata redarguit, ecce qui vult omnes sanare, et omnium oculos illuminare. Hoc enim populus dicit, sed tu tamen aliter intelligis. Scis enim quia mentitur, quamvis de illorum mendacio gratuleris.

XX. *Nolite dare sanctum canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus suis, et conversi dirumpant vos.* Quid enim per sanctum et margaritas, nisi divina sacramenta intelligamus? Quid vero per canes nisi infideles et iniquos, qui oblatrantes veritati acquiescere nolunt, et quasi canis ad vomitum, ad mala consuetæ sæpius revertuntur? De canibus enim Dominus ait: « Non est bonum sumere panem filiorum et mittere canibus ad manducandum (Matth. xv, 26), » cum de muliere Chananaea loqueretur. Porci vero sunt qui quasi in volutabro luti, in fœtore vitiorum delectantur. His igitur divina sacramenta dare pro-

remetietur? nullo modo hoc est apud Deum, » etc.

(203) I Cor. iv, 2. Chrysost. 50 all. « Hic non generaliter peccata omnia prohibuit judicari, nec omnibus istius rei abstulit potestatem, sed his profecto solis qui, cum flagitiis abundant innumeris, alios de levissimis quibusvis delictis tota temeritate condemnant. » Hieron. « De his loquitur qui cum ipsi mortali crimine teneantur obnoxii, minora peccata fratribus non concedunt. »

(198) V. S. Aug. De opere monachorum cap. 26. 34.

(199) Hactenus homilia.

(200) « Nolite judicare ut non judicemini. » Luc. vi, 37. « Nolite judicare et non judicabimini. »

(201) « Itaque non prohibuit judicare, sed docuit. » Hier.

(202) Beda: « Nunquid temere enim, sicut nos de aliis, ita judicabit de nobis Deus, aut iniqua mensura

hibemur, quia dum in peccatis homo perseverat, et ad ea, quasi canis ad vomitum, revertitur, vel quasi porcus cœnosus in eis delectatur, Christi corpora et sanguinis sacramenta eis dare non debemus. Conculcant enim ea pedibus suis, et quasi pro nihilo ducentes, non quali debent veneratione ea suscipiunt: statim enim ad pravi operis consuetudinem convertuntur, et nos merore et tristitia interius scindunt et rumpunt, qui plus quam ipsi de eorum perditione dolemus. Potest autem de infidelibus **36** sic intelligi, ut quandiu veritati non acquiescunt, et oblatrantes Evangelio contradicunt, et a sui erroris cœno et fetore non separantur, majora eis sacramenta non reventur, ne forte blasphemando et irridendo ea conculcent, et conversi in ipsos prædicatores, non solum injuriarum, sed etiam verberum dolore eos afficiant et dirumpant (204).

XXI. Petite, et dabitur vobis; querite, et invenietis; pulsate, et aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit: et qui querit, invenit: et pulsanti aperietur. Hæc enim secundum Lucam supra dictæ Dominicæ orationi continuantur (*Luc. xi, 9*): quam quidem instanter dicere debemus, ut nostrarum petitionum decideria compleantur. Sed quomodo verum est, *omnis enim qui petit, accipit?* multi enim petunt et non accipiunt quod petunt. Hoc igitur de illa petitione intelligatur, de qua supra dixit, *Querite primum regnum Dei et justitiam ejus, et omnia adjicientur vobis.* Non enim in stultis petitionibus fideles suos exaudit: ipse enim scit quid nobis opus sit (205). In illis igitur nos exaudit, quæ nobis salutaria esse cognoscit. *Omnis ergo qui petit, accipit;* si tamen ejus petitio digna sit, quæ exaudiatur: aliam autem petitionem Deus non audit. Unde et subditur: *Aut quis est ex vobis homo, quem si petierit filius suus panem, nunquid lapidem porriget ei. Aut si piscem petierit, nunquid serpentem porriget ei? Si ergo vos cum patris mali, nostis bona data dare filiis vestris, quanto magis Pater vester, qui in cælis est, dabit bona petentibus se.* Ac si dicat: Vos, qui mali estis, non mala tamen, sed bona data datis filiis vestris; et Deus, qui naturaliter bonus est, bona data non dabit fidelibus suis? Dabit utique bona data, et non nisi bona eis dabit, etiamsi inutilia querant, dum se sibi profutura

(204) PP. multi verbum Dei intelligunt et enuntiationem mysteriorum fidei, Hilarius et Hieron. hic, S. Leo epist. 78, Chrysost., Beda, etc.: et ante hos Origen., homil. 4 in psal. xxxvii. A. Constit. apost. lib. iii, cap. 5. At baptismum interpretatur sanctum S. Cyrillus Hierosol. catech. 4, n. 3, et catech. 17, num. 36. Propius ad A. S. Athanasius Apol. contr. Arian., n. 11, de Eucharistia sermonem factum non initiatis: Eucharistiam ipsam cum A. S. Gregorius lib. xxxv Moral., n. 13.

(205) Hier.: « Qui carnalia supra vetuerat postulari: quid querere debeamus ostendit. » Huc pertinet illud S. Jacobi iv, 3. « Petitis et non accipitis, eo quod male petatis, ut in concupiscentiis vestris insumatis. » V. Abulensem ad h. loc. quo nemo fortasse luculentius rem edisseruit, atque ad perseverantiam in petendo revocavit, de qua Chrysost., Beda, etc.

querere sperant. Aliquando enim sancti non recipiendo quod petunt, magis exaudiuntur quam exaudirentur, si illud reciperent. Plus enim non recipiendo beatus Paulus exauditus est, quam si illud recepisset, pro quo, sicut ipse dicit, ter Dominum rogaverat. Exauditus est igitur, ne exaudiretur. Non enim nisi bonum Apostolus querebat, quamvis illud non bonum sibi esse non intelligebat. Exauditus est igitur recipiendo bonum, ne exaudiretur recipiendo non bonum. Qui enim sibi bonum non querit, dum se sibi bonum querere putat, si id recipiat quod querit, non exauditur; si non recipit, exauditur. Deus igitur qui non aliud nisi querentis affectum considerat, bonum ei reddit qui se bonum querere credit, etiamsi sibi non sit bonum quod querit. Videamus autem quid per panem et piscem, et quid per lapidem et serpentem significetur (206). Ego quidem in pane sanctarum Scripturarum spiritualem intelligentiam significari puto; litteram vero in lapide, quoniam in tabulis lapideis scripta est. At vero in pisce Christum Dominum nostrum intelligo, qui in baptismi flumine primus natavit, et, ad piscis similitudinem, sine coitu de Virgine natus est. In serpente vero quis alius intelligitur, nisi ille qui primum hominem in serpente deceptus? Lucas vero evangelista post hæc ovum quoque et scorpionem posuit. In ovo igitur resurrectionem intelligamus, in qua velut pulli de ovis, omnes sancti de sepulcris resurgentes, sursum ad cœlestia convolabunt. In scorpione autem, diabolus vel Antichristum, qui dum latenter homines decipiunt, quasi cauda eos percunt; scorpio enim non nisi cauda percunt. Boni itaque filii, id est Christiani, panem petunt, quia in lege et prophetis spiritualem intelligentiam querunt. Petunt autem et piscem, quia Christi carne saturari desiderant. Petunt similiter et ovum, quia firmissima spe carnis expectant resurrectionem. At vero mali filii, id est Judæi, lapidem petunt, quia in sacris voluminibus solam litteram querunt. Petunt autem et serpentem, quia in veneno et tortitudine diabolus imitantur. Petunt similiter et scorpionem, Antichristum expectantes, quem Messiam vocant, ut qui in mundi exordio in primo homine occisi sunt a dracone, circa mundi finem percuntur a scor-

(206) Quod hic in mysticas explicationes effunditur, sequitur ætatis suæ ingenium, imo et superiorum sæculorum. Nam Beda non absimili modo (Beda etiam æmulari fortasse voluit). « Panis intelligitur charitas.... cui contraria est cordis duritia, quam lapidi comparavit; pisces sunt fides invisibilium, vel propter aquam baptismi, vel quia de invisibilibus capitur, seu quod hujus mundi fluctibus non frangitur: cui contrarium posuit serpentem, propter venena fallaciæ, quæ primo homini præseminavit. Quod autem in Evangelio secundum Lucam hæc duo subsequitur ovi et scorpionis comparatio, in ovo indicatur spes, in quo nondum perfectus fetus est, sed fovendo speratur: vel quod spei contrarium est, retro respicere, quæ se in ea quæ ante sunt extendit, et ideo huic contrarium posuit scorpionem, cujus aculeus venenatus retro timendus est; quæ mortifica desperatio in fine est formidanda. »

pione. Sic itaque bonis filiis bona data petentibus, A bonus Pater bona data 37 tribuit. Mali vero mala data petentes, a malo patre mala data suscipiunt.

Omnia ergo quaecunque vultis ut faciant vobis homines, et vos facite eis: hæc est enim lex et prophetæ. Quia, inquit, petitiones vestras a Domino exaudiri vultis, vos quoque aliorum petitiones libenter audite. Sed ne forte putetis quod malis petitionibus assentire debeat, hoc facite aliis quod vobis ab aliis fieri vultis. Subvenite aliis in necessitatibus suis, si vultis, ut alii subveniant vobis in necessitatibus vestris. Et alibi quidem dicitur: « Quod tibi non vis, aliis ne feceris (207): » hic autem dicitur: Quod tibi vis fieri, hoc aliis facias. Ibi malum facere interdicitur, hic autem etiam malis bona facere iudicatur: hæc est enim lex et prophetæ; hæc est charitas perfecta: « Diliges proximum sicut te ipsum (Matth. v, 43), » quia vis ut te diligat proximus tuus sicut se ipsum: quod enim ab illo expetis, hoc te illi facere oportet. Hæc est igitur lex et prophetæ, quia hoc præcipiunt lex et prophetæ: non tamen dicit quod in hoc uno mandato universa lex pendat et prophetæ. Et quasi aliquis diceret: Arcta via est ista, valde difficilis observationis sunt ista mandata, subdidit dicens: *Intrate ergo per angustam portam, quia lata porta, et spatiosa via quæ ducit ad perditionem, et multi sunt qui intrant per eam. Quam angusta porta et arcta via quæ ducit ad vitam, et pauci sunt qui inveniunt eam.* Et via, inquit, arcta est, et porta angusta; ideoque a paucis invenitur: Verumtamen hæc est illa via et illa porta per quam ad æternam vitam pervenitur. Pauci enim sunt illi qui salvantur, ad comparationem illorum qui damnantur. Unde et alibi Dominus ait: « Multi enim sunt vocati, pauci vero electi (Matth. xxii. 14). » Illa autem via et illa porta quæ ducit ad perditionem, lata valde et spatiosa est, et ideo multi intrant per eam. Jejuna enim, vigilare, a carnis desideriis et cunctis voluptatibus abstinere, propriam voluntatem non facere, cui non videatur angustum et arctum? At vero abundanter et deliciose manducare et bibere, cunctis carnis desideriis et voluptatibus obedire, suæque voluntati in nullo contradicere, cui non videatur latum et spatiosum? Multi igitur per hanc viam ambulant, multi per hanc portam intrant. Sed C duo intrant? Civitatem utique perditionis collegium

mortis, carcerem angustiarum, et lacum omnium miseriarum.

XXII. (208) *Attendite a falsis prophetis qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces.* Attendite, inquit, et cavete vobis a falsis prophetis, a malis sacerdotibus et episcopis: attendite a falsis prædicatoribus: attendite a S. moniacis et hæreticis (209). *Qui veniunt ad vos in vestimentis ovium.* Ovium simplicitatem simulant, ovium innocentiam fingunt, et ovium patientiam mentiantur. Quos quidem si interius videretis, si sub vestibus cerneretis, aliud ibi quam ovem esse cognosceretis. Latet enim lupus sub ovina pelle, et quos exterius oves esse putatis, *intrinsecus sunt lupi rapaces.* Lupi enim rapaces sunt, quia non ad hoc venerunt ut gregem custodiant, sed ad hoc ut furentur et rapiant, mactent et perdant. Quomodo autem eos cognoscere: possitis audite: *A fructibus eorum cognoscetis eos,* sicut enim unaquæque arbor a fructu suo cognoscitur, ita unusquisque homo in operibus suis cognosci potest. Ideoque non dixit a foliis eorum, sed a fructibus eorum cognoscetis eos. Si enim verba attendamus, non facile boni discernuntur a malis. Unde et alibi Dominus ait: « Super cathedram Moysi sederunt Scribæ et Pharisei: quaecunque dixerint vobis facite, secundum opera eorum nolite facere (210). » In quo apertissime bene eos dicere et male facere ostendit. Qui igitur in verbis non discernuntur, in operibus comprehenduntur. Prædicent igitur quidquid velint, vos autem opera considerate. Si fideles sunt, si mites, si patientes, si misericordes, si humiles, si pacifici, si casti, si benevoli, si avaritiam oderint, si pecuniam non abscondunt, et similia quæ enumerare longum est; isti sunt fructus bonæ arboris: horum laudes folia sunt. Qui enim laudant hæc et non agunt, folia tantum et non fructus ostendunt. Sic igitur a fructibus eorum cognoscetis eos. Nam et spinæ et tribuli a fructibus suis 38 cognoscuntur, quoniam neque in spinis uvæ, neque in tribulis ficus colliguntur. *Sic omnis arbor bona fructus bonos facit: mala autem arbor fructus malos facit. Non potest arbor bona fructus malos facere, neque arbor mala fructus bonos facere.* Verum est enim quia omnis arbor bona facit fructum bonum, et omnis arbor mala facit fructum malum; sed quomodo illud verum est, quod verum

(207) Ubi hoc dicitur in Scriptura? Putes Tobie iv, 16. « Quæ ab alio oderis fieri tibi, vide ne tu aliquando alteri facias. » Hac de re August., lib. xiv De civ., cap. 8; Chrys., homil. in ps. v; Fulgent., lib. 1 De remis. pecc., cap. 17; Gregorius M. Moral. lib. (?), c. 23, et lib. x, c. 6, et l. xix, c. 18, in quorum primo loco. « Hinc quidam sapiens dicit: Quod tibi non vis, alteri ne feceris. » Recens adnotator Tobie librum nomine sapientis cujusdam indigitarum putat. Sed non hisce verbis Gregorius appellaret scriptorem quem canonicum esse norat, et pro canonico habebat, et Reg. Past., p. iii, c. 20, formula consueta appellandi scriptores canonicos, producit: « scriptum est. » Imo ita hoc ipsum Tobie proponit l. x, ep. 51. Etsi PP. hujus dicti meminerint, ut Aug. l. iii Doctr. Christ. c. 14. Auctorem non pro-

dunt. Frequens fuisse dictum hoc apud Judæos et Christianos, significat Lampridus in Alex., c. 51. Sed auctor non est querendus, cum « Deus a principio conscientie nostræ indiderit, » ut ait Chrysost. hom. 13 ad pop. Ant., n. 3.

(208) Est hom. Eniseno supposita Domin. post Pent., pag. 156.

(209) Hæreticos interpretatur S. Hieronymus qui hic dicuntur pseudo-prophetæ; et Hieronymum exscribens Beda. Chrysostomus negat contextum hanc ferre explicationem, et vult accipi de « iis qui, cum sint vitæ pravitate corrupti, speciem tamen virtutis induti sunt; qui vulgo impostores vocari solent, τῶν ἐπιθετῶν ποσειδωνία. »

(210) Matth. xxiii, 2, « super cathedram, etc., servate et facite. » Vulg.

esse Veritas dicit, ut nulla bona faciat malum, et A nulla mala faciat bonum? Nemo enim tam justus, qui aliquando non peccet: hoc enim Joannes apostolus ait: « Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est (211). » Omne autem peccatum malus fructus est. Malus igitur fructus etiam in bona arbore reperitur. Similiter autem nemo tam iniquus, qui aliquando bonum non agat, neque enim fieri potest ut saltem (212) verum aliquando non dicat: verum autem dicere bonum est; invenitur igitur bonus fructus et in arbore mala. Quid igitur? Quomodo verum esse probabimus quod verum esse non dubitamus? Veritas enim mentiri non potuit. Verum est itaque quod nulla arbor bona fructus malos facit, et nulla arbor mala fructus bonos facit. Verum utique est, sed cum determinatione verum est. Dicatur ergo: Nulla bona arbor, secundum hoc quod bona est, fructus malos facit (215): nullum enim contrarium suum contrarium generat; nam neque dulce facit amarum, neque sanitas ægritudinem, neque frigus calorem, neque veritas falsitatem. Non igitur bonum facit malum, neque malum bonum; contraria enim sunt. Omnis enim arbor secundum suam naturam bona est, et bonos fructus facit: secundum corruptionem vero mala est, et malos fructus facit. Quid autem in arbore significetur intelligis: arbor enim ista homo est (214). Sed vis videre quia non hominis natura, quæ utique bona est, facit fructum malum; sed ejus corruptio et peccatum? Audi quid Apostolus dicat: « Non enim quod volo hoc ago, sed quod nolo malum illud facio. Si autem quod nolo illud facio, jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum (215). » Inde igitur dicitur arbor mala, non quod secundum se mala sit, sed quia est corruptio mali. Etsi parum quidem corrupta est, quasi jam a corruptione sana, non mala, sed bona vocatur: si vero multum corrupta est, mala vocatur et non bona: ab eo enim suscipit nomen, quod magis in ea abundat. Cognoscuntur igitur falsi prophetae a fructibus suis; quoniam, etsi aliquando bonum aliquod facere videantur, tamen, quia vel pro lucro, vel pro laude faciunt, eorum simulatio diu celari non potest. Quia enim omnia opera sua faciunt ut videantur ab hominibus, ipsum quoque quod bonum esse videtur, bonum non est. Sequitur:

(211) Epist. 4, 1, 8. « Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos, » etc. Vulg.

(212) Pro saltem.

(215) Hieron. hic: « Nos inferemus, et Judam arborem quondam bonam fecisse fructus malos, postquam prodidit Salvatorem; et Saulum arborem malam... fecisse postea fructus bonos, quando in vas electionis de persecutore translatus est. Tandiu ergo bona arbor fructus non facit malos, quandiu in bonitatis studio perseverat; et mala arbor tandiu manet in fructibus peccatorum, quandiu ad poenitentiam non convertitur. Nemo enim permanens in eo quod fuit, incipit id esse quod necdum cœperit. » Idem habet Chrysost. hom. 24 « fructum bonum ab homine non fieri « quandiu malitiæ affixus est. »

(214) Non dissimili modo Beda. « Per arborem

Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur et in ignem mittetur. Tunc enim arbores excidentur, quando homines moriuntur: In ignem vero tunc mittentur, quando dicitur eis: Ite, maledicti, in ignem æternum. Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum, sed qui facit voluntatem Patris mei, qui in cœlis est, ipse intrabit in regnum cœlorum. Quid est hoc? Nunquid enim voluntatem Patris non facimus, quando Filium ejus Dominum vocamus? Ipse enim discipulis ait: « Vos vocatis me magister et Domine, et bene dicitis; sum etenim (Joan. xiii, 15). » Dico ergo: Si una voluntas est et Patris et Filii, quomodo non facit voluntatem Patris qui facit voluntatem Filii? Voluntas enim Filii est ut vocetur Dominus: est igitur et voluntas Patris.

B Sed non sufficit hæc una voluntas: sufficiet autem si eum quem vocas Dominum (216) habeas ut Dominum, et servias ei ut Domino. Si enim servieris ei ut Domino, eris servus fidelis et bonus, diciturque tibi a bono Domino: *Euge, serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium Domini tui. Sequitur: Multi dicent mihi in illa die: Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, et in tuo nomine dæmonia ejecimus, et in tuo nomine virtutes multas fecimus; et tunc confitebor illis, quia nunquam novi vos: discedite a me, qui operamini iniquitatem. Qui sunt enim isti multi, nisi illi quos modo paulo superius falsos prophetas nominavit? Isti autem multi: hæc turba non modica dicent in illa die. In qua die? Non*

C quæras nomen ejus, quia notissimum est. 39 Quid dicent? *Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus? Prophetavit enim Balaam (217); prophetavit et Caiphias; hoc enim dicit Evangelista: « Quia cum esset pontifex anni illius prophetavit dicens: Expedi vobis ut unus moriatur homo pro populo, et non tota gens pereat (Joan. xi, 51). » Dæmonia vero usque ejiciunt, aliasque multas virtutes faciunt, et qui baptizant, et qui prædicant. Quot enim sunt crimina, tot sunt et dæmonia in uno quoque; unde et Dominus de Maria Magdalenâ dicitur (218) expulisse septem dæmonia, quoniam, sicut alibi dicitur, « dimisit ei peccata multa, quia dilexit multum (Luc. vii, 47). » Hæc autem dæmonia ejiciuntur, quando evangelica prædicatione, a quocunque nuntietur, peccatores poenitent et conver-*

intelligimus seu bonam seu malam voluntatem; fructus autem opera, » etc.

(215) Ad Rom. v, 1-15. « Non enim quod volo bonum hoc ago, sed quod odi malum, » etc.

(216) Hilarius ad h. l. « Regnum cœlorum sola verborum officia non obtinent. »

(217) Hieron. « Nam et Saul, et Balaam, et Caiphias prophetaverunt, » etc.

(218) S. Aug. serm. 1, enarrat. in psal. lxxxviii, num. 6 ad illud: « Confitebuntur cœli mirabilia tua, Domine; » scribit: « Non merita sua confitebuntur cœli, sed confitebuntur cœli mirabilia tua, Domine: » in omni enim misericordia perditorum, in justificatione impiorum quid laudamus, nisi mirabilia Dei? laudas quia resurrexerunt mortui; plus lauda quia redempti sunt perditii, » etc.

tuntur. Faciunt autem et alias multas virtutes, quia cæcos illuminant, leprosos curant, et mortuos suscitant. Has enim virtutes fecerunt in corpore aliquanti prædicatores, in anima vero faciunt omnes. Neque vero minus est animam sanare, quam corpus. Corpus vero sanatur et moritur, anima vero sanatur, et nunquam moritur. Vis autem scire quæ anima sit cæca? Anima enim infidelis, quæ Deum non videt, et veritatem non intelligit, cæca est. Leprosa vero est illa quæ vitiorum maculis sordescit. Illa vero mortua est quæ in crimine perseverat. Toties igitur prædicatores cæcos illuminant, leprosos curant, et mortuos suscitant, quoties iniqui homines eorum monitis et prædicatione convertuntur; et pœnitentia ducti, diabolo, et omnibus operibus ejus abrenuntiant, et suæ salutis medicinam ab illis suscipiunt. Sed quid hoc eis prodest, cum illis Dominus dicat, *nunquam novi vos? nunquam dilexi vos? nunquam vestra opera mihi placuerunt?* Novit enim eos Dominus, atque dilexit secundum naturam quam in eis creavit. Non novit vero, neque dilexit secundum corruptionem qua eos diabolus vitiavit. *Omnis ergo homo qui audit verba mea hæc, et facit ea, assimilabitur viro sapienti, qui ædificavit domum suam supra petram.* Non ergo sufficit audire verba Dei, hoc enim et Apostolus ait: « Non auditores legis justi sunt apud Deum, sed factores (Rom. II, 13). » Audire enim omnium est, facere vero paucorum. Domus autem quæ super petram fundata est, firmum et stabile fundamentum habet. Sapiens igitur est qui sic ædificat. Fundamentum prius quærendum est. Sed videamus quid hæc petra significet; Apostolus enim dicit quia « petra erat Christus (I Cor. X, 4): » itemque, « fundamentum enim aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, id est Christus Jesus (219). » Invenisti fundamentum, hic domum ædifica: hic enim domum ædificabis, si hæc mandata servabis. Crede et fac quæ præcipit Christus, et fundaberis in fundamento Christo: ipse erit tibi fundamentum, ideoque non timebis pluvias et ventum. Hoc est enim quod ait; *Et descendit pluvia, et venerunt flumina, et flaverunt venti, et irruerunt in domum illam, et non cecidit; fundata enim erat supra petram.* Vis autem videre domum supra petram fun-

datam, quomodo nec pluvias, nec flumina, nec ventos timeat? « Certus sum, inquit Apostolus, quia neque mors, neque vita, neque principes, neque potestates, neque aliqua persecutio poterit me separare a charitate Dei, quæ est in Christo Jesu (220). » Quamvis enim furore et terrore, flagellis et minis, omniumque tormentorum generibus, quasi quibusdam magnis ventorum et tempestatum procellis super sanctos tyranni sævientes irruerent, eos tamen a Christi fide separare nullatenus poterant: hoc autem ideo fiebat, quia bene super petram fundati erant. Videamus etiam de illa domo quæ non super petram, sed super arenam fundata est. *Et omnis, inquit, qui audit verba mea hæc, et non facit ea, similis erit viro stulto qui ædificavit domum suam super arenam. Descendit pluvia, et venerunt flumina, et flaverunt venti, et irruerunt in domum illam et cecidit, et fuit ruina ejus magna.* Qui enim verba Dei audire delectantur, et custodire non curant, suæ fidei domum, seque ipsos super arenam ædificant; quia facili aura persecutionis dejiciuntur: quorum quidem ruina tunc magna erit, quando malignorum spirituum furore et ira quasi magno quodam impetu procellarum in tartara præcipitabuntur.

XXIII. *Et factum est, cum consummasset Jesus verba hæc, admirabantur turbæ super doctrinam ejus. Erat enim docens eis sicut potestatem habens, non sicut scribæ et pharisæi.* Ille enim in potestate docet, qui pro timore veritatem non cœtat. Quia in re scribæ et pharisæi, etsi multa bene docuissent, plurima tamen reliquisse intelligi possunt, sive quia dicere timebant, sive quia ea non custodiebant, et ideo dicere erubescabant (221). Hunc autem tam prolixum sermonem, secundum Matthæum Salvator noster in monte habuit; secundum Lucam vero in loco campestri: quod quidem quomodo solvi possit non video, nisi eundem sermonem bis eum habuisse intelligamus (222). Et hoc quidem non erat inconueniens, quoniam aliis recedentibus, alii succedebant, quibus eadem verba necessaria erant. Illis igitur recedentibus, quibus hæc locutus fuerat, ipse in monte illa nocte mansit, « pernoctans, ut Lucas ait, in oratione Dei. Et cum dies factus esset, vocavit discipulos suos, et elegit duodecim ex ipsis, quos et apostolos nominavit. Et

(219) II Cor. III, 11. Eadem est hic de fundamento domus explicatio Hieron. « Fundamentum quod Apostolus architectus posuit unus est D. N. J. C. Super hoc fundamentum stabile et firmum, et perse robusta mole fundatum, ædificatur Christi Ecclesia, » etc.

(220) Rom. VIII, 38. « Neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare. »

(221) « Potestatem » hanc Hieronymus et Beda explicant; quod J. C., non sicut scribæ et pharisæi ea duntaxat proponeret quæ scripta erant in Moyse et prophetis, sed pro libertate voluntatis suæ nonnulla adderet, quædam immutaret, ut ex præcedenti sermone patet. Chrysostomus hom. 26, quod cum præcepta ipsa sanciret, sæpe uteretur formula

quodam: « Ego autem dico vobis, » et terribilis iudicii mentionem faciens, « se monstraret esse iudicem per præmia, et per supplicia. »

(222) Vix est ut hæc A nostri sententia videatur probari posse. Difficilem tamen locum esse, bene indigitavit, quem veteres et recentiores explanare conati sunt. Pendet ex eo quod dicitur ap. Matthæum init. capit. 5 (supra n. 14) et ap. Luc. VI, 17. Recentiores docti interpretes Maldonatus, a Lapide, Calmet, etc., non sermonem repetitum, sive bis habitum, volunt, sed eundem semel dictum; Matthæum vero rerum gestarum ordinem non secutum, quæ tempore distabant, proposuisse. Nihilominus auctori nostro veteres ferme consentire deprehenduntur; Aug. De consens. Evang., lib. II, c. 19, Gregorius, homil. 9 in Ezechiel. A. Imperfecti.

descendens cum illis stetit in loco campestri, et turba discipulorum et multitudo copiosa, quæ illuc undique confluerat (*Luc. vi, 12*), stetit cum eo; et ibi quidem hunc eundem sermonem habuit, quamvis non omnia quæ hic narrantur, in illo continantur; sicut nec in isto omnia dicuntur quæ in illo reperiuntur. Sciendum est præterea quod evangelistæ non eodem ordine historiam scribunt, quo a Salvatore omnia facta sunt (223). Unde et in hac re multum discordare videntur. Lege eos et sic esse videbis. Puto enim quia non ordini sed narrationi operam dabant.

XXIV. [CAP. VIII.] *Cum autem descendisset de monte secutæ sunt eum turbæ multæ.* Descendit, inquit, Dominus de monte cum discipulis suis, invenitque ibi multas hominum turbas quæ cum expectabant. Quibus postquam ea locutus est quæ Lucas evangelista narrat (cap. vi), secutæ sunt eum. *Et ecce leprosus veniens adorabat eum, dicens: Domine, si vis, potes me curare.* Hoc autem miraculum non eo tempore factum est, quo factum esse evangelista dicere videtur, testante Luca, qui ait: « Et factum est, cum esset in una civitate, et ecce vir plenus lepra, et videns Jesum, procidens in faciem, rogavit eum dicens: Domine, si vis, potes me mundare (*Luc. 5, xii*). » Nemo igitur in loco campestri hoc factum fuisse intelligat, quod in una civitate factum esse audit. Hæc itaque superioribus non continuantur. In eo enim quod ait, *cum autem descendisset de monte, secutæ sunt eum turbæ multæ*, superioris locutionis finem facit. Deinde vero gestorum ordine et loco et tempore prætermisso, ab hoc miraculo scribere iuchoat. Necessarium igitur esse videtur, ut de ipso ordine pauca dicamus, ne sibi invicem evangelistæ contrarii inveniantur (224). Postquam enim Dominus Jesus vocavit Petrum et Andræam, Jacobum et Joannem, veniens simul cum eis Capharnaum, ubi et ipse et illi habitabant, intravit in Synagogam et prædicavit; et mirabantur omnes in doctrina ejus. Inde vero exiens, venit in domum Petri, et sanavit socrum ejus, et alias virtutes ibi operatus, reliquit Capharnaum, et transfretavit. Deinde vero, transactis aliquantis diebus,

(223) Est hic canon. 2, ap. Cornel. a Lapid. ex his quos ante commentarium suum statuit, et ad h. l. Vide Maldonatum ad h. l., etc.

(224) Eadem de ordine non servato factorum J. C. est sententia omnium ferme interpretum recentiorum. Vid. Jansenium c. 43. Concord.; Maldonatum ad h. l. et cap. 6 a Lap. Calmet, etc., et Jo. de la Haye Evan. dispos. c. 53; Chrysost. tamen hom. 26, et A. Imperfecti hæc quæ tribus capitulis a Matthæo narrata sunt, in monte omnia ferme facta interpretari videntur.

(225) Hinc incipit homil. Emiseni Dom. iii post Epiph., pag. 34, quæ et sequentem numerum complectitur.

(226) Idem sentire Hieronymus videtur; qui, postquam observavit descendente Domino de monte hunc occurrisse: « necdum enim poterat cum lepra tam multiplicem in monte Salvatoris audire sermonem, » scribit, « extendente manum Domino, statim lepra fugit: » qui duo præterea admonet opportune 1º de ordine curationum. « Notandum, quod hic prius

redivit iterum Capharnaum; et tunc quædam sanavit paralyticum, et vocavit Matthæum apostolum et evangelistam. Eisdem autem diebus ascendit in montem, ibique illum sermonem habuit, de quo superius diximus, quando octo beatitudines prædicavit. Cumque omnibus recedentibus, ipse eadem nocte ibi mansisset, facto mane vocavit discipulos, et duodecim ex eis elegit, quos et apostolos nominavit. Inde vero descendens, pene eundem sermonem habuit in loco campestri. Veniens autem in civitatem Capharnaum, quæ ibi proxima erat, sanavit puerum centurionis. Sic igitur se habet ordo. Illic autem leprosus quando vel ubi mundatus fuerit, incertum est. Potest tamen convenienter intelligi, quod in prædicta civitate fuerit mundatus, quoniam hoc miraculum inter cætera miracula scribitur, quæ ibidem Dominus operatus est. Et cæteri quidem evangelistæ prius scribunt de socru Petri, et puero centurionis, quam de hujus leprosi mundatione. Nunc autem ad rem veniamus. « Ecce, inquit, leprosus veniens adorabat eum dicens: Domine, si vis, potes me mundare (225). » 41 Vide quanta sit fides leprosi: hominem videt, Deum adorat, de omnipotentia non dubitat. Sed quid dicit? *Domine, si vis, potes me mundare:* Dominus es, omnipotens es, voluntas tua opus est, omnis creatura tibi obediens est; non promerui beneficium tuum, non sum dignus colloquio tuo: credo tamen, quoniam si vis, potes me mundare. *Et Dominus ad hæc, extendens manum suam, tetigit eum, dicens: Volo, mundare.* Manum suam Dominus extendit, potentiam manifestat, virtutem non celat, tangit hominem et fugit lepra. Imo prius lepra fugit quam manus ad hominem perveniret (226), ne si lepram tetigisset, contra legem facere videretur. Lex enim hujusmodi hominem immundum judicat, quæ omne immundum tangere interdicit. Sed quid ait? *Volo, mundare.* Credis quia possum, volo quia credis; experire fidem tuam, cognosce potentiam meam; volo ut munderis, et ideo mundare, *et confestim mundata est lepra ejus;* ut et fidei virtus, et curantis omnipotentia appareret. *Et ait illi Jesus: Vide nemini dixeris, sed vade, ostende te sacerdoti (227).* Hoc enim non dixisset, si hoc miraculo

specialiter curatus sit; 2º puer centurionis; 3º socrus Petri; 4º qui oblatus sunt ei demonio vexati. » Alterum admonet de lectione hujus loci; quod jungenda duo verba non sint, et, ut plerique latinorum putant, legendum « Volo mundare, » sed separatim, ut primum dicat « Volo, » deinde imperans dicat: « Mundare. » Atque eleganter hoc loco etiam Beda: « Volo, propter Photinum dicit; imperat, propter Arium; tangit, propter Manichæum. » Tetigisse tamen cum Chrysostomus et A. Imperfecti opinantur, et legem de leproso non tangendo (*Levit. xiii*) sibi non esse positam ostendere voluisse.

(227) Plures imperati silentii causæ afferuntur ab interpretibus. Hieronymus, quod necesse non esset verbis prædicare « quod manifeste corpore præferebat. » Beda, « ut docere nos, non solum a mercede abstinemus pecuniæ, sed etiam gratiæ: » Chrysostomus, ut iactantiam et gloriam fugiendam præciperet. Bene A. Imperfecti silentium impetrari censet, donec sacerdoti se ostenderet.

rum inter turbas fecisset, quæ eum sequebantur cum de monte descendisset: neque enim unus celare posset, quod tanta millia hominum vidissent. Quærendum tamen est, cur ei Dominus præcipiat, ut nemini dicat? Prædicare namque, et Dei miracula populis nuntiare, sacerdotum est: leprosus vero etsi mundatus sit, sacerdos tamen fieri non debet; quoniam illi ad hoc officium eliguntur, ut Apostolus ait, qui *sine crimine* (228) sint. In hoc quoque et nos docemur, in his quæ bene et laudabiliter agimus, laudem hominum et vanam gloriam quærere non debere. Sed cur eum ad sacerdotem mandas, Domine Jesu? Quare jubes ut sacerdoti se ostendat, quem tu sacerdotum omnium maximus curas? Quis eum judicare audebit, qui a tuo judicio mundus redit? Hoc igitur agis, ut legis sacramentis consentire agnoscaris. Ille enim mundus est, qui sacerdotum judicio mundus judicatur: illorum enim est bonum a malo, justum ab injusto, et mundum ab immundo separare. Hoc itaque privilegium eis confirmas, dum ad eorum judicium hunc hominem mandas. Sequitur: *Et offer munus, quod præcepit Moyses in testimonium illis*. Prius autem quid leprosus iste significat (significet enim aliquid); deinde vero dicamus, quid munus etiam significet, quod eum offerre præcipit Moyses. Iste enim leprosus totum humanum genus, et unusquisque peccator intelligi potest. Hæc enim lepra non corporis, sed animæ est. Illa enim anima leprosa est, quæ superbia, ira, avaritia, discordia, odio et luxuria sordescit. Talis igitur leprosus currat ad Jesum, festinet ad medicum, non desperet, pœniteat, et mundari desideret. Dicat: *Domine, si vis, potes me mundare*. Potes utique, quia et ego sum pœnitens, et tu es omnipotens. Tu enim dixisti, quia peccator quacunque hora conversus fuerit et ingemuerit, vita vivet et non morietur (*Ezech. xxi, 28*). Si enim hoc dixerit, si hoc egerit, certus sit de misericordia, non desperet de venia, quia benignus est Dominus, qui ad se venientem neminem repellit. Deinde vero offerat munus quod præcepit Moyses. Præcepit enim Moyses (229), ut leprosus quando mundatur, offerat per se duos passeris vivos, quibus et vesci licitum sit, et lignum cedrinum, et coccum et hyssopum: et unum e passeribus immolet in vase fictili super

(228) Spectavit ad Pauli locum ad Tit. 1, 7: « Oportet episcopum sine crimine esse; » et: « Quis sine crimine est, » etc.

A et animam suam Deo reddidit, incorruptam fidem et sinceram conversationem se agere promittat: coccus enim imputribilis est, redolentisque 42 naturæ. His autem superaddat et coccum, ut charitatis igne succensus Deum diligat et proximum; coccus enim ignei coloris est. Offerat præterea et hyssopum, ut in petra radicans et fundatus, nunquam a Christi fide separari valeat: hyssopus enim naturaliter in petra nascitur; petra autem erat Christus. Postquam igitur sic se totum Deo reddiderit, immolet unum de passeribus in vase fictili super aquas viventes. Hic enim passer corpus est, ideoque in vase fictili immolatur: quia vasa terrea et fictilia sunt corpora nostra. Immolatur autem super aquas viventes, id est sicut sanctæ Scripturæ immolari præcipiunt. B Unde Apostolus: « Obsecro, inquit, vos per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum (*Rom. xii, 1*). » Hæc est enim viva aqua, quæ te bene passerem tuum immolare docet: Judæi enim non bene immolant, quia ad hanc aquam non veniunt. Alterum vero passerem, id est animam, in agrum avolare dimittat, quatenus jam libera, nec terrenæ corruptionis mole gravata, virtutum alis ad cœlestia volare discat: quia enim alter passer jam immolatus est, ideo iste libere volat et a nullo detinetur: « Corpus enim quod corrumpitur aggravat animam (*Sap. ix, 15*). » Hic est igitur rectus pœnitentiæ ordo, ut quicumque mundandus ad Deum venit, prius se ipsum totum Domino offerat, fidem, et charitatem, et in bonis operibus perseverantiam promittat; carnem quæ peccaverat, in servitutem redigat et affligat; et animam jam libertate donatam, ad cœlestia contemplanda volare dimittat. Jubet autem præterea Moyses, eum qui mundandus est, et alia munera offerre; duos videlicet agnos et immaculatos, et ovem anniculam absque macula, et tres decimas similæ, quæ conspersa sit oleo, et seorsum olei sextarium; hoc enim Moyses offerre præcepit, hoc et ipse Dominus offerre jussit. Sed quid isti duo agni significant, nisi duo maxima præcepta charitatis? quæ quia malum non operantur, non immerito immaculati agni vocantur. Unde Apostolus: « Dilectio, inquit, proximi malum non operatur (*Rom. xii, 10*). » Hos igitur duos agnos offerat: hæc duo præcepta se tenere, et custodire promittat, qui a suorum maculis peccatorum mundari desiderat. Offerat autem et ovem anniculam immaculatam, per quam integra perfecta que innocentia significatur. Offerat et tres decimas similæ, fidem videlicet, quæ in Trinitate tota consistit: hæc est enim simila nostra, hæc est vita animæ nostræ. Unde Apostolus: « Justus autem ex fide vivit (*Rom. i, 17*). » Sed hæc simila non undecunque sed ex decimis fit, quoniam fidem nostram, non nisi de sanctuario, et a sacerdotibus suscipere

(229) Levit. xiv, 4, etc. Similes allegoricas et mysticas interpretationes attulit hic A. Imperfecti hom. 21.

debemus : ibi enim omnes decimæ reponuntur, A quibus sacerdotes et levitæ aluntur. Et bene quidem hæc similia conspergitur, quoniam fides nostra sancti Spiritus gratia sanctificatur. Offerat autem super hæc et sextarium olei, integram scilicet perfectamque mensuram misericordiæ : offerre enim, vovere et promittere est. Oleum igitur offert, qui se misericordiam tenere promittit. Ut enim in liquoribus oleum, sic in operibus misericordia superior est. Unde Psalmista : « Suavis Dominus universis : miserationes ejus super omnia opera ejus (Psal. cxliv, 9). » Et hic quoque rectus pœnitentiæ ordo servatur; ut quicumque ad pœnitentiam venit, charitatem et innocentiam, fidem et misericordiam offerat et promittat : offert enim charitatem in agnis, innocentiam in ove, fidem in tribus decimis, et misericordiam in olei sextario. Hic autem olei sextarius seorsum ponitur, quoniam his quæ sequuntur necessarius erit. Præcipit enim Moyses, ut sacerdos hæc omnia simul cum eo qui mundatur coram Domino statuat in ostio tabernaculi, et tunc offerat unum agnum, oleique sextarium : de sanguine vero agni tangat extremum auriculæ dexteræ, et pollicem manus dexteræ et pedis, et de oleo similiter faciat ei qui mundatur. Hic enim agnus Christus est, qui quasi agnus ad victimam ductus, non aperuit os suum (Isa. LIII) : qui tunc quidem in ostio tabernaculi offertur, quando in auditu Ecclesiæ ejus passio prædicatur : si enim tabernaculum homines sunt; quid ostium tabernaculi, nisi aures, per quas verba divina cordis secretarium ingrediuntur? Ille igitur qui mundatur, de sanguine agni in aure, et in manu, et in pede tangitur, quia Christi passionem non solum audire, verum etiam imitari jubetur. Ut enim in aure auditus, sic in manu et pede operatio consistit; tangitur autem in dextera parte, quæ et fortior et fidelior est. « Nesciat, inquit Dominus, sinistra tua quid faciat dextera tua (Math. vi, 3). » Similiter autem et de oleo in eisdem partibus tangitur, quia pietatis et misericordiæ bonum et audire et custodire admonetur. Hæc autem sub brevitate transcurramus, de quibus satis in Levitico diximus (230).

XKV (231). Cum autem introisset Capharnaum, accessit ad eum centurio rogans eum, et dicens : Domine, puer meus jacet in domo paralyticus, et male torquetur. Et ait illi Jesus : Ego veniam et curabo eum. Qualiter autem centurio ad Jesum accesserit, Lucas evangelista demonstrat : qui eum non per se, sed per seniores Israel ad eum accessisse narrat (Luc. vii, 3); 43 quateus pro puero ipsius intercederent, et quia

magis familiares Domino erant, ipsi pro eo interpellarent. Illi autem cum venissent ad Jesum, rogabant eum sollicitè, dicentes ei : Quia dignus est ut hoc illi præstes; diligit enim gentem nostram, et synagogam ipse ædificavit nobis. Sic igitur centurio accessit ad Jesum, non per se, sed per seniores Israel (232); videlicet ut nos doceret, quid in tali negotio agere debeamus, quando puerum nostrum in domo nostra paralyticum jacere, et male torqueri sentimus. Quis est enim puer iste, nisi anima secundum se quidem innocens et pura? puer enim a puritate dicitur : hunc autem Lucas servum dicit, quia sine servitio animæ vivere nequimus. Iste igitur puer noster, iste servus noster, iste injuste subjugatus, et carnis servitio depressus spiritus noster, jacet in domo paralyticus, jacet in corpore infirmus, jacet in carnis habitaculo vitiorum morbo superatus, et male torquetur. Hinc luxuria vexatur, hinc avaritia arctatur, hinc superbia fatigatur. Quid igitur? Mittamus ad medicum, mittamus ad Jesum. Sed quem mittemus? et quis ibit pro nobis? Mittamus igitur seniores Israel, id est episcopos et sacerdotes; isti enim pro aliis interpellare, isti pro infirmis et peccatoribus orare debent : isti cito veniunt ad Jesum, isti eum movere, isti eum flectere et ad misericordiam inclinare possunt, præsertim si nos sanari volumus, si nos peccasse dolemus, et si boni aliquid egimus, unde nos apud judicem commendare queant. Facile enim illi pœnitenti sacerdotes a Domino veniam impetrant, qui de peccatis ernescit, totoque mentis annisu se ad pœnitentiam convertit. Et multos quidem videmus, qui quamvis in se aliquo vitio torqueantur, bonos tamen diligunt, multisque modis sanctam Ecclesiam ædificant. De his igitur dicere possumus, Digni sunt qui exaudiantur, quia diligunt gentem nostram, et Synagogam ædificaverunt nobis. Sed quid sequitur? Ego veniam et curabo eum : hoc Matthæus ait : Lucas autem quid ! Jesus autem ibat cum illis. Venit enim Jesus ad infirmum, venit cum episcopis et sacerdotibus ad pœnitentem, quoniam eorum precibus flectitur, et orationibus ducitur. Et cum jam non longe esset a domo, misit ad eum centurio amicos, dicens : Domine, noli vexari, non enim dignus sum ut sub lectum meum intres : propter quod et me ipsum non sum dignus arbitratus, ut venirem ad te. Hæc autem Matthæus prætermisit : cætera vero utrique communia sunt. Bene igitur hoc loco hi duo conveniunt, si hoc tantum in Matthæo subaudiatur, quod centurio non per se, sed prius per seniores Israel, deinde vero per amicos accesserit ad Jesum. Sed qui sunt isti amici nostri, quos Christo adveniēti

(230) Vide A. ad Levit. xiv, 4. Edit. Rom. tom. I S. Brunonis, pag. 154 et seq.

(231) Est homilia Emiseno supposita, eadem quæ Dominic. iii post Epiph.

(232) Idem quærit Beda ad h. l. et ante Bedam S. Aug. lib. xxxiii. Contr. Faust. cap. 7, et lib. ii De consens. Evang., cap. 20, et ante utrumque Chrysostomus hom. 27. Atque hic ita rem expli-

cat, ut seniores Judæorum primo missi sint qui nuntiarent, centurionem venire, deinde ipse centurio accesserit. Aug., usitato loquendi more dici, aliquem aliquid fecisse, quod per alios facit. Beda non dissimiliter, Matthæum brevitate causa, vult dixisse, accessisse ipsum, cujus voluntas, aliis deferentibus, ad Dominum perlata est. Aug. A. noster sequitur.

et jam domui nostræ appropinquanti obviam mittimus? Isti sunt, ut opinor, intellectus et animus, et spiritus contribulatus: isti enim Christi adventum sentiunt, isti cum eo loqui audent, isti nos Deo commendant, et ejus gratiæ reconciliant. Quando enim intus agimus, quando nobiscum in corde tractamus, quæ et quanta fuerit Salvatoris nostri benignitas, ut pro nobis carnem sumeret, et mundi injurias sustineret; tunc prædicti amici nostri cum Domino loquuntur, et quodam modo ei dicunt: *Domine, noli vexari*; quoniam ejus vexationem et fatigationem mirantur, et contremiscunt. Hoc enim faciebat Joannes Baptista cum diceret: « Ego a te debeo baptizari, et tu venis ad me? » (*Matth. III, 14.*) Quando vero ad Christi sacramenta accedimus, et fragilitatem nostram consideramus, quid aliud dicit unusquisque nostrum, nisi: Non sum dignus ut intres sub tectum meum, non sum dignus ut carnem et sanguinem tuum suscipiam in ore meo (233)? Domine, dic verbo, et sanabitur puer meus. Tu enim dixisti et facta sunt omnia, tu mandasti et creata sunt universa: eadem virtus tibi est, eadem potentia manet: dic igitur verbo, præcipe ut fiat, et sanabitur puer meus: non enim majus est sanare, quam creare. *Nam et ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites, et dico huic: Vade, et vadit; et alii: Veni, et venit; et servo meo: Fac hoc, et facit.* Ego, inquit, homo sum, tu Deus; ego sub potestate, tu super omnes potestates; ego habeo milites, tu angelos; isti mihi obediunt, illi tuam faciunt voluntatem: manda igitur quem velis, et præcipe sanitati ut veniat; et jube infirmitati ut recedat. Placuit Domino, et laudavit fidem centurionis. Ad hoc enim Dominus misericordiam differebat, ut hæc tanta fides centurionis clarius manifestaretur. Unde et subditur: *Audiens autem Jesus, miratus est, et sequentibus se dixit: Amen dico vobis; non inveni tantam fidem in Israel.* Miratur Jesus de fide centurionis; miratur de fide gentilis hominis: et jam tunc fidem gentium mirabatur, quam ultra 44 fidem Judæorum crescere videbat. De quibus mox subinferens ait: *Dico autem vobis, quod multi ab Oriente et Occidente venient, et recumbent cum Abraham, Isaac et Jacob in regno cælorum; filii autem regni ejicientur in tenebras exteriores, ibi erit fletus et stridor dentium.* His enim paucis verbis Ecclesiam ex omnibus mundi partibus colligendam, et inferno exspoliato, sanctorum animas ad cælorum regna transferendas; et Judæorum incredulitatem et damnationem denuntiat. Tenebræ autem exteriores illæ sunt, ultra quas aliæ tenebræ non sunt.

(233) Centurionis verba ad suscipientem Eucharistiam, quasi de suo A. transfert. Anne ejus tempore in Ecclesia sua non erat hic usus ut a sacerdote dicerentur? Deesse in plerisque Missalibus mss. testatur card. Bona lib. II, rec. lit. cap. 17, n. 1.

(234) Hactenus homilia.

(235) Ostendit id Maldonatus, et consentiunt ferme interpretes alii.

(236) Non multo aliter ac Bæda hoc interpretatur

A Sunt autem et aliæ tenebræ interiores ex quibus venit ad has exteriores, quas infideles homines in mente patiuntur De quibus Apostolus ait: « Cæcitas ex parte contigit in Israel (*Rom. XI, 24.*) » Et dixit centurioni: *Vade, et sicut credidisti, fiat tibi: et sanatus est puer in illa hora (234).* In hoc autem Evangelio in tantum Joannes evangelista dissevit ab aliis, ut nullo modo his quæ dicta sunt convenire queant (235), si de eodem centurionis puero intelligantur. Hic enim centurio de fide laudatur; et se indignum dicit esse, ad cujus domum veniat Jesus: ibi autem de infidelitate redarguitur, utpote qui nisi per signa et prodigia non credit: ibique Christum ad domum suam importune valde venire invitat. Et hic quidem narratur quod omnia hæc gesta sunt B infra civitatem Capharnaum: ibi vero dicitur, quod centurio Christo de Judæa venienti obviam processerit, cui præ itineris longitudine non eadem, sed postera die revertenti servi occurrentes dixerunt; quia heri hora septima reliquit eum febris. Unde manifestum est quia non loquuntur de eodem. Intelligendum est igitur, quia Jesus antequam hunc servum centurionis sanasset, de quoscipit Matthæus et Lucas, jam eidem filium sanaverat, de quo Joannes evangelista narrat: et quia prius ejus virtutem in filio expertus fuerat, jam nunc de ipsius omnipotentia nihil in servi curatione dubitat: libenter enim ad illius medici auxilium currimus, quem jam expertum habemus.

C XXVI. *Et cum venisset Jesus in domum Petri, vidit socrum ejus jacentem febricitantem; et tetigit manum ejus, et dimisit eam febris, et surrexit et ministrabat eis.* Scire enim oportet quæ sit uxor Petri, ut possimus scire quæ sit socrus ejus. Petri namque uxor ecclesia est, quoniam ei a Domino specialiter tradita est; dicente Domino: « Si diligis me, pasce oves meas (*Joan. XXI, 18.*) » Ejus igitur socrus est Synagoga, quia ipsa est mater Ecclesiæ (236). Unde eidem in Canticis canticorum Dominus ait: « Sub arbore malo suscitavi te, ibi corrupta est mater tua, ibi violata est genitrix tua (*Cant. VIII, 5.*) » Hæc autem jacet in domo Petri et febricitat, quoniam usque hodie inter Christianos Synagoga infirma moratur et habitat. Ubicunque enim est D Ecclesia, ibi est et domus Petri. Hujus autem manum circa mundi finem Dominus tanget, et tunc, febre fugata, surget et ministrabit Domino. Tunc enim ejus manum tanget, quando ipsius opera approbabit. *Vespere autem facto obtulerunt ei multos demonia habentes, et ejiciebat spiritus verbo, et omnes male habentes curavit. Ut adimpleretur quod dictum*

qui ad h. l. « Domus Petri circumcisio est; socrus vero ejus synagoga est, quia illa quodammodo mater est Ecclesiæ, » etc. Eleganter Petrus Chrysologus. serm. 18. Vidit socrum ejus jacentem. « Vidit synagogam jacentem in perfidiæ suæ tenebris decubentem suorum sarcina peccatorum, » etc. Eadem est interpretatio Theophyli Antiocheni lib. III. Allegor., etc.

est per *Isalam prophetam dicentem* : *Ipse infirmitates nostras accepit, et agrotationes portavit.* Verbo enim spiritus eiecit ille de quo scriptum est : « In principio erat Verbum (*Joan. i, 1*) : » verbo quidem, quia propria virtute. Sed quare *facto vespere*, nisi quia hac ultima ætate, hac extrema hora, ad sanandum, ad curandum, et ad pellendum dæmonia venerat? Neque enim debuerat populus ille curari, nisi *facto vespere*, qui ad medicum non redit usque ad vesperam. Unde Psalmista ait : « Convertentur ad vesperam et famem patientur ut canes, et circuibunt civitatem (*Psalm. LVIII, 15*). » Tunc enim venient, tunc convertentur, tunc ægros suos, tunc animas suas multo languore confectas Judæi ad Dominum afferent; et sanabit eos, et eiecit dæmonia ab eis (237). « Cum enim plenitudo gentium introierit, tunc Israel salvus fiet (*Rom. xi, 25, 26*); (238) et si fuerit numerus filiorum Israel sicut arena maris, reliquæ convertentur ad Dominum (*Isai x, 22*). » — *Videns autem Jesus turbas multas circumse, jussit ire trans fretum.* Puto enim, quod Jesus ideo trans fretum propter turbas ire jussit, quia nisi per aquas baptismatis transeuntes vitiorum turbas, et malignorum spirituum exercitus evadere non poteramus. *Et accedens unus Scriba ait illi : Magister, sequar te quocunque ieris.* Dixit ei Jesus : *Vulpes foveas habent, et volucres cæli nidos, filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet.* Nihil Deum latet, nulla simulatio ejus oculis absconditur, omnia videt, cogitationi respondet. Dicit Scriba : *Magister, sequar te quocunque ieris.* Dicit Jesus : Non est ita; non vis me sequi, non vis mea præcepta

45 servare, non video in te ubi caput meum reclinem. Caput Christi Deus est : Deus autem in humili habitat, et quieto, et tremente sermones ejus. In te autem (quasi dicat) vulpes foveas habent, et ideo cum calliditate et simulatione loqueris (239). Vulpes enim propter astutiam maligni spiritus di-

(237) Ad *Rom. xi, 25, 26.* « Cæcitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo gentium intraret. »

(238) Ad *Rom. ix, 27* : « *Isaias autem clamat pro Israel* : Si fuerit numerus filiorum Israel tanquam arena maris, reliquæ salvæ fient. »

(239) Chrysostomus, serm. 19 : « Scribam Christus non repulit volentem, sed fingentem prodidit. »

(240) Auctori non dissimiliter S. Hilarius cap. 7, n. 10 : « *Vulpes est animal insidiosum, circa domorum se occultans foveas, et domesticis avibus insidians; atque hoc nomine pseudo prophetas nuncupari, aliquot locis legimus* : volucres autem cæli sæpenumero immundos spiritus cognominari didicimus. » Hunc vero dissidentem fuisse, nec habuisse apud se constitutum ut Christum sequeretur, Hilarius postea interpretatur; idemque etiam disertus Titus Bostrensis in *Luc. cap. vi.* (Auctar. *Ducæan. t. II, p. 791*). Hieronymus quoque a quo describitur, « non magistrum quærens, sed ex magistro lucrum. » V. Chrysolog. serm. 19.

(241) Infideles mortuorum nomine venire Hilarius c. 7, n. 11 et Hieron. scribunt. Augustinus quoque serm. 62, n. 2, qui tamen postea magis generaliter : « Sicut enim anima est vita corporis, sic vita ani-

amuntur : dicuntur autem *et volucres cæli*, quoniam in hoc aere obtinent principatum (240). Et isti quidem in peccatoribus et iniquis hominibus nidos et foveas faciunt, quoniam in eorum cordibus malas cogitationes et iniquitatum gemina pariunt. *Alius autem de discipulis ejus ait illi* : Magister sequar te; ait illi : Sequere. At ille ait : *Domine, permitte me primum ire et sepelire patrem meum.* Jesus ait illi : *Sequere me, et dimitte mortuos sepelire mortuos suos.* Alio enim spiritu loquebatur iste : unde et merito non Scriba, sed discipulus dicitur; neque sequi Dominum prohibetur imo vero sequi et imitari jubetur. Volebat tamen primum ire et sepelire patrem suum. Opus quidem pietatis facere volebat : pietatis tamen Patri et Domino non placebat. Quare hoc? Quia aliud significabat, nobisque in hoc facto exempla dabat. Et tale erat ac si deceret : Venisti ad vitam, vis redire ad mortem; ego sum vita, ego sum Pater et creator tuus, me sequere, et dimitte mortuos sepelire mortuos suos. Mortui enim mortuos sepeliunt, quando peccatores (241) qui Deo mortui sunt (mortui quidem quia vita, de qua modo diximus, in eis non est), mortalia opera et criminalia peccata in se abscondunt et celant. Et non solum hæc, verum etiam et patrem suum diabolum, de quo Judæis Dominus ait : « Vos ex patre diabolo estis (*Joan. viii, 44*), » in sepulcro pectoris sui sepeliunt, et quasi bonum aliquod servant et occultant. Talem igitur patrem sepelire, et sic sepelire Dominus prohibet (242).

C XXVII. (243) *Et ascendente eo in naviculam secuti sunt eum discipuli ejus, et ecce motus magnus factus est in mari, ita ut navicula operiretur fluctibus.* Ipse vero dormiebat. Quid enim navicula, nisi Ecclesia? quid mare, nisi mundus? quid motus maris, nisi persecutorum et tyrannorum sæviens indignatio (244)? Ecce enim Dominus in navicula dormit, et navicula fluctibus operitur. Timent discipuli, et

mæ Deus. Sicut expirat corpus cum animam emitit, ita expirat anima cum Deum amittit. Deus amissus, mors animæ; anima amissa, mors corporis : quibus verbis simillima habet Chrysol. serm. 19. Aug. etiam l. *xx De Civ.*, cap. 6 : « Habent enim animæ mortem suam in impietate atque peccatis : secundum quam mortem mortui sunt, de quibus idem Dominus ait : « Sine mortuos sepelire mortuos suos, » etc. Vide Chrysost. hom. 29.

(242) De posteriore J. C. discipulo hoc Vid. Gregorium lib. vii *Moral.*, c. 17 : De utroque Basilium, sive auctorem Constitut. Monast. cap. 20, n. 3, et laudatum Chrysolog.

(243) Est hom. Emiseno attributa Dom. v, post Epiph., pag. 38.

(244) Vid. Dissert. Alexandri Jun. inscriptam *Navis Ecclesiam referentis symbolum*, etc., ubi allegoriæ hujus testes profert, Augustinum, Ambrosium, Hieronymum, Bedam. Facit id in primis A. Imperfecti hom. 23, et Chrysologus (quos ille præterit); qui postremus serm. 20 : « Ubi Christus Ecclesiæ suæ navim mare sæculi transfretaturus ascendit, gentium flabra, Judæorum turbines, persecutorum procellæ sic ruerunt ut totius mundi fieret una tempestas, » etc. Vide cætera et serm. seq. Antiquius etiam Tertullianus de baptismo c. 12.

nondum a periculo liberantur. Clamant et excitant Salvatorem : surgit a somno qui nunquam dormit; « Non enim dormitabit, neque dormiet, qui custodit Israel (Psal. cxx, 4). » Imperat ventis et mari, et fit tranquillitas magna. Nobis, fratres, nobis sunt ista : nobis dormit Jesus, nobis surgit a somno. Significatio est, nostræque fragilitatis instructio : pro nobis moritur : non enim dormiret, nisi nobis suum somnum proficere intelligeret. Dormire enim videtur pastor, quando lupi in oves sæviunt; quando fures rapiunt, et non est qui eripiat. Sic igitur et Jesus quamvis non dormiat, dormire tamen videtur, quando tyranni sæviunt, quando mali in bonos insurgunt, quando boni vincuntur, et mali vincunt. Non dormit quidem, sed prælium intuetur, et simul certaminis finem et bellantium fidem exspectat. Et quia non statim adjuvat, quia non cito laborantibus subvenit, dormire putatur. Sed si consideremus ejus certaminis qualitatem, ejusque victoriæ modum; tunc sancti victores existunt, quando ab iniquis victi esse creduntur. Tunc enim sancti indubitanter vincunt, quando humilitatem et patientiam non amittunt. Sic igitur dormiat Jesus, quatenus iniquorum crudelitas, et sanctorum patientia innotescat, et Christi discipuli non armis, sed clamore et orationibus maris hujus procellas deponere discant. Quod si jam eas sustinere non possunt, si tantis perturbationis resistere nequeunt, **46** accedant ad Jesum, suscitent eum dicentes : *Domine, salva nos, perimus.* Sic se defendant; hæc arma suscipiant, hoc auxilio tueantur, hoc clypeo muniantur. Neque vero ideo se non exaudiri æstiment, quia persecutio non cessat, quoniam nihil minus exaudiuntur si eis adversa tolerandi patientia datur, quam si omnis illa persecutio ab eis tollatur. Ipse enim scit quid nobis opus sit; nos tamen semper dicamus. *Domine, salva nos, perimus.* Qui enim hoc dicit, nihil aliud quam salutem quærit. Sed fortasse ille de salute corporis dicit : ipse vero de salute animæ intelligit. Nemo autem sanctorum salutem corporis contra animæ salutem desiderat; etsi fortasse aliquando quærat. Deus igitur non verba, sed intentionem exaudit. *Et dicit eis : Quid timidi estis, modicæ fidei? Ego hic sum, et vos timetis? sed quare timetis, nisi quia fidem modicam habetis? Tunc surgens imperavit ventis et mari, et facta est tranquillitas magna.* Quotidie quidem surgit, quotidie bella sedat, quotidie visibilibus et invisibilibus imperat : et eo jubente cessant prælia et lites, fit pax et tranquillitas magna. Porro homines mirati sunt, dicentes : *Qualis est hic, quia et venti et mare obediunt ei? Merito*

enim homines vocantur, qui sicut homines mirantur. Nondum enim Deum esse credebant, quem quasi hominem nunc dormire, et tunc vigilare videbant. Dicebant igitur : *Qualis est hic? Dicamus enim : Quis Deus magnus, sicut Deus noster? tu es Deus qui facis mirabilia, cui venti et mare obediunt, cui omnes creaturæ serviunt; quem mare vidit, et fugit, cujus vocem audivit et timuit [Psalm. lxxvi,] (245).*

XXVIII. *Et cum venisset trans fretum in regionem Gerasenorum, occurrerunt ei duo habentes dæmonia, de monumentis exeuntes, sævi nimis, ita ut nemo posset transire per viam illam.* Marcus enim et Lucas non duos, sed unum scribunt : quare ergo duos Matthæus eos fuisse narrat (246)? Et fortasse illi quidem de homine, iste vero de hominis significato loquitur. Nam etsi homo personaliter unus erat, duos tamen populos significabat. Similiter enim cum omnes alii evangelistæ, solum pullum ad Jesum adductum fuisse narrent; Matthæus tamen et pullum et asinam adductos fuisse describit; magis quidem significationem quam historiam attendens. Iste igitur unus homo genus humanum est, quod ab eo quidem tempore a dæmoniis possidetur, quo primum et originale peccatum commisit : sed quia in duos populos dividitur, in Judæos scilicet et gentiles, quod illi de toto hoc, iste de partibus narrat. Qui bene de monumentis exire dicuntur, quoniam de morte ad vitam transferuntur. *Et clamaverunt, dicentes : Quid nobis et tibi, Jesu Filii Dei, venisti huc ante tempus torquere nos.* Quid nobis, inquit, et tibi commune est? Sufficiat tibi cælum; permitte ut nos terram possideamus : de cælis non expulisti, de terris non iterum expellere habes. Quo igitur ibimus a spiritu tuo, et quo fugiemus a facie tua? *Venisti huc ante tempus torquere nos :* nondum tempus advenit, quod nobis paratum est, et angelis nostris, et jam torquemur. Tua nos præsentia torquet, tua facies nos exurit. O miseri Judæi ! cur non attenditis, quod dæmonia Jesum Dei Filium vocant, de quo vos illi pejores et nequiores dicitis : « Secundum legem debet mori quia Filium Dei se fecit (Joan. xix, 7). » Credite vel dæmoniis, qui prophetis et apostolicis credere non vultis. Illi vos doceant in bono, quos imitari non timetis in malo. *Dæmones autem rogabant eum, dicentes : Si ejicis nos, mitte nos in gregem porcorum : erat autem non longe ab illis grex porcorum multorum pascens.* Si, inquit, ejicis nos; scimus enim quia ejicies, neque in homine nos ulterius esse patieris, qui in similitudine

« Cæterum navicula illa Ecclesiam præferbat, quod in mari, id est sæculo, fluctibus, id est persecutionibus et tentationibus inquietatur, Domine per patientiam velut dormiente, donec orationibus sanctorum in ultimis suscitatus, compescat sæculum, et tranquillitatem suis reddat. »

(245) Alia sunt deinde in homilia supra memorata, p. 39.

(246) Difficultatis solutio litteralis Chrysostomi

ad h. l. S. Augustini lib. II De consens. Evang. cap. 24, etc. : est, vel quia unus alio notior, vel quia truculentius a dæmone vexatus. Ambrosius lib. VI, in Luc. Ipse quoque ad allegoriam refert populum gentilis, unius et plurium, a filiis Noe duobus Cham et Japhet prognati. Utrumque Beda complectitur scribens; esse unum famosioris personæ, et duos gentiles populos, idolis occupatos.

hominum factus, homo et non Deus ab hominibus esse videris : nobis autem aliter appares, quia in alia specie te aliquando cognovimus; scimus enim quia tu es Filius Dei, quamvis hoc non credant neque intelligant Judæi : mitte nos in gregem porcorum. Unde hæc tam dira cupido spiritibus immundis, ut quærant sibi ad inhabitandum animalia immunda? Et hoc quidem significatio est. Quid enim porci peccaverant, ut dæmonibus traderentur? Ipse enim est creator porcorum, qui est creator angelorum. Denique nullum animal est malum, præter angelum et hominem : ideoque nullum aliud damnatur, nullumque aliud beatur. Quid igitur porci? non de natura quæro, sed de significatione (247). Porci enim sunt quicumque in vitiorum stercore, quicumque in peccatorum putredine delectantur. Porcus est omnis fornicator, omnis adulter, omnis luxuriosus; sed hoc exterius. Interius vero omnis hæreticus, omnis Judæus, et omnis idololatra porcus est. Isti sunt igitur quos dæmones quærent; isti sunt in quibus dæmonia habitant : isti sunt quos Dominus 47 diabolo tradit. Nam et Apostolus fornicatorem quemdam tradidit : « Satanæ in interitum carnis. » Et ait illis Jesus : *Ite : et illi exeuntes abierunt in porcos.* Vides igitur quia sine Dei permissione maligni spiritus nec in porcos habent potestatem (248) : non audent eos adire, nisi permisi; non audent eos invadere, nisi a Deo tradita potestate. Verumtamen nisi porci essent non traderentur, et si traderentur, non penitus vincerentur. *Et ecce impetu abiit totus grex per præcepit in mare, et mortui sunt in aquis.* Qui enim a diabolo possidetur, non ordine vel ratione agitur; sed impetu et furore præcipitatur et ruit, hic in adulterium, ille in perjurium, alter in homicidium, alius in furtum, omnes vero in æternam mortem, et damnationem præcipitantur et ruunt. *Pastores autem fugerunt, et venientes in civitatem nuntiaverunt omnia, et de his qui dæmonia habuerunt : et ecce tota civitas exiit obviam Jesu, et viso eo, rogabant ut transiret a finibus eorum.* Isti enim pastores, episcopi sunt et sacerdotes; neque enim solas oves custodiunt episcopi; plerumque enim plures porci quam oves in eorum gregibus inveniuntur. Fugiant autem, et bene fugiant; quis

A enim non fugiat dæmonia? quis non fugiat insanientes porcos? Talibus enim communicare non debemus; præsertim enim eorum nequitiam manifeste cognoscimus. « Quæ enim conventio Christi ad Belial? aut quæ pars fideli cum infideli? » (II Cor. vi, 15.) Hoc autem in civitate : hoc in Ecclesia nuntiari debent, ut sibi cæteri caveant, ne illorum exemplo pereant. Pereunt porci, salvantur homines : salvantur qui ad Christum confugiunt, pereunt qui in stercore jacent; et a fetore vitiorum non recedunt. Sed quid est, ostulta civitas, quod agis? Vides Jesum, vides et hominem sanatum a Jesu, et rogas eum ut discedat a finibus tuis. Hæc enim civitas, synagoga malignantium est, quæ Christum vidit et audivit, ejusque virtutes et miracula aspexit; in eum tamen credere B noluit.

XXIX. [CAP. IX.] *Et ascendens in naviculam transfretavit, et venit in civitatem suam.* Hoc enim in loco civitatem suam, non Nazareth, sed Capharnaum intelligere debemus : utraque enim civitas ejus dicitur : illa quidem, quia ibi nutritus est : ista vero, quia ad tempus in ea habitavit : sic enim superius dicitur, quia relicta civitate Nazareth, venit et habitavit in Capharnaum maritima (249). *Et ecce offerebant ei paralyticum jacentem in lecto.* Marcus autem dicit, quia paralyticus iste a quatuor portabatur. Iste enim paralyticus spiritus hominis est, qui et anima vocatur (250). Hic autem in lecto, id est in corpore jacet, et inde gravatur unde quietem habere debuerat : « Corpus enim quod corrumpitur aggravat animam (Sap. ix, 15). » Ideo enim infirmatur spiritus, quia non bene jacet. Ille enim spiritus paralyticus est, qui suæ potestatis non est; paralysis enim quocumque membrum arripuerit, quodam modo insensibile et quasi mortuum et inutile facit. Quæ enim anima paralytica est, nec oculos videndi, nec aures audiendi habet. Sed qui sunt isti quatuor; qui hunc paralyticum portant et Domino offerunt? Per hos enim nescio qui melius quam isti quatuor evangelistæ intelligi possint : nulla enim anima nisi per istos Domino offertur, nulla anima nisi per istorum fidem sanatur. Unde et hic dicitur : *Et videns Jesus fidem illorum dixit paralytico : Confide, fili, remittuntur tibi peccata tua.*

(247) Chrysostomus quoque, homil. 29, describit « multos homines qui porcorum more non hominibus vivunt; qui, si porci omnino fient, non a dæmonibus solum exagitabuntur; verum etiam per præcipitia deferentur. » V. Ambr. lib. vi, in Lucam.

(248) Greg. lib. iii Dialog. cap. 21 : « Ex qua re etiam hoc colligitur, quod absque concessionem omnipotentis Dei nullam spiritus malignus contra hominem potestatem habeat, qui in porcos intrare non potuit, nisi permissus. » Chrysost. homil. 29 : « Ita ut nec in porcos habere potestatem videantur nisi creator omnium Deus concesserit. »

(249) Contradicit Hieronymus hic : « Civitatem ejus non aliam intelligimus quam Nazareth, unde et Nazareus appellatus est. » At cum A. nostro August. De cons. Ev. p. ii, c. 25, observat S. Marcum expresse Capharnaum nominare, cum factum idem narrare videatur, concluditque : « Quis dubitaverit in civitate sua hoc fecisse Jesum, cum hoc fecerit

D in Capharnaum civitate Galilææ? » Augustinum exscribit Beda. Volunt vero dici J. C. civitatem, quod in Galilæa esset princeps civitas, et in Galilæa natus esset. Commodius Chrysostomus init. hom. quem ferme recentiores sequuntur Jansenius, Maldonatus, a Lapide, Calmet, etc. « Propriam hic civitatem ejus Capernaum appellavit : Bethlehem enim ipsum tulit, Nazareth educavit, sed Capernaum perpetuum ipsius erat habitaculum. »

(250) Hieron. : « Juxta tropologiam, interdum anima jacens in corpore suo, totis membrorum viribus dissolutis, a perfecto doctore offertur curanda Domino, » etc. Propius etiam ad A. nostrum Beda : « Paralytici hujus curatio... animæ salvationem significat, quæ primo ministris, id est bonis doctoribus, indiget, qui eam Christo offerant; qui bene iv Marco narrante reperiantur sive quia iv libris Evangelii omnis prædicatorum virtus firmatur; sive quod iv virtutibus, » etc.

Ac si dicat : Tu quidem infirmus es, sed illi qui te ferunt sani sunt : illorum fides te sanat, si in illorum fide confidis. Confide igitur, fili, factus mihi filius per fidem, remittuntur tibi peccata tua. Vides quomodo ipse Dominus Evangelium suum exponat? Quomodo ea quæ foris aguntur, si quis tamen oculos habeat, et nondum totus paralyticus jaceat, intus nos spiritu aliter doceat? In eo enim quod ait, *remittuntur tibi peccata tua*, interiorum hominem, id est spiritum paralyticum esse demonstrat. Quæ est enim infirmitas animæ, nisi peccata? Hæc igitur auferantur, hic morbus tollatur, et sanabitur anima. Hoc enim non dixisset, si ad corporis infirmitatem respexisset. Non enim ideo corpus sanatur, quia anima peccatis liberatur. **48** Apostolus enim dicit : « Cum autem infirmor, tunc fortior sum (251), » significans carnis infirmitate spiritum corroborari. Hoc autem Scribæ qui ibi aderant male intelligentes, et non animæ sed corporis paralytin attendentes, Christum Dominum blasphemasse dicebant. Unde et subditur : *Et ecce quidam de Scribis dixerunt intra se : Hic blasphemam. Et cum vidisset Jesus cogitationes eorum, dixit : Ut quid cogitatis mala in cordibus vestris?* Nam et isti interius paralytici erant, quamvis suam infirmitatem non sentiebant, qui Dominum blasphemasse dicebant. Nec minus Jesus istorum cogitationes iniquas, quam illius infirmitatem considerabat. Dicebat igitur : *Ut quid cogitatis mala in cordibus vestris?* Neque medicum scitis, neque vim medicaminis agnoscitis. Bonus enim medicus ad morbi venam et radicem spectat : quam postquam amputaverit, cætera ad sanandum facilia ducit. *Quid est enim facilius, dicere : Dimittuntur tibi peccata tua, aut dicere : Surge et ambula?* Si enim ad solum dicere attendamus, nescio quid horum facilius sit : utrumque enim valde facile est. Peccata autem dimittere, vel paralytico ad surgendum et ambulandum vires sufficere, difficile est. Sed quia alterum invisibile, alterum vero visibile erat, per visibile probat invisibile; ut dum eum in corpore potestatem habere vident, in anima quoque potestatem habere non dubitent. *Dicebant enim : nemo potest dimittere peccata nisi solus Deus.* Verum utique dicebant. Quamvis enim Ecclesia peccata dimittat; hoc enim Dominus ostendit dicens : « Quorum remisistis peccata remittuntur eis, et quorum retinueritis retenta sunt (Joan. xx, 23); » solus tamen ille peccata dimittit, qui ait : « Sine me nihil potestis facere (Joan. xv, 5). » Ipse enim erat Deus;

ipse erat et homo : imo ipse est Deus et homo; sed Deus per se, homo vero per Domini potestatem habet dimittendi peccata. Et hoc est quod ait : *Ut autem sciatis quia Filius hominis potestatem habet in terra dimittendi peccata : videte quod videre potestis, ut credatis quod videre non poteratis.* Creditis quod nemo possit dimittere peccata nisi solus Deus, jam cognoscetis quia etiam Filius nominis potestatem habet dimittendi peccata. *Tunc ait paralytico : Surge, tolle lectum tuum, et vade in domum tuam : et surrexit et abiit in domum suam.* Probatum est igitur quod quærebant; jam dubitare non debent : credant a peccatis animam esse solutam, dum corpus a paralyti vident esse sanatum. Sed quid est quod ait : *Surge, tolle lectum tuum?* Diximus enim per lectum corpus significari, in quo anima infirma jacebat : animæ ergo dicitur ut surgat. Quid est enim surgere, nisi ad bonum opus evigilare? Unde Apostolus : « Surge, inquit, qui dormis, surge a mortuis, et illuminabit te Christus (Ephes. v, 14). » Surge, tolle lectum tuum : habeas potestatem in carne tua; dominare corpori tuo : tu porta, tu rege, tu dirige : tibi serviat, tibi obediat, tibi que amodo per omnia subjiciatur. *Et vade in domum tuam : revertere in patriam tuam; reduce in patriam carnem tuam, quia ipsa te ejecit de patria tua (252).* *Videntes autem turbæ timuerunt, et glorificaverunt Deum, qui dedit potestatem talem hominibus.*

C XXX. *Et cum transiret inde Jesus vidit hominem sedentem in telonio Matthæum nomine, et ait illi : Sequere me : et surgens secutus est eum.* Sic enim de se beatus Matthæus, quasi de alio loquitur. Quod et Moysen et quosdam alios fecisse legimus, humilitatem docentes, et vanam gloriam amputantes (253). Vocatur autem alio nomine *Levi*, quod pene idem significat : Matthæus enim *donatus*, *Levi appositus* interpretatur (254). Appositus namque apostolorum ordini pro magno munere sanctæ Ecclesiæ donatus est. Et bene quidem de telonio vocatur, ut qui publica vectigalia colligebat, nos quoque tributa solvere doceat. Quid enim aliud nos in hoc Evangelio docet, nisi quæ, et qualia, et quomodo tributa nostra Domino reddamus? In cunctis enim quæ jubente Domino agimus, nihil aliud facimus nisi quia tributa persolvimus. *Et factum est discumbente eo in domo, ecce multi publicani, et peccatores venientes discumbebant cum Jesu et discipulis ejus.* Ait enim Lucas (cap. v, 29), quia fecit ei magnum convivium

(251) II Cor. xii, 10 : « Tunc potens sum. »

(252) Eleganter S. Greg. hom. 12 in Ezech. : « Per grabatum quippe in quo carnis est requies, ipsa caro signatur : per domum vero conscientia figuratur. Et quia cum mente mortui in vitis jacemus, in carnis delectatione quiescimus, infirmi portamur in lecto. Cum vero sanati fuerimus mente, ut jam pulsantibus carnis vitis resistamus, necesse est, ut et tentationum contumelias de nostra carne tolleremus; ægro igitur ad salutem reducto præcipitur : « Tolle grabatum tuum, » etc.

(253) Hieron. : « Cæteri evangelistæ, propter reverentiam et honorem Matthæi, noluerunt eum nomine appellare vulgato, sed dixerunt Levi : duplici quippe vocabulo fuit. Ipse autem Matthæus, secundum illud quod a Salomone præcipitur : « Justus accusator est sui, » etc. Matthæum se, et publicanum nominat. Hieronymum exscribit Beda.

(254) Hæc, opinor ex Jesu. Beda ad h. l. : « Matthæus Hebraice, *donatus* dicitur latine... Levi hic præadditus sive assumptus significat.

Levi in domo sua : unde factum fuisse puto, ut publicani, et cæteri ejusdem ordinis homines, illuc ad convivium convenirent. Verumtamen neque illud convivium, neque illum conventum publicanorum sine aliqua significatione fuisse, intelligendum est. Illud enim convivium quod tunc Levi Domino præparavit, hoc Evangelium significabat, quod postea scripsit, cujus deliciis nunc in Christo animæ nostræ reficiuntur. Ad hoc autem quia Judæi venire noluerunt. publicani et peccatores introire compulsi sunt. Unde alibi Dominus ait : « Quia nemo illorum qui vocati sunt gustabit cœnam meam. Et videntes pharisæi dicebant discipulis suis. Quare cum Publicanis et peccatoribus manducat Magister vester? » (Luc. xi, 24.) Similiter enim et fideles quidam adversus beatum Petrum postea scandalizati sunt, eo quod Cornelio incircumciso communicaverit (Act. xi, 2) : quibus et ipse rationem reddidit, sicut et Dominus istis rationem reddere non est dedignatus. Ait enim : *Non est opus valentibus medicus, sed male habentibus* : ac si dicat : Ad sanandum veni, non ad manducandum ; medicus sum, non conviva : imo ideo conviva quia medicus (255). Hoc genus morbi nusquam tam bene sicut in convivio sanatur. Unde Apostolus ait : « Factus sum infirmis tanquam infirmus, ut infirmos curari facerem (I Cor. ix, 22). » Non enim dedignatur Christus eos in convivio recipere, quorum mortalitatem non est dedignatus assumere. Reficit exterius corpora, reficit interius mentes. Non potest ibi esse fames, ubi est panis vivus qui de cœlo descendit. Panis igitur famelicis detur; de quibus dicitur : « Et famelici saturati sunt (I Reg. ii, 5). » Medicus subveniat infirmis, qui aliter sanari non possunt. « Euntes autem dicite quid sit ; quia misericordiam volo et non sacrificium : » hoc enim in Osee scriptum est (256). Quod si Pharisæi intellexissent, nequaquam misericordiæ patrem de misericordia reprehendissent. Quæ sit autem hæc misericordia, subdidit, dicens : *Non enim veni vocare justos, sed peccatores*. Quod enim peccatores vocantur et salvantur, misericordia est ; quod vero illi reprobantur qui se justos esse injuste arbitrantur, justitia est. Non potuit autem salvari mundus per sacrificium ; salvatus vero est per misericordiam ; quia Christi sacrificium misericordia fuit.

XXXI. *Tunc accesserunt ad eum discipuli Joannis dicentes : Quare nos et Pharisæi jejunamus frequenter, discipuli autem tui non jejunant? Et ait*

(255) « Ibat autem Dominus ad convivia peccatorum, ut occasionem haberet docendi, et spirituales invitatoribus suis præberet cibos. » Hieron.

(256) Osee vi, 6. « Quia misericordiam voluit non sacrificium. » Vid. Chrysologum serm. 31, qui superioribus etiam sermonibus 28, 29, 30, de Matthæi vocatione disserit.

(257) Exponit mysterium hoc Hieronymus (quem Beda, ut sæpe alias, transcribit) ad h. l. : « Sponsus Christus, sponsa Ecclesia est ; de hoc sancto spiritualique connubio apostoli sunt procreati, qui lugere non possunt, quandiu sponsam in thalamo vident,

illis Jesus : *Nunquid possunt filii sponsi lugere quandiu cum illis est sponsus? Venient autem dies. cum auferetur ab eis sponsus, et tunc jejunabunt*. Bene, inquit, facitis quia jejunatis, neque ego jejunium reprehendo, quo caro domatur, luxuria vincitur, et dæmonia pelluntur. Quia igitur discipuli mei modo non jejunant, mysterium est magnumque sacramentum (257) : Isti sunt dies nuptiarum. sponsus adest, convivia præparantur, ubique lætitia ubique organa resonant, et psalterium jucundum cum cithara. Illa enim convivantium exultatio, æterni illius convivii exultationem significabit, qua tandem de ipsius summi boni præsentia omnes sancti reficientur. *Venient autem dies cum sponsus auferetur ab eis*, illi scilicet in quibus suscipietur in cœlis, et tunc jejunabunt. Et quasi aliquis diceret : Si nuptiarum dies sunt, si nova et spiritualia convivia præparata sunt, si hæc quæ agis sacramenta sunt ; quare et istos non invitus, quare tantorum sacramentorum hos quoque non facis esse participes? Ad quod ipse : Quia nolunt ; quia non ad discendum sed ad reprehendum venerunt ; quia veteribus pannis induti sunt ; quia vestes nuptiales non habent ; quia utres veteres serunt, qui novum vinum retinere non valent ; quia vino veteri inebriati vinum novum abominantur. dicentes : Vetus melius est. Et hoc est quod ait : *Nemo autem immittit commissuram panni rudis in vestimentum vetus ; tollit enim plenitudinem ejus a vestimento, et pejor scissura fit. Neque mittunt vinum novum in utres veteres ; alioquin rumpuntur utres, et vinum effunditur, et utres pereunt ; sed vinum in utres novos mittunt ; et ambo conservantur*. In hoc igitur docemur, quia secundum audientium capacitatem sermonem nostrum atque doctrinam temperare debemus. Pharisæi namque quibus tunc Dominus loquebatur, adhuc secundum legis veteris doctrinam et observantiam salvari poterant, quibus si nova sacramenta mox Dominus perdere voluisset, scandalizati potius quam ædificati discederent (258). Prius igitur paulatim erant innovandi, et sic tandem ad Agni nuptias vocandi.

XXXII. *Hæc eo loquente ad eos, ecce princeps unus accessit et adorabat eum dicens (259) : Domine, filia mea modo defuncta est ; sed veni, impone manum super eam, et vivet*. Quid enim per hunc principem nisi Abraham, Isaac et Jacob, Moysen, et Aaron, et cæteros illius populi principes intelligamus, qui semper pro filia 50 suæ, id est Synagogæ (260)

et sciunt sponsum esse cum sponsa. » Vid. cætera. (258) Hieron. : « Duo autem exempla posuit, et utrium veterum et novorum, et vestimenti. Veteres utres debemus intelligere Scribas et Pharisæos ; plagula vestimenti novi et vinum novum, præcepta evangelica sentienda, quæ non possunt sustinere Judæi ; ne major scissura fiat. »

(259) Est homilia Emiseno supposita Dom. xxrv post Pent., pag. 178.

(260) Beda : « Filia namque Synagoga est, quæ unica erat Moysi, » etc. Bedam prævit Hieron. explicans quod postea subditur : « Cum venisset

morte, et cæcitate ad Dominum accedunt et intercedunt? Rogant igitur Dominum ut veniat, imponat manum super eam, et vivet. Omnes enim patriarchæ et prophetæ hoc orabant; omnes Christi adventum exspectabant et desiderabant. Venit tandem Dominus Jesus, sed pro itineris longitudine nondum ad puellam pervenit, nondum super eam manum posuit, adhuc mortua jacet. Ipse tamen ad eam vadit, et simul cum eo discipuli ejus. Quotidie enim ad hujus puellæ resurrectionem, quotidie ad Synagogæ conversionem propinquamus: prius tamen altera mulier sanabitur, quam ad istam perveniamus; quia « cum plenitudo gentium introierit, tunc Israel salvus fiet (Rom. ix, 26). » Sed quid est, *filia mea modo defuncta est?* Quid est *modo*? Modo, inquit, venisti, modo prædicare cœpisti, modo filia mea defuncta est. Venit medicus, venit sanitas et vita; et quando sanari debuit, tunc defuncta est filia mea. Nisi enim venisses et locutus ei fuisses, peccatum non haberet; nunc autem excusationem non habet de peccato suo (Joan. xv, 22). Sic igitur mortua est filia mea; *sed veni, impone manum super eam, et vivet.* Et surgens Jesus sequebatur eum, et discipuli ejus. Merito enim iste princeps vocatur *Jairus*, quem Jesus sequitur et discipuli ejus: *Jairus enim illuminatus* (261) interpretatur. Unde bene patriarchas et prophetas significat, quorum oculos illuminavit: quibus « incerta et occulta sapientiæ suæ (Psal. l, 8) » mysteria revelavit. Hos autem sequitur Jesus et discipuli ejus, quia eadem via misericordiæ et justitiæ gradiuntur omnes: et quod illi prænuntiarunt, hoc isti facere et adimplere contendunt. Illi loquendo et prophetando præcedunt, isti agendo et confirmando sequuntur. *Et ecce mulier quæ sanguinis fluxum patiebatur duodecim annis, accessit retro et tetigit fimbriam vestimenti ejus.* Quæ est enim hæc mulier, nisi Ecclesia gentium (262)? Ad Synagogam sanandam venerat Dominus, hoc enim ipse ait: « Non sum missus nisi ad oves, quæ perierunt domus Israel (Matth. x, 6). » Et ecce mulier quæ sanguinis fluxum patiebatur, et secundum legem immunda dicebatur, accessit retro, et tetigit fimbriam vestimenti ejus, et sanata est. Fluxum enim sanguinis patiebatur, quia in suorum peccatorum sanguine versabatur; quia sanguine, rapina et occisione nutriebatur. *Retro accessit*, non in facie stetit, cum timore et verecundia venit. Unde Apostolus ait: « Quem ergo fructum habuistis tunc, in quibus nunc erubescitis? » (Rom. vi, 21.)

Jesus in domum, » etc.: « Usque hodie, ait, puella jacet in domo principis mortua, et qui videntur magistri, tibicines sunt, carmen lugubre canentes. Turba quoque Judæorum non est turba credentium, sed turba tumultuantium. » Utrumque Hilarius prævit, scribens ad h. l.: « Princeps hic lex esse intelligitur quæ Dominum orat pro plebe, quam ipsa Christo, prædicata adventus ejus exspectatione, nutriverat, ut vitam mortuæ reddat. »

(261) Hoc ex Beda: « Mystice *Jairus*, qui interpretatur *Illuminatus*, sive *Illuminans Moyses*, in-

A Vestimentum tetigit, incarnationis ejus mysterium credidit; Christi namque vestimentum humanitas est, qua divinitas induta, videri non poterat. *Dicebat autem intra se: Si tetigero tantum vestimenta ejus, salva ero.* Hæc autem, ut alii evangelistæ dicunt, omnem substantiam suam in medicos erogaverat, et nihil profecerat, sed deterius habuerat. Per hos enim medicos, ariolos et philosophos intelligere possumus, quorum persuasionibus cæteri credentes, et a fidei veritate aberrantes, ad animæ sanitatem attingere non valebant, quia longe est a peccatoribus salus. Animæ autem substantia et divitiæ, virtutes sunt et mores honesti; quas illi quidem amittunt, qui fidem et spem suam in vanitatibus ponunt. *At Jesus conversus et videns eam dixit: Confide, filia, fides tua te salvam fecit: et salva facta est mulier ex illa hora* (263). « Impossibile est sine fide placere Deo (Hebr. xi, 6). » — « Credidit Abraham Deo et reputatum est illi ad justitiæ (Jac. ii, 23); » — « Justus autem ex fide vivit (Hebr. x, 38). » — « Sancti per fidem vicerunt regna (Hebr. xi, 33). » — « Si habueritis fidem sicut granum sinapis (Matth. xvii, 19); » montes transferre poteritis. « Omniaabilia sunt credenti (Marc. ix, 22). » Magna est igitur fides, quam sic ubique Dominus commendat, secundum fidem suam unicuique tribuens. *Et cum venisset Jesus in domum principis Pharisæorum, et vidisset tibicines et turbam tumultuantem, dicebat: Recedite, non est enim mortua puella sed dormit: et deridebant eum multi.* Quod enim tunc temporis factum est in una puella, hoc in fine temporum futurum est ut fiat in tota Synagoga. Tunc enim veniet Dominus Jesus cum discipulis suis in domum principis Pharisæorum; quia tunc Christi fidem et apostolorum doctrinam suscipiet omnis multitudo Judæorum. Tunc enim, jubente Domino, tibicines et tumultuans turba recedet, quoniam tunc littera suaviter, sed infructuose et inutiliter auditus hominum demulcens, ejusque amatores cessabit. Quid enim nisi tibicines erant Scribæ et Pharisæi legem et prophetas ad litteram exponentes, et quid dicerent non intelligentes? Tibia enim dulcem sonum sine intelligentia reddit. Recedant igitur tibicines, recedat omnis turba tumultuans recedant garruli perstreptentes, voce frementes, et nihil intelligentes. *Non est enim mortua puella, sed dormit.* Iste cantus mortuorum est. Quandiu has tibias audivit Synagoga, mortua fuit; imo istæ tibie eam interfecerunt: « Littera enim occidit, spiritus autem

telligitur, qui de Spiritu sancto illuminatus verba vitæ acceperat, ut per hæc alios illuminaret. »

(262) Hoc quoque Hieron.: « Nota ergo, quod eo tempore hæc mulier, id est gentium populus cœperit ægrotare quo gens Judæorum crediderat, » etc. Hæc Hieronymi magis etiam dilatat Beda. V. Hilarius quoque, qui mulieris hujus typo, peccatorum turbam prius curatam intelligit, quam Judæi curati aut curandi sint.

(263) Hebr. xi, 6: ad Rom. iv, 5; 1, 17. Hebr. xi 33. Matth. xvii, 17. Marc. ix, 12.

vivificat (II Cor. II, 6). » Littera igitur recedat, A spiritus accedat, suscitetur dormientem, faciat intelligentem, et consoletur utrumque parentem. Sed qui sunt illi stulti qui Dominum deridebant, nisi illi qui resurrectionem non credebant? Et quidem multos tales et esse et fuisse et futuros esse, non dubitamus. *Et cum ejecta esset turba, intravit, et tenuit manum ejus, et surrexit puella.* Nondum igitur ejecta est turba, nondum surrexit Synagoga, adhuc turbatur, adhuc in littera delectatur. Surget autem, quando veniet Jesus, quando intrabit ad eam, et tenebit manum ejus. Tunc enim Jesus intrabit ad eam, quando fugata litteræ vetustate, hæc novi sacri Evangelii verba scribentur in corde ejus. Et tunc quidem dicere poterit: « Tenuisti manum dexteram meam, et in voluntate tua deduxisti me, et cum gloria assumpsisti me (Psal. LXXII, 24). »

XXXIII. *Et transeunte inde Jesu, secuti sunt eum duo cæci clamantes et dicentes: Miserere nostri, Domine, fili David. Cum autem venisset domum, accesserunt ad eum cæci, et dicit eis Jesus: Creditis quia possum hoc facere vobis? Dicunt ei: Utique, Domine. Tunc tetigit oculos eorum dicens: Secundum fidem vestram fiat vobis; et aperti sunt oculi illorum.* Clamant cæci, et nondum illuminantur, sequuntur Jesum usque ad domum, interrogantur de fide, respondent se credere, tangit eorum oculos Jesus, et illuminantur. Cæcus enim est omnis infidelis: duo cæci sunt gentilis et Judæus (264). Sed si audita Christi virtute jam credere incipiunt, ipsum credere, clamare est. Jam quodammodo fide clamant, jam cordis clamore dicunt: *Miserere nostri, fili David.* Si vera sunt quæ de te audivimus, miserere nostri, fac nos intelligere veritatem, et illumina oculos nostros. Bene quidem clamant, bene orant, bene incipiunt sequi Jesum. Restat igitur, ut domum veniant, ut ad Ecclesiam festinent: ibi enim illuminantur cæci, ibi vera lux invenitur, ibi Christus Dominus noster auditur. Sed quid dicit? Sequitur: *Creditis quia possum hoc facere vobis?* Hoc enim tunc Jesus dixit per se, hoc et modo per membra sua in Ecclesia dicit. Venit catechumenus ad Ecclesiam, legitur ei Symbolum, legitur ei fides catholica; interrogatur si ita credat: respondet se credere. Et tunc quidem Jesus tangit oculos ejus, tunc illuminat mentem ejus, tunc baptizatur, tunc illuminatur. Nisi enim respondisset *credo*, non baptizaretur, et nisi baptizaretur non illuminaretur. In his igitur duobus cæcis docuit nos Salvator noster, quid in aliis omnibus agere debeamus: quomodo eos recipere, quomodo interrogare, quomodo eos illuminare oportet.

(264) « Uterque enim populus cæcus erat, ait hic Hieron... Domino per hoc sæculum transeunte, et cupiente reverti ad domum suam. » Beda quoque: « Duo cæci, duo populi sunt, observatione litteræ et ritu gentili obæcati, de futuris inscii. Domino ego per hoc sæculum transeunte, et in domum suam cupiente reverti, secuti sunt duo cæci, quia prædicato per apostolos Evangelio, multi ex Judæis et gentilibus cœperunt sequi Redemptorem. »

In eo vero quod ait: *secundum fidem vestram fiat vobis*, manifeste significat, quia nemo salvatur, nisi per fidem. Unde et alibi dicit: « Qui crediderit et baptizatus fuerit salvus erit (Marc. XVI, 16). » Non dixit simpliciter *salvus erit qui baptizatus fuerit*; sed: *qui crediderit et baptizatus fuerit. Salvantur enim parvuli baptizantium fide, qui postquam fidem intelligunt, jam non salvantur nisi sua fide.* Prosuat enim orationes et eleemosynæ, prosunt sacrificia et alia beneficia, sed fidelibus. *Et comminatus est illis Jesus dicens: Videte ne quis sciat; illi autem excutes diffamaverunt eum in totam terram illam.* Rem quodammodo impossibilem videtur jubere Dominus. Quomodo enim hoc celare poterant, nisi oculos absconderent? Quod si oculos abscondissent, quid eis lumen noviter restitutum profuisset? Quid igitur? Dicemus eos inobedientes, qui Christi gloriam prædicantes, eum in totam illam terram laudabiliter diffamaverunt (265)? Et primum quidem hoc eos defendit; quia non se ipsos, sed Dominum laudabant, neque de suscepto lumine gloriabantur. Sic enim et Apostolus ait: « Non nosmetipsos prædicamus sed Dominum Jesum (II Cor. IV, 5). » Deinde vero quia aliud significabat: non enim vult Dominus ut bona quæ agimus, ideo agamus, ut videantur ab hominibus. Qui enim hoc faciunt, *receperunt mercedem suam.* Hæc est igitur causa cur ea quæ gloriam agit pluribus in locis, celare præcipiat.

XXXIV. *Egressis autem illis, ecce obtulerunt ei hominem mutum dæmonium habentem: et ejecto demone (266), locutus est mutus: et miratæ sunt turbæ dicentes: Nunquam apparuit sic in Israel: Pharisei autem dicebant: In principe dæmoniorum ejicit dæmonia.* Alii sani recedunt, alii sanandi accedunt. Nunquam desunt in 52 quibus syæ virtutis potentiam Dominus ostendat. *Et ecce, inquit, obtulerunt ei hominem mutum dæmonium habentem.* Nunquam significatione carent opera Christi: duplici semper virtute muniantur, dum in uno multi illuminantur, et in uno multi sanantur. Quis enim est iste homo mutus? Nunquid unus est tantum? Multi enim homines muti in hoc muto significantur. Mutus est omnis homo, qui a dæmonio possidetur. Hoc autem ex eo probatur quia *ejecto demone locutus est mutus (267).* Et iste quidem mutus non ideo dicitur mutus quod omnino non loquatur, sed quod male et non bene loquatur: nescit enim bona dicere, nescit in Dei laudibus labia aperire. Hic enim si convertatur, si ad poenitentiam redeat, mox videbis mutum loquentem, Deum laudantem, se ipsum accusantem, et veritatem prædicantem. Quis hoc non

(265) Hieron. « Dominus propter humilitatem fugiens jactantiæ gloriæ hoc præceperat, et illi propter memoriam gratiæ non possunt tacere beneficium. » Ita et Beda.

(266) « Dæmonio, » etc. Vulg.

(267) S. Hilarius: « Dæmon prius ejicitur, et tum reliqua corporis officia succedunt. Dei quippe cognitione, superstitionum omnium vesania effugata, et visus, et auditus, et sermo salutis invehitur. »

diretur? Est enim hæc « immutatio dexteræ Excelsi A Ps.:l. LXXVI, 11). » Miseri Pharisei qui hoc in principe dæmoniorum fieri arbitrantur, quasi plus osset princeps dæmoniorum, quam princeps hominum et angelorum.

XXXV. *Et circuibat Jesus omnes civitates et ca-*
tella docens in Synagogis eorum, et prædicans
Evangelium regni; et curans omnem languorem, et
mnem infirmitatem. Hoc igitur erat opus Salvatoris
nostri : ad hoc venerat ut doceret, ut Evangelium
ogni Dei prædicaret, ut errantes ad viam veritatis
converteret, ut omnem languorem et infirmitatem
interius exteriusque curaret. *Videns autem turbas*
nisertus est eis, qui erant vexati, et jacentes sicut
oves non habentes pastorem. Hoc est enim quod Petrus
apostolus ait : « Eratis enim sicut oves errantes; B
sed conversi estis nunc ad pastorem et episcopum
animarum vestrarum (1 Petr. II, 25). »

XXXVI. *Tunc dicit discipulis suis; messis quidem*
multa, operarii autem pauci. Rogate ergo Dominum
messis, ut mittat operarios in messem suam. Tantis
enim est ager quantus et mundus (268). Multa est
igitur messis, quia multi sunt homines : pauci sunt
operarii, quia pauci sunt prædicatores. Vult autem
Dominus rogari, ut mittat operarios in messem
suam, quatenus fideles sui non solum de operatione,
verum etiam de affectu et voluntate remunerentur.
[CAP. X.] *Et convocatis duodecim discipulis suis dedit*
illis potestatem spirituum immundorum, ut ejicerent
eos; et curarent omnem languorem, et omnem infir-
mitatem. Non mirum si reges, et principes, tyrannos
et potentes, Christi discipuli vincere potuerunt; qui
super ipsos malignos spiritus eorum imperatores et
dominos potestatem susceperunt. Et modo quidem
episcopi et sacerdotes hoc agunt in animalibus quod
tunc apostoli in corporibus operabantur (269) : nam
et spiritus immundos ejiciunt, et hominum mentes
ab omni ægritudine curant, et animas jam defunctas
ad vitam resuscitant. Cur enim Dominus et discipuli
ejus corpora sanabant subito moritura, nisi ut per
hoc sanaretur anima in æternum victura? Neque
enim credidissent, nisi signa et prodigia vidissent.
Hoc enim ipse Dominus ait : « Nisi signa et prodigia
videritis, non creditis (Joan. IV, 48). » Si vero non
credidissent, ad salutem animæ pervenire non potuis-
sent. Majus est igitur animam sanare quam cor-
pore, quoniam majus est illud quod per se fit, quam
illud quod per aliud fit. *Duodecim autem apostolorum*
nomina hæc sunt : primus Simon qui dicitur Petrus,
et Andreas frater ejus, Jacobus Zebedæi et Joannes
frater ejus, Philippus et Bartholomæus, Thomas, et

(268) Ita et Hieron. : « Messis multa populorum
significat multitudinem; operarii pauci penuriam
magistrorum : » ac deinde : « Messis multa omnis
turba crediturum est; operarii autem pauci, et apo-
stoli et imitatores eorum qui mittuntur ad messem; »
quæ postrema verba exscribit Beda.

(269) Beda : « Hæc quotidie sancta facit Ecclesia
cum infirmos in bono opere curat exhortatione,
mortuos in infidelitate vel peccatis per poenitentiam

Matthæus publicanus, Jacobus Alphæi et Taddæus,
Simon Cananæus, et Judas Scariothes, qui et tradidit
eum. Hos duodecim misit Jesus præcipiens eis et di-
cens : In vias gentium ne abieritis, et in civitates
Samaritanorum ne intraveritis, sed potius ite ad oves
quæ perierunt domus Israel. Ideo enim Dominus ait :
Non sum missus nisi ad oves quæ perierunt domus
Israel; quia per se et sui corporis presentiam Judæos
prædicare venerat, gentiles vero per apostolos et
doctores. Unde et discipulis suis, quibus modo in
vias gentium ire, et in civitates Samaritanorum in-
troire interdicit, postea præcipit dicens : « Ite in
universum mundum, prædicate Evangelium omni
creaturæ (270). » Prius igitur Judæos, deinde gen-
tiles vocare voluit. Samaritani autem secuti Jero-
boam idola coluerunt : unde hic non immerito gen-
tibus aggregantur. *Euntes autem prædicate dicentes :*
quia appropinquavit regnum cælorum. Tollatur igitur
regnum malorum; destruatür et pereat regnum
dæmoniorum; quia jam in terris ædificatur regnum
sanctorum, quia jam nobiscum inter nos habitat
rex Angelorum. Hujus sermonis hæc erit probatio :
Infirmos curate, mortuos suscite, leprosos mundate,
dæmones ejicite, gratis accepistis, gratis date : hæc
enim non humana sunt, sed divina, non terrena
sunt, sed 53 cælestia. Quis itaque cælorum regnum,
cælorumque regem et Dominum adesse dubitet, cum
in nomine Jesu infirmitas fugiat, mors pereat, vita
et sanitas redeat, lepra recedat, et maligni spiritus
qui hominibus dominabantur, ab hominibus exclu-
dantur? *Gratis accepistis, gratis date.* Hoc audiant
Simoniaci; hoc audiant illi qui sancti Spiritus gratias
emere et vendere non timent. Sed dicit Simo-
niacus; ego gratis non accepi, gratis dare non
possum. Si gratis non accepisti, a Domino non ac-
cepisti; Dominus enim nulli dat nisi gratis. Noli
igitur dare neque gratis, neque non gratis : non
enim tibi ista dicuntur : *Nolite possidere aurum,*
neque argentum neque pecuniam in zonis vestris, non
peram in via, neque duas tunicas, neque calceamenta
neque virgum : Dignus est enim mercede sua (271) :
his enim verbis omnis cupiditatis et avaritiæ occa-
sio tollitur, omne superfluum amputatur, et sola
necessaria conceduntur. His denique expeditur via,
fugit timor, crescit securitas : unde non immerite
quidam ait : *Cantabit vacuus coram latrone viator*
Sed quare peram vel sacculum ferant, quibus de
crastino cogitare non licet? In his enim reponitur et
custoditur quod in futurum reservatur : sed quid
reponet, qui nihil sibi reservat? Neque vero duas
tunicas ferant, quatenus expeditius currant, et

revocat, leprosos variis errorum maculis corrigen-
dos sanat, dæmones per exorcismi gratiam ab ho-
minibus expellit. »

(270) Marc. XVI, 15 : « Euntes in mundum uni-
versum. »

(271) « Dignus est enim operarius cibo suo » hic
et Luc. X, 7 : « Dignus est enim operarius mercede
sua. »

onere inutili et superfluo non graventur. In una enim tunica tantum vestimenti intelligitur, quantum ad frigus arcendum unicuique sufficere possit. Virga vero et calceamenta in Marco concedi, in Matthæo et Luca intercedi videntur. Verumtamen quia dixit, *neque duas tunicas*, et statim calceamenta supposuit, possumus intelligere, ut neque calceamenta ferant duplicia (272); sive etiam illa calceamenta non ferant, quibus cæteri homines utebantur; sed quoddam aliud, calceamentorum genus iter agentibus habile, quo pes non constringitur (273), et planta salva custoditur. Et hoc quidem Marcus significare videtur dicens: « Sed calceatos sandalis (*Marc. xvi, 15*); » hoc enim non addidisset, nisi aliquam distantiam eos ab aliis in calceamentis habere non voluisset. Si quis autem hoc aliter interpretari velit, hoc in eo sit; verumtamen evangelistas nemo putet esse contrarios. Et ego quidem non crediderim, Dominum calceamenta penitus interdixisse, cum cæteris corporis membris indumenta concesserit, quæ non tantum laboris ut pedes patiuntur: præsertim cum Apostolus dicat: « Calceati pedes in præparatione Evangelii pacis (*Ephes. vi, 15*). » De virga vero quid dicemus? Dicunt alii *neque virgam*: dicit Marcus *nisi virgam*. Hoc autem nisi secundum diversa tempora distinguatur, solvi non potest, si tamen de eadem virga intelligatur (274). Virga enim ad pastores pertinet: pastores enim apostoli nondum erant. Nondum enim Petro dictum fuerat: « Pasce oves meas (*Joan. xxi, 17*): » nondum Spiritus erat datus, quia Jesus nondum fuerat glorificatus. Nondum eis sensum Dominus aperuerat, ut Scripturas intelligerent. Nondum igitur erant pastores, quia nondum noverant pascere oves. Nondum igitur virgam ferebant. Neque enim decebat, ut virgas ferrent, cum adhuc ille Pastor omnium maximus inter eos corporaliter conversabatur. Virgam igitur et pastoris officium eo tempore susceperunt, quo eis a Domino dictum est: « Ite in universum mundum; prædicate Evangelium omni creaturæ (*Marc. xvi, 15*). » Non est igitur inconveniens, quod virgam ferre et non ferre dicantur, siquidem hæc secundum diversa tempora intelliguntur. Quod autem ait: *Dignus est operarius mercede sua*; tale est ac si diceret: Nihil nisi Evangelium feratis, in eo laborate, de ipso vivite, dignus est enim operarius mercede sua. Unde Apostolus: « Si nos vobis spiritualia seminavimus, non magnum est, si carnalia vestra metamus (*I Cor. ix, 11*). » Itemque:

(272) Ita S. Aug. lib. II: De consens. Evang., cap. 30: « Calceamenta cum dicit Matthæus in via non esse portanda, certam prohibet, qua ideo portanda cogitantur, ut non desint. Hoc et de duabus tunicis intelligendum est, ne quisquam eorum præter eam, quam esset indutus, aliam portandam putaret, sollicitus ne opus esset. » Ita S. Thomas, Cajetanus, Maldonatus, Calmet, atque, eo teste, explicatio est plerorumque notæ melioris interpretum.

(273) Hæc quoque sententia habet patronos suos, Euthymium, Jansenium cap. 55, conc. Toletum, a Lapide.

A « Non alligabis os bovi trituranti (*II Tim. v, 8; xxv, 5*). »

XXXVII. *In quamcunque autem civitatem aut castellum intraveritis, interrogate quis in ea dignus est et ibi manete, donec exeatis.* Ibi, inquit, manete: ubi? in domo illius qui dignus est. In hoc enim vagandi licentia tollitur, et de domo in domum transire prohibetur (275). In una domo manete, ibi vobis ministret qui ministrare velit. *Intrantes autem in domum salutate eam dicentes: Pax huic domui, siquidem fuerit domus digna, veniet pax vestra super eam; si autem non fuerit digna, pax vestra ad vos revertetur.* Merito enim pacem offerunt qui Christum prædicant: « Ipse enim est pax nostra, qui fecit utraque unum (*Ephes. ii, 24*). » Ubi non est pax et concordia, ibi Christus manere, et habitare non potest: unde scriptum est: « Et factus est in pax locus ejus (*Psal. lxxv, 3*). » Illa igitur domus est digna pace (276), quæ digna est ut in ea habitet Christus; si autem non fuerit digna, pax vestra ad vos revertetur. Quomodo enim ad eos revertitur quod ab eis non recessit? Revertitur quidem, quia major sit, et quodammodo duplicatur, dum bonum quod in se sentiunt esse, majus quoque esse desiderant. Unde sit ut mercedem suscipiant non solum de pace quam habuerunt, verum etiam de illa quam aliis obtulerunt. Sic igitur pax quam prædicant, facta et duplicata ad eos revertitur. *Et quicumque non receperit vos neque audierit sermones vestros; excutite foras de domo vel de civitate, excutite pulverem de pedibus vestris.* Quicumque, inquit, vos non receperint, vobisque charitatis et misericordiæ viscera non aperuerint, neque vestros sermones et fidem quam prædicatis audierint et crediderint, relinquit illos, separamini ab illis, exite de medio illorum, et excutite pulverem de pedibus vestris; ut de illorum infidelitate et impietate, de illorum sordibus et immunditia, de illorum iniqua operatione et terrea conversatione nihil vobis adhæreat, vestrosque pedes et sancta itinera commaculet (277). Propter hoc enim dicitur: « Qui lotus est, non indiget, nisi ut pedes lavet (*Joan. xiii, 10*). » Hoc autem erit illis in testimonium, quoniam iniqui et reprobi fuerunt, et a sanctorum consortio sint expulsi, « tanquam pulvis, quem projecit ventus a facie terræ (*Psal. i, 4*). » Amen dico vobis tolerabilius erit terræ Sodomorum, Gomorrhæorum in die judicii, quam illi civitati. Per quod utique intelligitur, quod illi qui audita veritate acquiescere noluerunt, graviori pœna

(274) V. Maldonatum qui de duplici virga locutum Dominum putat. Vide alios interpretes post Aug. l. all.

(275) V. Chrysost. hom. 33; Victor. Antioch. ad cap. 5, Marc.: « Ne apud civitatis incolas immobilis inconstantisque animi in suspicionem veniant, ne de domo in domum transeant, mandat. »

(276) V. hic de pace fuse disserentem Chrysost. hom. 33.

(277) V. Jansenium cap. 55, et Maldonatum ad h. l.

ubjiciantur, quam illi quibus veritas nuntiata non A
uit (278).

XXXVIII. *Ecce ego mitto vos sicut oves in medio
uporum.* Scitis et bene scitis utriusque naturam.
ad patiendum itis; patientiam et innocentiam cu-
todite. Non vos defendatis, quia oves estis; sæviant
illi, quia lupi sunt. *Estote ergo prudentes sicut ser-
pentes, et simplices sicut columbæ.* De serpente nam-
que dicit Moyses, quia « callidior erat cunctis ani-
mantibus terræ (Gen. iii, 1). » (279) Serpentes autem
et maligni spiritus, et iniqui homines vocantur,
quoniam et veneni sunt, et recto itinere non in-
edunt. Sicut igitur illi prudentes sunt in malo, sic
et vos, dicit Dominus, prudentes estote in bono. Vi-
lete, ne vos decipiant astutia sua, quia « filii hujus
æculi prudentiores sunt filiis lucis in generatione B
ua (Luc. xvi, 8). » Prudentes igitur estote, sed ita
rudentes ut simplicitatem non amittatis (280). Sitis
autem simplices sicut columbæ: *Simplex*, inquit,
sine fraude, sine veneno, sine dolo, sine felle, om-
ninoque amaritudine sit prudentia vestra. *Cavete au-
tem ab hominibus; tradent enim vos in conciliis, et
in Synagogis suis flagellabunt vos, et ad reges, et
præsides ducemini propter me, in testimonium illis et
gentibus.* Cavete, inquit, vobis ab hominibus: ibi
prudencia necessaria erit, ne vos decipiant, ne vos
seducant, ne vos minis et flagellis, ne vos blanditiis
et persuasionibus a veritate deviare faciant (281).
Multis enim modis vos tentabunt, multis argumen-
tis, multisque insidiis vos decipere conabuntur.
Tradent enim vos, flagellabunt vos, ad reges et
præsides ducent vos: hoc autem propter me, qua-
enus et illis et cunctis gentibus testimonium detis
de me. *Cum autem tradent vos, nolite cogitare quo-
modo aut quid loquamini; dabitur enim vobis in illa
hora quid loquamini: non enim vos estis qui loqui-
mini, sed spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis.*
Securus enim ad prælium vadit, qui talibus armis
et sub tali principe pugnat. Securus et ille ad con-
cilium pergit, qui tali prolocutore causam suam
defendit. Cum enim sanctorum triumphos legimus,
æpe philosophos et sapientes a puellis et hominibus
litteratis superatos fuisse audimus. Hoc autem quis
acciebat, nisi Spiritus sanctus qui loquebatur in eis?
*Tradet autem frater fratrem in mortem, et pater D
filium: et insurgent filii in parentes, et morte eos
efficient, et eritis odio omnibus, propter nomen meum.*
Hæc autem prophetia, quia jam completa est, expo-
sitione non indiget; ipsa enim ejus adimpletio, ex-
positio fuit. *Qui autem perseveraverit usque in finem,*

(278) Hilarius: « Quia illis ignoratæ Christo, er-
rasse sit levius; his vero inexpiabile sit, aut prædi-
catum non recepisse, aut receptum non sancte,
neque catholice prædicasse. »

(279) Vide Hilarium hunc ipsum Genesis locum
proferentem.

(280) Hieron.: « Ut per prudentiam devitent insi-
dias, per simplicitatem non faciant malum. »

(281) Præclare Beda: « Ac si aperte membris
suis infirmantibus dicat: Nolite terri; vos ad
certamen acceditis, sed ego prælior; vos verba

hic salvus erit. Omnis enim homo in eo judicatur in
quo invenitur. Quacunque hora conversus fuerit,
vita vivet, et non morietur. Sed forte expectas ut
convertaris in ultima hora. Audi quid Dominus di-
cat: « Vigilate, quia nescitis diem neque horam
(Matth. xxv, 13). » Illi igitur qui ultimam horam
sic expectant, falli possunt; qui vero in bono
perseverant, falli non possunt. Nunquam enim nisi
in bono judicantur qui semper in bono inveniuntur.

XXXIX. *Cum autem persequentur vos in civitate
ista, fugite in aliam. Amen dico vobis non consumi-
sistis civitates Israel donec veniat illius hominis.*

Ubique patientiam et innocentiam Dominus docet:
non resistere, sed fugere admonet. 55 Fugite, in-
quit, malos, fugite persecutores, fugite in aliam
B civitatem; non enim deerunt vobis civitates, ad
quas fugere possitis (282). Prius enim veniet Filius
hominis, prius ad judicium revertetur, quam vos
omnes civitates Israel consummetis et ad fidem
convertatis. Mea exempla vos doceant, ad me respi-
cite, quod in me fieri videtis, hoc in vobis me for-
midetis: *Non est enim discipulus super magistrum,
nec servus super dominum suum.* Qui me offendere
et persequi non timent, vos quoque offendere et
persequi non timebunt. *Sufficit discipulo, ut sit sic-
ut magister ejus, et servo sicut dominus ejus.* Hoc
autem dicit de se ipso: se magistrum et dominum
vocat. Si enim magister indoctus fuerit, non sufficit
discipulo ignorantia magistri: et si dominus pauper
et miser fuerit, non sufficit servo miseria domini:

C si enim sufficeret, nil amplius quæreret. Quod ita-
que hoc de se ipso et non de alio dicat, etiam se-
quentia manifestant. Ait enim: *Si patremfamilias
Beelzebub vocaverunt, quanto magis domesticos ejus?*
Ipse est enim paterfamilias, cujus familia est omnis
Ecclesia; de quo tamen Judæi dicere non timuerunt:
« In Beelzebub principe dæmoniorum ejicit dæmo-
nia (Luc. xi, 15). » *Ne ergo timueritis eos: quia
nec ego timui, sed patienter cuncta sustinui.* Hæc
autem quæ dico operata sunt, nondum videntur, de
futuris loquor: omnia tamen suo tempore mani-
festabuntur: *Nihil enim opertum quod non revelabi-
tur, et occultum quod non sciatur.* Unde Apostolus:
« Nolite, inquit, ante tempus judicare, quo ad usque
veniat Dominus, qui et illuminabit abscondita te-
nebrarum, et manifestabit consilia cordium (I Cor.
iv, 5). » *Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine.*
Quod in ænigmate et in figura auditis, quod vobis
in consiliis manifesto, dicite palam et aperte (283).
Et quod in aure auditis prædicate super tecta. In

editis, sed ego sum qui loquor. » V. etiam Chris.,
hom. 34.

(282) Sic Chrysost. homil. 35: « Nam ne dicerent,
si ab alia civitate in aliam fugerimus, quid facien-
dum nobis est, si illuc usque persecutores perva-
nerint? ab hoc timore ipsos liberans; non poteritis,
inquit, Palæstinam prius circumire, quam ego ad vos
veniam. »

(283) Beda: « Quod didicistis mystice et abscon-
se, loquimini publice; et quod erudivi in parvo Judææ
loco, audacter dicite in toto mundo. Palæstinæ more

aure enim auditur; quod secreta et quasi sub silentio dicitur: latent autem quæ sub tecto sunt. Super tecta igitur prædicare, est in aperto et cunctis audientibus loqui. *Et nolite timere eos qui occidunt corpus.* Prædicare, inquit, evangelizate, officium vestrum implete; multi quidem erunt qui vos persequentur, qui vos affligent, et occident, sed nolite timere eos qui occidunt corpus. Occidunt enim quod mortale erat: nam etsi non occiderent, moreretur tamen. *Animam autem non possunt occidere.* Anima enim immortalis est; quæ dum peccat, moritur, et a vera vita quæ Christus est, separatur, gladiis tamen occidi non potest. *Sed potius eum timeate qui potest et animam et corpus perdere in gehenna.* Illi in solo corpore, hic in corpore et anima potestatem habet: illorum poena cito transit, istius nunquam finitur: illi quoque nec in ipso corpore potestatem habuissent, nisi hoc eis a Domino datum fuisset. *Nonne duo passeret asse veneunt, et unus exilis non cadit super terram sine Patre vestro?* Si igitur illi qui tam vili pretio venduntur, sine Dei voluntate vel permissione cadere non possunt, quanto magis vos qui empti estis pretio magno, et Christi sanguine redempti estis? *Vestri autem et capilli capitis omnes numerati sunt.* Sæviant tyranni quantum velint, nullo tamen tormentorum genere vos delere et consumere poterunt. Non est autem ei difficile capillos numerare, cui difficile non fuit creare (284). In hoc autem quod eorum capillos numeratos esse dicit, totam hominis substantiam resurgere, et nihil de ea perire significat: si enim omnes capilli numerati sunt, omnesque resurgent; quare etiam non toti resurgent? Quis enim credat, ut capillus ex parte resurgat, et ex parte pereat? Sed fortasse inconueniens tibi esse videtur, ut tam longi capilli in homine resurgant. Necessè quidem est ut totus homo resurgat, sed non est necessè ut tota hominis substantia in ea parte resurgat ubi prius in corpore fuerat. Sicut enim in vasis aureis et argenteis, quæ iterum conflantur, materia quidem tota servatur, partium tamen positio non eadem servatur, ut quod videlicet in fundo vel in summitate prioris vasis fuerat, hoc in eisdem subsequentis partibus fiat; ita et in homine substantia quidem tota resurget, tota tamen in eisdem partibus necessario non resurget. Ac per hoc nihil superfluum, nihil minus, nihil indecens et inconueniens resurget in homine: quod enim in aliis partibus superabundat, aliis partibus supplementum dabit. Nolite ergo timere, multis passeribus et pluris pretii et meliores

culminibus sublimata super tecta prædicare docet, quæ ipsi non nostro more, sed plano schemate faciunt æqualia: quæ priora exscripsit ex Hier.

(284) Bene Beda: « Hic numerus non in actu est comparationis, sed in facultate cognitionis: quod sumpsit ex Chrysost. hom. 35. V. Hieron, fuse de hoc loco disserentem.

(285) Ut noster hic A. ita interpretatus fuerat hunc locum S. Cyrillus Alex. lib. De recta fid. ad Regin.; Ambrosius lib. 1 De poenit., cap. 3, vocem

A estis vos. Qui itaque de illis curam habet, magis vos non deseret neque derelinquet. *Omnia ergo qui confitebitur me coram hominibus, confitebitur et ego eum coram Patre meo qui est in caelis: et qui negaverit me coram hominibus, negabo et ego eum coram Patre meo qui est in caelis.* Determinata sunt eloquia Salvatoris nostri; nam neque **56** omnes confitebitur Dominus qui eum confitentur; neque omnes negabit qui eum negant (285). Ipse enim dicit: *Non omnis qui dicit mihi, Domine Domine, intrabit in regnum caelorum.* Beatus quoque Petrus qui eum negavit, nequaquam ab eo negabitur. Illi igitur intelligatur, qui in tormentis positus, ejus nominis confessione usque ad mortem firmè et fideliterque persistunt. Qui enim timore non Deum negant, nisi digna poenitentia satisfecerint, dubium non est quia pereant in æternum. Omnes enim hæc illis dicuntur, qui pro Christi nomine persecutionem patiuntur.

XL. *Nolite ergo arbitrari quia venerim mittere pacem in terram; non veni mittere pacem, sed gladium.* Quid est igitur quod Psalmista ait: « Orietur dies ejus justitia et abundantia pacis (Psal. 125: 7): » cum ipse Dominus dicat, non veni mittere pacem? Venit enim Dominus mittere pacem, et destruere pacem; venit mittere pacem in bonos, et gladium inter malos et bonos. Patres enim habebant illi de quibus dicitur: « Multi dominus autem credentium erat cor unum et anima una (Act. 17, 32): » in talibus igitur orta est abundantia pacis. Sed quid est quod Apostolus ait: « fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus pacem habentes? » (Rom. 12, 18.) Si enim cum omnibus hominibus pacem habere debemus; inter quos quid gladius Salvator noster mittere venit? Debemus quidem pacem habere cum malis, ut eos diligamus, eos ad salutem animæ invitemus, et nihil mali tractemus. Sit tamen gladius et discordia inter nos et illos, ut eos non imitemur, eorum fidem et vitam non sequamur, eorumque consiliis iniquis non consentiamus (286). Venit igitur Dominus mittere pacem, sed illam, qua boni inter se conveniunt, et non autem venit mittere illam, qua mali inter se in malo concordant. Unde et subditur: *Veni enim separare hominem adversus patrem suum, et filiam adversus matrem suam, et nurum adversus socrum suam, et inimici hominis domestici ejus.* Omnes enim isti in malo concordabant, omnes isti pacem et concordiam in malo habebant. Hanc pacem non venit mittere Dominus; hanc concordiam non appro-

omnis accipit de generibus singulorum. « Omnis inquit, qui me confessus fuerit, id est ex quacunque vita, et quocunque statu. » Beda sic explicat: « Bonus videlicet Christianus Dominum confitetur ea fide quæ per dilectionem operatur... Christus coram hominibus negare, est ejus præceptis non velle acquiescere. »

(286) Ita ferme S. Gregorius, Reg. Pastor. part. 1. addens « malorum namque cum incaute amicis jungimur, culpæ ligamur. »

Jesus. Isti sunt, inter quos non pacem sed gladium **A** mittit; gladium utique separationis, ut aliis in infidelitate persistentibus, alii ad fidem convertantur. Unde fit ut qui prius erant domestici hominis, ejusdem postea inimici fiant, et quasi hostem eum persequantur (287). Et ne forte aliquis diceret: Rem valde difficilem, o Domine, et quodammodo intolerabilem jubes, ut videlicet a fratribus et filiis et parentibus tantopere separemur; subdidit dicens: *Qui amat patrem aut matrem plusquam me, non est me dignus; et qui amat filium aut filiam plusquam me, non est me dignus.* Et amplius, ac si diceret super hæc: *Qui non accipit crucem suam, et sequitur me, non est me dignus.* Qui enim accipit crucem suam et sequitur Christum, non solum plus quam patrem et matrem, et filium et filiam Christum diligit, verum etiam plus quam se ipsum. Se ipsum autem dico, vitam suam: qui enim vitam suam pro Christo ponere non timet, plus utique diligit Christum quam vitam suam. Crucem autem accipere dicit, non lignum crucis portando, sed ejus passionem imitando, sive etiam per abstinenciam carnem domando et cruciando: in cruce enim omnia tormentorum genera designantur. Unde et cruciari dicitur qui quomodolibet affligitur. Crucem autem ferebat Apostolus qui ait: « Mibi autem absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est et ego mundo (Galat. vi, 14). » *Qui invenit animam suam, perdet illam, et qui perdidit animam suam propter me, inveniet eam.* **B** Animate enim hoc in loco pro vita posuit, quoniam omnis vita nostra in anima est. Alii igitur in hoc sæculo vitam suam inveniunt, quoniam amore hujus vitæ non quæerunt aliam vitam; et isti quidem simul perdunt utramque vitam. Alii vero sua sponte perdunt hanc vitam, quia amore alterius vitæ pro nihilo ducunt istam vitam: et isti igitur quia perdiderunt hanc vitam, in vitam æternam custodient, et possidebunt æternam vitam. Quid est enim *in vitam æternam*, nisi in æternum? *Qui recipit vos me recipit.* Dixit enim superius, quia tolerabilius erit terræ Sodomorum vel Gomorrhæorum in die judicii, quam illi civitati, quæ non receperit eos. Nunc autem, quantam gratiam a Domino consequantur qui eos recipiunt, ostendit, quia, inquit, **D** *vos membra mea estis et ego in vobis sum: Qui recipit vos, me recipit.* Similiter autem, quia ego et Pater unum sumus, et ego sum in Patre et Pater in me: **57** *qui me recipit, recipit eum qui me misit.* Unde manifestum est, quia et Patrem et Filium, totamque Trinitatem recipit, qui Dei nuntium

veneratur et recipit: qui vero Dei ministro injuriam facit, Deo omnipotenti Trinitati inseparabili injuriam facit. Mittitur autem Filius a Patre, quia una est eademque voluntas totius sanctæ et individux Trinitatis, qua Dei Filius in mundum missus et incarnatus est. *Qui recipit prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet.* Ille enim recipit prophetam in nomine prophetæ, qui non affectu carnis eum recipit, sed quia Christi fidem prophetal et nuntiat: ideoque accipiet mercedem prophetæ, quoniam eandem mercedem habebit iste de receptione quam propheta de prophetia (288). Qui igitur Dei sacerdotes pro Christi nomine veneratur et recipit, mercede sacerdotum non privabitur. *Et qui recipit justum in nomine justi; id est, quia justus est, mercedem justi accipiet.* Merito enim justitix mercedem accipiet, qui in tantum justitiam diligit, ut omnibus hominibus ex affectu serviat, in quibus justitiam esse cognoscit. *Et quicumque potum dederit uni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ tantum in nomine discipuli; amen dico vobis, non perdet mercedem suam.* Non tantum, inquit, de majori obsequio, sed de minimo quoque mercedem suscipient, quicumque in nomine discipuli vobis servierint. Multi enim serviunt episcopis et sacerdotibus, non quia episcopi et sacerdotes sunt, sed quia temporalem aliquam retributionem ab eis exspectant. Isti autem non serviunt in nomine discipuli. Si igitur hic mercede caruerint, ibi propter hoc mercedem non habebunt. [CAP. XI.] *Et factum est cum consummasset Jesus præcipiens duodecim discipulis suis, transiit inde, ut doceret et prædicaret in civitatibus eorum.* Eorum namque civitates eas dicit, in quibus prius apostoli habitaverant, id est Capharnaum, Corozaim, et Bethsaidam, de quibus in sequentibus loquitur.

XLI. (289) *Joannes autem cum audisset in vinculis opera Christi, mittens duos de discipulis suis ait illi; tu es qui venturus es, an alium exspectamus?* Joannes Baptista in vinculis et in carcere positus, cum audisset miracula quæ Dominus operabatur, intelligens jam sibi diem mortis imminere, voluit eum quasi magistrum interrogare de his quæ sibi adhuc incerta videbantur. Misit igitur ad eum duos de discipulis suis, qui ejus verba Christo referrent. Hi autem quid dixerint, audiamus. Joannes, inquit, Baptista misit nos ad te dicens: *Tu es qui venturus es, an alium exspectamus?* Ego quidem non puto Joannis discipulos intellexisse, quid hac illorum magistri interrogatione significaretur (290): sicut neque in Christi responsione quæstionem intellexerunt esse

(287) Præclare Chrysost. Orat. 2 adv. Judæos: « Non declarans quod ipse cuperet; sed rei eventum prædicens... quoniam eveniet, ut in eadem domo unus sit fidelis, alter infidelis, deinde pater velit filium pertrahere ad impietatem. »

(288) Ita ferme Euthym, ut enim eleganter S. Gregor. hom. 20 in Ev. « Quia etsi fructum ulmus non habet, vitam tamen cum fructibus portans, hæc ipsa sua efficit quæ bene portat aliena. »

(289) Est homilia Emiseno supposita Dom. 5 Advent.

(290) Hanc difficultatis solutionem ex S. Gregorio, ut opinor, hausit, qui homil. 6 in Evang. scribit: « Missus in carcerem, an ipse veniat, requirit; non quia ipsum esse mundi Redemptorem dubitat; sed quærit ut sciat, si is qui per se in mundum venerat, per se etiam ad inferni claustra descendat. Quem enim præcurrrens mundo nuntiaverat, hunc mo-

solutam. Tu es, inquit, qui venturus es? Ego quidem vado, ego ad patriarchas et prophetas in infernum descendo: sed nunquid tu quoque ibi venturus es? Debeo te illuc venturum illis annuntiare, sicut te jam venisse mundo annuntiavi? Descendes illuc per te, an alium expectamus missum a te? Timeo enim hoc credere de te, nisi hoc certum fiat mihi a te. Valde quidem te humiliasti, an fortasse plus te humiliabis? Quid dicam illis? quid nuntiabo? *Et respondens Jesus ait illis: euntes renuntiate Joanni quæ audistis et vidistis: cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes evangelizantur. Et beatus est qui non fuerit scandalizatus in me.* Quid enim aliud Dominus in hac sua responsione significabat, nisi quia hoc prophetarum oraculum per se complere non abhorreret, sicuti nec alia quæ de eo prophetæ prædixerant? Ite, inquit: dicite Joanni quæ audistis et vidistis: in ipsa enim hora, ipsisque videntibus, ut Lucas testatur, fecit Dominus multas virtutes. Et tale erat, ac si diceret: in mundum veni, carnem assumpsi, baptizari volui; nunc autem prædico, nunc pauperes ad fidem converto, cæcos illuminino, mortuos suscito; et cætera facio, quæ me facturum esse prophetæ nuntiarunt. Qui igitur in aliis omnibus prophetarum testimonia confirmo et compleo, absit ut in hoc uno faciam eos esse mendaces. *Beatus enim qui non fuerit scandalizatus in me.* Beatus, qui fideliter firmiterque crediderit quæcunque scripta sunt, et prophetata de **58** me. Qui enim non horruit virginis uterum, non utique doro crucem subire, neque horreo ad inferna descendere. Cloaca mundi est infernus; lux tamen stercore non inquinatur. Mundus transeo per immundum, mundus totum compleo mundum. Descende igitur secure, Præcursor mihi es, vade et præcurre, nuntia gaudium fidelibus meis: cito sequar; et liberabo eos. Considera modo, quanta lætitia locus ille tenebrarum, locus ille doloris, et mæroris, considera, inquam, quanta lætitia quantoque gaudio exultaverit, quando ibi beatus Joannes hæc verba narrare cæpit. *Illis autem abeuntibus, cæpit Jesus dicere ad turbas de Joanne.* Bene autem illis abeuntibus: si enim illis præsentibus de Joanne talia loqueretur, poterat fortasse adulatione notari ab his qui non Deum, sed hominem eum esse credebant. *Quid existis in deserto videre? arundinem vento agitatum?* Non est arundo Joannes; columna est, non

riendo et ad inferos descendendo præcurrebat; ait ergo: Tu es qui venturus es, an alium expectamus? ac si aperte dicat: sicut pro hominibus nasci dignatus es, an etiam pro hominibus mori, et ad inferos descendere digneris, insinua, ut qui nativitatis tuæ præcursor existi, descensionis etiam præcursor fiam; et venturum in inferno te nuntiem, quem jam venisse mundo annuntiavi. Idem ferme habet hom. 1 in Ezech. Sed etiam ante Gregorium Hieron. ad h. l. Et est sensus: manda mihi, quia ad inferna descensus sum, utrum te et inferis debeam nuntiare qui nuntiavi superis? annon conveniat Filio Dei, ut gustet mortem, et alium ad hæc sacramenta missurus es?

A movetur vento, non quatitur timore, non flectitur adulatione, uno eodemque vultu respicit et illos qui eum laudant, et illos qui eum vituperant. Sic inimicos ut amicos diligit, sic potentes ut impotentes arguit. Vide igitur, quam caute Salvator noster et Joannes justitiam commendat, et se ipsum ab adulationis vitio defendit; dum eum quem laudat, nulla laude delectari dicit. *Sed quid existis videre? hominem mollibus vestitum?* Joannes enim, sicut legitur, pilis camelorum vestitus erat: qua in re apertissime ostendebat, quia et mundum istum ejusque concupiscentias pro nihilo ducebat. Insuper etiam, quia poenitentiam prædicabat, ut bonus magister, poenitentibus in se ipso poenitentiae simul exemplum et regulam dabat. Unde non immerito quidam ait:

B Si vis me flere, dolendum
Est prius ipsi [ipse] tibi

Ecce qui mollibus vestitur, in domibus regum suæ. Qui enim mollibus vestitur, conventus hominum requirit, et videri appetit: ideoque non in deserto, non in loco solitario, sed in domo regia invenitur (291). Vana igitur gloria premitur qui propter hoc mollibus vestitur. *Sed quid existis videre? Prophetam? Etiam dico vobis et plus quam prophetam.* hic est enim de quo scriptum est; *ecce mitto angelum meum ante faciem tuam; qui præparabit viam ante te.* Sic angelus Joannes, et plus quam propheta Joannes. Prius enim quam hasceretur prophetari, et non sicut cæteri prophetae, post multum temporis Christum venturum esse prædixit; sed ante ejus faciem manens, et eum baptizans et tangens, revelans Spiritu sancto, dixit: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi:* hoc enim non dixisset, nisi propheta fuisset. Unde enim eum cognovisset, si propheta non fuisset? Erat autem et plus quam propheta, quia ipsum quem prophetabat, digito demonstrabat (292). Et in eo quidem, in quo dicitur plus quam propheta, potest dici et non propheta: faciens enim plus quam propheta, ostendit se aliud etiam quam prophetam. Prophetarum enim est futura prædicare non prophetarum vero præsentia demonstrare. Unde idem Joannes interrogatus, an esset propheta, respondit se non esse prophetam. Sequitur. *Amara dico vobis, inter natos mulierum non surrexit major Joanne Baptista.* Æquales enim et pares Joannes habuit, majores vero non habuit. Pares enim ei fuerunt Moyses, et Job, et Elias, et Jeremias, et multi alii; majores tamen non fuerunt (293). *Non*

(291) Hieron. « Pili camelorum tegmen ejus sunt. Istiusmodi cibus et vestis carceris hospitio recipitur, et prædicatio veritatis tale habet habitaculum. Qui autem ad ulatores sunt, et sectantur lucrum, et quærent divitias, et deliciis affluunt, et mollibus vestuntur, isti in domibus regum sunt: ex quo ostenditur, rigidam vitam et austeram prædicationem vitare debere aulas regum, et mollium hominum palatia declinare. »

(292) Hieron. « In eo Joannes prophetis cæteris major est, quod quem illi prædicaverant esse venturum, hic venisse cæteris demonstravit. »

(293) Hier. « Non cæteris prophetis et patriarchis Joannem prætulit, sed Joanni cæteros exæquavit. »

igitur major fuit Joanne Baptista inter natos mulierum, excepto illo, qui minor est in regno cœlorum : de quo et subditur : *Qui autem minor est in regno cœlorum, major est illo.* Quis est enim iste, qui Joanne major est, et in regno cœlorum minor est, nisi Salvator noster (294), de quo scriptum est : « Minuisti eum paulo minus ab angelis, gloria et honore coronasti eum et constituisti eum super opera manuum tuarum? » (Heb. ii, 7.) Hoc autem Apostolus exponens ait : « Eum autem qui modico quam angeli miroratus est, videmus Jesum, propter passionem mortis (Ib., ii, 9). » Minor est enim angelis Jesus, secundum hoc quod mortalis et passibilis factus est : qui tamen omnibus major est, secundum hoc, quod Deus et creator omnium est. *A diebus autem Joannis Baptistæ usque nunc regnum cœlorum vim patitur, et violenti diripiunt illud* (295). Ex quo enim Joannes Baptista cœpit prædicare et dicere : Pœnitentiam agite, appropinquavit enim regnum cœlorum; ex eo tempore regnum Dei, quod est Ecclesia, multis undique confluentibus crescere cœpit : et quia violenter a violentis diripitur, non immerito **59** vim pati dicitur. Bona violentia, qua acquiritur regnum Dei. Hanc enim violentiam habebat ille, cui cum amicus ejus tres panes accommodare nollet, propter improbitatem tamen illius dedit illi quotquot habebat necessarios. Vis igitur intrare in regnum cœlorum? Vis ascribi in exercitu et in militia sanctorum? Esto violentus et improbus. Audi quid Dominus dicat : « Petite et dabitur vobis; quærite et invenietis, pulsate et aperietur vobis. Omnis enim qui petit accipit, et qui quærit invenit, et pulsanti aperietur (Matth. vii, 7). » Hæc est igitur violentia, qua diripitur regnum cœlorum. Omnes enim prophetæ, et lex usque ad Joannem prophetaverunt. Est igitur Joannes finis legis, quemadmodum et Christus. Joannes enim Veteris Testamenti prophetarum omnium ultimus, eum quem ceteri prophetarum verbis, digito ostendit (296). Sic igitur usque ad eum prophetæ venientes, in eo tandem completæ sunt, dum ipse monstravit eas esse completas. Omnis enim prophetia ibi finitur, ubi id quod prophetaverat, adimpletur. Nato etenim Christo completa est prophetia, qua dicebatur : « Ecce virgo concipiet et pariet filium (Is. xiv, 7). » Completæ **D** sunt autem et aliter prophetiæ, quia jam non ad litteram sed spiritu aliter intelliguntur. Lex igitur usque ad Joannem prophetavit, quoniam in nube et caligine loquebatur : deinde vero prophetavit Christus, quoniam eandem legem spiritualiter intelligere

A docuit. Propheta enim dicitur, et qui prophetat, et qui prophetias exponit. Eo enim tempore pœnitentia et misericordia exclusit sacrificium; et baptismus circumcisionem : venerat enim Dominus, non ut legem solveret, sed adimpleret. Sequitur : *Et si vultis accipere, Joannes ipse est Elias qui venturus est.* Interrogatus enim Joannes, an esset Elias, respondit, non sum. Quid est igitur quod Dominus eum dicit esse Eliam, qui se ipsum negat esse Eliam? Joannes enim in persona Elias non erat, in spiritu tamen et virtute Elias erat : sic enim de ipso prædixerat angelus : *Ipse præibit autem eum in spiritu et virtute Eliæ.* Sic itaque Joannes erat Elias, et non erat Elias. Unde et subditur : *Qui habet aures audiendi audiat.* Ille enim audiendi aures non habet, qui hoc ad litteram intelligens Joannem Eliam fuisse arbitratur.

XLII. (297) *Cui autem similem æstimabo generationem istam? Similis est pueris sedentibus in foro, qui clamantes coequalibus dicunt : Cecinimus vobis et non saltastis; lamentavimus et non planxistis. Venit enim Joannes neque manducans, neque bibens, sed cilicio indutus et pœnitentiam prædicans, in cunctis quæ agit, lamentationem et tristitiam ostendit. Quem cum plangendo et jejunando deberent imitari, et pœnitendo sequi debuissent, dicunt potius quia « dæmonium habet. » Venit Filius hominis manducans et bibens, cantans et prædicans; cui cum saltare et congaudere debuissent, dicunt :* **C** *Ecce homo vorax, potator vini, publicanorum et peccatorum amicus* (298). Neque igitur cantare, neque plangere volunt : neque jejunare, neque manducare eis placet. Quid igitur fiet? Quæ his vel qualis medicina subveniet? Ille enim æger qui medicum non audit, omnemque cibum fastidit, proximus est morti et desperationi. *Et justificata est sapientia a filiis suis.* Illi, inquit, quia stulti sunt, quia pueri sunt, quia veritatem non intelligunt, male loquuntur de me, dicentes me voracem, peccatorumque amicum : mihi tamen sufficit quod sapientiæ filii me justificavit, et quod filii mei, discipuli mei, veritatis æquitatisque amici, mihi testimonium reddunt. Non enim decet, ut ab aliis sapientia laudetur vel justificetur, nisi a filiis suis, nisi a sapientibus, nisi ab his qui eam cognoscunt. *Tunc cœpit exprobrare civitatibus, in quibus factæ sunt plurimæ virtutes ejus, quia non egissent pœnitentiam : Væ tibi, Corozaim, væ tibi, Bethsaida, quia si in Tyro et Sidone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cinere et cilicio pœnitentiam egissent! Verumtamen*

gentium occupatur, et rapitur. »

(296) Præclare Chrysost. consequentiam hœrum verborum ostendit. « Nam, si usque ad Joannem illa completa sunt, ego ille sum qui venturus erat. »

(297) V. pulchram comparisonem Joannis et Eliæ quam hic instituit Hieronymus.

(298) Ita ferme interpretes. Quorum aliqui de ludo apud Judæos usitato sermonem hic esse volunt et ab eo sumptam Christi reprehensionem, ex quibus est Theophilactus. Id tamen Maldonatus, Jansenius alique eruditiores interpretes negant.

(294) Multi de Salvatore hoc intelligi volunt, quod qui minor est tempore, major sit dignitate. Hæc et superiora Hieronymi exscripsit Beda. De Salvatore autem intelligit Chrysost. hom. 38; Isidorus Pelusiota ep. 68, et Ambrosius in Ps. xxxiv. V. Cæsarium, Dial. 3.

(295) Hieron. « Si primus Joannes pœnitentiam populis nuntiavit, consequenter a diebus illius regnum cœlorum vim patitur. » Aliter Hilari. « Vim regnum cœlorum patitur, quia gloria Israel Patribus debita, a prophetis nuntiata, a Christo oblata, fide

dico vobis : Tyro et Sidoni remissius erit in die iudicii, quam vobis. Quare hoc? Quia in vobis virtutes plurimæ factæ sunt, quia ipsam Veritatem per se loquentem et audistis et vidistis, ei tamen credere nolulistis : in illis autem nihil horum factum est; quod si factum fuisset, jamdudum credidissent, et pœnitentiam egissent. Hoc enim postea probatum est, quoniam Judæis in sua infidelitate persistentibus, atque in sua malitia perseverantibus, non solum Tyrus et Sidon, verum et cæteræ gentium civitates ad fidem conversæ sunt. *Et tu, Capharnaum, nunquid usque in cœlum exaltaberis? Usque in infernum descendes; quia, si in Sodomis factæ fuissent virtutes quæ factæ sunt in te, forte mansissent usque in hanc diem. Verumtamen dico vobis quia terræ Sodomorum remissius erit in die iudicii, quam tibi.* In hac enim civitate pueros centurionis, socrum Petri, et hominem paralyticum, aliosque innumeros **60** sanavit Dominus, quæ tamen in sua infidelitate sicut et aliæ Judæorum civitates, perduravit. Merito igitur in infernum descendet, quæ utique ad cœlum exaltari poterat, si Regi cœlorum credere voluisset, qui eam elegit ad inhabitandum. Dominus autem, cui nihil incertum est, in sua locutione posuit forte (299), quod est adverbium dubitandi; ut humanis verbis sicut verus homo suum sermonem temperaret. Illæ enim civitates propter peccata sua subversæ sunt; in quibus si tantæ virtutes factæ fuissent, quantæ sunt factæ in Capharnaum, forsitan sicut Ninivæ ad pœnitentiam conversæ, mansissent usque ad hanc diem. Ideoque minorem pœnam, et majorem excusationem in iudicio habebunt.

XLIII. *In illo tempore respondens Jesus dixit : Confiteor tibi, Pater, Domine cœli et terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus et revelasti ea parvulis. Ita, Pater, quoniam sic fuit placitum ante te. Et bene quidem dicit, respondens Jesus; quamvis tunc a nullo interrogari videretur, quoniam omnis ejus locutio, responsio est, et solutio quæstionum (300). Quando enim ista dicebat, et mihi et tibi et omnibus de hac maxima quæstione dubitantibus, respondebat. Maxima enim quæstio est : quare Dominus alios elegerit, et alios reproboverit? Maxima vero solutio est, quia ita placuit sibi. Hæc enim in omnibus quæstionibus danda est, in quibus alia solutio non invenitur. Confiteor, inquit, tibi, id est laudo te (301), benedico te, et magnificabo te, Pater, Domine cœli et terræ, qui dominaris in cœlo et in terra. Sive etiam, ut alii codices habent : Pater, Domini cœli et terræ, in quo et Filius cœli terræque Dominus esse probatur. Unde et statim subinferens ait : Omnia mihi tradita sunt a Patre meo. Sed unde*

A laudo te? *Quia abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus et revelasti ea parvulis. Abscondit enim Dominus suæ virtutis redemptionisque secreta a sapientibus et prudentibus hujus sæculi, quoniam sapientia hujus mundi, stultitia est apud Deum; et revelavit ea parvulis; illis quibus Apostolus ait : « Nolite parvuli effici sensibus, sed malitia parvuli estote (I Cor. xiv, 20) (302). » Sicut enim idem apostolus ait : « Quæ stulta sunt mundi elegit Deus, ut perdat sapientia; et infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia; et ea quæ non sunt, ut ea quæ sunt destrueret (I Cor. i, 27). » Sed quare hoc? Quia ita placuit sibi. Ipse enim *cujus vult, miseretur, et quem vult indurat* : elegit Jacob quia voluit; reproboavit Esau quia voluit. Non est enim volentis **B** voluntas, neque currentis est cursus. Si bene volumus, Dei est; si bene currimus, ejusdem est. Sequitur : *Omnia mihi tradita sunt a Patre meo* : ideoque cœli terræque me quoque dominum esse non dubium est. Secundum hoc enim quod homo est, non solum Patre, sed etiam angelis minor est. Dicit igitur secundum hoc quod homo est, omnia mihi tradita sunt a Patre meo. Sed dicit aliquis : *Quis es tu, vel quis est Pater tuus? Cui ipse : Nemo, inquit, novit Filium nisi Pater, neque Patrem qui novit nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare. Et ille : Si nemo novit Filium nisi Pater; ergo nec Spiritus sanctus novit Filium, nec ipse Filius novit se ipsum. Similiter autem nec Pater se ipsum novit, nec Spiritus sanctus eum novit, si solus Filius Patrem novit. Sed non est ita (303). Quia enim idem sunt, Pater, et Filius, et Spiritus sanctus; quidquid novit Pater, novit Filius, et Spiritus sanctus; et quidquid novit Filius, novit Pater et Spiritus sanctus; et quidquid novit Spiritus sanctus, novit Pater et Filius. Manifestum est igitur quia nemo novit Filium nisi Pater, id est nisi virtus et divinitas, quæ est in Patre : et nemo novit Patrem nisi Filius, id est virtus et divinitas quæ est in Filio. Similiter autem et de Spiritu sancto : una est enim virtus et divinitas trium, quia tres unum sunt. Ipsa igitur Trinitas essentialiter se ipsam novit, nemo vero alius eam novit, nisi cui Dei Filius eam voluerit revelare. Ipse est enim qui revelat mysteria, et pandit sacramenta. Ipse enim est Verbum et lux et sapientia et veritas. Quid enim auditur nisi verbo? quid videtur nisi luce? quid intelligitur nisi sapientia? quid cognoscitur nisi veritate? Accedamus igitur ad eum ut illuminemur : audiamus eum dicentem : *Venite ad me, omnes qui laboratis, et onerati estis, et ego reficiam vos.* Hæc enim refectio omnem indigentiam excludit, omnem sufficientiam inducit. Hanc**

(299) Animadvertunt hoc Maldonatus, Jansenius et præcipue Cornelius a Lapide qui adnotant, esse in græco *av*, quod non est proprie dubitandi particula, et ideo v. 21, licet sit in græco ab interprete nostro ommissa est.

(300) Vide Maldonatum ad hunc locum.

(301) Ita etiam S. Aug. in quæst. in Matthæum cap. 9.

(302) Hilarius : « Cœlestium enim verborum arcana atque virtutes sapientibus absconduntur, et parvulis revelantur; parvulis malitia, non sensu, sapientibus vero stultitiæ suæ præsumptione, non superbiæ causis. » V. Maldonatum ad h. l.

(303) V. Cornelium a Lapide ad h. l. De similibus Scripturæ locis S. Aug. lib. vi de Trinit., cap. 9.

enim refectionem nondum habebant apostoli, cum dicerent : « Domine, ostende nobis Patrem et sufficit nobis (Joan. xiv, 9). » Hanc et Moyses desiderans ait, « Si invenit gratiam in conspectu tuo, ostende mihi faciem tuam (Exod. xxxiii, 5, 13), » ut sciam te. Unde et Psalmista : « Stetit, inquit, anima mea ad Deum vivum : quando veniam et apparebo ante faciem Dei? » (Ps. xli, 13.) Et Apostolus : « Cupio (304) dissolvi, et esse cum Christo. » Qui igitur sic **61** reficiuntur, omnia eorum desideria complentur. Vocat autem eos qui animi ægritudine laborant et peccatorum pondere onerati sunt (305), quoniam non venit vocare justos, sed peccatores ad poenitentiam. *Tollite, inquit, jugum meum super vos, et discite à me quia mitis sum et humilis corde.* Deponitè jugum diaboli, quo onerati estis, et nolite jugum ducere cum infidelibus, neque cum eis laborare velitis in agro vanitatis : sed tollite jugum meum super vos, et humiliamini sub potenti manu Dei; et discite à me quia mitis sum et humilis corde; « Superbis enim Deus resistit, humilibus autem dat gratiam (I Petr. v, 6). » Et cordis quidem humilitas vera est, quæ vero in facie apparet, plerumque mentitur. *Et invenietis requiem animabus vestris. Jugum enim meum suave est, et onus meum leve est.* Quid enim levius quam credere et baptizari? « Qui autem crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit (Marc. xvi, 16). » Petrus quoque apostolus his qui circumcissionem et legem Moysi observare prædicabant, sic ait : « Quid tentatis Deum, imponere jugum super cervices discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus, sed per gratiam Domini Jesu credimus nos salvari (Act. xv, 10). » Itemque : « Visum est Spiritui sancto et nobis nihil ultra imponere vobis oneris, nisi ut abstineteis vos ab immolatis simulacrorum et sanguine, et suffocato et fornicatione (Ibid., 28). »

XLIV. [CAP. XII.] *In illo tempore abiit Jesus Sabbato per sata: discipuli autem ejus esurientes cæperunt vellere spicas et manducare.* Præcipit enim Moyses (Levit. xxiii, 25) ut si intraveris in segetem amici tui, franges spicas, et manu tua conteres, falce autem non metes. Id ipsum ergo significat, et quod Moyses jubet, et quod apostoli agunt. Et nos igitur per hanc Evangelii segetem legendo et exponendo transeuntes, spicas frangamus, sententias aperiamus, et manu intelligentiæ eas conterentes, esurientem animam tali cibo reficiamus (306). Hanc autem segetem illi falce metunt, qui per hunc et alios libros velociter legendo, discurrunt, et vel parum, vel nihil colligendo, intelligunt. *Pharisæi autem videntes, dixerunt ei: Ecce discipuli tui faciunt, quod non licet eis*

A facere Sabbatis. Ac si dicerent Pharisei: Licet quidem discipulis tuis spicas vellere et manducare, quoniam Moyses hoc dixit, Sabbato tamen hoc agere non licet, quoniam Moyses hoc interdicit. Moyses enim servile opus in Sabbato fieri prohibet. Est autem servile opus, si bene intelligatur, non quod servi faciunt, sed quod hominem servum facit : « Qui enim facit peccatum, servus est peccati (Joan. viii, 34). » Peccatum igitur est servile opus, quia facit hominem esse servum. Hoc igitur in Sabbato fieri non licet : spicas autem omni die et vellere et manducare licet : si enim non licuisset, Dominus prohibuisset. Bene igitur celebrat Sabbatum non qui vacat ab operibus, sed qui vacat a peccatis. *At ille dixit eis: Non legistis quid fecerit David quando esurivit, et qui cum eo erant, quomodo intravit in domum Domini, et panes propositionis comedit, quos non licebat ei edere, neque his qui cum eo erant, nisi solis sacerdotibus?* Quid enim Salvatorem nostrum hac responsione egisse putamus; in qua apostoli quidem de Sabbati violatione defendi non videntur, et David cum pueris suis contra legem fecisse dicitur? Neque enim ideo reus defenditur, quia alius æque reus invenitur. Quæ enim defensio est Christi discipulis, quod David contra legis præceptum propositionis panes comedit? An fortasse non habuit aliud quod responderet; et, ut dici solet, palum palo pellens, objectionem objectioni opposuit? Non est ita : sed, quia Pharisei solam legis litteram attendebant, noluit eis Dominus spiritualis intelligentiæ secreta revelare : neque enim recepissent ea. Dedit igitur eis hoc testimonium, ut a discipulorum suorum reprehensione cessarent, vel simul cum eis David quoque reprehenderent, quod eis inconveniens esse videbatur : panes enim quos solis sacerdotibus comedere licebat, majora sanctarum Scripturarum mysteria, significabant, quæ illis solis revelanda sunt, qui sacerdotum fidem et intelligentiam habent. Fecit igitur David contra legem quantum ad litteram, non quantum ad spiritualem intellectum (307). Nam et ipse spiritualiter sacerdos erat : unde et de filiis ejus dicitur : *Filii autem David sacerdotes erant*, non quod sacerdotis officio fungerentur; hoc enim non licebat nisi filiis Aaron, sed quia regi erant familiares, et ejus secreta et consilia noverant. Sequitur : *Aut non legistis in lege, quia Sabbatis sacerdotes Sabbatum violant, et sine crimine sunt?* Non enim poterant non violare Sabbatum illi, qui templo servientes ad ipsius templi ornatum et munitionem tam multa in Sabbato agere et præparare necesse erat. Quare igitur sine crimine erant? Quia omne quod ad Dei servitium pertinet non est pecca-

(304) Ad Phil. i, 23, desiderium habens dissolvi et esse cum Christo.

(305) Hilar. « Legis difficultatibus laborantes et peccatis sæculi oneratos ad se advocat, dempturumque se labore, onusque promittit. »

(306) S. Hieronymus n. 2. « Quia esuritio famis est salutis humanæ, spicas præcæperere ac vellere, scilicet

sanctorum se salute satiare discipuli festinant. Neque enim homini congruit cibus spicæ, neque præceptorum esus est utilis aristarum, sed futuri fidei facti species exsequitur, et virtus interjecta verborum sacramentum et esuritionis, et satietatis absolvit. V. Bedam. »

(307) V. Interpretes ad I Reg., cap. xxi.

tum (308). Dico autem vobis quia templo major est hic; et quia Dominus est Filius hominis **62** etiam Sabbati. Si igitur templum templique servitium sacerdotes a crimine liberare poterat, quanto magis ego sim dominus, quod violatum esse causamini. Mei sunt discipuli, meum est et Sabbatum, utrorumque dominus ego sum. Meum est igitur inter eos componere pacem. Si autem sciretis, quid est misericordiam volo et non sacrificium, nunquam condemnassetis innocentes? Non enim sacrificio sed misericordia salvatus est mundus. Omnia enim legis sacrificia in illo sacrificio completa sunt, in quo, et per quod misericordia Domini plena est terra. Sicut igitur Dominus hoc tempore præfinito non vult sacrificium, ita etiam non vult neomenias et Sabbatum, cæterasque secundum litteram legis observantias: finis enim legis Christus est. Cessent igitur Pharisei defendere Sabbatum, et Christi discipulos, imo etiam ipsum Christum condemnare propter Sabbatum, de quo ipsi dicebant: *Hic homo non est a Deo qui Sabbatum non custodit*; quoniam non solum Sabbatum, verum etiam ipsum sacrificium quod per singula Sabbata fiebat, in Christo completum est, et jam ulterius fieri non licet.

XLV. *Et cum inde transisset venit in Synagogam eorum. Et ecce homo habens manum aridam; et interrogabant eum dicentes, si licet Sabbato curare, ut accusarent eum.* Miseri Pharisei non intellexerunt ea quæ modo superius Dominus dixerat. Si enim intellexissent, nihil erat quod jam de Sabbato querere debuissent. Omnis autem homo manum aridam habet, qui eam ad bonum opus extendere non valet (309). Manum aridam habent avari, omnesque illi qui elemosynas facere nolunt (310). *Ipsæ autem dixit illis: Quis erit ex vobis homo, qui habet ovem unam, et si ceciderit hæc Sabbatis in foveam, nonne tenebit et levabit eam? Quanto magis melior est homo ove? Itaque licebit Sabbatis benefacere. Tunc ait homini: Extende manum tuam: et extendit; et restituta est sanitati, sicut altera.* Optima similitudo, et insuperabile argumentum: quod enim valet in minori, valet necessario et in majori. Est autem homo major et melior ove. Valeat igitur in homine quod valet in ove. Si ergo licet ovem Sabbatis a periculo liberare, quare non licet Sabbatis hominem sanare? Manifestum est itaque, quia licet Sabbatis benefacere: et mox benefaciens sanavit hominem in Sabbato,

(308) V. hic Maldonatum.

(309) Theophylact. ad cap. vi Luc.: «Aridam manum habet qui nulla virtutum opera facit: manus enim operandi organum est.»

(310) Beda ad h. l. «Hic homo gentilis est popu-

XLVI. *Exeuntes autem Pharisei consilium faciebant adversus eum, quomodo eum perderent. Jesus autem sciens, recessit inde, et secuti sunt eum multi, et curavit eos omnes.* Quomodo enim non sciret nefandum consilium Phariseorum, qui novit cogitationes hominum, et occulta omnium secretarum. Recessit autem inde, non quod eos timeret; sed ut nos doceret: vult enim Dominus, ut ab illis recedamus, quos bonis monitis semper deteriores fieri videmus. *Et secuti sunt eum multi.* Sed quo fructu? *Et curavit eos omnes.* Si vis curari, si vis sanari, si vis a mortis periculo liberari, sequere, et imitare Jesum. Ipse enim neminem repellit, omnes sanat qui eum sequuntur. *Et præcepit eis, ne manifestum eum facerent.* Cur autem hoc præcepit, et inde recesserit, evangelista subinterrens ait: *Ut adimpleretur quod dictum est per Isaiam prophetam dicentem (Is. xlii, 5); ecce puer meus quem elegi, dilectus meus in quo bene complacuit animæ meæ: ponam Spiritum meum super eum, et iudicium gentibus nuntiabit: non contendet, neque clamabit, neque audis aliquis in plateis vocem ejus: arundinem quassatum non confringet, et linum fumigans non exstinguet: donec eiciat ad victoriam iudicium, et in nomine ejus gentes sperabunt.* Venerat enim Dominus iudicium gentibus nuntiare, et quomodo mortem fugerent, et vitam susciperent, consilium dare. Nos autem ideo venerat, ut contenderet, ut clamaret, et litigaret, ut armis pugnaret, et fortitudine superaret. Ideoque recessit inde, et non solum recessit, verum etiam occultum se esse voluit. Est autem vox ejus audita in plateis, cum humiliter verba vitæ omnibus loqueretur. Non est autem audita, ut se perbe, alicui minaretur. Et cum omnes suos adversarios uno verbo perdere posset, arundinem tamen quassatum non confregit, et linum fumigans non exstinxit. Per hæc enim (311) Phariseos significat, quos Dominus tam facile confringere et exstinguere poterat, quam facile nos arundinem quassatam et jam pene fractam confringimus, et linum jam peneustum exstinguimus, quod jam in se deficiente igne fumigare incipit. Hanc autem suæ potentie virtutem non ostendit Dominus, donec eiciat et proferat iudicium ad victoriam, id est donec in ultimo iudicio se ostendat esse victorem. Et in nomine ejus gentes sperabunt, in quem Judæi spem suam ponere nolu-
luerunt.

lus, qui secundum Lucam dexteram habebat aridam et sinistram sanam; quia dexteram pauperi non porrigebat, et in terrenis laborans in divinis vacabat.

(311) Beda arundinem quassatam interpretatur Israeliticum populum; linum fumigans gentiles.

63 PARS TERTIA.

XLVII. *Tunc oblatus est ei homo dæmonium habens, cæcus et mutus : et curavit eum, ita ut loqueretur et videret.* Dæmonium habet omnis homo qui in aliquo magno peccato perseverat (312) : ideoque Apostolus nos admonet dicens : « Non regnet peccatum in vestro mortali corpore (Rom. vi, 12). » Quandiu enim peccatum in homine regnat, et cæcus et mutus est homo. Cæcus quidem, quia non sequitur lucem, « Ego, inquit, sum lux mundi ; qui sequitur me non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ (Joan. viii, 12). » Mutus vero quia peccatum suum confiteri nescit. Hic autem cæcus et mutus si Domino offeratur, si ad pœnitentiam convertatur, mox Jesus curabit eum, ita ut ejecto dæmonio loquatur et videat. Loquatur utique non vana, et inutilia, ut prius, sed sancta et religiosa, qualia loqui convenit Christianum. Videat autem non vanitates oculis corporis, sed lumen vitæ et veritatis oculis cordis. *Et stupebant omnes turbæ.* Unde stupebant ? Quia mutus loquebatur. Sic enim mirabantur omnes quando beatus Paulus, qui prius dæmonio plenus et cæcus et mutus Ecclesiam Dei persequabatur, postea melius excæcatus, ad fidem conversus, aqua baptismi regeneratus, a Domino illuminatus, Synagogam ingressus, os in Christi laudibus aperiens, eum, quem persequabatur, clara voce prædicare cœpit : « Stupebant autem omnes qui eum audiebant, et dicebant : Nonne hic est qui expugnabat eos in Jerusalem, qui invocabant nomen istud ? Et huc ad hoc venit ut viuctos eos duceret ad principes sacerdotum (Act. ix, 21). » Sic igitur et tunc stupebant omnes turbæ, et dicebant : *Nunquid hic est filius David ?* Sciebant enim Judæi Christum de semine David esse venturum, qui eas quas nunc fieri videbant virtutes operaretur : ideoque alii dubitabant, alii vero credebant eum esse Christum. *Pharisæi autem audientes dixerunt : Hic non ejicit dæmones (313) nisi in Beelzebub principe dæmoniorum.* Quis, Pharisæi, vos ista docuit ? Nisi enim Beelzebub discipuli essetis, hæc talia in ejus præconio non diceretis. Videtis Jesum mortuos suscitare, cæcos illuminare, leprosos mundare, omnes languores, omnesque infirmitates curare, et dicitis, quia in Beelzebub ejicit dæmonia ? Nunquid enim Beelzebub Deus muscarum (314) hæc aliquando facere potuit ? *Jesus autem sciens cogitationes eorum dixit eis : Omne regnum divisum contra se, desolabitur, et omnis*

civitas vel domus divisa contra se, non stabit ; et si Satanas Satanam ejicit, contra se divisus est ; quomodo ergo stabit regnum ejus ? (315) Si enim ita esset ut illi dicunt, jam quidem Beelzebub vires, principatum, et regnum penitus amisisset. Si enim contra se dæmonia bellum gerent, aut parvas aut nullas contra homines vires haberent. Sed, quod pejus est, vix inveniuntur aliqui homines, qui tantam concordiam habeant in bono, quantam maligni spiritus habent in malo : cum enim sint infiniti et innumerabiles, omnes tamen in eo concordant, quod nihil nisi malum facere desiderant. Si igitur hanc iniquitatis concordiam non habuissent, et ad pœnitentiam converti voluissent et potuissent, jam quidem regnum Beelzebub desolatum fuisset : hoc enim in aliis regnis fieri videmus. Non est igitur ut illi dicunt : neque Satanas Satanam ejicit, quin potius omnes in omnibus sibi invicem auxiliantur. Unde etiam per beatum Job a Domino de diabolo dicitur (Job xli, 6) : « Corpus illius quasi scuta fusilia, et compactum squamis se prementibus : una uni conjungitur, et ne spiraculum quidem incedit per eas : uni alteri adhærebit, et tenentes se nequaquam separabuntur. » His enim verbis malignos spiritus tantam inter se concordiam habere designat, ut nullatenus ab invicem separari queant. Corpus enim diaboli totus ille malignorum spirituum exercitus intelligitur. Dicuntur autem scuta fusilia maligni spiritus, propter fortitudinem. Dicuntur et squamæ se prementes, seque mutuo tenentes, sibi que invicem adhærentes, propter mutuam concordiam et unitatem, quam habent in omni malitia et nocendi cupiditate. Utinam, si fieri posset, hæc tanta illorum pax et concordia rumperetur, et regnum illud iniquitatis solveretur. Sequitur : *Et si ego in Beelzebub ejicio dæmonia, filii vestri in quo ejiciunt ?* Si inquit, de me talia cogitatis, quid dicitis etiam de discipulis meis ? (316) Scio enim quia non bene intelligitis de discipulis, qui tam nefanda cogitatis de Magistro. Hoc est enim quod superius dixerat : *Si patrem familias Beelzebub vocaverunt, quanto magis domesticos ejus ?* Dicuntur autem apostoli filii Pharisæorum, 64 quoniam et ipsi, et cæteri omnes qui credebant resurrectionem, quam Pharisæi prædicabant, quasi patres et magistros, Pharisæos habebant. Unde etiam illius sectæ eos fuisse intelligi potest. Hæc enim secta cæteris melior erat, quamvis

(312) Hieron. et Beda interpretantur de infidelibus qui expulso dæmone primum fidei lumen aspiciunt, deinde in laudes Dei tacentia prius ora laxant.

(313) Dæmonia, vulg.

(314) V. Calmet, dissert. de Numinib. Philistæorum.

(315) Bene observat Beda ad Luc. xi : « Non ad dicta sed ad cogitata respondit ; ut vel sic compellerentur credere potentia ejus qui cordis videbat occulta. »

(316) Hier. : « Filios Judæorum vel exorcistas gentis illius ex more significat, vel apostolos eorum stirpe generatos. »

Et ipsa in pluribus bona non erat. Ideoque in Actibus apostolorum Paulus quoque apostolus clamasse legitur : « Pharisæus sum ; de spe, et resurrectione mortuorum ego iudicor (Act. xiv, 6). » Hæc est igitur causa quare Christi discipuli Pharisæorum filii dicantur. Sequitur : *Ideo ipsi iudices vestri erunt* (317). *Ipsi enim sedebunt super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. Si autem ego in Spiritu Dei ejicio dæmones, quod utique verum est, et dubitari non debet ; igitur pervenit in vos regnum Dei.* Ubi enim est Spiritus Dei, ibi est et regnum Dei. Alius autem evangelista dixit, *in digito Dei* ; quod quid significet, hoc in loco aperitur (318). Vocatur autem *digito Dei* Spiritus sanctus, propter multiplicem gratiarum divisionem ; in nulla enim corporis parte tanta divisio, quanta in digitis invenitur. Et tale est ac si diceret ; ego quidem in Spiritu Dei et in virtute divinitatis dæmones ejicio, quoniam mihi subditi sunt, quoniam in mea potestate sunt, quoniam mihi resistere non possunt, quoniam ligatos eos teneo et victos habeo. Et hoc est, quod ait : *Aut quomodo potest quisquam intrare in domum fortis, et vasa ejus diripere, nisi prius alligaverit fortem ? Et tunc domum ejus diripiet.* Fortis enim erat diabolus, sed fortior ego sum ; intravi in domum ejus, veni in hunc mundum, quem ipse ut domum propriam possidebat : sed prope est ut princeps hujus mundi ejiciatur foras ; ligavi eum, vasa ejus diripui, et miseros homines quos ipse invaserat, de ejus servitute liberavi. Non est igitur ipse mecum, neque congregat mecum, neque dæmones ejicit mecum, non sanat homines, ut ego, non liberat, ut ego, non congregat oves neque ad vitæ pascua ducit, sicut ego. Quid igitur facit ? Vis audire quid ? Spargit, dissipat, occidit, et quoscunque potest ad mortem et æternam damnationem secum trahit. Hoc est enim quod dicit : *Qui non est mecum contra me est ; et qui non congregat mecum spargit. Ideo dico vobis : Omne peccatum et blasphemia remittetur hominibus ; spiritus autem blasphemiae non remittetur.* Blasphemastis, inquit, et contra veritatem locuti estis, quoniam quod in Spiritu Dei facio, in Beelzebub me facere dicitis. Agite igitur pœnitentiam, si vultis, ut hoc peccatum et hæc blasphemia remittatur vobis. Omne enim peccatum, omnisque blasphemia remittetur hominibus, si se peccasse cognoverint, et pœnitentiam egerint : Spiritus autem blasphemiae non remittetur hominibus. Illa enim blasphemia non dimittetur, quæ superbiæ spiritu inflata, vivificata, et roborata, ad pœnitentiam non

inclinatur et humiliatur. Est autem blasphemia, dicere aliquid adversus Deum. Si igitur blasphemasti, moritur in te blasphemia : moritur autem si spiritum amittit : spiritum utique superbiæ, qui te humiliare et ad pœnitentiam redire non patitur. Numquam enim dimittitur peccatum, quandiu hoc spiritu vivificatur. *Et quicumque dixerit verbum contra Filium hominis remittetur ei. Qui autem dixerit contra Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc sæculo neque in futuro.* Christus enim Dominus noster et Filius Dei est et Filius hominis : Pharisæi autem contra eum verbum loquebantur dicentes : Hic non ejicit dæmones nisi in Beelzebub principe dæmoniorum. Tale est igitur ac si diceret : Si contra Filium hominis loquimini, et me, secundum hoc quod homo sum et Filius hominis, hanc non habeo potestatem ut dæmonia possim ejicere, creditis, remittetur vobis (349). Si autem secundum hoc quod Deus sum, et in virtute Spiritus sancti, dæmones ejicere et alia omnia quæcumque volo me facere posse, non creditis, et in hac infidelitate perseveratis, non dimittetur vobis, neque in hoc sæculo neque in futuro. Multa enim peccata igne purgatorio post hanc vitam solvuntur et remittuntur. Minora igitur peccata facile solvuntur, majora vero, nisi digna pœnitentia, non remittuntur. Digna vero pœnitentia non tantum carnis maceratione vel temporis longitudine, quantum cordis contritione compensatur. Sequitur : *Aut facite arborem bonam et fructum ejus bonum : aut facite arborem malam et fructum ejus malum ; si quidem ex fructu arbor cognoscetur.* Ille autem exponit : *Progenies viperarum, quomodo potestis bona loqui, cum sitis mali ? Ex abundantia enim cordis os loquitur.* Quia, inquit, mali et iniqui estis, **65** est mirum si male loquimini. Ex sordido fonte sordidæ aquæ emanant. Fetor oris manifestat secretora cordis : quod enim in corde abundat, ore reteratur. Et hoc merito ; qualis enim arbor, talis et fructus ; si quidem ex fructu cognoscitur arbor. Dignum est igitur ut male loquamini, ne bonæ arboris esse videamini. *Bonus homo de bono thesauro profert bona ; et malus homo de malo thesauro profert mala.* Thesaurus hominis, est cor ejus : ibi enim et bona et mala reposita sunt : inde honestatis et turpitudinis, inde benedictionis et maledictionis verba prorumpunt. Mali igitur Pharisæi de malo thesauro cordis sui mala profertentes, de Christo Domino nostro dicebant, quia in Beelzebub ejicit dæmonia. Omnia enim hæc verba huic uni sermoni respondent. Quare autem progenies viperarum dicantur.

(317) Rursum Hier. : « Sin autem de apostolis dictum est, quod et magis intelligere debemus, ipsi erunt iudices eorum ; quia sedebunt in duodecim solis iudicantes duodecim tribus Israel. »

(318) Hier. quem Beda sequitur ad Luc. c. xxi : « In Luca istum locum ita scriptum legimus : « Si autem ego in digito Dei, » etc. « Si igitur manus et brachium Dei Filius est, et digitus ejus Spiritus sanctus, Patris et Filii et Spiritus sancti una substantia est. »

(319) Ita idem Hier. : « Qui verbum dixerit contra

Filium hominis, scandalizatus carne mea... talis opinio atque blasphemia, quanquam culpa non crearet erroris, tamen habet veniam, propter corporis vilitatem ; qui autem manifeste intelligens opera Dei, cum de virtute negare non possit, eadem simul mulatus invidia calumniatur ; et Christum Deique Verbum et opera Spiritus sancti dicit esse Beelzebub ; isti non dimittetur neque in præsentem sæculum, neque in futuro. » V. Aug., serm. 11 de Verb. Domini. Legendus S. Thomas 2.2. qu. 14.

ihū superius exposuimus, ubi a beato quoque Joanne A « viperarum progenies » vocantur. *Dico autem vobis quoniam omne verbum otiosum quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicii.* Videte ergo quid de hac tacta blasphemia respondeatis, quam in Spiritum sanctum ore impio locuti estis (320). Est autem verbum otiosum, quod vel ratione caret vel utilitate. Rationem utique reddent de eo, nisi pœnitentiam egerint pro eo; nullum est peccatum quod pœnitentia deleri non possit. Ex verbis enim tuis justificaberis, et ex verbis tuis condemnaberis. Sic enim homo ex bonis verbis justificatur, et ex malis condemnatur; sicut ex bona operatione justificatur, et ex mala condemnatur. Scriptum est enim, « quia mors et vita in manu linguæ (Prov. xviii, 21). » Et Psalmista: « Dixi: Custodiam vias meas; ut non delinquam in lingua mea (Psal. xxxviii, 2). » Utrumque ergo caveatur, quia in utroque peccatur.

XLVIII. Tunc responderunt ei quidam de Scribis et Phariseis, dicentes: Magister, volumus a te signum videre (321). Quanta est superbia Scribarum et Phariseorum, quanta est stultitia et infidelitas eorum! Non rogant, non humiliter postulant, sed inflato stomacho et erecta cervice dicunt: *Volumus a te signum videre.* Signa videre volunt, credere autem nōlunt. Sed quare signa quærunt, qui jam tot signa viderunt? (322) Nunquid enim signa non sunt, quod mortui resurgunt, quod cæci illuminantur, leprosi mundantur, paralytici curantur, et dæmones eji-ciuntur? Omnia enim hæc signa sunt. Unde et puerum centurionis sanaturus Dominus, ait: « Nisi signa et prodigia videritis non creditis (Joan. iv, 48). » Qui respondens ait illis: *Generatio mala et adultera signum quærīt; et signum non dabitur ei nisi signum Jonæ prophetæ.* Dum enim signa Pharisei videre volunt, audiunt non immerito quod audire nōlunt: generatio mala et adultera, quæ toties idolis est fornicata, et deos gentium est secuta, signum quærīt. Judæi enim signa petunt, et Græci sapientiam quærunt. *Et signum non dabitur ei, nisi signum Jonæ prophetæ.* Magnum est enim signum Jonæ prophetæ, in quo Christi mors, sepultura et resurre-

(320) Hieron. « Si otiosum verbum quod nequam ædificat audientes, non est absque periculo ejus qui loquitur, et in die iudicii redditurus est unusquisque rationem sermonum suorum; quanto magis vos qui opera Spiritus sancti calumniamini... redditori estis rationem calumniæ vestræ? » Atque addit: « Otiosum verbum est quod sine utilitate loquentis dicitur et audientis. » S. Greg. hom. 6 in Ev. « Otiosum verbum est quod aut utilitate rectitudinis, aut ratione justa necessitatis caret. » S. Bern. de triplic. custod. « Otiosum verbum est quod nullam rationabilem causam habet. » Vid. S. Thomam 1, 2, q. 4, ut. 9.

(321) Est homilia Emiseno attributa ser. 4, post. 4. Domin. Quadrag. pag. 57, usque ad n. 51.

(322) Hier. « Sic signum postulant, quasi quæ viderant signa non fuerint. » Sed in alio Evangelista (Marc. viii, 14) quid petant, plenius explicatur « Volumus a te signum videre de cælo. » « Vel in morem Eliæ ignem de sublimi venire cupiebant, vel in similitudinem Samuelis, contra naturam loci tempore æstivo mugire tonitrua, » etc.

ctio (323), in quo Judæorum perditio et laus gentium significatur. *Sicut enim fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus et tribus noctibus, ita erit Filius hominis in corde terræ tribus diebus, et tribus noctibus.* Quis enim acire posset, quomodo in ventre ceti tribus diebus et tribus noctibus Jonas fuisset, nisi hanc similitudinem Dominus dedisset? Si enim Jonas ita fuit in ventre ceti, sicut Christus in corde terræ tribus diebus et tribus noctibus, manifestum est quod unum diem integrum ibi complevit, et alterius die finem, alteriusque principium. Tantum enim fuit Christus in corde terræ. Sed quid est *in corde terræ*, nisi in sepulcro? (324) Christi namque sepulcrum, quia de lapide est, non immerito cordi assimilatur. Sic est enim lapis in terra, quasi cor in corpore.

B Quia igitur tribus diebus et tribus noctibus secundum humanitatem Salvator noster in sepulcro jacuit, merito tantumdem in corde terræ fuisse dicitur. Sexta namque feria Christi corpus in sepulcrum positum est. Fuit igitur sexta feria in sepulcro; die vero Dominico de sepulcro resurrexit: erat itaque in sepulcro. Manifestum est ergo quia tribus diebus fuit in corde terræ; siquidem prima et sexta feria et toto Sabbato fuit in sepulcro. Nemo enim dicit oculum non esse in corpore, quia non est in toto corpore. Nemo igitur dicat Christum tribus diebus in sepulcro non fuisse, quia totis ex integro **66** tribus diebus ibi non fuit (325). Nam neque totus Christus hoc spatio temporis ibi fuit, tamen Christus ibi fuit, quia ejus caro ibi fuit. Videamus modo qualiter etiam tribus noctibus ibi fuerit. Fuit enim Christi corpus in sepulcro tota illa nocte quæ sequitur sextam feriam, et tota illa quæ sequitur sabbatum: de tertia vero nihil habemus. Quæramus igitur eam, si forte invenire valeamus. Nam etsi eam invenire non possem, tres tamen fuisse non dubitarem, quia tres eas esse Veritas dixit, quæ utique mentiri non potuit. Ego enim hanc tertiam noctem non dimensione temporis dici puto, sed quadam noctis similitudine. Sic enim cæcos quia in tenebris sumus semper in nocte esse dicimus. Sic et de civitate sancta Jerusalem dicitur, quia « nox non erit in ea, » quoniam

(323) Ita Chrysost. hom. 8 in Matth. De signo Jonæ prophetæ. « Crucem, mortem, sepulcrum, atque resurrectionem significabat. »

D (324) Chrysost. « Non ait in terra, sed in corde terræ; ut et sepulcrum denotet, et nemo apparentiam fuisse suspicetur. »

(325) S. Aug. lib. ii. Quæst. Evang. c. 7: « Sextæ ferix diei partem qua sepultus est cum præterita nocte, pro nocte et die accipias, hoc est pro toto die; Sabbati noctem et diem; et noctem Dominicam cum eodem die illucescente: ac per hoc accipiendo, partem pro toto, habes triduum et tres noctes. Quod enim dicuntur decem menses prægnantis, novem sunt pleni; initium decimi pro toto accipitur. » Idem habet lib. iii. De conf. Ev., cap. 24, et lib. iv. De Trin., cap. 6. Hieron. ad h. l. « Synecdochice totum intelligatur ex parte, non quod omnes tres dies et tres noctes in inferno Dominus steterit, sed quod in parte Parasæves et Dominicæ, et tota die Sabbati tres dies et totidem noctes intelligantur. » Vid. eumd. ad Jon. ii, 2.

tenebræ non erunt ibi. Non solum igitur temporis et horarum dimensionem, sed etiam tenebras noctem vocamus (326). Unde et in Genesi dicitur: *Quia vocavit Deus lucem, diem; et tenebras, noctem* (cap. 1, 5). Hanc igitur tertiam noctem et ipsam continuam habuit Jonas in ventre ceti, quia, quandiu ibi fuit, semper in tenebris fuit. Huic autem illas duas addamus quæ non similitudine sed proprie noctes dicuntur, et erunt tres. Tribus igitur noctibus fuit Jonas in ventre ceti, una quidem quantum ad se, qui nihil diei ibi sentiebat, duabus vero quantum ad cæli volubilitatem: sicut e contra quantum ad se, nulla die fuit ibi, quantum vero ad cæli volubilitatem, tribus diebus ibi fuit. Similiter autem et de Christo intelligatur; quantum enim ad se, Christi corpus una nocte in sepulcro fuit, quia usque ad diem Domini cum in tenebris et in morte jacuit, in quo redeunte anima et recepto lumine, a mortuis resurrexit. Fuit autem ibi et aliis duabus noctibus secundum temporis spatium et dimensionem, quæ simul junctæ tres noctes faciunt. Sequitur: *Viri Ninivite surgent in iudicio cum generatione ista, et condemnabunt eam, quia penitentiam egerunt in prædicatione Jonæ; et ecce plus quam Jonas hic.* Bene quidem dicit cum generatione ista, quia sicut Apostolus ait: *Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur* (1 Cor. xv, 51). Omnes enim, sive boni sive mali, astabimus ante tribunal Christi: condemnabunt autem Ninivitæ Judæos, quia eorum exemplo damnabuntur, quoniam non egerunt penitentiam in prædicatione Christi, sicut illi in prædicatione Jonæ; qui non solum minor, verum etiam servus est Christi. Similiter autem et *Regina Austri surget in iudicio cum generatione ista, et condemnabit eam, quia venit a finibus terræ audire sapientiam Salomonis: et ecce plus quam Salomon hic.* Regina Austri Ecclesiam gentium significat, quæ ex omnibus mundi partibus Christi fidem et sapientiam audire et recipere venit.

XLIX. *Cum immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida, quærens requiem et non invenit. Tunc dicit: Revertar in domum meam unde exivi. Et veniens invenit eam vacantem, scopis mundatam, et ornatam. Tunc vadit, et assumit septem alios spiritus*

(326) Veteres et recentiores exercuit hæc questio. Ex Vet. Isidorus Pelusiota, lib. 1, ep. 114. *« Sexta hora Parasceves in crucem actus est Dominus. Ab hac hora ad nonam usque tenebræ exstiterunt. Hoc tu noctem intellige. »* Recentiores in eo convenire videntur; ut tres dies et tres noctes valeant idem ac si dicerentur tres dies naturales; quod sic Hebræi loquerentur. Cum ergo satis sit ad hoc ut dicatur Christus fuisse in sepulcro tribus diebus naturalibus, ut fuerit pars aliqua trium dierum; ita etiam satis est ut dicatur fuisse tribus diebus et tribus noctibus. Merito ergo Maldonatus dixit, plerisque hunc locum, multo quam sit difficiliorem esse visum, quod a diebus disjungere noctes voluerint. V. eundem Maldonat. Jansenium, cap. 49, a Lapide, Calmet, etc.

(327) Hieron. *« Ex eo quod finita parabola vel historia sequitur: Sic erit et generationi huic pessima,*

A secum nequiores se, et ingressi habitant ibi; et facta novissima hominis illius pejora prioribus. Sic erit generationi huic pessima. Hanc autem similitudinem ideo Dominus dedit, ut Judæorum generationem (327) malam et adulteram, propter duritiam sem et cor impœnitens, non solum a Ninivitis, verum etiam ab aliis gentibus merito damnandam esse scenderet: quoniam hæc impia generatio penitere rescit, sed quotidie se ipsa deterior lit, cuius novissima, pejora prioribus sient. Hoc enim ipsi significabant cum de Salvatore nostro dicerent: *« Sanguis ejus super nos et super filios nostros* (Matth. xxvii, 25). *»* Sic igitur erit generationi huic pessima, sicut illi homini qui ab immundo spiritu possidetur. *Cum enim immundus spiritus exierit ab homine, ambulat*

B per loca arida quærens requiem et non invenit. Facit enim malignus spiritus et intrat in hominem et exit ab homine: quoties enim homo vel cogitatione, vel operatione nefandum aliquod agit, diabolus adest; si vero ex corde penitere incipiat, diabolus exit. Exiens autem ambulat per loca arida et in aquosa, eos videlicet tentando qui malitiæ et voluptatis 67 humorem non habent; in quibus requiem non invenit, quoniam fluxa et humida quærit. Unde et de eo dicitur, *« sub umbra dormit in secreto calami, et in locis humentibus* (328), *»* quibus loca genitalia significantur (329). *Tunc dicit: Revertar in domum meam unde exivi.* Quia enim in bonis requiem habere non potest, ad malos redit. Tectare namque bonos diabolus potest, requiem autem in eis habere non potest; quoniam nunc eorum orationibus, nunc eorum fletibus, nunc eorum elemosynis, aliisque similibus sollicitatur, movetur, et pellitur. *Veniens autem in domum suam, invenit eam vacantem.* Vacantem quidem, quia non invenit ibi charitatem, nec fidem rectam, nec humilitatem, nec patientiam, nec justitiam, nec misericordiam, nec cætera quibus sanctorum animæ muniuntur (330). *Qualem igitur eam invenit? scopis mundatam et ornatam: talem eam invenit qualem invenire desiderat. Invenit enim eam malis scopis mundatam, et malis ornamentis ornatam: malæ scopæ quæ virtutes pellunt, et vitia relinquunt, malæ scopæ quæ pavimenta dissipant, et pulverem non eiciunt.*

D *ma, compellimur, non ad hæreticos, et quoslibet homines, sed ad Judæorum populum referre parabolam.*

(328) Job. xl. Vid. Edit. S. Brunonis Rom. t. 1, p. 295, c. 1.

(329) S. Gregorius lib. xxxiii Moral. cap. 3. *« Antiquus itaque hostis humanum genus vel per elationem præcipue, vel per luxuriam premens, in secreto calami atque in locis humentibus dormit, quia hominem damnatum sublatione suæ dominationis aut per elationem spiritus, aut per carnis corruptionem tenet. »* Beda: *« loca arida corda sunt credentium non habentes humorem luxuriæ, in quibus circumiens, consensum pravæ suggestionis suæ non inveniet. »*

(330) Beda: *« Vacantem domum, id est torpentem ab operibus bonis inveniet. »*

Luxuria vero, fornicatio, voluptas, superbia, avaritia, discordia, omnisque immunditia ornamenta diaboli sunt: his autem ornamentis invenit eam ornata. « Tunc igitur vadit et assumit septem alios spiritus secum nequiores se, et ingressi habitant ibi. » Non sufficit ei ut solus talem domum possideat; socios quærit: spatiosus est locus; multis indiget habitatoribus. Sed qui sunt isti septem spiritus? quare etiam septem? quare nequiores? Quia enim septem sunt gratiæ Spiritus sancti, quibus omnis anima ad fidem convertitur, et conversa defenditur: ideo iniquus iste septem spiritus illi contrarios secum assumpsit, quibus adversum eas domum suam tueatur. Opponens videlicet spiritum stultitiæ contra spiritum sapientiæ, et contra spiritum intellectus spiritum vertiginis et insanitiæ: contra spiritum consilii spiritum temeritatis: contra spiritum fortitudinis spiritum inconstantiae et timoris: contra spiritum scientiæ spiritum inscientiæ: contra spiritum pietatis spiritum impietatis: contra spiritum timoris Domini spiritum contemptus et odii. Infelix illa anima in qua isti spiritus regnant, et cui isti dominantur. Isti enim quodammodo nequiores illo sunt qui eos conduxit; quoniam isti in hac vita animam corrumpunt, ille vero post hanc vitam animam cruciat; ille tentat, isti occidunt; ille januas aperit, isti intronmissi cuncta perdunt et dissipant. Ille hominem tentare et vexare potest, animam vero nisi per istos occidere non potest. Sic igitur isti sunt nequiores illo, quia plus nocent isti quam ille. Ille enim consiliando et tentando est nequior, isti agendo et corrumpendo sunt nequiores: illi Apostolus hominem tradidit « in interitum carnis (1 Cor. v, 5): » de istis vero dicit: « Non regnet peccatum in vestra mortali carne (Rom. vi, 12). » Non est igitur mirum si sunt novissima hominis illius pejora prioribus; cum prius uno, et postea septem prematur dæmonibus.

L. *Adhuc eo loquente ad turbas, ecce mater ejus et fratres stabant foris, quærentes loqui ei.* Fratres enim ejus, beatæ Mariæ nepotes dicit (331), Jacobum scilicet et Joseph, et Judam et Simonem: mos est enim divinæ Scripturæ quoscumque propinquos, fratres vocare. *Dicit autem ei quidam: Ecce mater tua et fratres tui foris stant quærentes te.* *At ipse respondens dicenti sibi ait: Quæ est mater mea, et qui sunt fratres mei? Et extendens manum in discipulos suos dixit: Ecce mater mea et fratres mei: quicumque enim fecerit voluntatem Patris mei qui in cælis est, ipse meus frater et so-*

(331) Hieron. « Nos . . . fratres Domini non filios Joseph, sed consobrinos Salvatoris sororis Mariæ, liberos intelligimus materteræ Domini, quæ esse dicitur mater Jacobi minoris, et Joseph, et Judæ, quos in alio Evangelii loco fratres Domini legimus appellatos. »

(332) Hieron. « Mater ejus et fratres, hoc est Synagoga et populus Judæorum foris stant, et intrare desiderant, et sermone ejus indigni sunt. »

(333) S. Hilar. « Facti istius genere significat

A *ror et mater est.* Cum extraneis loquitur Jesus mater ejus et fratres foris stant: isti cum eo in domo sedent, illi eum foris expectant. Non vocat hæc a mysterio; alicujus rei significatio est; usque hodie namque videmus Jesum cum extraneis loqui. Cum extraneis enim loquitur Jesus, quando Gentium populo hoc Evangelium legitur: mater autem ejus Synagoga et frater ejus Judæi foris stant (332). Foris quidem quia in Ecclesia non sunt; expectant eum tamen, et cum eo loqui desiderant: ut enim Apostolus ait: « Zelum Dei habent, sed non secundum scientiam (Rom. x, 2). » Verumtamen non loquentur cum eo, neque videbunt eum, nisi ipsius domum intraverint, et in Ecclesia baptizati fuerint. Nullum autem sibi Dominus alium dicit esse propinquum, nisi eos qui Patris ejus voluntatem faciunt. Eos autem et *matrem et fratres* vocat, quoniam quasi matrem et fratres eos diligit. Et his quidem verbis apertissime monstratur quod carnali amori spiritualis amor præferri debet. Eo enim amore et fratres, omnesque propinquos **68** nostros diligere debemus, quo matrem et fratres suos Christus dilexit. Diligebat enim eos, non quia magis secundum carnem propinqui erant, sed quia Patris ejus voluntatem magis faciebant. Ille igitur est Christo propinquior, qui melior.

LI. [CAP. XIII.] *In illo die exiens Jesus de domo, sedebat secus mare: et congregatæ sunt ad eum turbæ multæ, ita ut in naviculam ascendens sederet; et omnis turba stabat in littore.* In illo, inquit, die, quo mater ejus et fratres foris stabant, exiens Jesus de domo, sedebat secus mare. Longus est iste dies; nondum enim finitus est, quoniam adhuc mater ejus et fratres foris stant. Quotidie autem Jesus de domo exit, ut ab his qui extra sunt videatur, audiatur, et cognoscatur: extra enim sunt quicumque baptizati non sunt. (333) Sedet autem Dominus secus mare, id est juxta baptismatis aquas: ibi multæ turbæ congregantur ad eum; multi enim et innumerabiles quotidie ad baptismum conveniunt. Sed ubi sedet? In navicula: hæc enim navicula unusquisque sacerdos et episcopus intelligitur. Per hos enim modo loquitur, per hos baptizat, et turbas docet. Ab his extra domum fertur: ab his, ignotis et extraneis revelatur. Omnis autem turba stat in littore. Tandiu enim omnis turba in littore stat, donec audita prædicatione in Christum credat, ad mare descendat, et aquis baptismi lavata resurgat.

LII. *Et locutus est eis multa in parabolis dicens: Ecce exiit qui seminat seminare semen suum: et dum*

eos qui extra Ecclesiam positi sunt, nullam divinæ sermonis capere posse intelligentiam. Navis enim Ecclesiæ typum præfert, intra quam verbum vitæ positum et prædicatum, hi qui extra sunt . . . intelligere non possunt. » Beda: « Navicula significat Ecclesiam . . . qui vero in littore stant . . . significant eos qui noviter ad fidem venientes, errore sunt infidelitatis exuti, et adhuc per lavacrum baptismatis Ecclesiam non intraverunt. »

seminat, quædam ceciderunt secus viam; et venerunt volucres et comederunt ea. Alia autem ceciderunt in petrosa ubi non habebant terram multam, et continuo exorta sunt, quia non habebant altitudinem terræ: sole autem orto æstuaverunt, et quia non habebant radicem, aruerunt. Alia autem ceciderunt in spinas, et creverunt spinæ, et suffocaverunt ea. Alia autem ceciderunt in terram bonam, et dabant fructum, aliud centesimum, aliud sexagesimum, aliud tricesimum. Qui habet aures audiendi audiat. Totam parabolam posuimus; quam, quia Dominus ipse eam edidit, exposuit, ejus expositionem audiamus, neque aliam, quod utique non licet, in ea queramus. Et accedentes discipuli dixerunt ei: Quare in parabolis loqueris? Qui respondens ait illis: Quia vobis datum est nosse mysterium regni cælorum, illis autem non est datum. Vobis, inquit, qui creditis, vobis qui fidem habetis, vobis qui veritatem diligitis, vobis, qui non carnalia sed spiritualia queritis, vobis datum est nosse mysterium regni cælorum: illis autem non est datum. Quare? Quia non credunt; quia spiritualia non querunt: scriptum est enim: « Nisi credideritis non intelligetis. Qui enim habet dabitur ei, et abundabit; qui autem non habet, et quod habet auferetur ab eo. » Qui enim habet fidem sicut vos habetis, ei dabitur et nosse mysterium regni cælorum, et abundabit in scientia et omni bono. Qui autem fidem non habet, etiam id quod habet auferetur ab eo; quatenus infelix et nudus de hoc mundo exiens, nihil ei remaneat, nisi peccatum et poena peccati (334). Ideo in parabolis loquor eis, quia videntes non vident, et audientes non audiunt, neque intelligunt. Merito enim in parabolis eia loquitur Dominus, qui videntes exterius virtutes et miracula quæ ipse operatur, non vident tamen oculis cordis, neque credunt ipsum esse Christum. Unde ipse ait: « Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent (Joan. xv, 24). » Et audientes verba vitæ et salutis quæ illis annuntiat, non audiunt tamen auribus cordis, neque intelligunt, ut poenitentes convertantur, et sanentur: non enim habent aures audiendi. Hoc autem fit, ut adimpleatur in eis prophetia Isaia dicens: *Auditu audietis, et non intelligetis; et videntes videbitis et non videbitis (Isai. vi, 9)*. Audiunt enim et non intelligunt; vident et non vident, sicut modo exposuimus. *Incrassatum est enim cor populi hujus, et auribus graviter audierunt, et oculos suos clausurunt, ne quando videant oculis, et auribus audiant, et convertantur, et sanem eos.* Mala crassitudo, quæ scientia tollitur, et stultitia nutritur. De hac enim crassitudine Psalmista ait: « Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum (Psal. lxxvii, 7). » Ideo et Moyses omnem illam pinguedinem quæ operit vitalia, adolere et incendere jubet. Graviter autem illi audiunt, quibus quia non credunt, grave et difficile

A videtur esse quod audiunt. Graviter enim audiebant illi qui dicebant: « Durus est hic sermo, et quis potest eum audire? » (Joan. vi, 61.) Oculos vero claudunt, qui ad cognoscendam veritatem mentis oculos aperire nolunt. Unde fit ut non convertantur, neque sanentur, ideoque in peccatis suis moriantur. *Vestri autem beati oculi quia vident, et aures vestras quia audiunt.* Si enim de corporeis oculis et auribus hoc intelligatur, soli cæci et surdi miseri sunt, et non solum homines, verum etiam jumenta et alia animalia beata erunt. Hoc **69** igitur dicens (335), mentis oculos auresque requirit. *Amen quippe dico vobis: Multi prophetae et justii voluerunt videre quæ videtis, et non viderunt, et audire quæ auditis, et non audierunt.* His autem verbis ostendit quod prophetae et justii homines suum adventum expectabant, et ejus verba audire et opera videre desiderabant. Quæ quamvis spiritualiter viderent et intellexissent, hoc autem gaudii et beatitudinis solis apostolis et aliis fidelibus qui tunc temporis erant datum est, ut Christi colloquio corporaliter fruerentur. Unde et justus ille Simeon videns eum magno repletus gaudio dixit: « Nunc dimittis, servum tuum, Domine, secundum verbum tuum in pace, quia viderunt oculi mei salutem tuam (Luc. ii, 29). » Vos ergo audite parabolam seminantis: omnis qui audit verbum regni et non intelligit, venit malus et rapit quod seminatum est in corde ejus: hic est qui secus viam seminatus est. Qui autem super petrosa seminatus est, hic est qui verbum audit, et continuo cum gaudio accipit illud: non habet autem in se radicem, sed est temporalis: facta autem tribulatione et persecutione propter verbum, continuo scandalizatur. Qui autem seminatus est in spinis, hic est qui verbum audit, et sollicitudo sæculi istius et fallacia divitiarum suffocat verbum, et sine fructu efficitur. Qui ergo in terram bonam seminatus est, hic est qui audit verbum et intelligit, et fructum affert: et facit aliud quidem centesimum, aliud autem sexagesimum, aliud vero tricesimum. Hæc autem expositio brevis valde et plana est: quæ fortasse sine arte, et confusa, a grammaticis esse putabitur; quoniam et semen, et ipsum hominem in quem seminatur ita permiscet, ut nunc semen, nunc ipsum hominem seminatum dicat. In quo etiam apparet evangelistas non tantum artis grammaticæ regulis, quantum sententiis veritatis simplici sermone deservisse. Quamvis Deus unus idemque seminator sit et hominum et verbi: prius enim omnipotens Deus seminavit homines, deinde vero Evangelii verba seminavit in homines. Ille enim homo secus viam seminatus est, qui verbum audiens non intelligit, id est intelligere contemnit. Sed quid mirum, si hi tales verba Dei intelligere et facere contemnunt, qui juxta viam perditionis et mortis sedentes, malignis

(334) Vid. Hilarium, Hieron., Bedam.

(335) Hieron. « Nisi supra legissemus, auditores ad intelligentiam provocatos . . . putaremus nunc

oculos et aures quæ beatitudinem accipiunt, carnis intelligi. Sed mihi videntur illi beati oculi, qui possunt Christi cognoscere sacramenta, » etc.

spiritibus serviunt et oediunt? Verbum igitur A quod seminatur in eos, facile a diabolo rapitur, et a vitis solito itinere inde transeuntibus conculcatur. Ille autem homo super petrosa est seminatus, qui facile perit, et adeo separatur, quoniam fidei et charitatis radicibus non firmatur. Semen ergo quod in eum cadit et cito nascitur et cito siccatur, quoniam non habet fidei et virtutum humorem quo nutriatur. Ille vero homo inter spinas seminatus est, cui divitiarum et voluptates dominantur (336) : semen itaque quod in eum seminatur, sine fructu efficitur, quoniam ipsis divitiis et voluptatibus suffocatur. Hæc enim non corporis, sed animæ spinæ sunt, quia, etsi ad tempus carnem oblectant, animam tamen in æternum pungunt et cruciant. In eo quoque divites et voluptuosi inter spinas jacere videntur, quod cura et sollicitudine semper premuntur et punguntur. At vero ille homo in bonam terram seminatus est, qui fide, scientia, et bona operatione semper fructificat : semen igitur quod in eum cadit affert fructum et centesimum, et sexagesimum, et tricesimum. Hoc autem Evangelista non exposuit : nobis igitur exponendum reliquit. Quidam enim centesimum fructum virginibus ; sexagesimum autem continentibus ; tricesimum vero bonis conjugatis attribuunt (337). Bonum est itaque conjugium ; sed melior continentia, optima vero virginitas. Ferunt autem et illi fructum centesimum, qui, contemptis omnibus quæ mundi sunt, soli divinæ contemplationi vacant. Sexagesimum vero qui, prædicando et baptizando, Domino serviunt. Tricesimum autem qui, audiendo et credendo fidei, obediunt. Magnus igitur fructus est obedire et credere, major autem prædicare et baptizare, maximus vero cælesti contemplationi vacare (338). Quoniam autem omnes homines in huius mundi amplissimum agrum venientes, vitis et malignis spiritibus, carnis quoque voluptatibus, cunctisque concupiscentiis tentandi traduntur, non immerito et secus viam, et super petrosa, et inter spinas seminari dicuntur. Terra enim bona est, sed aliunde corrupta, bonitatis nomen amisit. In eis igitur proprium nomen servat, in quibus vitis et corruptioni non servit. Illa itaque terra fert fructum bonum, quæ bona persistit in bono : quæ autem a bonitate recedit, aut secus viam jacet, et 70 a transeuntibus calcatur, aut petrosa est, et humorem non habet, aut spinosa, et voluptatum aculeis horrescit.

(336) V. Hieron. hic, Basilium in psal. xlv. Chrysost. hom. 59 in Genes. Gregor. Moral. ; 1, 4, etc.

(337) Hieron. : « Sicut in terra mala tres fuere diversitates, secus viam, et petrosa, et spinosa loca : sic in terra bona trina diversitas est, centesimi, sexagesimi, et tricesimi fructus . . . centesimum fructum virginibus ; sexagesimum viduis et continentibus, tricesimum casto matrimonio deputantes. » Fusius idem in epist. ad Pammach. et lib. advers. Jovin. Isidorus Pelusiot. lib. 1, epist. 144. « Alius centum, alius sexaginta, alius triginta, virginitatem, et continentiam, et matrimonium significare po-

LIII. Aliam parabolam proposuit illis dicens (339) : *Simile factum est regnum cælorum homini qui seminavit bonum semen in agro suo. Cum autem dormirent homines, venit inimicus ejus et super seminavit zizania in medio tritici, et abiit. Cum autem herbam (340) et fructum fecisset, tunc apparuerunt et zizania. Accedentes autem servi patrisfamilias dixerunt ei : Domine, nonne bonum semen seminasti in agro tuo ? Unde ergo habet zizania ? Et ait illis : Inimicus homo hoc fecit. Servi autem dixerunt ei : Vis, imus, et colligimus ea ? Et ait : Non, ne forte colligentes zizania, eradicetis simul cum eis et triticum. Sinite autem utraque crescere usque ad messem, et in tempore messis dicam messoribus : Colligite prius zizania, et alligate ea fasciculis ad comburendum. Triticum autem congregate in horreum meum. Tunc dimissis turbis venit in domum, et accesserunt ad eum discipuli ejus, dicentes : Edisere nobis parabolam zizaniorum agri. Qui respondens ait : Qui seminat bonum semen, est Filius hominis : ager autem, est mundus : bonum vero semen, hi sunt filii regni. zizania autem, filii sunt nequam : inimicus autem qui seminavit ea, est diabolus : messis vero, consummatio sæculi est : messores autem, angeli sunt. Sicut ergo colliguntur zizania et comburuntur, sic erit in consummatione sæculi. Mittet Filius hominis angelos suos et colligent de regno ejus omnia scandala, et eos qui faciunt iniquitatem, et mittent eos in caminum ignis : ibi erit fletus et stridor dentium. Tunc justi fulgebunt, sicut sol, in regno Patris eorum : qui habet aures audiendi audiat. Et ego quidem aliud his superaddere timeo, ne, dum lucem illuminare velim, potius obscurem. Illud autem valde considerandum est quod Dominus ante missionis tempus, zizania a tritico separare interdicit, ne forte simul cum eis et triticum eradicetur. Ibi enim tolerandi sunt mali, ubi si commoveantur, in magnum periculum veniunt boni. Ubi enim fides non perit, melius est eorum vitiosos mores et actus tolerare, quam eos irritando, Ecclesiæ pacem et quietem solvere. Admoneantur igitur, non expellantur ; sunt enim qui facilius monitis vincantur quam minis. Illa igitur zizania maneant inter triticum, quæ sine tritici eradicatione evelli non possunt. In omnibus enim est habenda discretio, neque omnes uno modo habere oportet (341).*

LIV. Aliam parabolam proposuit eis, dicens : *Simile est regnum cælorum grano sinapis, quod accipiens test. »*

(338) Greg. hom. 17. in Ezech. : « Fructus terræ bonæ triginta affert, cum mens perfectionem fidei quæ est in Trinitate conceperit ; sexaginta affert, cum bonæ vitæ opera perfecte protulerit ; centum vero affert, cum ad æternæ vitæ contemplationem profecerit. »

(339) Hæc et sequentes parabola: duæ ab A. explicatæ continentur unica homilia Emiseno supposita Dominica 25 post Pent., pag. 180.

(340) Cum autem crevisset herba, etc. Vulg.

(341) Beda ad h. l. « Hinc habere docemur longanimitatem patientiæ, ut in longanimitate justitiam

homo seminavit in agro suo; quod minimum quidem est omnibus seminibus. Cum autem creverit, majus est omnibus oleribus, et fit arbor; ita ut volucres cœli veniant, et habitent in ramis ejus. Talis enim a principio fuit Ecclesia, quæ nunc regnum cœlorum appellatur, ad compartionem aliorum regnorum; quale est granum sinapis ad similitudinem aliorum granorum. Minimum est enim cunctis seminibus, quæ frequenti usu seminari solent ab hominibus; cretens autem sit cæteris oleribus majus, quod ipso visu probari potest. Similiter autem et Ecclesia (342) ab uno vel a paucis incipiens, in infinitam crevit multitudinem. Unde et per Psalmistam Dominus ait: « Annuntiavi et locutus sum, multiplicati sunt super numerum (Psal. xxxix, 6). » Itemque: « Mili autem nimis honorificati sunt amici tui, Deus, nimis confortatus est principatus eorum: dinumerabo eos, et super arenam multiplicabuntur (Psal. cxxxviii, 17). »

LV. *Aliam parabolam locutus est eis: Simile est regnum cœlorum fermento, quod acceptum mulier abscondit in farinæ satis tribus, donec fermentatum est totum.* Hæc autem parabola eadem est quæ superior. Sicut enim minimum granum sinapis in arborem crescit, ita et modicum fermenti magnam farinæ massam vivificat et crescere facit. Fermentum enim hoc loco non corruptionem, sed vivificationem operatur: regnum vero cœlorum, Ecclesia est (343): mulier autem, Dei sapientia: tria vero sata farinæ, tres mundi partes, Asia scilicet, Africa et Europa. Mulier igitur, id est Dei sapientia accepit fermentum, id est primitivam Ecclesiam, et abscondit in farinæ satis tribus, dicens discipulis suis: « Ite in universum mundum, prædicate Evangelium omni creaturæ (Marc. xvi, 15). » Ex his enim totum pene mundum jam fermentatum et vivificatum in Ecclesiæ corpus crevisse videmus. « Hæc omnia locutus est Jesus in parabolis ad turbas, et sine parabolis non loquebatur eis: ut adimpleretur quod dictum erat per Prophetam dicentem: « Aperiam in parabolis os meum: eruclabo abscondita a constitutione mundi (Ps. lxxvii, 2). » Est autem parabola similitudo, in qua aliud dicitur, et aliud rationabiliter intelligitur.

71 LVI. *Simile est regnum cœlorum thesauro abscondito in agro, quem qui invenit homo abscondit, et præ gaudio illius vadit, et vendit universa quæ habet, et emit agrum illum (344).* Regnum cœlorum hoc in loco cœlestem patriam dicit (345): quæ merito thesauro in agro abscondito comparatur, quoniam ejus

meditemur, et in iudicio patientiam non negligamus. »

(342) Hieron. « Regnum cœlorum prædicatio Evangelii est . . . Hæc autem prædicatio quæ parva videbatur in principio . . . non exsurgit in olera, sed crescit in magnam arborem. » Idem habet ex Hieron. Beda.

(343) Hieron. et Beda. « Mulier est supradicta apostolica prædicatio, sive Ecclesia, ex diversis gentibus congregata, » etc.

(344) Matth. xiii, 44. Hujus et sequentium duarum parabolarum explicationem leges in homilia sub

divitiæ condum omnibus manifestæ apparent. Invenitur tamen etsi non ad plenum; quoniam sancto-rum doctrina, et prædicatione, qualis quantumve sit magna ex parte declaratur. Hunc enim thesaurum, Christo Domino prædicante, sancti apostoli invenerunt, et præ gaudio illius venditis omnibus, ememerunt. « Si vis, inquit Dominus, perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, et da pauperibus, et sequere me, et habebis thesaurum in cœlo (Mat. xii, 21). » Sic igitur ager iste cum suo thesauro perfectissime emitur: huic autem thesaurum ille abscondit, qui cognito qualis sit, corde retinet, mente diligit, ejusque nullo modo obliviscitur: illud enim abscondimus, quod clarum habemus, et amittere time-mus.

B LVII. *Iterum simile est regnum cœlorum homini negotiatori quærenti bonas margaritas: inventa autem una pretiosa margarita, abiit, et vendidit universa quæ habuit, et emit eam.* Hæc autem similitudo, et ea quæ superius dicta est, pene idem significant (346). præter hoc quod regnum cœlorum non cœlestis patria sicut ibi, sed sancta Ecclesia intelligitur: quod vero ibi thesaurus dicitur, hic margarita vocatur. Simile est igitur regnum cœlorum, id est sancta Ecclesia, homini negotiatori, quoniam sicut ille omnis margaritæ desiderio omnia vendidit, et eam emit, ita et ista pro amore patriæ cœlestis et æternæ felicitatis, non solum ea quæ habuit vendidit, verum etiam se ipsam servituti subjungavit, ut eam emere et possidere valeat. Callidus enim negotiator est qui et his quæ diu possidere non potest, tale aliquid emit quod nunquam amittere timeat, et in quo universa possideat.

C LVIII. *Iterum simile est regnum cœlorum sagenæ missæ in mare, et ex omni genere piscium congregant. Quam, cum impleta esset, educentes, et secus littus edentes, elegerunt bonos in vasa, malos autem foras miserunt.* Merito enim regnum cœlorum, id est sancta Ecclesia, sagenæ (347) simile dicitur: quia et piscatoribus commissa est; et in aquis baptismatis quotidie innumerabiles pisces concludit et capit: de quibus ipse Dominus suis discipulis ait: « Venite post me, et faciam vos fieri piscatores hominum (Matth. iv, 19). » Hanc autem sagenam tunc in mare Dominus misit, quando eisdem discipulis præcepit, dicens: « Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti (348). » Mare enim vocetur mundus iste: de quo Psalmista: « Hoc mare, inquit, magnum et spatiosum; illic reptiæ

Emiseni nomine vulgata in natali virgipis unius, pag. 250.

(345) Beda ex hom. 2 S. Greg. in Ev. « The-saurus absconditus est cœleste desiderium. . . . quem profecto agrum venditis omnibus comparat qui cuncta sua desideria per custodiam cœlestis desiderii calcat. »

(346) Hieron. quoque hic: « Aliis verbis id ipsum quod supra, dicitur. »

(347) Matth. ult. 19. *Exentes ergo docete, etc.*

(348) Beda ex Hieron. « Sagena significat Ecclesiam quæ omnes communiter ad veniam peccatorum

quorum non est numerus (*Psal. ciii, 25*). Congregavit autem hæc agenda ex omni genere piscium, quoniam sancta Ecclesia ad fidem vocavit, et in sinu suo collegit ex omni genere hominum. Ibi enim simul sunt Judæi et Græci, Latini et barbari, divites et pauperes, sapientes et insipientes, frumentum et zizania, granaum et palea, justi simul et peccatores. Nondum autem impleta est; adhuc pisces ingrediuntur, adhuc homines baptizantur: implebitur vero, quando plenitudo gentium in eam introierit, et quando Israel salvus fiet. Tunc igitur eam educentes, et secus litus sedentes, bonos pisces eligent, malos autem foras projicient. Litus namque maris, finis est sæculi: hoc autem ipse Dominus exponens, ait: *Sic erit in consummatione sæculi: exibunt angeli et separabunt malos de medio justorum, et mittent eos in caminum ignis; ibi erit fletus et stridor dentium. Caminus iste infernus est, in quo neque vermis moritur; neque ignis exstinguitur: in fletu vero et delictum stridore, doloris nimietatem et poenarum intolerantiam significat. Intellexistis hæc omnia? Dicunt ei: Etiam. Ait illis: Ideo omnis scriba doctus in regno cælorum similis est homini patrifamilias, qui profert de thesauro suo nova et vetera. Ac si diceret: Illis in parabolis locutus sum, et non intellexerunt, vobis autem parabolas ipsas exposui et intellexistis. Et illis quidem quia adhuc veteres sunt, protuli vetera; vobis autem quia novi estis, et nova et vetera; illis prophetarum consuetudine; vobis doctoris et magistri more locutus sum. Sic igitur loquimini, sic docete: hæc loquendi regulam tenete. Aliter enim in regno cælorum; aliter in conventu Scribarum et Phariseorum; aliter in Ecclesia; et aliter in Synagoga loqui oportet. **72** Ideo omnis scriba doctus in regno cælorum. Omnis Ecclesiæ doctor et prædicator, si sapiens est, si doctus est, *similis est homini patrifamilias, qui profert de thesauro suo, de divitiis pectoris sui, de scientia cordis sui nova et vetera. Synagogæ Scribæ, quia docti non sunt, proferunt vetera, Ecclesiæ vero Scribæ, quia docti sunt, et nova proferunt et vetera (349): illi solam litteram, isti et litteram sequuntur et spiritum: istis denique datum est nosse mysterium regni Dei, illis autem non est datum; ut videntes non videant, et audientes non intelligant (350).**

LIX. *Et factum est, cum consummasset Jesus parabolas istas, transiit inde. Et veniens in patriam suam, docebat eos in Synagogis eorum, ita ut mirarentur, et dicerent: Unde huic sapientia hæc et vir-*

invitat, quæ ad litus, id est ad finem sæculi trahitur, per doctrinam prædicatorum, et in fine sæculi in cælestes mansiones recipiuntur; impii vero in exteriores tenebras mittuntur.

(349) Cyrillus lib. III, in Jo. Duplici quadam gratia, legali scilicet et evangelica, in fide homines roborantur: quod per parabolam Dominus docuit: *omnis scriba, etc.*

(350) In homilia alia subjicitur ex Isaia, Psalmis, aliisque quæ quoniam ad Matthæi explicationem non faciunt, hic omittimus.

(351) S. Ambros. lib. III in Lucam, init.: « Non

tutes? Patriam suam, civitatem dicit Nazareth, in qua mater ejus habitabat; in qua et ipse nutritus fuerat. Mirabantur vero omnes, qui eum audiebant, ejusque virtutes videbant recordantes quoniam infer eos conversatus, nec litteras didicisset, nec tale aliquid aliquando fecisset. Dicebant ergo: Unde huic sapientia hæc et virtutes? Hoc enim dicunt, quia nesciunt eum esse Dei virtutem, et Dei sapientiam. Verumtamen non facile patet, unde sit sapientia sapientie, et virtus virtuti. Nonne hic est fabri filius? Est utique filius fabri, sed non illius cujus vos putatis. Bonus faber Joseph, sed melior ille qui fabricatus est auroram et solem, cujus iste est filius (354). Nonne mater ejus dicitur Maria? Matrem quidem cognoscitis, sed Patrem ignoratis. Qui enim Filium non cognoscit, neque Patrem cognoscit. Unde ipse ait: « Qui videt me, videt et Patrem (Joan. xiv, 9). » Sed neque matrem ejus bene cognoscitis, dum filium Joseph eum esse putatis; mater enim ejus, Virgo est. Dicite ergo: Nonne mater ejus dicitur Virgo Maria? Sic enim nos eam vocamus: et fratres ejus Jacob et Joseph, et Simon et Judas, et sorores ejus nonne omnes apud nos sunt? Unde ergo huic omnia ista? Et scandalizabantur in eo. Fratres enim ejus atque sorores, nepotes matris ejus dicunt: Mos est enim divinæ Scripturæ fratrum vel sororum filios fratres vocare (352). Jesus autem dixit eis, non est propheta sine honore, nisi in patria sua et in domo sua. Ubique enim honoratur Christus; ubique virtutem et potentiam suam in signis et miraculis revelare dignatus est; soli vero Judæi enim inhonorant, cum quibus ad tempus conversatus est. Et non fecit ibi virtutes multas, propter incredulitatem illorum. Unde et Marcus dicit: « Et non potuit ibi facere virtutes multas (353). » Quare non potuit? Quia noluit. Quare noluit? Propter incredulitatem illorum. Poterat enim Dominus, si voluisset, etiam incredulos sanare, sed in salute corporis animæ sanitatem significabat. Anima enim, nisi per fidem, neque sanari neque salvari potest, quoniam ejus salutem in fide Deus constituit, dicens: « Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit. Qui vero non crediderit condemnabitur (Marc. xvi, 16). » Immutabilis enim Dominus ita quadam constituit, ut jam omnino mutari non possent.

LX. [CAP. XIV.] *In illo tempore audivit Herodes tetrarcha samam Jesu, et ait pueris suis: Hic est Joannes Baptista; ipse surrexit a mortuis, et ideo virtutes operantur in eo (354). Cujus opinionis beatus*

alienum etiam videtur, ut qua ratione fabrum patrem habuerit declaremus. Hoc enim typo eum Patrem sibi esse demonstrat, qui fabricator omnium, condidit mundum. V. serm. 56 De temp. inter August. serm.

(352) V. Aug. quæst. ex Matth. cap. xvii.

(353) (Marc. vi, 5.) *Et non poterat ibi virtutem ullam facere. V. S. Greg. Naz. orat. 4. et ad. Euthymium in Marc. vi.*

(354) Est homilia inter cæteras Emiseno falso dictas in decollatione S. Jo. Bapt., pag. 194.

Joannes Baptista fuerit, et quam sanctus ab omnibus habebatur, satis manifeste his verbis declaratur. Omnes enim, ut in alio Evangelio legitur, existimabant de Joanne, ne forte ipse esset Christus. Audiens igitur Herodes virtutes quas Dominus operabatur, neque credens aliquem alium esse præter Joannem, qui talia facere potuisset, putabat eum resurrexisse a mortuis; unde et majoribus sumptis virtutibus ea operaretur. Hinc autem evangelista narrat qualiter virum sanctum Herodes impius interfecerit: *Herodes enim tenuit Joannem, et alligavit eum, et posuit in carcerem, propter Herodiadem uxorem fratris sui. Dicebat enim illi Joannes: Non licet tibi habere eam; non enim licet fratri, sicut lex dicit, fratris sui uxorem accipere, nisi ad suscitandum semen fratris sui, si tamen sine liberis defunctus fuerit. Iste autem non ad fratris semen suscitandum, sed ad libidinis voluptatem exercendam, Philippi fratris sui adhuc etiam viventis, ut dicitur, duxit uxorem. Quia igitur beatus Joannes hoc tantum scelus interdixerat, captus et ligatus, et in carcerem positus est. Volebat autem Herodes eum occidere, sed non audebat, tum quia sciebat eum esse virum sanctum et justum, tum etiam quia timebat populum, quoniam sicut prophetam eum habebant. Hac igitur causa, ejus mors aliquanto tempore dilata est: die autem natalis placuit saltavit filia Herodiadis in medio, 73 et placuit Herodi. Quid enim placeat viro stolido et luxurioso, nisi vana gloria, comessatio, et muliebris saltatio; luxuriæ videlicet fomenta et instrumenta? In eo vero, quod puella non Herodis sed Herodiadis filia dicitur, Philippi filia fuisse monstratur (355). Illius autem saltatio placuit Herodi, et nimium placuit: unde cum juramento pollicitus est ei dare quodcumque postulasset ab eo. Ebrietas enim, stultitiæ et vanitati conjuncta in tantum hominem præcipitat, ut ea quæ dicit non consideret. Quid enim si puella oculos suos Herodi postulasset? Nunquid eos eruisset et dedisset illi? Si enim non dedisset, poterat eum de perjurio appellare. Jura-verat se illi esse daturum, nihilo excepto, quodcumque postulasset ab eo. Et plus quidem illa postulat quam oculos Herodis: non autem illa, sed mater ejus impia et adultera per illam; præmonita enim a matre sua, *Da mihi, inquit, in disco caput Joannis Baptistæ. Merito enim scriptum est de muliere mala: « Non est malitia super malitia mulieris (Eccli. xv). »* Poterat enim regni medietatem habere si voluisset: sed hoc pro nihilo ducit: petit caput Joannis. Et contristatus est rex: propter jusjurandum autem (356) et eos qui simul recumbebant, jussit dari. Pœnituit eum jurasse, mentiri timet, vincit verecundia, facies hominum erubescit, et justitiæ obliviscitur.*

(355) Josephus AA. 18, 6; Philippum tradit, nullis relictis liberis occubuisse. Hinc Calmet provenisse arbitratur quod hæc filia (nomine Salome) matrem secuta, cum Herode Antipa velut parente suo commemoraretur.

(356) Hieron.: « Scelus excusat juramento, ut

Malum quidem est mendacium; sed pejus est homicidium. Multo melius fecit David, qui cum se Natã occidere jurasset, victus tamen precibus Abigail, non eum occidit (*I Reg. xxv*). Ubi igitur sine majore peccato minus peccatum aliquis evadere non potest, faciat illud quod minus est, ne majus peccatum incurat (357). Si enim dixeris quod aliquem hominem innocentem hodie interficies; si eum occideris verum dicis; si non occideris mentiris: sed melius est eum non occidere et mentiri, quam occidere et verum dicere. Melius igitur fuerat Herodi de perjurio judicari, quam ut de tanto homicidio damnaretur. Misit igitur et decollavit eum in carcere; et allatum est caput ejus in disco, et datum est puellæ; et puella attulit matri suæ. O impietas! O crudelitas! Justus decollatur, sit caput ejus pretium saltationis; in disco affertur, convivantibus apponitur: magnum quidem ferculum; sed ad videndum horribile. *Et accedentes discipuli ejus tulerunt corpus ejus, et sepelierunt illud; et venientes nuntiaverunt Jesu (358). Quod cum audisset Jesus, recessit inde in navicula in locum desertum seorsum: Et cum audissent turbae, secuta sunt eum pedestres de civitatibus. Et exiens vidit turbam multam et misertus est eis; et curavit languidos eorum. Plana transcurramus, ut in his quæ difficiliora sunt innorescimus*

LXI. *Vespere autem factio, accesserunt ad eum discipuli ejus, dicentes: Desertus est locus, et horum jam præterit: dimitte turbas, ut euntes in castella emant sibi escas. Jesus autem dixit eis: Non habet necesse ire; date illis vos manducare. Vespere enim Dominus turbas reficit; quia novissima hora, et ultima ætate prædicare cœpit. Unde Joannes ait: « Filioli, novissima hora est (*I Joan. II, 18*); » et Apostolus: « Nos sumus, in quos fines sæculorum devenerunt (*I Cor. x; 11*). » Hoc autem agit in deserto, id est in populo silvestri et indomito, indisciplinato et indocto. De quo Psalmista ait: « In terra deserta et in via et in aquosa, sic in sancto apparti tibi, ut viderem virtutem tuam, et gloriam tuam (*Psal. LXXII, 3*). » In hoc deserto et Joannes Baptista prædicabat, dicens: « Ego vox clamantis in deserto, parate viam Domino (*Matt. III, 3*). » Si autem discipuli ejus scirent hoc quod Dominus facturus erat, sicut sciebat mater ejus ad nuptias invitata, nequaquam ei dixissent: *Dimitte turbas, ut euntes in castella emant sibi escas*; illa enim spirita Dei plena, jam futura prænoscebat: *Vinum non habent* (*Joan. II, 3*), quoniam sciebat filium suum novum vinum ibi esse daturum. Sed quid ait Dominus? *Date illis vos manducare. Responderunt ei: Non habemus hic nisi quinque panes et duos pisces. Vides igitur quia nondum Christi discipuli intelligebant**

sub occasione pietatis impius fieret. »

(357) Euthymius: « Quia incircumspecte jurasti, melius erat pejerare: e duobus namque malis levius est eligendum. »

(358) Hactenus Homilia.

quid duo pisces et quinque panes significarent : A ideoque tantæ turbæ putabant non posse sufficere, quod universo mundo sufficiebat. Quinque enim panes, quinque sunt libri Moysis (359); in quibus si spiritualiter intelligantur, totum et Novum et Vetus Testamentum plenissimè continentur : quorum quidam divitiæ cunctis hominibus ad manducandum sufficiunt : semper enim crescunt sicut et isti panes, et qui plus comedit plus abundat. Duo vero pisces, Intellectus et memoria sunt : sine his enim panes isti neque comedi, neque in ventre animæ retineri valent : talis enim cibus intellectû comeditur, et memoria retinetur. Igitur nec panes sine piscibus, nec pisces sine panibus saporem habent. Quid enim legere vales, si non intelligas? Quid verb 74 intelligere, si id quod intelligis memoriæ non commendes? Comedamus igitur panes, comedamus et pisces : legamus, et intelligamus, et ea quæ intelligimus memoria retineamus : qui enim aliter agunt, venit diabolus et tollit verbum de corde eorum, ne credentes salvi fiant. Jussit igitur Dominus panes illòs sibi afferri, et cum fecisset turbam discumbere supra fenum, *acceptis quinque panibus et duobus piscibus, aspiciens in cælum, benedixit, et fregit, et dedit discipulis panes : discipuli autem turbis.* Ecce Salvator noster supra fenum turbam discumbere facit, quatenus hoc cibo ille se intelligat esse indignum, qui nondum supra fenum discubuit : Pròpheta enim dicit : « Vere fenum est populus : siccatum est fenum et cecidit flos (Isa. xl, 7). » Quicumque igitur es, qui vis saturari de panibus Christi, discumbeprius super fenum, imo prius te ipsum fenum esse cognosce. Non jam luxuriè in te viriditas carnis; audi Apostolum dicentem : « Mortificate membra, quæ sunt super terram (Col. iii, 5) : » intelligite quia flos et pulchritudo hujus vitæ cito arescit (360). Accipiens autem Dominus quinque panes et duos pisces; *aspiciens in cælum benedixit et fregit et dedit discipulis suis.* Magna munera discipulis daturus, prius in cælum Dominus aspicit; ut nos intelligamus, quoniam omne datum optimum et omne donum perfectum desursum est descendens a Patre Luminum (Jac. i, 17). « Omnis enim sapientia a Domino Deo est, et cum eo fuit semper et est ante ævum (Eccl. i, 1). » Unde et de se ipso Dominus ait : « Ego sum panis vivus, qui de cælo descendi (Joan. vi, 41). » Illic igitur Dominus aspicit, unde veniunt omnia bona. Benedicit autem panes, ut sua benedictione multiplicentur. Sic enim et primis seminibus a principio Dominus benedixit, cujus benedictione semel accepta, usque hodie fructificare non cessant. *Et fregit*, quod valde quidem necessa-

(359) S. Aug. tract. 24, in Joan. : « Quinque panes intelliguntur quinque libri Moysi, merito non triticeï, sed hordeaceï; quia ad Vetus Testamentum pertinent; » idem Beda ad h. l. Ante hos Hilarius de discipulis « solos se quinque panes responderunt habere, quia adhuc sub quinque panibus, id est 5 libris legis continebantur. »

(360) Beda, ex Hieron. : « Discumbere, est flores

rium erat : quid est enim panes frangere, nisi Scripturarum mysteria revelare? Ipse enim dispositus sensum aperuit, ut Scripturas intelligerent : ipse eos panes frangere et Scripturas exponere docuit. Hoc est enim quod ait, *et dedit discipulis suis : discipuli autem dederunt turbis* : ipse enim discipulos suos, discipuli verò nos docuerunt. Unde Apostolus ait : « Ego enim accepi a Domino quod et tradidi vobis (I Cor. xi, 23). » Nos quoque hos panes aliis frangimus, quos a Christi discipulis fractos accepimus, eosque quotidie turbis apponimus, dum hæc sacri Evangelii verba exponimus. *Et manducaverunt omnes et saturati sunt.* Manducantium autem fuit numerus quinque millia virorum, exceptis mulieribus et parvulis : non sunt panes nisi quinque, manducantes autem plus millibus quinque. Illi manducant, panes crescunt; certamen fit inter panes et homines. Illi sufficiunt, isti desciunt : nisi enim manducare homines cessassent, fortasse in infinitum panes crevissent. Sic igitur et cibus spiritualis, sic panis utriusque Testamenti, quanto plus comeditur, tanto amplius crescit. Nonne vides quomodo panis iste mihi quoque in faucibus crescit? Pauca enim verba sunt, quæ exponuntur, quæ si quis comedendi avidus, et ruminandi validus, qui et dentes fortiores et stomachum sanioem haberet, ruminare adhuc et plus frangere voluisset, nihil adhuc delicias ex his parare sibi potuisset. Sequitur : *Et sustulerunt reliquias, duodecim cophinus fragmentorum plenos.* Valde enim plures sunt reliquæ panum, quam fuissent ipsi panes : duodecim enim sunt cophini reliquiarum; panes vero omnes antequam manducarentur infra unum cophinum poni potuissent. Si quis autem ista mirator, miretur et cætera omnia quæ Dominus operatur. Quil enim fecit Deus quod mirabile non sit (361)? Cælum et terram fecit, mirabile est : homines et cuncta animalia creavit, et hoc mirabile. Sed nunquid illud quoque mirabile non est, quod ex paucis semine per singulos annos tanta nobis horrea replet? Quid? quod terræ humor cum idem sit, in unaquaque arbore vel herba mutat saporem? Et cum secundum se neque dulcis neque amarus sentiatur; in aliis tamen dulcis et in aliis amarus invenitur. Sic igitur quære per singula, et nihil invenies quod non sit mirabile. Noli autem ista mirari, sed potius illum mirare, (qui hæc et alia omnia tam admiranda creavit. Illud quoque considerandum est, quia tot sunt cophini quot et apostoli : unusquisque enim apostolorum ex istorum quinque panum fragmentis cophinum suæ mentis replevit, ut haberet unde sibi commissum populum reficere posset (362). Vide

et voluptates istius sæculi et illecebras carnis mente despecta calcare. »

(361) Hilar. : « Ne mirere fontes fluere, inesse uvæ vitibus, ex uvis vina diffundi, et omnes mundi opes quodam meatu indefessoque diffluere; auctorem enim hujus universitatis tantus panum profectus ostendit. »

(362) Hilar. : « Saturato populo in tantum dein-

modo in hoc uno cophino beati Matthæi evangelistæ; quem ante nostræ mentis oculos effudit, quantæ delicie contineantur: quem de piscibus quoque multum suscepisse dabitare **75** non possumus, cum tam bene hæc omnia intellexerit, et intellecta memoriæ commendaverit. Similiter autem et beatus Joannes cophinum suum ex his panibus implevit, qui eos hordencebs fuisse describit. Vere utique hordeacei erant, et ad comedendum insuaves et difficiles: ideoque Dominus eos fregit, et pisces eis addidit, cum quibus facilius comedi potuissent.

LXII. (363) *Et statim jussit discipulos ascendere in naviculam et præcedere eum trans fratrum donec dimitteret turbas.* In hoc enim passionem suam significasse videtur, quia eo relicto, discipulis fugientibus, ipse solus inter Judæorum turbas remaneret: ait enim (364): « Si me queritis, sinite hos abire. » Sed quia in naviculam ascendere et per maris periculosum iter discipulos ire jubet, eos quoque in illa tanta perturbatione securos non fuisse ostenditur. *Et dimissa turba ascendit in montem solus orare.* Turbam enim Dominus dimisit, et in montem ascendit, quando relictis Judæis ad cælos rediit, et solus quidem, quia nemo corporaliter cum eo ivit. Ibi vero orat, quia, ut Apostolus ait (365), pro nobis ad Patrem interpellat. *Vespere autem factus solus erat ibi, navicula vero in medio mari jactabatur fluctibus, erat enim contrarius ventus.* Ex eo autem tempore Judæorum populo vespere fuit, ex quo Christus Sol justitiæ de hoc mundo recessit: eo enim nascente lux orta est eis, eo vero moriente, tenebræ factæ sunt eis. Quod autem navicula in medio mari fluctibus jactabatur, hoc significabat, quod post Christi ascensionem sancta Ecclesia in hoc mundo multa adversa esset passura. Unde et bene dicitur, quia ventus erat ei contrarius: quid enim ventus contrarius, nisi tyrannorum sæviens persecutio? *Quarta autem vigilia noctis venit ad eos ambulans super mare.* Quarta enim vigilia ex eo tempore agitur, quo Salvator noster in mundum venit: prima enim vigilia fuit ab Adam usque ad Moysen; secunda a Moyse usque ad David; tertia a David usque ad Christum (366). Prima enim vigilia nimio somno gravata sine lege fuit: secunda legem habuit; tertia prophetas: quarta Evangelium. Quarta igitur vigilia venit ad eos, quia magis in hac quam in aliis omnibus servos suos Dominus visitare dignatur. Ambulat autem super mare, quia totus ei subjectus est mundus. *Et videntes eum super mare ambulantem turbati sunt, dicentes, quia phan-*

ceps cumulantur augmentum, quantus et credentis populi, et explendorum cælesti gratia apostolorum numerus destinabatur. » Hier. « Unusquisque apostolorum de reliquiis Salvatoris implet cophinum suum, ut vel habeat unde postea gontibus cibum præbeat, vel ex reliquiis doceat veros fuisse panes qui postea multiplicati sunt. » Beda: « Duodecim cophini duodecim apostoli sunt qui inde sacramenta collegerunt; quia quæ a rudibus intelligi nequeunt, a perfectis inquirenda sunt. »

(365) Et statim compulsi. Vulg.

(366) Joan. xviii, 9. Hilar. « Quod vespere solus

est, et præ timore clamaverunt. Clamor enim confusus et inordinatus eos timore nimio indicat fuisse turbatos. *Statimque Jesus locutus est eis, dicens: Habete fiduciam; ego sum, nolite timere.* Sic enim et Moysi Dominus ait: « Ego sum qui sum. Sic dices filiis Israel: Qui est, misit me ad vos (Erat. iii, 14). » Vel ille fortasse dixit, *Ego sum*, ut eum quis esset agnoscerent, audita voce quam cognitam habebant: sæpe enim alicujus vocem a longe audientes, quis sit, confestim agnoscimus, etsi eum non videamus. *Respondens autem Petrus dixit: Domine, si tu es, jube me venire ad te super aquas.* At ipse ait: *Veni.* Ubique enim beatus Petrus ferventissimæ fidei fuisse monstratur (367). Neque enim profundissimo pelago sese crederet, nisi fidem certissimam de Domino haberet: sciebat enim Salvatorem nostrum omnia posse, et nihil minus in mari quam in terra potestatem eum habere credebatur. Verumtamen quod Petrus super mare graditur, non solum magistro, verum etiam discipulis mundus iste subjectus esse monstratur. Quamvis propter hæreticos ita fieri oportebat, qui Christum Dominum eo quod super mare ambulaverat, non verum, sed phantasticum corpus habuisse postea dicebant: vincuntur enim isti, dum beatum quoque Petrum super mare ambulare audiunt, quem utique verum corpus habuisse non dubitant. *Et descendens Petrus de navicula ambulabat super aquam, ut veniret ad Jesum. Videns vero ventum validum timuit, et cum cœpisset mergi clamavit dicens: Domine, salvum me fac; et continuo Jesus extendens manum apprehendit eum; et ait illi: Modicæ fidei, quare dubitasti? Ille enim factus beatus Petrus ea quæ sibi futura erant jam ex tunc significabat. In Christi namque passione, quasi super aquas confidenter ambulabat, cum diceret: « Et si omnes scandalizati fuerint, ego nunquam scandalizabo (Math. xxvi, 33). » Videns vero ventum validum timuit, quia, cum Dominus a Judæis teneretur, ipse quoque simul cum aliis discipulis fugit. Mersus est autem quando negavit: deinde vero clamavit dicens: *Domine, salvum me fac*, quando egressus foras fuerat amare: ipsum enim flere, clamare fuit. Sed continuo Jesus extendens manum apprehendit eum, quomodo voce angelica eum consolando, et quodammodo: « Trahendo dictum est mulieribus: « Ite, dicite discipulis ejus et Petro, quia præcedet vos in Galileam (Marc. xvi, 7): » in eo enim **76** quod proprio nomine eum vocavit, quasi manu apprehensum tremebundum et jam perire timentem ad spem gratis*

est, solitudinem suam in tempore passionis ostendit, cæteris trepidatione dilapsis. »

(365) Ad Hebr. vii, 25: « Semper vivens ad interpellandum pro nobis. »

(366) Hilar.: « Sed quarta vigilia Dominus venit: quarto enim tum ad Ecclesiam vagam et naufragam revertetur.... Prima enim vigilia fuit legis; secundum prophetarum; tertia corporalis adventus; quarta autem in reditu claritatis. »

(367) Hieron.: « In omnibus locis ardentissimæ fidei invenitur Petrus; » quæ exscribit Beda. Vñ Hilar.

eum elevavit. In his autem Ecclesie quoque prospera et adversa significari possunt : quæ quidem aliquando mergi, aliquando vero exurgere videtur. *Et cum ascendissent in naviculam, cessavit ventus.* Non est autem intelligendum, ut tunc Jesus in naviculam ascendisset (368); prius enim venit Capharnaum, ibique multa in synagoga locutus est, quæ Joannes quidem scribit, Matthæus vero et Marcus præmittunt. Dicit enim Joannes, quia voluerunt eum discipuli in naviculam suscipere, sed statim fuit navigis ad terram ad quam ibant, id est Capharnaum : unde manifestum est eum tunc in naviculam non ascendisse. Jusserat enim Dominus, ut superius dictum est, ut discipuli sui eum præcederent; qui cum venissent Capharnaum, ibique eum non invenissent, flectentes iterum ad eum revertebantur : et tunc quidem apparuit eis Dominus ambulans super mare. Et expletis omnibus quæ modo in hoc Evangelio dicta sunt, postquam ea locutus est, quæ Joannes narrat usque ad illum locum in quo dicitur : *Hæc autem locutus est Jesus in Synagoga docens in Capharnaum,* redierunt ad navem; et cum ascendissent in naviculam, cessavit ventus. Nondum enim ventus cessaverat, nec mare a suo fervore quieverat, sed sicut in nocte, ita et in die, eidem adhuc fluctibus agitabatur : ut autem Jesus ascendit in naviculam, mox ventus cessavit. *Qui autem in navicula erant,* viso tanto miraculo stupentes venerunt et adoraverunt eum dicentes; *Vere Filius Dei es :* Marcus vero eos redarguit, et oblitos et excæcos dicit, quod ex hoc stupentes admirarentur, qui præterita die tam magnum miraculum in quinque panibus Dominum fecisse cognoverant : unde et ait (369) : *Non enim intellexerant de panibus.* Si enim de panum miraculo recordarentur, jam non erat, ut de maris sedatâ miraculo mirarentur. *Et cum transfressent, venerunt in terram Genezareth et applicuerunt. Tuncque egressi essent de navi, continuo cognoverunt eum.* Hoc autem Matthæus manifestius dicit : videtur enim Marcus dicere, quod discipuli eum non cognoverint, donec de navi egrederentur. Sed non est ita : non enim hoc de discipulis dicitur, sed de hominibus regionis illius, qui statim eum cognoverunt, et undique infirmos suos ei ad sanandum obtulerunt. Et hoc est quod Matthæus ait : *Et cum cognovissent eum viri loci illius, miserunt in universam regionem illam, et obtulerunt ei omnes male habentes : et rogant eum ut vel simbriam vestimenti ejus tangerent : et quicumque tetigerant salvi facti sunt.* Oremus autem et nos Dominum, ut in naviculam pectoris no-

stri ascendere dignetur, et superbiæ ventositatem et vitiorum insurgentium procellas quiescere faciat (370). Ascendat etiam in naviculam suam, id est in sanctam Ecclesiam (371), et se ibi esse manifestat, qui ibi quodammodo non esse videtur, dum tanto eam persecutionum turbine patitur agitari; et imperet ventis et fiat tranquillitas magna. Quod autem ait : *Et cum cognovissent eum viri loci illius, miserunt in universam regionem illam, et obtulerunt ei omnes male habentes, ut eos sanaret;* quid aliud significat, nisi quia viri sancti qui Deum cognoscere meruerunt, pro aliorum peccatis orare, et alios Deo commendare et offerre debent? Sed quid est Christi vestimenti simbriam tangere (372)? Aliud enim est tangere Christum, aliud vestimenta Christi. Thomas enim Christum tangens dicebat : « Dominus meus et Deus meus (Joan. xx, 28) : » Philippus vero vestimenta tangebatur et non Christum, cum diceret : « Domine, ostende nobis Patrem, et sufficit nobis (Joan. xiv, 8). » Propinquius igitur Thomas Christum tangebatur, quam Philippus : unde et illi dicitur : « Quia vidisti me, credidisti; » huic autem : « Non credis quia ego in Patre et Pater in me est? Qui videt me, videt et Patrem. » Ille igitur jam vidisse et credidisse, iste vero nondum bene vidisse, vel credidisse dicitur. Illi igitur tangunt Christum, qui in eum perfecte credentes, catholicæ fidei veritatem cognoscunt. Illi vero tangunt vestimenta Christi, qui quamvis intelligere non valeant, credunt tamen quod eis a viris catholicis prædicatur. Tanto itaque unusquisque longius tangit Christum, quanto minus intelligit et cognoscit Christum. Omnes tamen sanantur, qui vel simbriam vestimenti ejus tangerunt, quoniam « omnis qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit (Marc. xvi, 16). »

LXIII. [CAP. XV.] *Tunc accesserunt ad eum ab Hierosolymis Scribæ et Pharisei, dicentes : Quare discipuli tui transgrediuntur traditionem seniorum? Non enim lavant manus suas, cum panem manducant.* Seniorum namque traditiones, non prophetarum dicta, sed majorum consuetudines vocantur : quibus docentur et manus et **77** vases et calices et omnia vasa frequenter lavare, semperque munda et nitida habere (373). His autem Judæi magis quam legi et prophetis obedientes erant. Habebant autem et alias multas traditiones, et consuetudines, quæ etiam legi et prophetis contrariæ erant; de quibus Dominus subsequenter eos redarguens ait : *Quare et vos transgredimini præceptum Dei propter traditionem vestram? Nam Deus dixit : Honora patrem et matrem : et qui*

(368) Vid. S. Aug. lib. II De consens. Evang., c. 17, et S. Hilar. hic v. 49.

(369) Marc. vi, 52, 53 : « Erat enim cor eorum obtæcatum. »

(370) Beda. « In quocumque enim cor Deus per gratiam sui amoris venerit, mox universa mundi vitiorumque et spirituum malignorum prælia compressa quiescunt. »

(371) Hilar. : « Ascensu autem ejus in navim, ventum et mare esse sedatum; post claritatis sup-

reditum æterna Ecclesie pax, et tranquillitas indicatur. »

(372) Matth. hic v. 36 : « Et obtulerunt ei omnes male habentes, et rogabant eum ut vel simbriam vestimenti ejus tangerent. Et quicumque tetigerunt salvi facti sunt. »

(373) Euthymius : « Neque enim jubebat lex divina, ne ederet priusquam lavarent, sed seniores populi. »

*maledixerit patri vel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis: Quicumque dixerit patri vel matri: Munus quodcumque est ex me, tibi proderit, et non honorificabit patrem suum, aut matrem suam, et irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram. Hoc autem Marcus evangelista aliquanto planius dicere videtur: ait enim (Marc. vii, 11): Vos autem dicitis: Si dixerit homo patri aut matri: Donum quodcumque est ex me, tibi profuerit; et ultra non dimittitis eum quidquam facere patri suo aut matri, rescindentes verbum Dei. Quod tale est ac si diceret: Deus parentes honorare præcipit; vos autem male honorem interpretantes, parentes suos filios inhonorare docetis: dicitis enim hoc parentibus ad honorem sufficere, si verbis et ratione a filiis honorentur; quoniam Moyses eos quidem honorare præcipit, sed quomodo honorentur non præcipit. Et hoc agentes, non dimittitis eos quidquam ultra facere parentibus suis, quoniam male a vobis instructi, vanis verbis eos consolantur, ut sic eos honorare videantur. Honor enim in divina Scriptura magis in obsequiis quam in verbis intelligitur; secundum illud: « Honora Dominum de tua substantia (Prov. vi, 9); » et Apostolus: « Honora viduas, quæ vere viduæ sunt (Tim. v, 2). » Unde et homines dicere solent: Ille et ille bene me honoravit, si illum in domum suam suscepit, et libenter ei servivit, et affluenter necessaria ministravit. Tali igitur honore parentes nostros honorare debemus: per hæc autem intelligere datur, quod Scribæ et Pharisei suis utilitatibus providentes, a parentum servitio filios retraherent, et ad templi servitia et munera et sacrificia offerenda eos invitarent. Quibus cum illi se id minime facere posse responderent, quoniam pauperes suos parentes de suis facultatibus sustentare oporteret, dicebant magis Deo obtemperandum esse quam hominibus. At illi e contra; Cur igitur Deus parentes honorare præcepit? quibus illi: Nemo melius parentes suos honorat, quam ille, qui pro se et pro illis munera Domino offert: qui igitur bene parentes suos cupit honorare, dicat patri et matri suæ: Munus quodcumque est ex me, non mihi tantum, sed et tibi proderit. Sicut pro me, ita et pro te munera offero: omnis mea oblatio, non mea tantum, sed et tua est. Hoc autem parentes cum audirent, magis volebant fame torqueri, quam talia munera impedire. Hoc igitur ingenio Scribæ et Pharisei et parentes fame cruciabant, et filios suis facultatibus spoliabant. Et hoc est quod ait: *Et ultra non dimittitis eum quidquam facere patri suo aut matri, rescindentes verbum Dei.* Verbum enim Dei rescindunt, qui illud tam male interpretantur,*

A Mala interpretatio, qua homo decipitur, misericordia tollitur, et avaritia nutritur. Nihil ultra parentibus faciunt: omnia eis offerunt quæ parentibus dare debuerant. Peccant equidem illi qui sic parentes honorant, sed plus peccant qui sic et honorare docent (374). *Hypocritæ, bene propheta de vobis Isaias, dicens: Populus hinc labiis me honorat autem eorum longe est a me. Sine causa accedunt me, docentes doctrinas et mandata hominum* isti enim sunt de quibus dicitur: « Qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem sunt in coribus eorum (Psal. xxvii, 3). » *Sine causa autem Deum colunt, quia nullam de servitio suo retentionem suscipiunt; Deus enim non verba sed effectum attendit. Redarguit autem eos, quia legis et prophetarum præcepta relinquentes, hominum doctrinas et mandata docebant: ea scilicet quæ seniorum traditiones vocabant. Et convocatis ad se turbas dicit eis: Audite et intelligite: non quod intrat in os eorum quinat hominem, sed quod procedit ex ore, hoc eorum quinat hominem.* Vos, inquit, audite et intelligite: quoniam isti audire quidem volunt, sed intelligere nolunt: excecavit enim eos malitia eorum. *Traxerunt discipuli ejus, dixerunt ei: Scis quia Pharisei audito hoc verbo scandalizati sunt? At ille respondens ait: Omnis plantatio, quam non plantavit Pater meus cælestis, eradicabitur.* Omnis igitur plantatio philosophorum, omnis plantatio hereticorum, omnis plantatio Scribarum et Phariseorum, quæ contra Deum est, contra veritatem est, contra justitiam est, eradicabitur. Quæ enim plantatio contra hæc non est, etiamsi ab illis fiat, tamen non est. Plantat autem Deus plantationem suam, non solum per bonos, **78** verum etiam per malos: unde etiam eorumdem Scribarum et Phariseorum plantationem alibi Dominus commendat dicens: « Super cathedram Moysi sederunt Scribæ et Pharisei; quæcumque dixerint vobis, facite (Matth. xxiii, 2). » Non tamen simpliciter quæcumque, sed illa tantum omnia quæ Moysi cathedrae doctrinae convenient: talis enim doctrina et plantatio et illorum est, quia per eos fit; et illorum non est, quia eorum traditio non est: omnis enim doctrina si bene est, a quocumque fiat, Dei est. *Sinite illos, cæci et duces cæcorum: cæcus enim si cæco ducatur prostratus, ambo in foveam cadunt.* Hæc enim cæcitas non corporis sed cordis est: cæcus enim est, quod errorem sequitur, et veritatem non intelligit, quod etiam lumen mentis, intellectus est. In foveam autem cadunt qui in infernum descendunt. *Respondens etiam Petrus, dixit ei: Edisserere nobis parabolam istam. At ille dixit: Adhuc et vos sine intellectu estis? Erant*

(374) Difficilium hunc locum judicio Origenis, et Euthymii, quemadmodum A. noster explicavit, explicant recentiores interpretes Jansenius Concord. cap. 60., Maltonatus, Cornelius a Lapide, etc., quasi filii a parentibus egentibus interpellati responderint; donum quodcumque in cultum Dei confero, etiam vobis proderit, qui illud eo animo conferam,

ut eo non minus vos, quam me adjuvare, et Deo vobis propitium reddere velim: qua doctrina Scribæ et Pharisei pretexto religionis suo questui utebantur. V. Hier. et Bedam ad hunc locum, Victorius Antiochenus ad cap. vii Marci, Augustinus in lib. Quest. Evang., cap. 16.

enim apostoli sine intellectu, dum ea in parabolis dicta esse putabant, quæ non in parabolis, sed plano sermone Dominus dixerat: unde et illi merito redarguuntur, qui ea quæ ad litteram intelligi debent, allegorice exponere conantur. Nonne *intelligitis, quia omne quod in os intrat, in ventrem vadit, et in secessum emittitur?* Manifestum est enim quod cibibus in ventre digeritur, ejusque pars ad corpus nutriendum per membra diffunditur (375): alia vero pars quæ corpori necessaria non est, in secessum emittitur. Unde etiam vigilanter dictum est *omne et non totum*: si enim totum dixisset, non esset verum; non enim totum quod in ventrem vadit, in secessum emittitur. Aliud est enim *totum*, et aliud *omne*; si enim dicas: *Omnis homo corporeus est, verum dicis*; si vero dicas: *Totus homo corporeus est, verum non dicis*, quoniam anima cum sit pars hominis incorporea est. Sic igitur omne quod in ventrem vadit in secessum emittitur, non totum tamen quod in ventrem vadit in secessum emittitur. Omnia enim quæ ad corpus nutriendum in ventrem vadunt, etiamsi minima sint, et digestionem et egestionem suscipiunt: *quæ autem procedunt de ore, de corde exeunt, et ea coinquinant hominem*. Taceant igitur philosophi, qui mentem et rationem, memoriam et intellectum in cerebro esse confirmant. Qui enim fecit hominem, ipse scit quid in unaquaque hominis parte posuerit: ipse enim scrutatur renes et corda. Sed dicunt: Si hæc in corde et non in capite sunt, quare capitis ægritudine amittuntur, et ejusdem bona valetudine recuperantur? Cur insanis et phreneticis ut ad mentem redeant, capiti et non cordi medicamen apponitur? eis enim qui talia patiuntur, pene omnis cura non cordi sed capiti adhibetur. Sciant autem isti, mentem et rationem, memoriam et intellectum principaliter et proprie in corde sedem habere (376), quæ sicut capitis infirmitate aliquando impediuntur, ita et ejusdem sanitate convalescunt. Scimus enim visum in oculo esse, cui si manum opponas, mox visus tollitur, si manum tollas, visus recipitur; sed nunquid ideo non in oculos, sed in manu visum esse dicis, quia ejus impedimento visus tollitur? Sic igitur ratio, quamvis capitis impedimento tollatur, non in capite tamen, sed in corde esse credatur. Calor enim naturalis, qui pulsum vehiculo per totum corpus ex corde diffunditur, in infirmo capite, aliqua re nobis incognita, aliquando corrumpitur, cujus corruptione postquam cor tangitur, et mens et ratio in eo obscuratur. Unde fit ut, sanato capite, corruptio tollatur, et mens et ratio revertatur. Sequitur: *De corde enim*

(375) Hier.: « Ex hac sententiola quidam calumniantur, quod Dominus physicæ disputationis ignarus putet omnes cibos in ventrem ire et in secessum cligeri, cum statim infusæ escæ per artus et venas, ac medullas, nervosque fundantur; » cui calumniæ respondet ibidem Hieron.

(376) Idem Hieron. ad h. l.: « Ergo animæ principale non secundum Platonem in cerebro, sed juxta Christum in corde est, et arguendi ex hac sententia sunt qui cogitationes a diabolo inmitti putant. » Idem

A exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemie: hæc sunt quæ coinquinant hominem. De corde enim exeunt, quia in corde generantur, ibique sedem habent: sive enim hominis adinventione, sive diabolica persuasione ibi fiant, de corde tamen ea exire non dubium est. Hæc autem coinquinant hominem; hæc hominem a Deo separant, et abominabilem faciunt. « Non lotis autem manibus manducare, non coinquinat hominem: » Manducare autem non lotis manibus, rusticitas est, non peccatum.

LXIV. (377) *Et egressus inde Jesus secersit in partes Tyri et Sidonis: et ecce mulier Chanaanæ a finibus illis egressa clamavit dicens: Miserere mei, Domine fili David; filia mea male a demonio vexatur.* **B** *Qui non respondit ei verbum. Et accedentes discipuli ejus rogabant eum dicentes: Dñmiste eam, quia clamat post nos. Ipse autem respondens ait: Non sum missus nisi ad oves quæ perierunt domus Israel. Hæc est igitur causa, cur clamantem mulierem 79 Deus non exaudit: hæc est causa, cur misericordia non miseretur: hæc est causa, cur ille qui in principio erat Verbum, quamvis multa verba mulier multiplicet, non tamen respondit ei verbum. Non sum, inquit, missus, nisi ad oves quæ perierunt domus Israel. Quid est igitur quod Propheta ait: « Erit radix Jesse, et qui exsurget regere gentes, in eum gentes sperabunt? (Rom. xv, 12.) Si non es missus nisi ad oves quæ perierunt domus Israel, quid est quod tibi a Patre dicitur: « Postula a me et dabo tibi gentes hereditatem tuam et possessionem tuam terminos terræ? » (Ps. ii, 8.) Itemque, si non es missus nisi ad oves quæ perierunt domus Israel, quid est quod in Isaia tibi Pater loquitur dicens: « Parum est ut sis mihi servus ad suscitandas tribus Jacob, et ad feces Israel convertendas. Ecce dedi te in lucem gentium, ut sis salus mea usque ad extremum terræ? » (Is. xlix, 6.) Hoc enim testimonio magis ad gentes quam ad Israel missus esse videris. Parum enim videtur Patri, et merito quidem parum, ut qui ei æqualis es, pro tam vili pretio ejus servus sis, homo fias, servilem formam suscipias, si tantum tribus Jacob, et feces Israel convertere et vocare venisti. Pater dicit: *Ecce dedi te in lucem gentium, ut sis salus mea usque ad extremum terræ; et tu dicis, Non sum missus nisi ad oves quæ perierunt domus Israel? Contraria hæc esse videntur: contraria tamen non sunt. Missus est enim Dominus ad oves quæ perierunt domus Israel, ut eas vocaret, eas sanaret, eas prædicaret, et ad fidem eas converteret; et hoc per se. Missus**

ferme habet epistola 64 ad Fabiolam, et lib. 1 Contra Jovinianum. Origenes quoque hom. 9, in Exodum, et Tertullianus lib. De resurrectione carnis cap. 15, multis id Scripturæ testimoniis contendit. Philo quoque in opusculo De deteriori potiori insidante, Nysenus or. 1 De resur., Theodoretus serm. 3 De providentia. Lactant. vero lib. 1 de Opif. rem in accipiti relinquit, utrum in cerebro an in corde sit.

(377) Brunoni suo auctori hæc. homil. Fer. v, post 1 Dom. Quadrag. assignata inscribatur.

est etiam ad gentes vocandas, sanandas, prædicandas, et ad fidem convertendas; sed hoc per discipulos suos, et non per se. Missus est denique prius prædicare ad Judæos (378), deinde Gentiles: unde et eisdem Judæis Apostolus ait: (379) « Vobis primum oportuerat prædicari verbum Dei: quia repulistis illud, et indignos vos fecistis æternæ vitæ, ecce convertimur ad gentes (Act. XIII, 46). » Sic igitur et missus, et non missus est Dominus. Audivimus autem quid mulier Chananæa dixerit: audivimus quid discipulis suis pro ea interpellantibus in itinere Christus responderit: nunc autem videamus quid etiam domum veniens egerit. Marcus enim evangelista, qui omnia hæc, quæ in itinere dicta sunt, prætermittit, cætera quæ sequuntur, non in via, sed in domo facta fuisse describit: ait enim: (380) *Et inde surgens abiit in fines Tyri et Sidonis: et ingressus domum, neminem voluit scire, et non potuit latere. Mulier autem statim, ut audivit de eo, cujus habebat filia spiritum immundum, intravit, et procidit ad pedes ejus: erat enim mulier gentilis Syrophenissa genere.* Quia enim non erat missus nisi ad oves quæ perierunt domus Israel, ideo clamanti mulieri nihil in via respondit. Insuper et domum ingressus, neminem scire voluit, et tamen latere non potuit. Sed quare neminem scire voluit? Quia omnes illi Gentiles erant: Gentilibus autem nondum revelari volebat. Quare ergo latere non potuit? inconveniens enim esse videtur, ut ille qui omnia potest, latere velit, et latere non possit. Non igitur sic est accipiendum, quasi latere voluisset, et latere non potuisset; simplici enim sermone hoc in loco utitur evangelista. Quid est enim, neminem voluit scire, nisi quia præcepit discipulis, ut eum ibi esse nemini dicerent? Neque enim hoc aliter discipuli intelligerent, nisi ipse eis, ne eum manifestarent præciperet. Sciri igitur voluit, et quia voluit, latere non potuit. Similiter autem de eodem ipso alibi quoque dicitur: quia ipse se finxit longius ire (Luc. XXIV, 28), cum utique ire longius noluisse. Latere igitur nolebat, domum tamen ingressus se latere velle ostendebat; quia nondum tempus advenerat quo gentili populo prædicandus erat. Mulier autem quæ post eum in via clamaverat, postquam eum inter discipulos non invenit, interrogans ubi esset, ut audivit de eo, statim domum intravit, et procidit ad pedes ejus. Sed quid dixit? *Domine, adjuva me. Qui respondens ait: Non est bonum sumere panem filiorum, et mittere canibus.* Misera misericordiam sequitur, repulsa

A non erubescit, domum ingreditur, importuna clamat, Salvatorem adorat, et jam tandem respondens audire meretur. Probat eam Dominus, an patientiam habeat, an humilitatem teneat, canem eam vocat, canem se illa esse fatetur. *Non est, inquit, bonum sumere panem filiorum et mittere canibus.* Dicit illa: *Etiam, Domine: canis ego sum, de populo gentili, de genere Chananæo, non sum digna panem filiorum, non sum digna beneficio sanctorum.* Sed quia canis sum, porridge mihi micas: *Non cutelli edunt de micis quæ cadunt de mensa dominorum suorum.* Docet nos mulier ista qualiter orare debeamus. Evangelium non legerat, et sicut Evangelium præcipit, orat (381). Scriptum est 80 enim. (382) *Petite et accipietis, quærите et invenietis, pascite et aperietur vobis. Tunc respondens Jesus ait illi: O mulier, magna est fides tua: fiat tibi ut vis.* Cum improbitate panem petisti, propter improbitatem tuam dabuntur tibi quotquot habes necessarios. Vade, quia sana est filia tua: *sana est filia ejus ex illa hora.* Oremus igitur et nos Dominum ut sanet filias nostras; oremus et sanet, et a peccatis liberet animas nostras. Illa enim anima vexatur a dæmonio, quæ peccare non cessat, et in crimine perseverat. Quæ si bene contrita fuerit, et de Christi misericordia non desperaverit, dicetur ei a plissimo Domino: *Fiat tibi sicut vis, et sanabitur ex illa hora;* quia peccator quocumque hora conversus fuerit et ingenuerit, vita vitæ non morietur.

C LXV. *Et cum transisset inde Jesus, venit secus Galiliæ: et ascendens in montem, sedebat ibi. Et accesserunt ad eum turbæ multæ habentes secum mutos, cæcos, claudos, debiles, et alios multos, et prostraverunt eos ad pedes ejus, et curavit eos, ita ut turbæ mirarentur videntes mutos loquentes, claudos ambulantes, et cæcos videntes; et magnificabant Deum Israel.* Merito enim Jesus in montem ascendit, et talia miracula factururus, ut in monte ejus potestatis altitudo, et in miraculis ejus divinitatis virtus appareat.

LXVI. *Jesus autem convocatis discipulis suis dixit: Misereor turbæ, quia jam triduo perseverant mecum et non habent quod manducent.* Tres enim dies, et sæculi tempora sunt: ante legem scilicet, sub lege, et sub gratia (383). Tribus igitur diebus turbæ cum Domino perseverant, quia totis his tribus temporibus viri sancti, Spiritu Dei pleni, in Christum credunt, Christum expectant, ejusque panibus et de-

(378) Hieron. « Non quod et ad gentes non missus sit, sed quod primum missus sit ad Israel, ut illis non recipiant Evangelium, justa fieret ad gentes transmigratio. » Hilarius: « Non quod non et gentibus impertienda salus esset; sed suis Dominus atque in sua venerat: primitias ergo fidei ab his, quibus erat ortus, expectans, cæteris deinceps apostolorum prædicatione salvandis. »

(379) Act. XIII, 46: « Vobis oportebat primum loqui verbum Dei; sed quoniam repellistis illud, et indignos vos judicatis æternæ vitæ, etc. »

(380) Marc. VII, 24: « Vid. S. Aug. De cons.

Evang., cap. 49.

(381) Hieron.: « Mira sub persona Chananæidis Ecclesiæ fides, patientia et humilitas prædicatorum: fides, quæ credit sanari posse filiam; patientia, quæ toties contempta in precibus perseverat; humilitas, quæ se non canibus, sed catulis comparat. »

(382) Matth. VII, 7: « Petite et dabitur vobis, etc. »

(383) « Turbam triduo illam sustententem, id est in fide S. Trinitatis, sive ante legem, sub lege, sub gratia secum perseverantem Dominus non vult pernam dimittere. » Bedæ ad h. l.

ctrina magno desiderio refecti cupiunt : et non habebant quod manducarent, quia panis vivus qui de cœlo descendit, nondum eis appositus fuerat; nondum Leo de tribu Juda librum aperuerat, neque septem ejus signacula solverat. Tertio igitur die, id est hoc tertio suæ Incarnationis tempore turbas refecit, neque ulterius eas fame perire patitur. Unde et dicit, *et dimittere eos jejunos nolo, ne deficiant in via*. Omnes enim in via sumus, omnes ad patriam tendimus. De hac via Psalmista ait : « Viam mandatorum tuorum cucurri (Psal. cxviii, 52); » itemque : « Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini (Psal. v, 1). » In hac autem via deficiunt jejuni; per hanc viam currere non possunt, qui Christi pane non sunt refecti : præsertim si de longe venerunt; longe est enim a peccatoribus salus (Psal. cxviii) : sicut enim hæc via brevis et facilis est bonis, ita longa et difficilis est malis. *Et dicunt ei discipuli : Unde ergo nobis in deserto panes tantos, ut saturentur turbam tantam?* Fortasse inmemores erant Christi discipuli, quod Dominus ex quinque panibus quinque millia hominum jam superius satiaverat. *Et ait illis Jesus : Quot panes habetis? At illi dixerunt, Septem, et paucos pisciculos.* Septem enim panes, septem gratiæ sunt Spiritus sancti : pauci vero pisciculi pauci libri Novi Testamenti (384). Valde enim pauci sunt libri Novi Testamenti ad Veteris Testamenti comparisonem : isti tamen pauci si illis septem panibus conjungantur, cunctis hominibus ad animarum refectionem sufficiunt : siue illis enim neque comedi possunt, neque saturitatem vel fortitudinem comedentibus tribuunt. Sunt enim septem illi panes, sapientia et intellectus, consilium et fortitudo, scientia et pietas et timor Domini. Sed quis sine sapientia sapiat? quis sine intelligentia intelligat? quis sine consilio providus? quis sine fortitudine fortis? quis denique sine scientia sciens, sine pietate pius, et sine Dei timore fidelis? Non igitur hi pisces sine illis panibus comedi possunt. Et merito pisces, libri isti dicuntur, quoniam in vivo fonte natant; de quo scriptum est : « Quoniam apud te est fons vitæ, et in lumine tuo videbimus lumen. Et præcepit turbæ, ut discumberent super terram (Psal. xxxv, 10). » Super terram enim discumbunt, quicunque terram et pulverem se esse cognoscunt. Unde et dicitur (385) : « Quid superbis, pulvis et cinis? » *Et accipiens Jesus septem panes et pisces, gratias agens, fregit et dedit discipulis suis.* Frangit autem Dominus, et panes et pisces, quoniam prout vult, et sancti Spiritus gratias unicuique tribuit, et profunda sanctarum Scripturarum mysteria pandit.

A Sed quibus dat, nisi discipulis suis? Quibus hæc prædicanda largitur, nisi episcopis et sacerdotibus? Isti enim sunt quos « constituit Dominus super familiam suam, ut dent illi cibum in tempore. » Isti cæteros pascunt : isti pane divini eloquii totam Ecclesiæ turbam reficiunt. *Et comederunt omnes et saturati sunt.* Comedamus igitur et nos, ut satureremur : legamus, ut intelligamus; hunc enim cibum qui plus comedit, plus **81** comedere appetit. Illic cibus mentem exhilarat, et stomachum non gravat. Quanto plus comeditur, tanto amplius creseit. Unde et subditur, *et quod superfuit de fragmentis, tulerunt septem sportas plenas.* Plura sunt fragmenta quam panes; quia plures sunt qui nunc fragmenta suscipiunt, quam illi qui tunc illos panes et pisces comederunt (386). Nonne vides, quanta librorum volumina ex his quatuor Evangelii multiplicata sunt? Sed quid per septem sportas, nisi septem Ecclesiæ significantur, per quas omnes aliæ Ecclesiæ intelliguntur? Unde et Joannes evangelista *septem Ecclesiis* scribit. Unde et Isaias ait : « Apprehendent septem mulieres virum unum in die illa, dicentes : Panem nostrum comedemus (Is. iv, 1); » panem nobis modo datum, panem quo repletæ et relectæ sumus; et quasi dicerent : Nos enim sumus illæ septem sportæ, quas plenas fragmentis olim in deserto apostoli sustulerunt; quia igitur panem habemus, panem nostrum comedemus. *Erant autem qui manducaterunt quatuor millia hominum, extra parvulos et mulieres.* Quare autem parvuli et mulieres non numerantur, nisi quia in Dei populo computari digni non sunt, qui vel parvulos in stultitia et fatuitate, vel mulieres in mollietate et debilitate imitantur. Unde Apostolus : « Nolite, inquit, parvuli effici sensibus, sed malitia parvuli estote (1 Cor. xiv, 20). »

LXVII. (587) *Et dimissa turba ascendit in naviculam, et venit in fines Magedda.* Marcus enim dicit : quia « ascendens navem cum discipulis suis, venit in partes Dalmanutha (Marc. viii, 10). » Unde vel proxima sibi loca, vel binomium ejusdem loci (388), vel alterum nomen generale provinciæ; et alterum proprium ipsius loci intelligere oportet (389). [CAP. XVI.] *Et accesserunt ad eum Pharisei et Sadducei tentantes, et rogaverunt eum, ut signum de cælis ostenderet eis.* Quid est enim quod isti signum de cælis videre volunt? An fortasse non credunt Salvatorem nostrum in cælis habere potestatem, qui tot et talia signa in terris operatur? hoc enim in terris agere non posset, si in cælis potestatem non habuisset. *At ille respondens ait eis : Facto vespere di-*

partium millia plebs dinumerata sanatur, quodidem de partibus, ad cœlestis cibi donum concursura essent millia creditorum. »

(387) Magedan. Vulg.

(388) Ita Beda, et Euthymius.

(389) V. Jansenium, cap. 64, Maldonatum, Cornelium a Lapide qui auctori nostro ferme consentiunt. Vid. etiam Calmet ad h. l. et Bonfrerium in onomastico.

(384) S. Hilar. : « Panes igitur septem offeruntur : nulla enim ex lege, et prophetis gentibus salus sumitur, sed per gratiam spiritus vivunt, cujus septiforme, ut per gratiam traditur, munus est. » S. Ambrosius, lib. vi in Lucam : « Plerique septiformis spiritus gratiam in panibus desuntam, in piscibus quoque duplicis Testamenti figuram intelligendam putarunt. »

(385) Eccl. x, 9 : « Quid superbit terra et cinis? »

(386) S. Hilar. : « Ad fornam enim futuri in tot

ciis : *Serenum erit, rubicundum est enim cælum; et mane: Hodie tempestas, rutilat enim triste cælum. Faciem ergo cæli dijudicare nostis, signa autem temporum non potestis scire? Ac si dicat: In aliis oculis apertos habetis, in me autem cæci estis. Quid est enim signa temporum, nisi signa quæ in temporibus sunt? Videtis vestris temporibus signa fieri, quæ nullis aliis temporibus facta sunt, et adhuc tamen signa quæritis; et videntes non videtis? De hoc autem Lucas sic ait: « Dum videritis nubem orientem ab occasu statim dicitis, Nimbis venit, et ita fiet; et cum austrum flantem, dicitis quia æstus erit, et sit. Hypocritæ, faciem cæli et terræ nostis probare (Luc. xii, 54); » hoc autem tempus quomodo non probatis? Quid autem et a vobis ipsis non judicatis quod justum est? Si enim judicarent quod justum est, dicerent utique hunc esse Dei Filium, in cujus tempore fieri cuncta videbant, quæ de Christo prophetæ prædixerant. Non mirum, si evangelistæ idem non dicunt, quia non omnes omnia scribunt. Scribit enim Lucas quod prætermittit Matthæus; scribit et Matthæus quod Lucas prætermittit: sic et in aliis. Nemo tamen dubitet Christum Dominum nostrum omnia dixisse, quæ vel omnes vel singuli narrant. Sequitur: *Generatio mala et adultera signum quærit, et signum non dabitur ei nisi i signum Jonæ. De signo namque Jonæ satis superius dictum est. Et relictis illis abiit. Et cum venissent discipuli ejus trans fretum, obliti sunt panes accipere. Qui dixit illis: Intuemini et cavete a fermento Phariseorum et Sadduceorum. At illi cogitabant inter se dicentes: quia panes non accepimus. Dixit eis: quid cogitatis inter vos modicæ fidei, quia panes non habetis? Non dum intelligitis, neque recordamini quinque panum in quinque millia hominum, et quot copinos sumpstatis: Neque septem panes in quatuor millia hominum, et quot sportas sumpstatis. Quare non intelligitis, quia non de pane dixi vobis? cavete a fermento Phariseorum et Sadduceorum. Sic enim redarguisse, docere tuit; unde et subditur: *Tunc intellexerunt quia non dixerit cavendum a fermento panum, sed a doctrina Phariseorum et Sadduceorum; fermentum enim doctrina vocatur, quia sicut modicum fermentum totam massam corrumpit, ita modicum hæreticæ doctrinæ totam fidem commaculat* (390).**

LXVIII. Venit autem Jesus in partes Cæsariæ Philippi, et interrogabat discipulos suos dicens: *Quem dicunt homines esse filium hominis?* Interrogat Dominus discipulos suos, quam opinionem de eo homi-

(390) Hier.: « Hoc est fermentum, de quo et Apostolus loquitur: Modicum fermentum totam massam corrumpit. » Istiusmodi fermentum, quod omni ratione vitandum est, habuit Marcion, et Valentinus, et omnes hæretici. Fermentum hanc vim habet, ut si farinæ mistum fuerit, quod parvum videbatur crescat in majus, et ad saporem suum universam conspersione trahat; ita et doctrina hæretica, si vel modicum scintillam in tuum pectus jecerit, in brevi ingens flamma succrescit, et totam hominis possessionem ad se trahit. »

(391) S. Aug. Serm. xiii De verb. 9, etc. « Ipse

nes habeant, et quem eum esse putent; non quod diversas vulgi sententias ignoret, sed ut eos veritatem instruat, et doceat. At illi dixerunt: *Alii Joannem Baptistam, alii autem Eliam; alii vero Jeremiam, aut unum ex prophetis.* Jam enim Joannes defunctus erat, qui cum adhuc viveret, omnes æstimabant, ne forte ipse esset Christus. Herodes quoque audiens famam Jesu dixit pueris suis: « Illic est Joannes Baptista, et ipse surrexit a mortuis (Math. xiv, 2). » Stultissimus populus qui nunc Joannem, Christum; nunc Christum, Joannem esse putabat. Stultissimus, inquam, qui dum videt prophetas, eos persequitur et vituperat; post mortem vero eos veneratur et monumenta eis ædificat; neque tales alterius nasci posse arbitrantur, quales illi fuerant, quos ipsi occiderant. Unde videntes Joannem, non Joannem sed Christum vel Eliam vel aliquem alium præcedentium prophetarum eum esse putabant. Similiter autem et Christum videntes, Christum esse credebant. Sciebant enim eum esse venturum, sed quia eum videbant, credere non poterant. Qui enim, si Eliam vel Jeremiam isti vidissent? non utique eis credidissent; viderunt enim eos patres eorum; eis tamen credere noluerunt. *Dicit illis Jesus: Vos autem quem me esse dicitis? Hæc est, inquit, sententia populi: sic de me loquuntur qui me non cognoscunt, non me dicunt esse, quod sum; dicunt me esse quod non sum: prius Joannem Christum esse dicunt: jam neque me, neque Joannem putant esse Christum: Vos autem quem me esse dicitis?* Nunquid et vos eandem opinionem habetis? Respondens Simon Petrus dixit: *Tu es Christus Filius Dei vivi.* Decuerat enim hoc Petrum respondisse; quatenus ipse esset princeps apostolorum (391). Sed videamus quid responderit Petrus. Dicit enim Christus: *Quem dicunt homines esse filium hominis; dicit Petrus: Tu es Christus Filius Dei vivi.* Ille de homine interrogat; iste Dei Filium hominis filium esse dicit. Ille igitur qui est Filius Dei vivi, idem ipse est et filius hominis. Unde et beata Virgo Maria Theotocos vocatur, id est Deum et hominem pariens (392): « quod quia Nestorius confiteri noluit, ab Ecclesia expulsus et damnatus est. Respondens autem Jesus dixit ei: *Beatus es Simon Barjona quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus qui est in cælis.* Beatus, inquit, es Simon Barjona: Simeon filius columbæ; Barjona enim filius columbæ interpretatur (393). Sed quare columbæ filius Petrus dicitur? Quæ est ista columba? Legimus enim, in spe-

enim Petrus in apostolorum ordine primus, in Christi amore promptissimus, sæpe unus respondit pro omnibus. » Id. serm. xxxiii De Verbis apostol.

(392) Deiparam Latini interpretantur. Synodicos adversus tragœdiam Irenæi cap. 15 apud Baluzium, Collect. nov., etc. « Dei partricem; » A. Græcis, et Ephremio ap. Photium Cod. 228. dicitur aliis verbis *μῆτρῳ Θεοῦ*. Vid. Allat. De liturg. S. Jacob. Svice-rum, Du Cangium, etc.

(393) S. Hieron.: « Ergo ex confessione sortitur vocabulum, quod revelationem ex Spiritu sancto habeat, cujus et filius appellandus sit. Siquidem Barj-

c'ie columbæ Spiritum S. super Christam Dominum A apparuisse. Hujus igitur columbæ filius est, qui tam sanum tamque spiritualem sensum habet. Ut enim Dominus ait: *Quod natum est ex carne, caro est; et quod natum est ex spirita, spiritus est* (Joan. III, 6). Unde et subditur; *Quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus qui est in cælis*. Non est hæc scientia carnalis, non est hæc fides carnis et sanguinis; non parentes tui vel caro tua ista te docuerunt, sed Pater meus qui est in cælis (394). Sic enim et Apostolus dicit (*ad Gal. I, 16*): quia non acquievit carni et sanguini, sed venit Jerosolymam videre Petrum. *Et ego dico tibi, quia tu es Petrus; et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*. Tu dicis, et verum dicis, quia ego sum Christus Filius Dei vivi: et ego dico tibi, quia tu es Petrus, fide fortis, et doctrina stabilis. Nisi enim in hoc nomine fortitudinem et stabilitatem Christus intellexisset, non ea quæ sequuntur protinus addidisset, dicens; *et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*. Si Petrum non intelligis, petram respice: *petra autem erat Christus*. Sic igitur a petra Petrus, sicut a Christo Christianus (395). Videamus itaque quid sit *et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*. Super hanc petram, quam tu modo in fidei fundamentum posuisti; super hanc fidem, quam tu modo docuisti, dicens: *Tu es Christus, Filius Dei vivi*; super hanc petram et super hanc fidem ædificabo Ecclesiam meam. Huic enim sententiæ Apostolus concordans, ait: *Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Christus Jesus* (I Cor. III, 11). Ac si dicat: Non est aliud fundamentum, nisi illa petra quam Petrus posuit in fundamentum, cum diceret: *Tu es Christus, Filius Dei vivi*: super hanc autem petram ædificatur tota Ecclesia Dei (396). **83** *Et portæ inferi non prævalebunt adversus eam*. Qui enim ceciderit super hunc lapidem confringetur; super quem vero ceci-

derit lapis iste, conteret eum. Tanto enim impetu, tantaque fortitudine hæc petra fertur, ut muros conterat, portas comminuat, et nulla virtus vel fortitudo ei resistere valeat. Sed si vis et aliter intelligere portas inferi, cognosce prius portas cæli. Porta namque cæli apostoli sunt, episcopi et sacerdotes, et alii quorum doctrina et exemplis cæli palatium fidelium animæ ingrediuntur. Sunt igitur e contra portæ inferi, Judæi, et hæretici, omnesque seductores, et fidei catholicæ corruptores: per hos enim infidelium animæ in infernum intrant, et in tenebras demerguntur. Et isti quidem contra hanc petram, et adversus Ecclesiam, quæ super eam ædificata est, prævalere non poterunt. *Et tibi dabo claves regni cælorum*. Hoc enim quod principaliter Petro dicitur, cæteris quoque apostolis dictum esse intelligi debet: et non tantum apostolis, verum etiam episcopis et sacerdotibus. Istit enim et claves et potestas a Domino data est, ut non solum Ecclesiam, sed et cælos aliis aperiant. *Et quodcunque ligaveris super terram, erit ligatum et in cælis: et quodcunque solveris super terram, erit solutum et in cælis*. Hoc episcopi audiant, de munere gaudeant, de potestate non superbiant. Si enim sic ligaverint ut Petrus, quidquid ligaverint ligatum erit; et quidquid solverint solutum erit. Imitentur igitur illum in discretionem et justitiam, quem imitari volunt in ligandi atque solvendi potestate. Si enim aliter egerint non erit ratum quod egerint (397). Ideo enim hæc soli Petro dicta sunt, quia nemo fidelior, nemo justior, nemo discretior, et nemo melior erat, cui hæc verba dici potuissent. Ideo illi soli dicta sunt, ut omnes alii se in illo quasi in speculo videant, sic vivendo, sic agendo, sic ligando, sic solvendo, et a pace et concordia non recedendo. Verumtamen, sicut prælati si injuste ligant, ligandi potestate se ipsos privant, ita et subjecti etiam, si injuste ligati sint, si tamen se ligatos esse parvi-

na in nostra lingua sonat filius columbæ.)

(394) S. Leo, serm. 4, ex recen. Baller. cap. 2. *Ideo beatus es quia te Pater meus docuit, nec terrena opinio te fecellit, sed inspiratio cælestis instruxit, et non caro nec sanguis, sed ille me tibi, cuius sum unigenitus filius, indicavit.*)

(395) S. Aug. serm. 270, n. 2. *Petrus unus pro cæteris, unus pro omnibus: Tu es, etc., merito tale responsum accipere meruit. Beatus, etc., quia ego petra, tu Petrus; neque enim a Petro petra, sed a Christo Christianus.*) Idem ferme serm. 76, n. 1.

(396) Hanc evangelicæ sententiæ interpretationem communem habet A. Ioster cum PP. aliis, quos recenset eminentissimus Orsi De irr. R. P. jud. t. H, p. 310, et quid de ea decernendum sit fuse explicat. De eadem sententia ex TT. Gallis Carolus du Plessis d'Argentre Elem. Th. pag. 260, scribit: *Manifestum est hæc verba « Tu es Petrus, etc. » a Christo dicta fuisse de persona Petri, quem præcipuum Ecclesiæ suæ fundamentum et unitatis Ecclesiæ quasi centrum esse volebat: ut ex perpetua Ecclesiæ traditione constat, sexcentisque veterum testimoniis, qui disertis verbis asseruerunt, Petrum, ipsiusque successores in Romana sede hanc esse Petram firmisimam, super quam Christus Ecclesiam suam*

fundavit. Porro cum eadem Scripturæ loca varies sensus sæpissime pati possint, ne mireris, si quidam ex sanctis Patribus interdum alio sensu, qui magis ad scopum suum faciebat, illum locum a nobis adductum intellexerint. Sic S. Hilarinus cum aliis quibusdam quandoque asserit, hanc petram, super quam Christus Ecclesiam fundavit, esse confessionem divinitatis Christi a Petro factam. Sed hæc interpretatio non excludit, imo confirmat priorem sensum jam allatum: nam confessio a Petro facta, ipsemet Petrus est, quatenus illam confessionem edidit. Ab ista expositione non multum abluunt ii, qui petram interpretantur *Christum*, quem Petrus erat confessus. Non enim intelligunt Christum simpliciter in se spectatum, esse illam petram, de qua in celeberrimo loco, *« Tu es Petrus, et super hanc petram, etc. »* Christus loquitur; sed esse Christum, quatenus eum confessus est Petrus, seu ipsum esse Petrum, quatenus confessus est Christi divinitatem. S. Augustinus, qui hæc interpretatione sæpius usus est contra Donatistas, quia scilicet ad propositum suum magis faciebat, alteram quoque approbat in libro Retractationum cap. 11.

(397) V. Hier. ad hunc locum.

pendant, ipsa sua superbia se ipsos arctius ligant. A Desiderent igitur solvi etiam illi qui sic ligantur, spondeant satisfactionem, quam si prælatus recipere noluerit, tunc sciant se esse solutos. *Tunc præcepit discipulis suis ut nemini dicerent quia ipse esset Christus.* Vult enim Dominus ut suo tempore omnia dicantur et fiant: nondum enim tempus advenerat, quo discipulorum præconio manifestandus erat (398). *Exinde cepit Jesus dicere discipulis suis, quia oportet eum ire Ierosolymam; et multa pati a senioribus et scribis, et principibus sacerdotum, et occidi et tertia die resurgere.* Quod enim Dominus discipulis futura prædicit, et se sponte pati ostendit, et eorum fidem confirmat: secundum quod ipse alibi ait: « Et nunc dico vobis priusquam fiat, ut cum factum fuerit, credatis (Joan. xiv, 29). » *Et assumens eum Petrus, cepit increpare illum dicens; absit a te, Domine; non erit tibi hoc. Qui conversus dixit Petro: Vade post me, Satanas, scandalum es mihi; quia non sapis ea quæ Dei sunt, sed quæ hominum.* Vade, inquit, post me; sequere et imitare me; ut sicut ego morior pro te, ita et tu moriaris propter me (399). Noli mihi esse contrarius, noli meæ voluntati resistere, noli divinis consiliis obviare. Sic enim oportet fieri, quia sic est ante tempora prædestinatum, et a prophetis prænuntiatum. Hoc est enim quod alibi ait: « O stulti et tardi corde ad credendum in omnibus quæ locuti sunt propheta: nonne sic oportuit pati Christum et resurgere a mortuis, et ita intrare in gloriam suam (Matth. xxiv, 28). » Sapiebat igitur Petrus quæ hominum sunt, quia humanum consilium dabat, sed non sapiebat quæ Dei sunt, quia hæc secreta divini consilii quibus homo redimeretur, ignorabat.

LXIX. *Tunc Jesus dixit discipulis suis. Si quis vult post me venire, abneget se ipsum.* Debet enim unusquisque homo negare seipsum, non quod homo sit, non quod fidelis et Christianus sit: sed si idololatra fuit, si infidelis, si adulter et fornicator, si cupidus et avarus, talem se esse neget, talem se non esse ostendat. Ostendat autem non voce, sed operatione: dicat cum Apostolo: « Vivo autem jam non ego, vivit vero in me Christus (Galat. ii, 20). » Vivebat enim Apostolus, sed non ipse, vivebat non Saulus, sed Paulus: negaverat igitur se ipsum, multum jam differens a seipso. Sequitur: *Et tollat crucem suam et sequatur me.* Crucem enim suam tollit, qui carnem suam cum vitis et concupiscen-

(398) Hieron. « Potest autem fieri, ut idcirco ante passionem, et resurrectionem se noluerit prædicari, ut completo postea sanguinis sacramento oportunitus Apostolis diceret: « Euntes docete omnes gentes. »

(399) Est hæc interpretatio S. Hilarii capite 16, n. 10. Petro ait: « Vade retro post me, id est ut exemplo se passionis sequatur. » Editor Maurinus adnotat, ita eadem verba explicasse Origenem, in editione Huetii, pag. 285. Ambrosium lib. 1 de Abraham, num. 53, et Eusebium lib. 1 contra Marcellum, c. 2.

(400) Chrysost., homil. 56. Tria distinguit abnegare seipsum, tollere crucem suam, et Christum se-

qui cruciat, et affligit. Sed quia non sufficit crucem tollere, ideo mox subdidit dicens, *et sequatur me* (400). Qui enim Deum non sequitur, ei quidem neque crucem tollere, neque carnem affligere prodest. Unde Apostolus: « Si tradidero corpus meum ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest (Cor. xiii, 3). » Et Dominus et his qui omnia opera sua faciunt, ut videantur ab hominibus, quamvis multum jejument et carnes crucient et affligant, dicit tamen quia *repererunt mercedem suam* (Matth. vi, 2). Non prodest igitur Iudæo, non prodest hypocritæ et hæretico crucem portare. Quare? quia non sequuntur Christum: Christum enim sequitur qui eum imitatur. Vis sequi Christum? Esto humilis, patiens et misericors: esto sine odio et simulatione; sis Deo obediens et proximum diligens. Hac enim via Christus incedit per hanc igitur ambulat, si vis eum sequi. Nisi enim per hanc ambulaveris, cum non sequeris, etiamsi sequi videaris. Multi enim diabolum sequuntur, quos Christum sequi videntur. *Qui enim voluerit animam suam salvam facere, perdet eam.* Quis igitur salvabit animam suam, si ille eam perdit, qui eam salvare contendit? Quæ est ista anima quam perdere debemus? Ista enim anima, hæc vita præsens est: qui igitur alterius vitæ oblitus, hanc solam præsentem vitam diligit; et hanc quidem perdet, et aliam non habebit. *Qui autem perdidit animam suam propter me, inveniet eam.* Beati itaque martyres qui hæc vitam perdidit, et animas suas usque ad mortem non dilexerunt, isti enim invenient vitam, non qualemque sed æternam vitam. *Quid enim prodest homini si mundum universum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiat?* Quid enim prodest Romanorum principibus mundum adtempus possidere, et pro animarum salute nihil egisse, cum illorum cadavera in pulverem revertantur, et animæ in inferno torqueantur? Si enim diceretur tibi: Sis toto hoc mense dives et potens, facias quidquid vis, utere carnis voluptatibus sicut placet, ea tamen conditione, ut tibi oculi eruantur, omne solatium tollatur, et toto tempore vitæ tuæ in fame et siti, in omni cruciatu et omni miseria vivas: nunquid illud tale bonum hoc tenore susciperes? Et quidem tota hæc vita præsens, nec mensis est, nec unius diei, vel horæ spatium, ad illius æternæ infelicitatis comparisonem: cui miseriæ neque finis est, neque pœna similis invenitur (401). *Au quam dabit homo*

qui. « Posset enim, inquit, aliquis talia pati, Christum tamen non sequi, si nihil videlicet propter ipsum pateretur. »

(401) Hilar. « Quid enim prodest occupasse mundum et toto terrenæ potestatis dominio opibus sæculi incubare, si perdenda anima, et suscipiendum vitæ detrimentum est?... quid asseremus ad vitam præparatos, credo, terrenarum opum futuris commerciis thesauros, ambitiosos dignitatum sumæque titulos, aut veteres delicatæ nobilitatis imagines? neganda sunt hæc omnia, ut melioribus abundemus, et contemptu universorum, Christus sequendus est, et æternitas, spiritualium terrenorum damno, est comparanda. »

commutationem pro anima sua? Nulla enim commutatio est, nullum pretium est, quo salvari anima possit, nisi fides et pœnitentia : si enim sine his de hac vita exierit, jam nullo pretio ulterius redimi potest. Unde Psalmista ait : « Qui confidunt in virtute sua, et in multitudine divitiarum suarum gloriantur. Frater non redimet, redimet homo : non dabit Deo placationem suam, et pretium redemptionis animæ suæ (Psal. XLVIII, 7). » Ideoque laborabit in æternum, et vivet in tormentis usque in finem. *Filius enim hominis venturus est in gloria Patris sui cum angelis suis, et tunc reddet unicuique (402) secundum opus ejus.* Venit enim prius humilis, ut judicaretur filius hominis; veniet autem iterum sublimis et excelsus in gloria et honore et majestate paterna, ut judicet mundum, et reddat unicuique secundum opera sua. *Deus enim manifestus veniet, Deus noster, et non silebit (Psal. XLIX, 5).* Et quasi aliquis diceret : Utinam illam gloriam aliquando videamus, subilidit dicens : *Amen dico vobis, sunt quidam de hic stantibus, qui non gustabunt mortem donec videant filium hominis venientem in regno suo.* Si enim de illo regno et de illa gloria hoc intelligamus, in qua modo cum angelis suis se judicaturum venire promissit, stare non potest : nemo enim ibi erat, ubi Dominus ista dicebat, qui mortem jam non gustaverit; ipse tamen ad iudicium nondum venit. Qualiter autem hæc intelligi debeant sequentia manifestant.

LXX. [CAP. XVII.] (405) *Et post dies sex assumpsit Jesus Petrum et Jacobum et Joannem fratrem ejus, et ducit illos in montem excelsum seorsum, et transfiguratus est ante eos.* Isti igitur sunt de quibus modo 85 dixerat : « Qui non gustabunt mortem, donec videant filium hominis venientem in regno suo (Math. XVI, 28); » id est apparentem in virtute et gloria regni sui. Transfiguratus enim Dominus, talis tunc in monte tribus istis suis discipulis apparuit, qualis post hanc vitam (404) in regno suo cunctis suis fidelibus apparebit. Sed quare Salvator noster in illam suæ claritatis speciem transfigurare se voluit, nisi ut illius gloriæ quam prædicabat nos redderet certiores? Unde et tres suos discipulos, qui Ecclesiæ columnæ alibi vocantur (Galat. II, 9), adesse voluit, qui hujus tantæ visionis testes existèrent. Sufficiunt enim isti tres ad hoc testificandum, quia sicut scriptum est, « In ore duorum vel trium testium stabit omne verbum (Math. XVIII, 16). » Quis enim non credat quod Petrus, Jacobus, et Joannes testantur? Recte autem in excelso monte ista fiebant, quæ postmodum in cælis fieri debebant. *Fiunt vero post dies sex, quia ut Apostolus ait :*

(402) Secundum opera ejus.

(403) Est homilia suppositi Emiseni Sabb. post 1, Domin. Quadrag. pag. 62.

(404) Beda : « Qualis apostolis tunc apparuit, talis post iudicium omnibus electis apparebit. »

(405) Beda : « Nam qui nihil sole clarius novimus videre, ideo non solum Domini, sed et sanctorum gloria in resurrectione, solis aspectu com-

paratur. »

A hujus vitæ labore finito qui in sex diebus agit, relinquatur « sabbatismus, et requies populo Dei (Hebr. IV, 9). » Multum igitur desiderare debemus, ut hi sex dies transeant, quatenus regem nostrum in suo decore suæque majestatis gloria videamus. « Scimus enim, ait Joannes, quia cum apparuerit, similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est (I Joan. III, 2). » *Et resplenduit facies ejus sicut sol, vestimenta autem ejus facta sunt alba sicut nix.* Nihil evangelista sole splendidius, nihil nive candidius invenire poterat, cui Christi faciem et vestimenta assimilaret (405). Nos tamen sole splendidiorem eum esse non dubitamus : non enim creatura Creatori ad plenum similis potest esse. *Et ecce apparuit illis Moyses et Elias? In Moysæ namque legem, in Elia prophetas videmus (406) : vident igitur apostoli Moysen et Eliam cum Christo loquentes, vident legem et prophetas ei testimonium dantes.* Unde et Habacuc propheta : « In medio duorum animalium cognosceris (407). » Usque hodie namque in medio duorum animalium, in medio Moysis et Eliæ, id est in lege et prophetis Christus cognoscitur et videtur. Lege libros Moysis, lege prophetarum libros, ibi Christum invenies, ibi eum cognosces, et videbis : ibi enim transfiguratur, ibi suis fidelibus ejus majestatis gloria revelatur. Loquebantur autem isti duo viri, ut Lucas ait (cap. IX, 51), simul cum Jesu de morte ejus, quam in proximo passurus erat in Jerusalem : et fortasse læti, quia videbant suæ redemptionis totiusque humani generis diem appropinquare. *Respondens autem Petrus dixit ad Jesum : Domine, bonum est nos hic esse; si vis, faciamus hic tria tabernacula, tibi unum, Moysi unum, et Eliæ unum.* Cognovit igitur Petrus et Moysen et Eliam, quos nunquam amplius viderat, quamvis ut alii evangelistæ dicunt, quid diceret, ignoraret. *Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida obumbravit eos; et ecce vox de nube dicens : Ille est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui, ipsum audite.* In nube enim Deus apparuit, quia in suâ majestate ab hominibus videri non potest; sicut ipse ait : « Nonne videbit homo et vivet (Exod. XXIII, 20). » Possumus autem per hanc nubem divinam Scripturam significare, quæ aqua sapientiæ plena, intelligentibus lucida, non intelligentibus obscura apparet. In hac autem nube omnipotens Deus audiri quidem potest, videri autem et intelligi sicuti est, omnino non potest. Ubique enim eum loquentem audimus, nusquam autem, nisi per speculum et in ænigmate eum videmus : ipse enim in prophetis, ipse in apostolis loquitur. Unde ipse Dominus ait : « Non enim

paratur. »

(406) Hieron. « Lex ostenditur et propheta, qui et passionem Domini, et resurrectionem crebris vocibus annuntiarunt. »

(407) Cap. III, 2, ex vers. LXX, quam memorat quoque Hieron. ad Habac. et adhibet Ecclesia in tractu ad I. Propb. fer. 6 Parasc. « In medio duorum animalium ignoscetis. »

vos estis qui loquimini, sed spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis (*Matth. x, 20*). Nubem igitur videre possumus, ipsum autem qui in nube loquitur, videre non possumus. Nam et modo in hac nube sacri Evangelii (408) eum loquentem audimus, eum tamen non videmus: cujus enim nisi illius vox est hoc quod istæ litteræ sonant: *Hic est filius meus dilectus in quo mihi bene complacuit?* Bene enim in Filio suo sibi complacuit, qui in hominis creatione sibi displicuit. Unde ipse ait: « Pœnitet me fecisse hominem (*Gen. iv, 7*). » Hunc autem audire, huic et credere et obedire nos admonet. Cui enim nisi sapientia, justitia, et veritati credere debemus? Ipse enim est Dei virtus, et Dei sapientia: ipse est via, veritas, et vita. *Et audientes discipuli ceciderunt in faciem suam, et timuerunt valde.* Quid enim, si speciem ejus vidissent, qui ejus vocem ferre non potuerunt? *Et accessit Jesus, et tetigit eos, dixitque eis: Surgite, nolite timere.* Beati illi quos tangit Jesus: beati illi quos salus tangit et vita. Illi enim surgunt, illi sine timore et securi fiunt (409). Rogamus igitur eum, ut et nos tangat, et a somno stuporis et insipientiæ excitet, atque ad se videndum oculos nobis aperiat. *Levantes autem oculos suos, neminem viderunt, nisi solum Jesum.* Sufficit enim videre Jesum: sufficit videre illam lucem, quam qui sequitur non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ. *Et descendentibus illis de monte præcepit Jesus dicens: Nemini dixeritis visionem, donec filius hominis a mortuis resurgat.* Conveniens enim erat, ut hæc tanta ejus gloria tunc primum prædicaretur, quando carnis mortalitate exutus, novæ resurrectionis gloria et decore indueretur.

LXXI. (410) *Et interrogaverunt eum discipuli dicentes: Quid ergo scribæ dicunt quod Eliam oportet primum venire? Audientes enim discipuli de resurrectione filii hominis, ultimam et generalem resurrectionem intellexerunt; quam quidem propter hæc verba, jam proximam esse arbitrabantur: sed ad hæc scribarum dicta repugnabant, qui nisi prius veniret Elias, eam fieri non posse prædicabant. At ille respondens ait eis: Elias quidem venturus est, et restituet omnia. Verum est, inquit, quod scribæ dicunt, quia prius venturus est Elias, quam illa, de qua vos intelligitis, resurrectio fiat: et ipse cum venerit, restituet omnia; quoniam ad ejus prædica-*

(408) Simili modo Gregorius lib. xvii Mor., cap. 44, « Nubium nomine prædicatores Evangelii venire docet. Nam ut auctores rudes non inundatione scientiæ, sed moderata prædicationis distillatione foveantur, liget Deus aquas in nubibus, » etc.

(409) Hieron. « Quia illi jacabant et surgere non poterant, ipse clementer accedit et tangit eos, ut tactu timorem fuget, et debilitata membra solidentur. Quis manu sanaverat, sanat imperio: « Nolite timere; » primum timor expellitur, ut postea doctrina tribuatur. »

(410) Chrysot., homil. 58. « Non ergo a Scripturis id sciebant, sed quoniam scribæ illis declarabant, vulgo hæc opinio ferebatur... Divinæ namque Scripturæ duos adventus Christi testantur, quorum alter jam factus est, alter vero futurus est.... Sed

tionem, Judæorum populus usque ad illud tempus in sua infidelitate persistens, ad Ecclesiam converteretur et fidei restituetur. Tunc enim et pleinitudo gentium intrabit et Israel salvus fiet. *Dico autem vobis, quia Elias jam venit et non cognoverunt eum, sed fecerunt in eum quæcumque voluerunt: sic et filius hominis passurus est ab eis.* Venturus, inquit, est Elias, et jam venit: et ille quidem qui jam venit, meam resurrectionem præcessit: ille vero qui venturus est, generalem omnium resurrectionem præcedet. His autem verbis tunc intellexerunt discipuli quia de Joanne Baptista dixisset eis; dictus est enim Joannes Elias, quia prævit ante Dominum in spiritu et virtute Eliæ.

LXXII. (411) *Et cum venisset ad turbam, accessit ad eum homo genibus ante eum provolutus dicens: Domine, miserere filio meo, quia lunaticus est et male patitur.* Tales enim lunatici dicuntur, quia secundum lunæ innovationem magis vexantur (412). *Nam sæpe in ignem cadit et crebro in aquam; et obtuli eum discipulis tuis, et non potuerunt curare eum.* Respondens Jesus ait: *O generatio incredula et perversa, quousque ero vobiscum, usquequo patiar vos!* Tædet jam Dominum cum incredula Judæorum gente habitare. Unde et alibi ait: *Relinquetur robis domus vestra deserta. Afferte huc illam ad me. Et increpavit illum Jesus, et exiit ab eo demoniis, et curatus est puer ex illa hora.* (*Matth. xxiii, 35*). Quæret autem fortasse aliquis quid ista significent, quoniam Christi miracula sine aliqua significantæ raro inveniuntur. Potest igitur homo iste Judæorum populus intelligi, cujus filius spiritus est, qui et anima vocatur: secundum hoc, quod de ipso Dominus dicitur, quia *inclinato capite tradidit spiritum*, id est animam. Rogat igitur homo iste pro filio suo, rogat populus iste pro spiritu et anima sua. Quare? Quia lunaticus est: *Stultus enim, ait quidam, ut luna mutatur* (*Ecc. xxvii, 12*). Nisi enim Judæi lunatici essent, nequaquam eis Dominus dixisset: « Vos ex patre diabolo estis (*Joan. viii, 44*). » Vexati itaque a diabolo sæpe in ignem invidiæ et furoris, et sæpe in aquam prævæ doctrinæ et erroris mergebantur. Hæc autem generatio, qui vult intelligere, quam incredula semper et perversa fuerit, legat Moysi et prophetarum libros: et quoniam populum istum neque sacerdos neque levita sanare potuerunt, ideo hic

scribæ ista confundentes et populum pervertentes, secundi adventus solummodo recordabantur, et dicebant ad plebem; si Christus hic esset, jam Elias venisset... Hæc de causa Pharisei miserunt ad Joannem ac interrogabant; Elias ne es tu? nullam prioris adventus mentionem facientes. Quam solutionem attulit Christus; quia scilicet Elias tunc veniet, scilicet ante secundum meum adventum; et tunc jam Elias venit, ipsum Joannem ita vocans, etc. » Vid. Origen. tract. 3 in *Matth.*, Hier. hic et in *epist. ad Algas* et ad *Malach. c. 3* et *4*.

(411) « Genibus provolutus ante eum... cadit in ignem. »

(412) V. Franciscum Valesium *sacr. Philos. 6* 71.

dicitur, et obtuli eum discipulis tuis, et non potuerunt curare eum. Oportebat igitur ut eum sanaret Samaritanus. Interrogavit autem Dominus patrem pueri, ut Marcus ait, quantum temporis esset, ex quo illi hoc accidisset, et respondit, « ab infantia : » per quod populus iste semper a primæva ætate incredulus et infidelis fuisse intelligitur. Unde Moyses eidem populo ait : « Adhuc vivente me et ingrediente vobiscum, semper contentiose egistis contra Dominum, quanto magis cum mortuus fuero? (Deut. xxxi, 27). » Tunc accesserunt discipuli ad Jesum, et dixerunt ei : Quare nos non potuimus ejicere illum? Dicit illis : Propter incredulitatem vestram. Nondum enim apostoli perfectam fidem habebant (415); ideoque alibi dicunt : « Domine. 87 (414) auge nobis fidem (Luc. xvii, 5); » temque : « Neque enim fratres ejus credebant in eum (Joan. vii, 5) : » Unde et « Stulti et tardi corde ad credendum (Luc. xxiv, 25) : » a Domino vocantur Amen quippe dico vobis, si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic : Transi hinc, et transibit, et nihil impossibile erit vobis. Dixit enim superius de grano sinapis, « quia minimum est omnibus seminibus, cum autem creverit, majus est omnibus oleribus, et sit arbor, ita ut volucres cæli veniant et habitent in ramis ejus (Matth. xiii, 32). » Hoc autem granum non solum in arbore crescit, sed semen quoque plusquam centesimum et millesimum reddit. Qui igitur habuerit talem fidem, quæ ita crescat et multiplicet, semperque fortis et indeficiens perseveret, nihil ei impossibile erit. Unde Apostolus : « Sancti, inquit, per fidem vicerunt regna, operati sunt justitiam, adepti sunt repromissionem : obtulerunt ora leonum, exstinxerunt impetum ignis, convalescerunt de infirmitate, fortes facti sunt in bello (Hebr. xxi, 33). » Si autem velis cognoscere quid fides possit, lege et cætera quæ in eadem Epistola continentur. Sed quid est quod ait : Dicitis monti huic, Transi hinc, et transibit? Quid est monti huic, nisi illi iniquo, quem apostoli de supradicto homine nec ejicere nec movere potuerunt? Quamvis enim propter superbiam altitudinem mons diabolus dici possit (415), hoc tamen in loco propter ponderis gravitatem qua hunc miserum hominem opprimebat, et a talibus tantisque viris moveri non poterat, satis congrue mons vocatur. Hoc autem genus non ejicitur, nisi per orationem et jejunium. Quamvis, inquit, hic mons et hoc genus demonum per fidem moveatur et ejiciatur, ad hoc tamen agendum et orationes et jeju-

nia necessaria sunt. Est igitur hoc magnum et singulare presidium cunctis fidelibus, ut in magnis tentationibus ad orationem et jejunia confugiant; siquidem illa malignorum spirituum genera his vincuntur et ejiciuntur; quæ alio modo nec ab ipsis Christi discipulis moveri possunt. Hoc itaque valde notemus, hoc valde memoriæ commendemus, hujusque clausulæ semper in omnibus tentationibus memores simus. Hoc autem maxime illi audiant, qui in ignem et aquam a diabolo præcipitantur, id est (416) qui spiritu fornicationis, concupiscentiæ flamma et voluptate vexantur: luxuria enim et ignis et aqua est; ignis quidem quia accendit: unde per Osee dicitur. « Omnes adulterantes, quasi clibanus succensi sunt a coquente (Ose. vii, 4). » Aqua vero, quia totum hominem effeminat et in molliem resolvit.

LXXIII. Conversantibus autem in Galilea, dixit illis Jesus: Fi ius hominis tradendus est in manus hominum, et occident eum, et tertia die resurget. Et contristati sunt vehementer. Hoc autem ut alii evangelistæ dicunt, discipuli non intelligebant, et quid significaret interrogare timebant: inde ergo contristati sunt vehementer, per quod datur intellegi, quia prius quidem non intellexerunt, sed postea intelligentes vehementer contristati sunt. Et cum venissent Capharnaum accesserunt qui didrachma accipiebant ad Petrum, et dixerunt ei: Magister vester non solvit didrachma? At, etiam; et cum intrasset domum, prævenit eum Jesus dicens: Quid tibi videtur Simon, Reges terræ a quibus accipiunt tributum et census, a filiis suis, an ab alienis? Et ille dixit, ab alienis. Dixit illi Jesus: Ergo liberi sunt filii. Si, inquit, reges terræ non a filiis suis, sed ab alienis tributa accipiunt; manifestum est quod regum filii ab omnî solutione tributi liberi sunt. Quod si filii regum tributa non solvunt, quanto magis ego tributa solvere non debeo, qui illius regis filius sum qui est Rex regum et Dominus dominantium (417)? Ut autem non scandalizemus eos, vade ad mare, et mitte hamum, et eum piscem qui primus ascenderit, tolle, et aperto ore ejus, invenies staterem; illam sumentem da eis pro me et te. Ecce enim Salvator noster qui tributa solvere non debebat, tamen ne scandalum flecteret, tributa persolvit. « Væ igitur illi per quem scandalum venit (Matth. xviii, 7); » si tamen sine peccato scandalum evitare potest. Non enim peccat qui sua tribuit: peccat autem qui aliena rapit. « Cui igitur tributum, tributum; cui vectigal, vectigal; cui tri-

(415) Hilar., num. 6 : « Crediderant quidem apostoli; nondum tamen erant perfecte fidei. Nam Domino in monte demorante, et ipsis cum turba residentibus, quidam tepor eorum fidem relaxaverat. »

(414) Vnlg., ad auge.

(415) Hilar., « Diabolum montem cognominavit, quia in illo spirituales nequitie sunt, cælestesque virtutes per eos ejiciendæ, et in altitudinem maris tanquam in profundum inferni abijciendæ. »

(416) Beda ex Hieron. : « Lunaticus qui in cæpto

non persistit, significat eos, qui nunc in ignem libidinis, nunc in aquam cupiditatis feruntur. »

(417) S. Hilar. : « Ut ostenderet se, si se non es e subjectum, et ut in se paternæ dignitatis gloriam contestaretur, terreni privilegii posuit exemplum: censu aut tributis regum filios non teneri, potius quæ se Redemptorem animæ nostræ corporisque esse, quam in redemptionem sui aliquid postula. d. : quia regis filium extra communionem oportet esse: reliquorum. Scandalum igitur præstat, ut solvat; cæterum debito legis est liber. »

morem, timorem; cui honorem, honorem (*Rom. A* xiii, 7). » Apostoli verba sunt. Melius est enim viris catholicis et ecclesiasticis indebita dare, quam iniquorum contra Ecclesiam arma concitare, et impios et tyrannos scandalizare. Considerandum est autem quia Salvator noster, et secundum aliud, tributa ab aliis suscipit; et secundum aliud, ipse aliis tributa persolvit. Regis enim filius tributa recipit, hominis autem filius tributa persolvit. Cui enim nisi regis **88** filio pisces maris tributa persolvunt? Unus piscis vocatus est: statim cum tributo affuit. Si omnes vocarentur, simili modo omnes accederent (418), omnesque sua tributa persolverent: et quidem multo plures sunt pisces quam homines. Vide igitur si voluisset, quanta a tributariis suis tributa Dominus suscepisset.

LXXIV. [CAP. XVIII.] *In illa hora accesserunt discipuli ad Jesum dicentes: Quis putas major est in regno caelorum? Accesserunt utique discipuli ad Jesum, non loquendo sed cogitando. Audiebat enim Dominus eorum cogitationes non minus quam locutiones; quoniam simili modo in ejus auribus utraque sonabant: unde et cogitationibus saepe respondet. Hoc autem ideo premisi, quia alii evangelistae discipulos ad Jesum non accessisse, sed cogitasse, et inter se in vja tractasse dicunt: quis eorum major esse videretur (419): Et advocans Jesus parvulum, statuit eum in medio eorum, et dixit: Nisi conversi fueritis, et efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum caelorum. Merito parvulum Dominus vocat, ut ejus exemplo iustuantur qui majores videri volunt. Videtis, inquit, hunc parvulum? nisi ab hac stulta sublimitate, quae vestros animos perturbat, ad hujus patientiam et humilitatem conversi fueritis, et efficiamini sicut parvuli, sine invidia, sine odio, sine superbia, sine ambitione; non solum majores in regno caelorum non eritis, verum etiam illuc non intrabitis. Ideo enim diabolus inde ejectus est, quia major ibi esse voluit. « Deponit enim Dominus potentes de sede et exaltat humiles (*Luc. 1, 52*). » Quicumque ergo humiliaverit se sicut parvulus iste, hic est major in regno caelorum. Quicumque, inquit, ex vobis plus se humiliaverit, plus exaltabitur et major fiet: et si ad hujus parvuli similitudinem omnes vos humiliaveritis, omnes ibi inter omnes majores eritis (420). Non igitur ambitio, sed humilitas majores facit; ille major qui humilior. Et qui suscepit unum parvulum talem in nomine meo me suscipit. Talem videlicet non aetate, sed conversione, ut quod isti attulit aetas, hoc illi afferat sanctitas et humilitas. Sit igitur humilis et patiens, sit absque odio et*

*invidia, sit sine dolo et simulatione, sit sine superbia et ambitione: sine his enim parvuli sunt, sicut his et apostoli fuerunt: qualescunque enim prius fuerint, magistri tamen monita non surdis auribus suscipientes, tales postea facti sunt, quales eos fecerunt. De his igitur parvulis Dominus dicit: Qui suscepit unum parvulum talem in nomine meo, me suscipit. Quid est in nomine meo nisi propter nomen meum, quia Christianus est, quia meus discipulus est, quia meo nomine insignitus est (421)? Qui autem hunc in Christi nomine suscipit, non solum suscipit istum, verum etiam Christum habitantem in isto. Qui autem scandalizaverit unum de parvulis istis, qui in me credunt; expedit ei, ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, et demergatur in profundum maris. Multis enim modis scandalizantur homines, multisque modis dicuntur scandala. Quocumque enim modo aliquem offendas, et ad iram et indignationem commoveas, scandalum est: tale autem scandalum non est ad mortem. In fide vero scandalizare aliquem, qualiter Judaei et haeretici saepe Ecclesiam scandalizant, ad mortem est. De hoc autem Dominus ait: « Beatus est qui non fuerit scandalizatus in me (*Luc. vii, 25*). » Melius est igitur hominem ut moriatur, et non qualicumque morte, sed illa quae magis tremenda esse videtur, videlicet ut cum magno lapide in profundum maris demergatur, quam simplicem (422) aliquem et pusillum in Christum credentem scandalizet, et a fide catholica deviarum faciat. Melius est enim occidi quam occidere; quod enim occiditur non ideo beatitudine privatur. Legimus enim quosdam sanctorum martyrum, lapide collo ligatis, in profundum maris fuisse demersos: non ideo tamen eos credimus beatitudine esse privatos, quia privantur illi, qui aliquem scandalizant. Melius est igitur homini ut in corpore occidatur quam ut in fide aliquem scandalizet. *Vae mundi scandalis. Vae illis qui scandala concitant, et qui scandalizantibus credunt: Vae haeticis et schismaticis, et his qui illorum sequuntur errores. Necessum est enim ut veniant scandala, Unde Apostolus ait: « Oportet haereses esse, ut hi qui probati sunt, manifesti fiant (*I Cor. xi, 19*). » Quod igitur haereticum et schismaticum fuit vae, hoc viris catholicis necessarium et utile fuit. Per hoc enim Ecclesiae fides magis claruit; et illi multo amplius nocuissent, si semper occulti latuissent. Necessum igitur fuit bonis, ut venirent scandala. Verumtamen vae homini illi per quem scandalum venit. Quamvis enim multa bona hoc malo subsecuta sint, vae tamen illi per quem scandalum venit. Non enim ideo mala faciebat males, ut**

(418) Hilari. « Cum primum piscem admonetur inquirere, ascensuri ostenduntur, et plures. »

(419) Chrysost. alio modo solvit hom. 59 in Matth. « Si non interrogasse sed secum id cogitasse Marcus scribit, non sunt opposita; nec semel, sed his ac tertio haec eos cogitasse crediderim, et tum demum interrogasse. »

(420) Hilarius. « Revertendum igitur est ad simplicitatem infantium; quia in ea collocati, speciem

humilitatis Dominicae circumferemus. »

(421) Hieron. « Qui talis fuerit, ut Christi imitetur humilitatem et innocentiam, in eo Christus suscipitur. »

(422) Hieron. « Secundum ritum provinciae loquitur, quo majorum criminum ista apud veteres deo poena fuerit, ut in profundum ligato saxo demergeretur. »

ia venirent; quæ si fecisset, non tamen pro se, sed contra **89** se fecisset; sicut et ille de quibus Apostolus ait: « Faciamus mala, ut veniant bona, quorum damnatio justa est (Rom. iii, 8). » *Si autem manus tua vel pes tuus scandalizat te, abscide eum, et projice ab te. Bonum tibi est ad vitam ingredi debilem vel claudum, quam duas manus, vel duos pedes habentem mitti in ignem æternum* Quid enim per manum et pedem intelligamus, nisi amicos et propinquos nostros (425), quos velut propria membra diligimus, qui etiam quasi manus et pedes nobis necessarii sunt? Isti autem si nos in fide scandalizant, et eorum iniqua conversatione animas nostras perire sentimus, abscidamus eos a nobis et a nostro consortio separemus. Nihil enim est quod contra animam diligere debeamus: non patrem, non matrem, non fratrem, neque uxorem, vel filios. Melius est enim nobis ut sine his ad vitam intremus, quam ut simul cum eis ad pœnas et mortem ducamur æternam. Id ipsum autem et per oculum significatur: sic enim dicere solemus de his, qui nobis aliquem valde amicum et necessarium auferunt: Oculum mihi eruit, pedem mihi abscidit, manum mihi abstulit: non tamen ipsa re, sed quadam rei similitudine. *Videte ne contemnatis unum ex his pusillis.* De illis pusillis dicit, qui a superba altitudine se humiliantes, patientia et humilitate, pusilli et parvuli sponte sua fiunt. Tales autem contemnendi non sunt: de quibus adhuc subditur: *Dico autem vobis quia angeli eorum in cælis semper vident faciem Patris mei, qui in cælis est.* De angelis enim Apostolus ait, *quia sunt administratorii spiritus, in ministerium missi, propter eos qui hereditatem capiunt salutis (Hebr. 1, 14):* venit enim Filius hominis salvare quod perierat. Valde igitur timendum est ne quis eos scandalizet, et in errorem inducat, pro quibus Dei Filius in mundum veniens, et carnem suscipiens, semetipsum humiliavit factus obediens usque ad mortem.

LXXV. *Quid vobis videtur: si fuerint alicui centum oves, et erraverit una ex eis, nonne relinquet nonaginta novem in montibus et vadet quærere eam quæ erravit? Et si contigerit ut inveniat: amen dico vobis quia gaudebit (424) super eam unguis quam supra no-*

(423) Hilar. c. 4, n. 21: « Abjicere a nobis vel potius eruere propinquitates charissimorum nominum admonemur, si in illis aliquid tale cernamus, ne in consortium criminis eorum de familiaritate veniamus. » Hieron. ad h. l. « Si, inquit, ita est, quis tibi conjunctus, ut manus, pes, oculus, et est utilis atque sollicitus et acutus ad perspicendum? Scandalum autem tibi facit, et propter dissonantiam morum te pertrahit ad gehennam, melius est ut et propinquitatem ejus, et emolumentis carnalibus careas, ne dum vis lucrifacere cognatos et necessarios, causam habeas rumarum. Itaque non frater, non uxor, non filii, non amici, non omnis affectus qui nos excludere potest a regno cælorum, amor Domini præponatur. »

(424) Vulg. *relinquit... vadit... gaudet.*

(425) Chrysolog. serm. 168. « Non terrenus pastor iste est, sed cælestis.... Homo habens centum oves, Christus est. » Ita et Hilar. ad h. l., Ambrosius, lib. vii, in Luc. v, alios ap. Hieron. ad h. l.

maginta novem quæ non erraverunt. Sic non est voluntas ante Patrem vestrum qui in cælis est, ut pereat unus de pusillis istis. Quis est enim iste qui habet centum oves, nisi idem ipse qui loquitur, Jesus Christus Dominus noster (425)? Centum enim oves, tota angelorum et hominum multitudo intelligitur. Ovis enim centesima, homo est, qui non so'um decima, verum etiam decima decimæ (426) a Moyse sæpe vocatur. Ille autem tunc erravit, quando præceptum Dei transgrediens, pomum vetitum comedit. Pro hac itaque una, nonaginta novem, id est totam illam angelorum multitudinem, in altis cælorum montibus Dominus dereliquit (427), et hanc unam quæ erraverat, quærere venit: quæ postquam inventa est et Christi sanguine redempta, tanta pro ipsa in cælis exultatio fuit, quanta pro cæteris omnibus prius non fuerat. Hoc autem non ideo factum est, ut plus cæteris ista diligatur, sed quia nulla alia de periculo mortis ad vitam rediit, in qua sui amoris gaudium cæteræ ostendere potuissent. Quamvis autem ad angelorum numerum, scælum numerus augeri credatur, homo tamen quasi ut a ovis inter centum erat, quando unus tantum cum uxore et non plures erant: hæc enim una erravit, pro hac de cælis Christus descendit (428).

LXXVI. (429) *Si autem peccaverit in te frater tuus, vade et corripue eum inter te et ipsum solum. Si te audierit, lueratus eris fratrem tuum.* Hæc autem apostolis eorumque successoribus, episcopis videlicet, et sacerdotibus Dominum specialiter dixisse, ex eo maxime intelligi potest, quod mox ipse in sequentibus ait. *Amen dico vobis, quæcumque ligaveritis super terram, erunt ligata et in cælo, et quæcumque solveritis super terram erunt **90** soluta et in cælo.* Unde et bene dicitur: *si peccaverit in te frater tuus: peccat autem in pastorem qui oves alligit: peccat in episcopum qui populo sibi commisso injuriam facit.* Ad hos enim pertinet corripere; ad hos pertinet excommunicare, et de Ecclesia pellere, hoc autem quo ordine faciamus, ipse Dominus nos docuit dicens: *Vade, et corripue eum inter te et ipsum solum.* Si enim hoc faciamus, non est unde frater noster merito (430) scandalizari debeat, præsertim cum

(426) Vid. Num. c. xviii, v. 13; 21, 29; c. xxi. v. 10, 15, etc.

(427) Ambros. lib. vii in Luc., ad cap. xv. « Dives igitur pastor cujus omnes nos centesima portio sumus, habet Angelorum, Dominationum, Potestatum, Thronorum, aliorumque innumerabiles greges, quos in montibus dereliquit. » V. Hieron.

(428) Hilar.: « Ut ingentem esse in cælis lætitiæ reditu humanæ salutis ostenderet, comparationis posuit exemplum, etc. In unius Adæ errore omne hominum genus aberravit; ergo nonaginta novem non errantes, multitudo angelorum cælestium opanda est... et quærrens hominem Christum est, et nonaginta novem relictis, cælestis gloriæ multitudo est, cui cum maximo gaudio errans homo, in Domini corpore est relatus. »

(429) In hunc locum. Vide sermon. S. Aug. 82.

(430) Hieron. « Corripiendus est autem frater seorsum, ne si sciret pudorem ac verecundiam amiserit, remaneat in peccato. » Beda: « Quo igitur

bona suadentes, veritatem ei dicamus. Qui si nos audierit, nostra humili allocutione Domino reconciliabitur : si autem non audierit, adhibe tecum adhuc unum vel duos, ut in medio duorum vel trium testimonium stet omne verbum. Paucos adhuc Dominus adhibere jubet, ne ille qui corrigitur multorum redargutione scandalizatus deterior fiat. Sufficiunt tamen isti ad testimonium, si vel de injusta conventionem, vel se non ita ut dicitur, eis respondisse, contra episcopum vel sacerdotem aliquando agere voluerit. Quod si non audierit eos, dic Ecclesia; quatenus vel omnium objurgatione erubescat, qui paucorum humili allocutione satisfacere noluit. Unde et Apostolus ait : « Sufficit illi qui ejusmodi est, objurgatio quæ sit a pluribus. Si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus (I Cor. xi, 6) : » ut excommunicatus, et ab Ecclesia separatus : nullus Ecclesiæ finus ei communicet, qui Ecclesiæ credere noluit, ejusque consiliis obedire contempsit ; et cæteri hoc audientes timeant, atque unius exemplo corrigantur multi. Amen dico vobis, quæcunque ligaveritis super terram, erunt ligata et in cælo, et quæcunque solveritis super terram, erunt soluta et in cælo. Hoc episcopi audiant ; et hunc ligandi et solvendi ordinem teneant (431) ; prius singulariter aut per se aut per alium peccantes conveniant, deinde cum paucis, postmodum vero cum tota Ecclesia, quam si audire contempserint, jam tunc eos ligare non dubitent. Qui enim sic ligantur, et in cælo et in terra ligati sunt : Iterum dico vobis, quia si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re, quodcunque petierint, fiet illis a Patre meo, qui in cælis est : ubi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Qualiter enim intelligere debeamus hoc quod ait de omni re, determinatur, dum dicitur in nomine meo. Non enim malam petitionem facere possunt, qui in ejus nomine congregantur, et in quorum medio ipse est ; id est in quorum corde ipse presidet, quia ideo ibi est ut corda regat, consilia dirigat, petitiones disponat, eosque sibi invicem in bono consentire faciat. Videtur autem huic loco illud convenire, quod alibi dicitur : « Quidquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis (Joan. xvi, 23). » Illi enim sibi in bono consentiunt, illi in nomine Jesu congregantur et petunt, qui ea postulant quæ ad salutem pertinent. Quid enim nisi salus, Salvatoris (432) nomine quæ-

ordine scandala declinare possimus, insinuat, si nos ipsos ne quem ledamus attendimus, si peccantem zelo justitiæ corripimus, si ex corde penitenti misericordiæ pietatisque viscera pandimus. »

(431) Hilarius. « Eum ordinem continentæ charitatis nobis Dominus imposuit, quem ipse in conservando Israel tenuerat. » Vide cætera apud eundem.

(432) S. Aug. tract. 73, in Joan. n. 3. « Jesus significat Salvatorem... ac per hoc quodcunque petimus adversus utilitatem salutis, non petimus in nomine Salvatoris. » Ita et tract. 102, n. 1. Atque ex Augustino, ut videtur, Greg. hom. 27. in Evang. « Sed quia nomen filii, Jesus est, Jesus autem Salvator,

A ritur? Jesus enim *Salvator* interpretatur : qui igitur salutem non petit, quamvis vocet Jesum, non tamen petit in nomine Jesu, quia non hoc petit quod interpretatur Jesus. Dicatur ergo : si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re, quodcunque cum fide et sine hæsitacione petierint in nomine meo, fiet eis. Unde hoc? Quia ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Quod si duo vel tres in bono consentientes et in Christi nomine petentes sic exaudiuntur : quanto magis plures, quanto magis totam Ecclesiam Deus exaudit? Sed dicis : Quid si in nomine Jesu pro damnatorum salute petant? Nunquid exauditur? Nam pro Judæis et schismaticis et hæreticis quotidie Ecclesia orat et non exauditur. Oravit Dominus pro Judæis, dicens : « Pater, ignosce illis non enim sciunt quid faciunt. » Sic igitur et pro multorum salute orant sancti, et non exaudiuntur. Determinandum est igitur et istud, ut sic dicatur : Si duo ex vobis in bono consenserint super terram, de omni re, quodcunque petierint in nomine meo ; si tale sit quod Dei ordini et dispositioni conveniat, fiet eis a Patre meo, qui in cælis est : aliter enim non exaudiuntur, quamvis sibi consentiant, quamvis petant in nomine Jesu. Quoties igitur oramus, et non exaudimur, ideo fit quia aut in nomine Jesu non petimus, aut quia contra ejus ordinem, et dispositionem petimus : ipse enim scit quos elegerit, ipse scit quid nobis opus sit, priusquam petamus. Tunc accedens Petrus ad eum dixit : Domine, quoties peccaverit in me frater meus, et dimittam ei ; usque septies? Dicit illi Jesus : Non dico tibi usque septies, sed usque septuagies septies. Quod tale est ac si diceret : Quoties peccaverit, toties dimitte (433), si septies, septies ; si decies, decies ; si centies, centies ; si millies, millies : ut non ille plus in te peccet, quam tu illi dimittere possis : aliter enim non dimittetur tibi. Unde superius dixit : « Nisi dimiseritis hominibus peccata eorum, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra (Matth. vi, 15). » Putabat autem beatus Petrus sibi sufficere si septies dimitteret, quoniam Scribæ et Pharisei legem et prophetas exponentes, et non intelligentes, multum in suis sermonibus hunc numerum (434) commendabant, quæ satisfactioni et emendationi sufficere posse putabant : unde septem diebus azyma comedunt ; unde et leprosus quando mundatur ; et vir qui fluxum sanans

vel etiam salutaris dicitur ; ille ergo in nomine Salvatoris petit qui illud petit quod ad veram salutem pertinet. Nam si id quod non expedit petitur, non in nomine Jesu petitur Pater. »

(433) S. Aug. serm. 85, n. 7. « Omnia enim peccata dixit : quando septuagies septies dixit... omnino ergo dimitti peccata voluit qui ea septuagesimo septimo numero presignavit. » Vide et serm. 114, ubi fusius idem et totum locum explanat.

(434) Vide ad hunc Evangelii locum de numero septenario Chrysologum serm. 137, præter Origenem tom. XIII in Matth. Ambrosium l. viii in Luc., u. 23. Augustinum, etc.

patitur, septem diebus separatur : separatur autem septem diebus et mulier menstruata : similiter quando pariebat, septem diebus immunda erat. Naaman quoque ex præcepto Elisei septies mergitur in Jordanem, et sacerdos offerens sacrificium, tingens digitum in sanguine, septies illum contra Dominum spargit. Psalmista quoque sic ait : « Septies in die laudem dixi tibi. » Propter hæc igitur et alia multa quæ de hoc numero secundum litteram Judæi intelligebant, dixit beatus Petrus *usque septies* : legis vero et prophetarum magister altius omnia intelligens, addidit super hæc, *usque septuagies septies*. Verumtamen si bene intelligatur septies, nihil minus est septies quam septuagies septies. De hoc autem in Levitico sufficienter diximus (435).

LXXVII. *Ideo assimilatus est regnum cælorum homini regi qui voluit rationem ponere cum servis suis. Et cum cæpisset rationem ponere, oblatu est ei unus qui debebat ei decem millia talenta.* Iste enim rex ipse est qui loquitur Deus et homo Jesus Christus Dominus noster : qui quotidie cum servis suis rationem ponit (436), quoniam per episcopos et sacerdotes hominum peccata iudicat, dum unusquisque ad pœnitentiam veniens, quantum debeat, et in quibus peccaverit, Domino constitetur. Ille autem unus qui decem millia talenta debebat, quis alius intelligitur, nisi omnes illi, qui plus cæteris in omnibus peccant? Sed quare cum hoc prius rationem Dominus ponere voluit, nisi ut hujus exemplo cæteri intelligerent quid in suis rationibus responderent, et quantam spem habere potuissent? Si enim ei qui plus cæteris debebat, quoniam se humiliavit, omne debitum Dominus dimisit, quanto magis aliis qui non tantam peccaverunt, si digne pœnituerint, omnia peccata dimittet? Ideo enim *decem millia talenta* posuit, quia hoc debito nullum aliud debitum majus est : omnes enim numeri in hoc numero continentur, quoniam ex denis numeris multiplicatur : cuius unaquæque pars tam perfecta est, ut replicari quidem possit, crescere vero non possit (437). Cum enim usque ad decem numeramus, ni iterum ab uno incipiamus, nihil habemus quid dicamus : similiter autem fit cum venimus ad centum; et similiter cum venimus ad mille; atque similiter cum venimus ad decem millia; decies enim decem sunt centum, et decies centum sunt mille; et decies mille sunt decem millia. Hoc igitur debito majus debitum non est. Sed videamus quod sequitur. *Cum autem non haberet unde redderet, jussit eum Dominus ejus venditari et uxorem ejus et filios, et omnia quæ habebat, et reddi.* Peccator enim ad pœniten-

tiam veniens, non prius habet unde debitum solvat, donec ex toto humiliatus, sacerdotum consilio se per omnia obedire promittat. Ideoque ei a sacerdotibus dicitur : Nisi debitum solveris, et pœnitentiam egoris, tu et uxor tua, filii tui et cuncta quæ possides, In æternum peribitis : per quod datur intelligi quod ipse totus carnis simul cum anima sua, cunctisque sensibus corporis sui, incendiis tradetur æternis : qui enim cum his omnibus cruciatur, in nulla parte sui requiem habet. Si autem his auditis contremiscat, et se satisfacere et obedire ex corde promittat, fiet ei quod sequitur. *Procidens autem servus ille rogabat eum dicens, Patientiam habe in me, et omnia reddam tibi. Misertus autem dominus servi illius, dimisit eum : et debitum dimisit illi.* Ecce dimissum est tibi debitum; vide ut in bono perseveres : dimitte tu quoque debitoribus tuis, sicut et tibi dimissum est debitum tuum : quod si facere nolueris, audi et exspecta quod sequitur : *Egressus autem servus ille invenit unum de conservis suis, qui debebat ei centum denarios, et tenens suffocabat eum dicens : Redde quod debes.* Valde parvum **92** debitum est centum denariorum ad comparationem decem millium talentorum; stultissimus igitur est, qui centum denarios non vult dimittere, ea conditione, ut ei decem millia talenta dimittantur. *Et procidens conservus ejus rogabat eum dicens : Patientiam habe in me, et omnia reddam tibi. Ille autem noluit : sed abiit, et misit eum in carcerem, donec redderet debitum.* Fortasse isia non audivit; aut si audivit non intellexit; aut si intellexit parvipendendo neglexit quod Dominus alibi ait : « Eadem quippe mensura qua mensi fueritis remetietur vobis (Luc. vi, 38). » *Videntes autem conservi ejus quæ fiebant, contristati sunt valde, et venerunt et narraverunt domino suo omnia quæ facta fuerant.* Isti enim conservi, et angeli et homines intelliguntur (438). Omnes enim sunt conservi qui unius sunt domini servi : et isti quidem iniquorum oppressionem et miserorum afflictionem domino narrant, quia pro his assidue ad Deum clamant. *Tunc vocavit illum dominus eius et ait illi : Serve nequam, omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me : nonne ergo oportuit et te misereri conservi tui, sicut et ego tui misertus sum?* *Et iratus dominus ejus tradidit eum tortoribus, quoad usque redderet universum debitum.* Tortores isti, maligni spiritus sunt (439), quibus miser homo ad puniendum traditur, neque de eorum potestate eripitur, donec universum debitum reddat. Nunquam igitur de illorum potestate eripitur, quoniam hoc debitum semper redditur, nunquam tamen in

(435) Ad cap. 4 edit. Rom. pag. 132, et ad cap. 14, pag. 153.

(436) Origenes de tempore hic designato reddendæ rationis fuse disserit tom. I. Origen. Huet. pag. 350 et tom. III edit MM. pag. 650. Ibid. pag. 343 et MM. 622. « Quisnam dicendus est rex nisi filius Dei, etc. ? »

(437) Vi1. S. Aug. serm. 51, num. 34 et serm.

231, n. 6, lib. II. Inquisit. ad Jan. ep. 53, n. 28, etc.

(438) V. Origen. l. all. qui negat explicari posse quinam intelligi conservi debeant. Theophylactus tamen. « Videntur hi conservi esse angeli, osiores mali, et amantes boni. » V. Aug. quest. in Matth.

(439) Origen. ib. « Quinam hi sunt, præterquam ii quibus suppliciorum cura demandata est ? »

integrum solvitur. Hanc autem totam similitudinem A sufficit labiis dimittere, nisi et corda conveniant. ad quid attulerit, ipse Dominus protinus exponit [CAP. XIX.] *Et factum est, cum consummasset Jesus sermones istos, migravit a Galilæa, et venit in fines Judææ trans Jordanem: et secutus sunt eum turbe multæ; et curavit eos ibi.*

PARS QUARTA

LXXVIII. *Et accesserunt ad eum Pharisæi tentantes eum et dicentes, si licet homini dimittere uxorem suam quacunque ex causa. Quod enim ait; quacunque ex causa, tale est ac si diceret, pro aliqua causa, non ut sonare videtur pro omni causa (440). Qui respondens ait eis: Non legis, quia qui fecit hominem ab initio, masculinum et femininum fecit eos? Et dixit: Propter hoc dimittet homo patrem et matrem, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una. Itaque jam non sunt duo, sed una caro: quod ergo Deus conjunxit, homo non separet. Deus est qui loquitur, et virum cum uxore unam carnem esse dicit, qui quavis personaliter duo sint, tamen de una carne ambo, sic se diligere et charitatis vinculo jungere, et nunquam a se separare delent; ac si non duo, sed una ex toto caro fuissent. Dicunt illi: Quid ergo Moyses mandavit, dare libellum repudii, et dimittere? Si, inquit, una caro sunt, si inseparabiles sunt, tantoque dilectionis vinculo jungi debent, cur Moyses dimittere mandavit? Ait illis: quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras: ab initio autem non fuit sic. Quomodo sic? Ut homo dimitteret uxorem suam pro qualibet causa. Moyses autem dicit, ut qui propter aliquam sceleratam dimiserit uxorem suam, det illi libellum repudii. Sed aliter hic, et aliter ibi loquitur Moyses, imo Dominus per Moysen. Hæc enim uxor quæ propter aliquam sceleratam dimittitur, unaqualibet hæresis intelligitur: quam quidem non verbis simplicibus, sed scripto et juramento, firmaque stipulatione dimittere convenit, quatenus ille qui eam dimittit, ad eam ulterius non revertatur. Hoc igitur quod spiritualiter intelligi debet, juxta litteram Moyses intelligere et observare Judæos 93 permisit; sed propter duritiam cordis eorum: ne videlicet uxores suas interficerent, vel nimium affligerent, cum eas propter aliquam sceleratam odio haberent (441). De his autem in Deuteronomio sufficienter diximus (442). Dico autem vobis, quia quicumque dimiserit uxorem*

suam, nisi ob fornicationem, et aliam duxerit, mactatur. Et hoc quidem in hoc eodem libro superius exposuimus. Dicunt ei discipuli ejus: Si ita ex causa hominis cum uxore, non expedit nubere: id est si tali vinculo juncti sunt, et hanc fidem sibi mutuo custodire oportet, non expedit vel nubere, vel uxorem ducere (443). Similiter enim et Apostolus ait: « Solutus es ab uxore? noli querere uxorem: » itemque: « Dico autem non nuptis, et viduis, locum est illis, si sic permaneant, sicut et ego: quod si non se continent, nubant; melius est enim nubere quam uri (I Cor. vi, 27). » Dixitque Dominus: *Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est. Hoc, inquit, verbum quod dicitis, scilicet quia non expedit nubere; hoc præceptum castitatis et continentiam non omnes capiunt, non omnes custodiunt vel recipiunt: sed illi tantum quibus divinitus datum est. Sunt enim eunuchi, qui de matris utero sic nati sunt. Illi videlicet qui frigidæ naturæ existentes, facile carnis ferunt titillationem. Sunt eunuchi qui facti sunt ab hominibus: per quos non solum contritos testibus intelligimus, verum etiam eos, quos prepositorum suorum diligentissima cura, etiam volentes, cælibes facit. Et sunt eunuchi qui se ipsos castraverunt propter regnum cælorum. Illi enim cæteris meliores, non ferio sed carnis maceratione fiunt (444). Qui potest capere capiat. Qui potest continentiam custodire, custodiat: qui vero non potest, cui vult nubat, tantum in Domino (445). Hæc autem licentia non datur illis qui castitatem voverunt, vel qui majoris religionis ordinem susceperunt.*

LXXIX. *Tunc oblatis sunt ei parvuli, ut manus ei imponeret et oraret; id est ut eos tangeret et benediceret: discipuli autem increpabant eos. Adhuc enim discipuli carnales erant, et eos qui carnaliter sapiunt, significabant. Multi enim sunt in Ecclesia, qui se in eo placere Deo putant, quod parvulos et simplices ab ejus regimine remove conantur, volentes potentes et astutos eligere, quorum fortitudinem*

(440) Contra stare videtur Hieron. « Interrogat eum, utrum liceat homini dimittere uxorem suam quolibet causa, » et Origenes tom. I Huet. recens., pag. 355 *κατὰ πάσας αἰτίας*, ex omni causa. De toto hoc Matthæi loco fuse Nazianzenus orat. 36. Ambros. lib. viii in Luc. Aug. adulterio. conjug. Vide etiam Irenæum lib. iv cap. 15, et Chrysost. homil. 10, contr. Anomeos.

(441) Ita et Hieron. ad h. l.

(442) In cap. 24 edit. Rom., p. 208.

(443) Præclare Bernard. De præcept. et dispens. magne revera angustie: « Si tenuerit exosam,

nihil onerosius; si dimiserit invitam, nihil inchristianius. »

(444) V. Epiphanium hæres. 58.

(445) Hieron. ad h. l. « Ut unusquisque consideret vires suas, utrum possit virginalia et pudicitiam implere præcepta. Per se enim castitas blanda est, et quemlibet ad se alliciens. Sed considerandæ sunt vires, ut qui potest capere capiat; quasi hortantis vox Domini est, et milites suos ad pudicitiam præmium concitantis: qui potest capere capiat: qui potest pugnare, pugnet, superet ac triumphet. »

et prudentia temporaliter Ecclesia crescat : non attendentes quia « sapientia ejus mundi stulticia est apud Deum. » Sed videamus quod sequitur : *Jesus autem ait eis : Sinite parvulos, et nolite eos prohibere ad me venire; talium est enim regnum cælorum.* Tales, inquit, eligite, tales prohibere nolite, tales in Ecclesia constituite, et talibus manus imponite. *Et cum imposuisset eis manus, abiit inde.* Multis enim modis manus impositio dicitur (446) : hic autem consecrationem significat : de qua Apostolus ait : « Nemini cito manum imposueris (1 Tim. v, 22). »

LXXX. *Et ecce unus accedens, ait illi : Magister bone, quid boni faciam, ut habeam vitam æternam? Qui dixit ei : Quid me interrogas de bono? unus est bonus, Deus.* Quid est igitur quod dicitur : *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, et erant valde bona.* Si enim Deus omnia fecit, et cuncta quæ fecit non solum bona sunt, sed et valde bona, quomodo unus et solus Deus, bonus? (447) Ipse enim solus naturaliter est bonus, quia se ipso et non ab alio est bonus : cætera vero non a se ipsis, sed ab eo sunt, a quo bona in principio creata sunt (448). *Si autem vis ad vitam ingredi, serva mandata. Dicit ille : Quæ? Jesus autem dixit : Non homicidium facies, non adulterabis, non facies furtum, non falsum testimonium dices; honora patrem et matrem, et diliges proximum tuum sicut teipsum. Dicit illi adolescens : Omnia hæc custodivi a juventute mea : quid adhuc mihi deest? Si enim, ut Apostolus ait, plenitudo legis est dilectio, aut iste non bene intellexit diliges proximum tuum sicut teipsum, aut si intellexit, non bene respondit (449). Quid enim ei deesse potest qui totam legem custodit? Putabat enim iste, sicut videtur, proximum suum se bene diligere, quia cum non occidebat, quia bona sua ei non aufererat, aliasque injurias ei non faciebat. Ideoque qualiter hoc intelligere debeat, Dominus subinferens ait : *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in cælo, et veniens sequere me.* Hæc est vera mensura perfectionis : ille implet legem, qui ista custodit. Nec in 94 Dei dilectione peccat qui Christum sequitur; nec in dilectione proximi, qui indigentibus omnia largitur. Non desperet tamen cui ad hanc perfectionem venire non datur : multi enim salvantur qui neque omnia relinquunt, neque omnia pauperibus*

tribuunt : ad culmen tamen perfectionis non perveniunt. *Cum audisset autem adolescens verbum, abiit tristis : erat enim habens multas possessiones;* ecce qualiter erat adolescens ostenditur : bonus erat quia aliis non nocebat, sed non erat bonus quia aliis non subveniebat ; nec sua largiri, nec aliena rapere noverat : loquebatur cum Deo, qui veras divitias ei ostendebat, magis tamen in terrena possessione quam in cælestis thesauri promissione spem habebat. De talibus enim Apostolus ait : « Præcipe divitibus hujus sæculi non sperare in incerto divitiarum (1 Tim. vi, 17). » Aliud est enim divitem esse; aliud in divitiis spem habere : qui enim in divitiis spem suam ponunt, valde difficile salvari possunt (450). Unde et Dominus subinferens ait : *Amen dico vobis quia dives difficile intrabit in regnum cælorum. Et iterum dico vobis : Facilius est camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum cælorum.* Prius difficile, deinde impossibile dixit : impossibile est enim ut divites in divitiis spem habentes intrent in regnum cælorum : de illis enim hoc intelligitur. Sic enim Marcus evangelista Dominum dixisse narrat : « Filioli, quam difficile est confidentes in pecuniis regnum Dei introire! » (451) Sed quid per camelum cujus unicum et singulare officium est onera portare, nisi eos intelligamus qui peccatorum pondere prægravantur? Quibus se Psalmista connumerans ait : « Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, sicut onus grave gravatæ sunt super me (Psal. xxxvi, 5). » De divitibus autem quid dicit? « Ecce homo qui non posuit Deum adiutorem sibi, sed speravit in multitudine divitiarum suarum, et prævaluit in vanitate sua (Psal. li, 9). » Facilius igitur est camelum, id est aliquem valde peccatorem transire per foramen acus, id est per arctam et angustam viam quæ ducit ad vitam, quam hujusmodi divitem intrare in regnum cælorum (452); quoniam ille facilius a peccatis, quam iste a divitiarum spe separari potest. *Auditis autem his, discipuli mirabantur valde, dicentes : Quis ergo poterit salvus esse? Hoc enim discipuli non dixissent, si de quo divite Dominus loquebatur, intellexissent. Aspiciens autem Jesus, dixit illis : Apud homines hoc impossibile est, apud Deum autem omnia possible sunt.* Quod enim ait apud homines, hoc est secundam intellectum humanum ; quod vero ait apud Deum, hoc est secundam

446) V. Morinum de sacr. Ordin. Exercit. v. cap. 11, num. 9; Albaspinæum, lib. ii Observ., c. 31. Habert Pontif. Græc. obs. 2 ad part. viii, etc.

(447) Ambros., lib. viii in Luc. n. 65. « Addendo magister bone in portione bonum dixit, non in universitate, nam Deus universitate bonus, homo ex parte... Bonus enim quid est, nisi plenus bonitatis? »

(448) Hinc initium sumit homilia 4 In natal. apost. sub Emisani nom. edita continetque hunc et sequentem numerum.

(449) « Mentitur adolescens, » ait hic Hieron. « Si enim hoc quod positum est in mandatis Diliges proximum, etc., opere complexisset, quomodo postea

tristis recessisset? » etc.

(450) S. Aug. QQ. Evang. lib. ii, c. 47. « Divitem hic appellat cupidum rerum temporalium, et de talibus superbientem. »

(451) C. 10, 24. Hieron. « Quia difficile divitiæ contemnuntur, non dixit : impossibile est divites intrare in regnum cælorum, sed difficile. Ubi difficile ponitur, non impossibilitas prætenditur, sed raritas demonstratur. »

(452) Iterum Hier. « Videbimus quomodo et isti cameli, quibus divites comparantur, cum deposuerint gravem sarcinam peccatorum, et totius corporis gravitatem, intrare possint per angustam portam et arctam viam, quæ ducit ad vitam. »

dum spiritualem intellectum et divinum; non est enim impossibile Deo, qualemcumque divitem ad suæ voluntatis viam convertere (453), quamvis valde difficile sit ut pauper esse velit, qui semper dives fuerat. Si igitur ad litteram intelligatur, impossibile est: si vero spiritualiter, sicut modo exposuimus, impossibile non est. Impossibile est enim quantum ad litteram, ut per foramen acus transeat camelus; quantum vero ad spiritualem intelligentiam, non est impossibile.

LXXXI. *Tunc respondens Petrus dixit ei: Ecce nos reliquimus omnia et secuti sumus te: quid ergo erit nobis?* Ille, inquit, dives, de quo superius locutus es, neque omnia dimittere, neque te sequi voluit, cui etiam quid responderis audivimus; de nobis autem quid dicis, qui omnia reliquimus et te secuti sumus? Omnia enim Petrus reliquerat, quia non solum ea reliquerat quæ habebat, sed ea quoque quæ habere poterat, ut ulterius in hoc mundo nihil proprium possideret, nihilque possidere desideraret (454). Unde ipse nos quoque admonet dicens: « Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt (I Joan. xi, 15): » Et majus quidem est habendi voluntatem, quam ipsum habere derelinquere. *Jesus autem dixit illis: Amen dico vobis, quod vos qui secuti estis me, in regeneratione, cum sederit Filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis et vos super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel.* Duo Petrus proposuerat, sed alterum Christus assumpsit: non enim dixit, « Vos qui reliquistis omnia. » Sed quid dixit? *Vos qui secuti estis me* (455): Omnia enim derelinquit qui perfecte sequitur Jesum. Sufficiens ergo fuit alterum dicere, quia utraque in uno continebantur. Vos, inquit, qui secuti estis me, qui mecum per eandem viam inceditis, qui ad cœlestia festinatis, qui terrena cuncta despicitis, qui justitiam et veritatem, pacem et misericordiam diligitis, vos sedebitis super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel. Sedebunt utique apostoli super sedes duodecim: sedebunt et alii super sedes suas, qui eorum exemplo **95** vixerunt (456), et Christum Dominum sunt secuti. Plures enim sunt ibi sedes quam duodecim, pluresque iudices ibi erunt: non solum enim episcopi et sacerdotes ibi iudicabunt, verum etiam, ut superius dicitur, regina Austri, et Ninivitæ resurgent in iudicio cum generatione ista, et condemnabunt eam. Sed quæ sunt istæ sedes, super quas isti iudices sedent? Istæ enim sedes, singulæ Ecclesiæ sunt: unde et episcopi Ecclesias quibus præsent,

(453) V. S. August. epist. ad Hilar. q. 4, et ep. ad Probam, cap. 1.

(454) S. Aug. in psal. ciii. « Non solum dimisit quidquid habebat, sed etiam quidquid habere cupiebat. »

(455) V. Hieron. ad h. l.

(456) Beda hic. « Quia enim duodenario sæpe numero solet universitas designari, per duodecim sedes apostolorum iudicantium, omnium numeritas, et per duodecim tribus Israel, universitas eorum qui iudicandi sunt, ostenditur. » Idem fusius

sedes suas vocare consueverant. Sedebit igitur unusquisque in sede sua, quoniam unusquisque in populo quem rexit et prædicavit major et suffimior apparebit. *Sedebit autem et Dominus in sede majestatis suæ*, quoniam excelsus super omnes gentes Dominus, cunctis et angelis et hominibus præsidebit. Iudicabit igitur Dominus, iudicabunt et apostoli, iudicabunt insuper episcopi et sacerdotes: omnes præterea ibi iudicabunt quorum exemplo cæteri damnabuntur. *Et omnis qui reliquerit domum et fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, et vitam æternam possidebit.* Alii autem evangelistæ dicunt: « centuplum accipiet in hac vita; post hanc vitam, vitam æternam. » Quibus et Marcus addit (457) « cum persecutionibus; » centuplum enim cum persecutionibus in hac vita suscipiant sancti, quia quicumque Deum diligunt ejusque voluntatem faciunt, sanctorum fratres et sorores, patres et matres, amici et propinqui sunt. Sic enim de se ipso Dominus ait: *Quicumque fecerit voluntatem Patris mei, qui in cœlis est, ipse mihi frater et soror et mater est* (Matth. xii, 51). Fratres autem et sorores, patres et matres, uxores et filii, isti dicantur, non natura sed officio et affectione: quos enim multum diligimus, his nominibus vocare solemus.

LXXXII. *Multi autem erunt primi novissimi, et novissimi primi* (458). Hanc enim propositionem ad quid attulerit, sequentia manifestabunt: ad hanc enim spectat tota subsequens similitudo: unde et in conclusione dicitur: *Sic erunt novissimi primi et primi novissimi.* Quod quidem si de mundi ætatibus intelligatur, non video qualiter primi sint novissimi, vel novissimi primi. Primi enim fuerunt patriarchæ et prophetæ, et cæteri prioris Testamenti, ad vitam prædestinati: novissimi autem nos sumus; de quibus Joannes ait: « Filioli, novissima hora est (I Joan. ii, 18): » Et Apostolus: « Nos sumus, in quos fines sæculorum devenerunt (I Cor. x, 11). » Et isti quidem sicut tempore primi fuerunt, ita et primi denarium susceperunt. Hos enim statim post passionem suam Christus Dominus a penis eripiens, in gloriam introduxit. Apostolus quoque ait: « Qui nos qui vivimus, qui residui sumus, non prævenimus eos qui dormierunt: quoniam ipse Dominus in jussu et in voce archangeli et in tuba Dei descendet de cœlo, et mortui qui in Christo sunt resurgent primi. Deinde nos qui vivimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obviam Domino (I Thess. iv, 14, 15, 16). » Quomodo igitur sua

Aug. in Psal. XLIX.

(457) Cap. x, 29, 30. *Nemo est qui reliquit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut filios, aut agros propter me, et propter Evangelium, qui non accipiat centies tantum, nunc in tempore hoc; domos, et fratres, et sorores, et matres, et filios, et agros cum persecutionibus et in sæculo futuro vitam æternam.*

(458) Hoc et sequenti numero continetur homilia Emiseni Domin. in septuages. id est S. Brunonis.

novissimi primi? Nunc autem ipsam parabolam A
audiamus. [CAP. XX.] *Simile est regnum cœlorum
homini patrifamilias qui exiit primo mane conducere
operarios in vineam suam. Hoc autem tale est, ac si
diceret: Sic fit in regno cœlorum, sicut factum est
in vinea patrifamilias, in quam ipse, primo mane
exiens, operarios conduxit. Regnum cœlorum, Ec-
clesia est; paterfamilias, Christus Dominus noster:
ejus namque familia, et angeli et homines sunt:
magna quidem est familia, quia magnus est et pa-
terfamilias. Venit autem iste paterfamilias ut con-
duceret operarios in vineam suam. Vineam enim Do-
mini Sabaoth, domus Israel est: vinea, Dei Ecclesia
est: extra quam qui laborat, mercedem non recipit:
in qua qui laborat, denarium suscipit. Ille enim de-
narius, remuneratio est æternæ beatitudinis: ideo
unus denarius omnibus datur: unus primis, et
unus novissimis. Et alii quidem primo mane labo-
rare incipiunt: alii vero circa horam tertiam: alii
autem circa sextam, et nonam horam: alii quoque
circa horam undecimam. Hoc est enim quod ait:
Conventionem autem facta cum operariis ex denario
diurno, misit eos in vineam suam. Et egressus circa
horam tertiam, vidit alios stantes in foro otiosos, et
dixit illis: *Ite et vos in vineam meam, et quod justum
fuerit dabo vobis: illi autem abierunt. Iterum autem
exiit circa sextam, et nonam horam, et fecit similiter.
Circum undecimam vero exiit, et invenit alios stantes
in foro otiosos, et dixit illis: Quid hic statis tota die
otiosi? Dicunt illi: Quia nemo nos conduxit. Dixit
illis: *Ite et vos in vineam meam. Primo namque
mane in vinea Dei laborare incipiunt, qui a primæ
væ ætate, id est a pueritia in Ecclesia Dei Do-
mino serviunt (459): illi 96 autem circa horam
tertiam laborare veniunt, qui in adolescentia servire
incipiunt: veniunt autem et illi circa sextam et
nonam horam, qui vel in juventute, vel in senec-
tute, ad pœnitentiam convertuntur. Undecima
vero hora illa est, quæ in qualibet ætate fini appro-
pinquat et morti proxima est. Hanc enim horam
non solum juvenes et senes, verum etiam pueri
habent. In hac igitur hora laborare incipit et ille
qui in decrepita ætate, et ille qui in gravi in-
firmitate ex toto corde ad Dominum convertitur.
Nullus ergo locus desperationi, nullus locus restat
excusationi; siquidem in omni ætate et in
omni hora peccator suscipitur: Peccator enim
quacunque hora conversus fuerit, et ingemuerit,
vita vivet et non morietur (460). » Convertatur
igitur vel undecima hora, convertatur vel in ultimo
vitæ termino, qui prius in bono otiosus, et in malo
sedulus fuit. Nam et ipse si voluerit, et si conversus
fuerit, etsi vel ad horam laborare cœperit, simul
cum aliis mercedem denarium recipiet. Unde et
subditur: *Cum sero autem factum esset, dixit Do-****

(459) Hieron. ad h. l. duas affert explicationes; primam de hominis ætatibus, quæ est Auctoris nostri, Chrysost. hom. 65, etc., et alteram de ætatibus mundi, quæ est S. August. serm. 59. De Verbis Domini, Ambrosii lib. vii in Luc. Bedæ, etc., Gre-

minus vineæ procuratori suo. *Voca operarios, et
redde illis mercedem, incipiens a novissimis usque ad
primos. Sero enim unicuique fit, quando ultimum
diem cum vita finit: Dei vero procuratores, angeli
sunt, qui sanctorum animas Deo representant, et in
requiem inducunt; de quibus Apostolus: « Omnes
enim sunt administratores Spiritus, in ministerium
missi, propter eos qui hæreditatem capiunt salutis
(Hebr. 1, 14). » Fit autem plerumque, ut illi qui
posterius veniunt, primi denarium et mercedem
recipiant; quoniam sæpe contingit, ut primi de hac
vita exeant, qui posterius laborare et Deo servire
incipiunt. Primus enim denarium recipit, qui pri-
mus de hac vita exiit. Multi enim sanctorum eadem
die qua crediderunt, de hoc mundo per martyrium
exierunt: isti igitur una et ultima hora in Dei
vineam laborantes, prius susceperunt denarium, quam
illi qui a primævæ ætate Domino servientes, et post
eos de hoc sæculo exeuntes, sicut prius laborare
cœperunt, ita post eos denarium acceperunt. Fit
igitur aliquando, etsi non semper, in Ecclesia Dei,
quod in vinea patrifamilias factum fuisse narratur:
ut videlicet primi sint novissimi, et novissimi primi.
Hoc autem quia non semper fit, ideo in principio
hujus similitudinis Dominus ait: *Multi autem erunt
primi novissimi, et novissimi primi. Si enim semper
hoc fieret, non multos, sed omnes dixisset: sic igitur
multi novissimi et in mercede suscipienda hono-
rantur, et in pretio non minorantur. Unde et cæteri
inmurmurantes dicunt: *Hi novissimi una hora
fecerunt, et pares illos nobis fecisti qui portavimus
pondus diei et æstus? Quos quidem digne satis Do-
minus redarguit, dum uni eorum respondit dicens:
Anice, non facio tibi injuriam; nonne ex denario
convenisti mecum? Tolle quod tuum est, et vade: volo
autem et huic novissimo dare, sicut et tibi. An oculus
tuus nequam est, quia ego bonus sum? Hæc autem
non ideo dicuntur, ut de proventu aliorum sanctos
murmurare, vel nequam (461) et invidios oculos
habere intelligere debeamus; sed potius, ut mur-
murationis et invidiæ malum, quantum sit intelli-
gamus, et caveamus. Magnum enim vitium est quod
tantopere a Domino redarguitur. Sancti quidem et
boni sunt quicumque hunc denarium accipiunt:
hunc autem accipiunt et primi et novissimi. Et
primi igitur et novissimi boni sunt. Quomodo ergo
murmurare possunt? Quomodo nequam et invidios
oculos habent? Tales igitur isti non sunt, et ne tales
stant, illorum exemplo admonentur. Bonum est
enim in hac vinea laborare, sed malum est murmu-
rare. Laboremus igitur, nec inurmuremus: illorum
reprehensio sit nostra correctio. Alterum nos invitat
ad bonum, alterum dissuadet a malo. Illorum enim
labor et remuneratio nos invitat; illorum vero mur-
murationis reprehensio nos a murmuratione com-***

gorius hom. 19, in Evang. utramque habet.

(460) Vid. Ezechiel, cap. xxxiii.

(461) Vid. Chrysost. et Gregorium l. all. Vid. etiam A. De vocation. l. 1, c. 7.

pescit. In utroque igitur consulit nobis Dominus, dum nos in altero laborare admonet, in altero vero murmurare dissuadet. Quod autem sequitur, *multi enim sunt vocati, pauci vero electi*, valde paucos esse ostendit eos qui salvantur, ad comparationem eorum qui per singulas horas vocantur (462). Suscipiunt igitur denarium et primi et novissimi; sed neque omnes primi, neque omnes novissimi; quoniam multi vocantur, et ad vineæ laborem invitantur, qui neque inter primos, neque inter novissimos connumerantur.

LXXXIII. *Et ascendens Jesus Jerosolymam assumpsit duodecim discipulos suos secreto, et ait illis: Ecce ascendimus Jerosolymam, et Filius hominis tradetur principibus sacerdotum, et scribis, et condemnabunt eum morte: et tradent eum gentibus ad illudendum, et flagellandum, et crucifigendum: et tertia die resurget.* His autem paucis verbis totam suæ passionis seriem Dominus prophetavit, ut eum sua sponte ad passionem venisse, intelligamus (463). **97** *Tunc accessit ad eum mater filiorum Zebedæi cum filiis suis, adorans et petens aliquid ab eo.* Mulier ista religiosa et Christo familiaris erat, ideo et magna petit, et confidenter ad Dominum accedit. Valde enim de Christo præsumebat, dum hoc pro filiis orat, quod ipsi filii per se petere timebant (464). Sed quid dicit? *Dic ut sedeant hi duo filii mei, unus ad dexteram tuam, et unus ad sinistram in regno tuo.* Cum ambitione loquitur mater, et carnali affectu ambitiosis filiis primas in cælo cathedras postulat; unde et merito eis a Domino dicitur. *Nescitis quid petatis.* Neque ita petere, neque ita dare convenit primas sedes. « Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? Dicunt ei: Possumus. » Obscure eis loquitur Dominus, et fortasse nondum intelligebant, de quo calice eis loqueretur. Dicebat enim de calice passionis, de quo et Petro apostolo alibi ait: « Calicem quem dedit mihi Pater, non vis ut bibam illum? » (Joann. xviii, 11.) Et Psalmista: « Calicem salutaris accipiam, et nomen Domini invocabo (Psal. cxv, 13). » Et ait eis: *Calicem quidem meum bibetis.* Biberunt enim Jacobus et Joannes calicem Christi; non quod ambo martyrio vitam finierint, sed quod multas persecutiones, angustias, et tribulationes ambo sustinuerint. Et Jacobum quidem occidit Herodes: sic enim scriptum est: « Occidit autem Jacobum fratrem Joannis gladio (Act.

(462) De numero Christianorum adultorum qui salvantur quæstio nostra iterum ætate mota est. Illic fortasse auctoris nostri locus qui de adultis fidelibus loqui videtur, addi potest aliorum testimoniis quæ congressit cl. auctor libri Romæ editi ann. 1752. PP. Ec. De paucitate adultorum fidelium salvandorum consens.

(463) Ita etiam Chrysost. hom. 66. « Ut postea recordati, credant, illum volentem, non ignorantem, neque coactum passionem subiisse. »

(464) « Pudore victi matris patrocinium assumpserunt, » ait ib. Chrysost.

(465) Illic totum, ut videtur, ex Hieron. ad h. l. ubi et de ferventis olei dolio, et de relegatione in

A xii, 2). » Joannes vero non occisus, sed in ferventis olei dolio missus, et in Pathmos insula in exilio relegatus, magnæ afflictionis et amaritudinis calicem, bibit (465). *Sedere autem ad dexteram meam, et ad sinistram non est meum dare vobis, sed quibus paratum est a Patre meo.* Ac si dicat: Quod vos modo petitis, jam datum est; non est meum dare modo; non ad me pertinet ordinare et disponere modo quis ad dexteram meam vel ad sinistram sedere debeat in regno meo. Hæc dispositio non est hominis, non est hujus temporis; ab æterno factum est, quod modo fieri postulatis; simul cum Patre ante tempora disposui, neque iterum disponere habeo, quam sedem sibi unusquisque suscipiat. Quibus igitur paratum est sedere ad dexteram meam, vel ad sinistram (466), sive vobis, sive aliis, illorum erit; mutari non potest quod paratum et dispositum est. *Et audientes decem, indignati sunt de duobus fratribus.* Adhuc enim et isti carnales erant, neque minus ambitiosi quam illi; ideoque indignabantur, et quod sibi unusquisque affectabat, hoc dari aliis videbat (467). *Jesus autem vocavit eos ad se, et ait: Scitis quia principes gentium dominantur eorum? Et qui majores sunt, potestatem exercent in eos. Non ita erit inter vos. Sed quicumque voluerit inter vos major fieri, sit vester minister: et qui voluerit inter vos primus esse, erit vester servus.* Non ita, inquit, erit inter vos, sicut est inter mundi hujus potestates, ut ille cæteris dominetur qui major cæteris videtur: sed potius omnibus erit inferior, qui voluerit esse sublimior: et qui plus se humiliaverit, major a Deo constituetur. Hoc autem ad exemplum sui ostendit dicens: *Sicut Filius hominis non venit ministrari sed ministrare et dare animam suam redemptionem pro multis.* Sicut, inquit, Filius hominis se humiliavit, sic se humiliet qui major esse voluerit. « Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens; in similitudine hominum factus, et habitu inventus ut homo. Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem (Philip. ii, 6): » et quasi servus et minister, suorum discipulorum pedes lavare non est dignatus (468).

D LXXXIV. *Et egredientibus illis ab Jericho, secuta est cum turba multa. Et ecce duo cæci sedentes secus viam, audierunt quia Jesus transiret et clamaverunt*

Pathmos insulam; quæ qui consideraverit, visurum, ait « martyrio animam non deuisse, et bibisse Joannem calicem confessionis. »

(466) Locum evangelicum hunc præclare omnino et mire exposuit Chrysost. l. all.

(467) Chrysost. idem. « Perspicis, quomodo imperfecti adhuc omnes erant, et duo adversus decem primum eripere consessum nitebantur, et decem duobus invidentes indignabantur. »

(468) Egredies hic Chrysost. monet. « Noli erro timere, ne quasi honorem tuum humilitate amittas; nunquam enim poteris tantum humilitatis ostendere, quantum pro te Dominus suscipit. »

dicentes: Domine, miserere nostri, fili David. Invenitur enim quibusdam in locis beatus Matthæus evangelista non tantum narrationi quantum significationi operam dare: unde et duos cæcos fuisse dicit, quos alii evangelistæ unum fuisse narrant. Marcus quoque dicit hunc cæcum (469), Timæi filium fuisse. Similiter autem et in finibus Gerasenorum duos homines a legione dæmonum, Christum Dominum nostrum liberasse, et eos in porcos mississe dicit, cum alii unum tantum et non duos scribant (470). Scribit etiam Jesum venientem Jerusalem super 98 asinam et pullum sedisse, cum alii pullum solummodo ad eum adductum fuisse dicant. Unde manifestum est eum non tantum attendere ad rem ipsam, quantum ad rei significatum. Iste enim cæcus, et unus est in se, et duo sunt in significatione; in significatione quidem, quia duos populos, id est Judæos et Gentiles significat (471). Hos enim illuminavit Dominus quando appropinquavit Jericho, id est quando nostræ carnis mutabilitatem suscepit; Jericho namque interpretatur luna, quæ in tantum mutabilis est, ut nunquam in eodem statu permaneat. Quod enim ait, *egredientibus illis ab Jericho*, tale est ac si diceret, *trauseuntibus illis per fines Jericho*: unde et Lucas ait: *Factum est autem dum appropinquaret Jericho (472) (Luc. xviii, 35).* Sedent autem illi secus viam, qui jam et credere et currere parati sunt; quæ sit autem ista via, et quis iste cursus, intelligis; hinc autem longe sunt qui Christi adventum et transitum non sentiunt. Et illi quidem altius clamant, qui attentius orant: clamor iste, non oris sed cordis est. Sed quid clamant? *Domine, miserere nostri, fili David*: ut et nos tuas misericordias in æternum cantemus simul cum David. *Turba autem increpabat eos ut tacerent: at illi magis clamabant dicentes: Domine, miserere nostri, fili David.* Si enim cæci tacuissent, et turbæ increpanti credidissent, adhuc illuminati non fuissent. Mala turba, quæ a tali clamore hominem exturbat: hæc enim turba, vitiorum et malignorum spirituum exercitus intelligitur, qui nos ad Deum clamantes, et misericordiam postulantes,

(469) Cap. x, 46: *« Filius Timæi, Bartimæus cæcus sedebat juxta viam mendicans. »*

(470) S. Aug. De consens. Evang., lib. II, cap. 65. *« Quæ ita solvitur quæstio, ut illa soluta est de duobus qui legionem dæmonum patiebantur in regione Gerasenorum. Nam duorum etiam cæcorum, quos modo interposuit, unum fuisse notissimum et illa civitate famosissimum, ex hoc etiam apparet, quod et nomen ejus et patris ejus Marcus commemoravit... Procul dubio itaque Bartimæus iste Timæi filius ex aliqua magna felicitate dejectus, notissimæ et famosissimæ miseræ fuit, quod non solum cæcus, sed etiam mendicus sedebat. »*

(471) Hieron. *« Cæcos appellat qui necdum videre poterant... secus viam, quia videbantur quidem legis habere notitiam, sed viam quæ Christus est, ignorabant, quos plerique Phariseos intelligunt et Sadduceos; alii vero utrumque populum et Veteris Testamenti et Novi; quod alter scriptam legem, alter naturalem sequens, sine Christo cæcus erat. »* Hæc Hieronymi, et superiora Augustini descripsit Beda:

A semper impedire conantur. Imitemur igitur istos cæcos (473): non enim sunt isti de illis, quos qui sequitur, in foveam cadit. Non vincamur a turba, clamemus, instemus, oremus, ut et nos a Domino illuminemur. Dicamus cum Psalmista: *« Illumina oculos meos, ne unquam obdormiam in morte; ne quando dicat inimicus meus: Pravalui adversus eum (Psal. xii, 4). »* Et stetit Jesus, et vocavit eos, et ait: *« Quid vultis ut faciam vobis? Dicunt illi: Domine, ut aperiantur oculi nostri. Ecce quantum oratio potest; ecce quantum valet clamor mentis, turbam vincit, Christum sistit, clamore tenetur, qui fortitudine teneri non posset. Stat Jesus, vocat et exspectat eos, interrogat quid velint, nihil nisi lumen requirunt. Cum lumine loquuntur, lumen quærunt, ut lumen videant. Nihil melius quærere poterant « Beati enim mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt (Matth. v, 8). » Misertus autem Jesus tetigit oculos eorum; et confestim viderunt, et secuti sunt eum. Cæci quidem erant, sed tacti lumine, lumen recipiunt, vident, sequuntur Jesum: qui enim sequitur eum, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ; nemo vero eum sequitur, nisi ab eo tactus et illuminatus.*

LXXXV. [CAP. XXI.] *Et cum appropinquassent Hierosolymis et venissent Bethphage, ad montem Oliveti, tunc Jesus misit duos discipulos suos, dicens eis: Ite in castellum quod contra vos est, et statim invenietis asinam alligatam, et pullum cum ea; solvite, et adducite mihi. Duos discipulos suos ante se Dominus mittit, per quos duo testamenta intelligimus (474). Hos enim discipulos ipse docuit: hæc duo testamenta ipse edidit: omnisque sapientiæ et scientiæ plenitudine ea replevit. Sapientes sunt isti discipuli, et a sapientissimo magistro instructi, sine quorum doctrina nemo sapiens invenitur. Hos ante se Dominus mandat: isti pullum et asinam solvunt, eosque solutos ad eum ducunt. Sed quid per asinam, nisi Synagoga? quid per pullum, nisi gentilis populus figuratur? (475) Illa enim a prophetis domita, et legis pondere onerata erat; hic autem lascivus erat et indomitus, supra quem nullus*

utrumque populum disertius interpretatur Hier. in Epitaph. Paul. et Aug. serm. 88. De verb. Evang. Matth. x.

(472) Vid. Aug., lib. II QQ. Evangelicarum, cap. 48.

(473) Præclare ad idem faciendum nos hortatur S. Aug. serm. 18. De verb., D., n. 13. *« Qui diligunt sæculum contradicunt: quid insanis? Ninius es; nunquid alii non sunt Christiani? ista stultitia est, ista dementia est; et cætera talia, turba clamat... Bonos Christianos, vere studiosos, volentes facere præcepta Dei... Christiani mali et tepidi prohibent., Clament illi, non deficiant, neque ducantur, quasi auctoritate turbarum, »* etc.

(474) Non multum absimili modo Origenes. Origen. Huet., t. I, pag. 436. *« Duos discipulos si interpretaris, anagogice dices, unum quidem esse ordinem eorum qui ministrant circumcisis, alterum autem qui gentibus. »*

(475) Hieron. *« Asina ista quæ subjugalis fuit et edomita et jugum legis traxerat, Synagoga intelli-*

unquam hominum sederat. Uterque autem ligatus erat, uterque solutione indigebat. Non poterant solvi ab uno, solvuntur autem a duobus: nemo enim nisi utriusque Testamenti manibus solvitur; nemo nisi utriusque Testamenti fide et doctrina a peccatorum vinculis liberatur. Sequitur: *Et si quis vobis aliquid dixerit: Dicite quia Dominus his opus habet, et confestim dimittet eos.* Dominus, inquit, *his opus habet.* Et non qualiscunque dominus, sed horum quoque, et omnium Dominus. **99** Unde et sine adjectione dicitur Dominus: in eo enim quod Dominus dicitur et non additur cuius, omnium Dominus esse ostenditur. Quis igitur tenere audeat, quos omnium Dominus solvere jubet. *Hoc autem factum est ut adimpleretur quod scriptum est per prophetam dicentem: Dicite filie Sion: Ecce rex tuus venit tibi mansuetus, sedens super asinam et pullum filium subjugalis.* Exposuit evangelista cur Dominus omnia hæc facere voluerit, ne forte inconveniens et indecens hoc aliquid esse videretur, ut, in illo tam parvo itineris spatio, quasi fatigatus super asinum Dominus sederet. Alii enim evangelistæ non super asinam et pullum, sed super pullum solum, Christum Dominum sedisse narrant. Matthæus autem suo more, non rem ipsam, sed significationem sequens, simul cum propheta eum super utrumque sedisse dicit: corporaliter enim super pullum, spiritualiter autem super utramque Dominus sedit. Qui enim intelligit quid uterque significet, intelligit etiam quomodo in utroque Dominus sedeat: anima enim justi sedes est sapientie. *Euntes autem discipuli fecerunt sicut præcepit illis Jesus, et adduxerunt asinam et pullum; et imposuerunt super eos vestimenta sua; et eum desuper sedere fecerunt.* Si enim, ut superius dictum est, duo isti discipuli duo testamenta intelliguntur, quæ erunt eorum vestimenta, nisi singulæ sententiæ qui us ornantur et vestiuntur? Si igitur Christum portare et ejus asinus esse velis, necesse est ut his sententiis vestiariis, et hac doctrina et fide orneris: his enim vestibus induitur anima, his ornatur et decoratur: nuda enim et pauperula est, quæ his induta et ornata non est (476). *Plurima autem turba straverunt vestimenta sua in via.* Testamenta quidem duo sunt. Testamentorum vero libri plures sunt: **D**

tur; pullus asinæ lascivus et liber, gentium populus, quibus sederit Jesus, missis ad eos duobus discipulis suis, uno in circumcisionem, et altero in gentes. » Idem ex Hieronymo, Beda. (476) Hieron. « Pullus iste et asina... ante adventum Salvatoris nudi erant... Vestis autem, apostolica vel doctrina virtutum, vel edissertio Scripturarum intelligi potest, sive ecclesiasticorum dogmatum varietates, quibus nisi anima instructa fuerit et ornata, sessorem habere Dominum non meretur. » Idem iisdem Hieronymi verbis Beda. Fusc de allegoria vestium; et substratorum ramorum Ambrosius l. ix in Luc. ubi inter cætera monet: « Cave ne lutulentis pedibus incedas, cave ne transversis gressibus præstrata tibi prophetarum viarum itinera derelinquas. »

(477) Quam verum hoc sit, constat ex epistola

A plurima igitur turba, id est omnis patriarcharum et prophetarum multitudo vestimenta sua in via straverunt; viam Domino paraverunt, et fidem suam alios docuerunt. *Alii autem cædebant ramos arboribus, et sternebant in via.* Isti enim alii, apostoli sunt et doctores, isti de singulis prophetarum libris, quasi de quibusdam arboribus, ramos cædunt, sententias exponunt, et viam parant et sternunt, per quam Christi animalia incedere debeant. Et bene isti ramos de arboribus cædere faciunt, quia non suam sed aliorum fidem et doctrinam exponunt et prædicant. *Turbæ autem præcedebant et quæ sequebantur, clamabant, dicentes: Hosanna filio David, benedictus qui venit in nomine Domini: Hosanna in altissimis.* Turbæ enim præcedentes et sequentes, utriusque Testamenti populi sunt: ambæ igitur clamant, quia uterque populus Christum prædicat, et benedicit. Quid enim aliud significat *Hosanna filio David*, nisi gloria, laus et honor filio David, sive etiam, salus sit nobis filio David? Quamvis enim hæc vox certam significationem non habeat (477), laudem tamen potius significare videtur, quæ in ore totius populi Christi laudem et gloriam personabat.

LXXXVI. *Et cum intrasset Jerusalem, commota est universa civitas, dicens: Quis est hic? Populus autem dicebant: Hic est Jesus propheta a Nazareth Galilææ.* In proximo enim bella acturus, et de hostibus triumphaturus, cum triumpho et gloria in impiam civitatem, et ad locum certaminis Dominus venit. Certus enim de victoria ante bellum, quod fieri non solet, triumphum suscepit. Ingressus igitur civitatem cum hac tanta gloria, commota est universa civitas, dicens: *Quis est hic?* Omnes obviam ruunt, omnes eum videre desiderant, et ipsa facie cognoscere cupiunt, quem jam in miraculorum fama cognoverant: suscitaverat enim Dominus Lazarum illis diebus, ad cujus mirabilem magnitudinem omnes stupebant. *Et intravit Jesus in templum Dei, et ejecit omnes vendentes et ementes in templo, et mensas nummulariorum, et cathedras vendentium columbas evertit.* Audite hæc, Simoniaci, audite, nefandi negotiatores: aut cessate a negotiis, aut exite de templo. Non enim unum vel duos, sed indifferenter omnes et vendentes et ementes Domini

Hieronymi ad Damasum 20. Vallars. ubi Hilarii, et veterum aliorum explicationem ponit, ac deinde suam; quam epistolam memorat hic in Comment. breviusque idem quod ibi fusius dixerat, significationem vocis exponit, « quod adventus Christi salus mundi sit. » Hieronymi explicationem, eo laudat. memorat et sequitur Beda ad cap. 11. Marc. « Hosanna » id est *salus*: « Hosanna » *Salva, obsecra*, « significat. » Alias explicationes quas A. memoravit, V. ap. Hieronymum. Alii opinati sunt *Hosanna gloriam* dici, etc. Fusc recentiores quoque de hoc voce Jansenius Concord., c. 110; Maldonatus, a Le-pide, etc. V. et Macri in Dict., etc. Oratorium Hosannæ in patriarcho ornatum in nomine B. Petri Ap. memorat in Gregorio II. Anastasius juxta lectionem Vignolii, num. 10.

nus templi ejecit de templo. Ipse et mensas nummulariorum et cathedras vendentium columbas evertit. Vos nummularii estis, vos columbas venditis, vos sine nummo et pretio nihil agitis. Columbas enim vendunt, qui vel ecclesias vel Sancti Spiritus gratias pretio largiuntur: horum autem cathedras Dominus evertit, ut per hoc eos non esse episcopos intelligamus (478). *Et dicit eis: 100 Scriptum est: Domus mea, domus orationis vocabitur; vos autem fecistis eam speluncam latronum. Latrones enim vos estis: Qui enim non intrat per ostium in ovile ovium, fur est et latro (Joan. x, 1). Ostium enim Christus est, qui, quoniam per eum non intrastis, vestras cathedras evertit: per hoc enim ostium illi intrant, qui secundum canonum instituta constituuntur. Exite igitur de domo orationis, quæ, quoniam vos in ea habitatis, facta est spelunca latronum. Et accesserunt ad eum cæci et claudi in templo, et sanavit eos. Qui igitur cæcus est et veritatem non intelligit; qui claudus est et recto itinere non incedit, festinet ad templum! ibi inveniet Jesum, ibi illuminabitur et sanabitur. Videntes autem principes sacerdotum et Scribæ mirabilia quæ fecit, et pueros clamantes in templo et dicentes: Hosanna filio David, indignati sunt, et dixerunt ei: Audis quid isti dicunt? Jesus autem dixit eis: Utique; nunquam legistis, quia ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem? Quod enim principes sacerdotum et Scribæ indignantur, invidia est; quod vero pueri Deum laudant, prophetiæ adimpletio est. Sic enim prophetaverat ipse David, quo ex ore infantium et lactentium prædicandus et laudandus Dominus esset. Et relictis illis abiit foras extra civitatem in Bethaniam, ibique mansit. Manet enim Dominus usque nunc in Bethania, quæ domus obedientiæ interpretatur (479); quia relicta Synagoga, in Ecclesia habitat, quæ ejus est obediens voluntati. Mane autem revertens in civitatem esurit, et videns fici arborem unam secus viam, venit ad eam, et nihil invenit in ea, nisi folia tantum, et ait illi: Nunquam ex te fructus nascatur in sempiternum. Dominus*

(478) Vid. præfationem ad h. op. et animadvertas auctoris in Simoniacis insectandis vehementiam quasi adversus vitium quod suam ætatem inficeret. Non enim negamus, ad hunc ipsum locum aliquid contra istam pestem PP. dixisse. Nam Hieronymus (quem suo more Beda ferme exscribit): « Quotidie Jesus ingreditur templum Paris, et ejecit omnes tam episcopos, et presbyteros, et diaconos, quam laicos et universam turbam de Ecclesia sua et unius criminis habet vendentes pariter et ementes. Scriptum est enim: » *Gratis accepistis, gratis date.*

(479) Sic Origenes interpretatur ad h. l. et Hieron. « Ivit Bethaniam quod interpretatur domus obedientiæ, jam tunc vocationem gentium præfigurans. » Atque ita etiam S. Bernardus serm. ad milit. templ. cap. 13, unde informationem ad virtutem obedientiæ colligit. « Hoc ergo in loco, » ait, « breviter intimatum. Sufficiat, quod quidem nec studium bonæ actionis, nec otium sanctæ contemplationis, nec lacrymam pœnitentis extra Bethaniam accepta esse poterunt illi, qui tantam habuit obedientiam, ut vitam suam ipsam perdere maluerit, factus Patri

enim qui nunquam sine ratione aliquid agit, quando sine ratione aliquid agere videtur, alicujus magnæ rei significatio est. Cui enim rationabile videatur, ut eo tempore in arbore fructum quærat, quo sine fructu arbores sunt? Nunquid enim fructuum tempus ignorat, fructuum et arborum temporumque Creator? Esurit igitur Dominus non ficus, sed ficem: non fructus arboris quærit, sed fructum operis. Hæc enim ficus Synagoga est (480): quæ secus viam plantata, nullum transeuntibus solatium parat. Venit Dominus ad eam, et nihil nisi folia invenit in ea. Folia enim verba sunt, folia litteræ sunt; hæc habet Synagoga; bene enim loquitur, sed non agit quod loquitur. Omnia autem hæc de illa parte Synagogæ intelligi debent, quæ in sua infidelitate perdurat (481), et loquacitatis foliis obumbrata spiritualis intelligentiæ fructum non reddit: huic enim maledixit Dominus. Pro alia vero Synagogæ parte oravit, dicens: « Pater, ignosce illis, non enim sciunt quid faciunt (Luc. xxiii, 34). » Isti igitur qui maledicuntur, et qui in æternum fructum non reddunt, Scribæ et Pharisei sunt, qui in Salvatoris nostri morte nimia invidia exarserunt. *Et arefacta est continuo ficulnea; et videntes discipuli, mirati sunt, dicentes: Quomodo continuo aruit! Altera vero die, ut Marcus ait, cum mane inde transirent (482), dixit Petrus ad Jesum: Rabbi, ecce ficus cui maledixisti, aruit. Quotidie Dominus infructuosus arboribus et iniquis hominibus maledicit, et quotidie areflunt et igni traduntur quibus maledicit. Maledicit autem et per se et per servos suos. Unde et subditur: Respondens autem Jesus, ait eis: Amen dico vobis, si habueritis fidem, et non hæsitaveritis, non solum de ficulnea facietis, sed et si monti huic dixeritis: Tolle et jacta te in mare, fiet. Hanc enim fidem Christi discipuli postea habuerunt, quia cæcos illuminantes, leprosos mundantes, mortuos suscitantes, et alia miracula facientes (483), verum esse quod Dominus promiserat, ipso experimento didicerunt. Et omnia quæcumque petieritis in oratione, credentes accipietis. Hoc autem ualiter intel-*

obediens usque ad mortem. »

(480) S. Aug., serm. 89, n. 1, « ea est Synagoga non vocata sed reprobata. » S. Augustinum laudat S. Gregorius lib. viii, quæst. 42: « Hoc quod de ficulnea dixistis in eo sensu proprie B. Augustinus loquitur, quia cum evangelista subjungit: » *Nondum enim erat tempus ficorum* « aperte cognoscitur, quod per ficum Dominus in Synagoga fructum quæsierat, quæ folia legis habuit sed fructum operis non habebat. » Synagogam interpretatur hic quoque Hieronymus, Ambrosius lib. vii in Lucam, Chrysologus serm. 106, et maxime Origenes, pag. 446, Huet.

(481) S. Aug. ibid. « Nam et inde vocatus est populus Dei qui veraciter et sinceriter in prophetis expectabat salutem Dei Jesu Christi. »

(482) C. xi, 12. « Et cum vespera facta esset egrediebantur de civitate, et cum mane transirent, » etc.

(483) V. Hieronymum eos arguentem qui negabant apostolos, ob id quod fidem non haberent, miracula fecisse.

ligi debeat, superius exposuimus : ibi videlicet ubi dicitur : *Quia si duo ex vobis consenserint sibi super terram, de omni re quodcumque petierint, fiet illis à Patre meo qui in cælis est. Et cum venisset* **101** *in templum, accesserunt ad eum docentes principes sacerdotum et seniores populi dicentes : In qua potestate hæc facis? Et quis dedit tibi hanc potestatem? Stulti principes sacerdotum! vident mortuos resurgere, et dicunt Christo : In qua potestate hæc facis? In qua enim potestate resurgunt mortui? Quis præter Deum hanc potestatem aliquando alicui dedit? Hæc est enim illa insania, qua alibi blasphemantes dicunt : « In Beelzebub, principe dæmoniorum, ejicit dæmonia (*Math. ix, 34*) ; » quorum vesaniam intelligens, respondit Jesus, et dixit eis : *Interrogabo vos et ego unum sermonem, quem si dixeritis mihi, et ego dicam vobis in qua potestate hæc facio. Baptismum Joannis unde erat? e cælo, an ex hominibus?* id est creditis, baptismum Joannis an ex præcepto Dei, an ex hominis adinventionem factum esse? (484) Si enim huic interrogationi secundum veritatem responderent, ipsimet suam questionem exposuissent : qui enim credit Joanni, credit utique et Christo, quoniam Joannes Christo testimonium perhibuit. *Hoc autem illi intelligentes, cogitabant inter se dicentes : Si dixerimus e cælo, dicet nobis, quare ergo non credidistis illi? Joannes enim Christum prædicaverat, et eum Dei filium esse nuntiaverat. Si autem dixerimus, ex hominibus, timemus turbam : omnes enim habebant Joannem sicut prophetam. Et respondentes Jesu dixerunt : Nescimus.* Veritatem dicere nolunt (485), mentiri timent, mentiuntur tamen dicentes, Nescimus. *Ait illi et ipse : Nec ego dico vobis in qua potestate hæc facio.**

LXXXVII. *Quid autem vobis videtur? Homo quidam habebat duos filios, et accedens ad primum dixit : Fili, vade hodie, operare in vinea mea. Ille autem respondens ait : Nolo; postea pœnitentiæ motus, abiit. Accedens autem ad alterum dixit similiter. At ille respondens ait : Eo, domine, et non ivit. Quis ex duobus fecit voluntatem patris. Dicunt ei : Primus. Dicit illis Jesus : Amen dico vobis, quia publicani et meretrices præcedent vos in regnum Dei. Venit enim ad vos Joannes in via justitiæ, et non credidistis ei; publicani et meretrices crediderunt ei; vos autem videntes, nec pœnitentiam habuistis postea, ut crederetis ei. Duo enim filii duæ partes populi sunt : altera quidem Scribæ et Pharisei, et cæteri qui se justos*

(484) V. Tertull., lib. De baptismo, cap. 10.

(485) « Illi in eo quod nescire se responderant, mentiti sunt, » Hicr.

(486) Duos filios gentilem populum et Judaicum interpretantur Origenes, p. 456, Huet., Hieronymus, Chrysostomus hom. 68, Beda, etc. Proxime ad A. Hilarius. « Primus est filius, populus ex Phariseis... Ille insolens et inobediens et dictis præsentibus contumax fuit, habens in lege fiduciam... filius autem minor plebs est publicanorum et peccatorum, ipsa peccati, in qua tum demorabatur conditione, posterior, » etc. Quin etiam Hieron. ad v. 51. « Publicani et peccatores præcedent, » etc., seri-

A esse fingebant; altera vero publicani et meretrices (486) : unde et alibi dicitur, quia « duo homines ascenderunt in templum ut orarent : unus Pharisæus et alter publicanus (*Luc. xviii, 10*) : » hæc enim in parabola idem significare videntur. Accessit autem dominus ad primum, id est ad publicanos et peccatores qui quoniam plures sunt, primi dicuntur. Sed quomodo accessit? per nuntios suos, per Joannem Baptistam : ipse enim in deserto hos duos filios advertebat dicens : *Pœnitentiam agite, appropinquaverunt enim regnum cælorum.* Huic autem a principio publicani et peccatores credere voluerunt, sed postea pœnitentia ducti, undique confluentes baptizabantur ab eo in Jordane flumine, confitentes peccata sua : » vero principes sacerdotum et seniores populi, **B** cæteri tales qui semper se Deo servire et obedire fingebant et promittebant, videntes eum, neque pœnitentiam egerunt, neque ei credere voluerunt. Cæteri etiam quibusdam eorum ad baptismum venientibus quasi admirans, ait : « Progenies viperarum, quid docuit vos fugere a ventura ira? Facite ergo fructus dignum pœnitentiæ (*Math. iii, 7*) : » Sic igitur publicani et meretrices præcedunt eos in regnum Dei.

LXXXVIII. *Aliam autem parabolam audite. Hæc erat paterfamilias qui plantavit vineam, et sepe circumdedit ei; et fodit in ea torcular, et edificavit turrem in medio ejus; et locavit eam agricolis, et peregre profectus est. In figura (487) hujus hominis paterfamilias Deum Patrem significat, qui vineam Sorec ex Ægypto transtulit, et in montibus Israhel eam plantavit : unde Psalmista : « Vineam, inquit, ex Ægypto transtulisti; ejecisti gentes et plantastis eam (*Psal. lxxix, 9*). » De qua et propheta ait : « Vineam factam dilecto in cornu filio olei (*Isai. i, 4*) : » et paulo post : « Vineam enim Dei Sabaoth domus Israhel est. » Huic autem sepe circumdedit, quia virtutis præsidio eam muniit : et fodit in ea torcular per quod altare intelligitur, in quo quasi vinum in torculari, hostiarum sanguis quotidie fundebatur. *Edificavit autem turrem in medio ejus, templum videlicet, in quo Judæorum populus maxime consistebat. Et locavit eam agricolis, quia terram illam lacte et melle* **102** *manantem Judæis tradidit inhabitandum. Et peregre profectus est, quia longè est a peccatoribus salus. Cum autem tempus fructuum appropinquasset, misit servos suos ad agricolas, ut acciperent fructus ejus; et agricolæ, apprehen-**

bit : « eo quod illi qui per mala opera Deo se servare negaverant, postea pœnitentiæ baptismum acceperint a Joanne : Pharisei autem, » etc.

(487) Origenes pag. 458, Huet. « Qui nos precessit populus et Dei pars fuit, vinea erat... Deum autem, quo tutus erat, præsidium, ea erat sepes; templum turris erat; torcular vero libationum locum agricolæ autem sacerdos, et sapientes populi; beatus vero profectio, quando Dominus non ita amplius apparuit; » Hieron. in eadem ferme sententia : « sepeni » interpretatur vel murum urbis, vel ægelorum auxilia; « torcular, » altare, et de turri, « haud dubium, quin templum. »

sis servis suis, alium ceciderunt, alium occiderunt, et alium vero lapidaverunt. Hoc est enim quod propheta ait : *Et exspectavit ut faceret uvas, et fecit labruscas* (Isai. v, 2). Isti enim servi viri sancti et prophetae fuerunt (488), quos ad illum populum corrigendum, et ad suum servitium invitandum Dominus misit. *Iterum misit alios servos plures prioribus, et fecerunt illis similiter* : Unde et beatus Stephanus ait : « Quem enim prophetarum non sunt persecuti patres vestri? Et occiderunt eos qui prænuntiabant de adventu justii, cuius vos nunc proditores et homicidæ fuistis. Novissime autem misit ad eos filium, dicens : Verebuntur filium meum. Agricola autem videntes filium, dixerunt intra se : Hic est hæres; venite occidamus eum, et habebimus hæreditatem ejus (Act. vii, 52). » Manifesta sunt hæc, in quibus passionem suam Dominus prophetabat; nos autem omnia jam completa videmus et credimus. Agricola enim, id est principes sacerdotum, nisi Christum interficerent, et locum et gentem se amittere timuerunt : ideoque dederunt consilium populo, ut eum interficerent. *Et apprehensum eum ejecerunt extra vineam, et occiderunt.* Quid est enim extra vineam, nisi extra civitatem? Illoc est enim quod Apostolus ait : « Quorum enim animalium inferitur sanguis in sancta per pontificem, horum corpora cremantur extra castra (Hebr. xiii, 11). » Ita et Jesus « ut sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est (489). » Compleverunt igitur isti malo suo, quod illi significabant in sacrificio suo. *Cum ergo venerit Dominus vineam, quid faciet agricolis illis?* Interrogat eos Dominus sententiam iudicii, ut ipsimet suo iudicio seipsum damnent (490). *Aiunt illi : Malos male perdet, et vineam suam locabit aliis agricolis, qui reddant ei fructum temporibus suis.* Quid est, o principes sacerdotum, quod modo non respondetis, *nescimus*, sicut superius, cum de baptismo Joannis vos Dominus interrogaret, nisi quia hanc parabolam nondum intelligitis? si enim intelligeretis eam, aut nullum, aut aliud daretis responsum. Lucas tamen dicit, quod Pharisei audito verbo responderint : « Absit! » (Luc. xx, 17) quod tale fuit ac si dicerent : Absit ut te occidamus, et ideo percamus! *Dicit illis Jesus : Nunquam legis in Scripturis : Lapidem quem reprobaverunt adificantes, hic factus est in caput anguli?* A Domino factum est istud, et est mirabile in oculis nostris. Hæc enim et superior parabola idem significant (491). Principes enim sacerdotum

et Scribae et Pharisei, qui, legem exponentes et populum docentes, Synagogam ædificabant, Christum Dominum nostrum, lapidem videlicet angularem non solum reprobaverunt, verum etiam morte turpissima occiderunt. Illic autem *factus est in caput anguli, jungens duos partetes*, unum ex circumcisione, alterum ex præputio venientem : et hoc quidem a Domino factum est, et est mirabile in oculis nostris. Cui enim non videatur esse mirabile, quod ille, qui modo cum latronibus suspensus fuit, nunc ab utroque populo caput et Dominus habeatur, et ubique regnans ab omnibus adoretur? *Ideo dico vobis, quia auferetur a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti fructus ejus.* Quia enim hæc et illa fecerunt, quia hunc lapidem reprobaverunt et Dei Filium occiderunt, ideo regnum Dei auferetur ab eis, et dabitur gentili populo qui est melior eis. Unde et per prophetam Dominus ait : « Vocabo non plebem meam plebem meam : et non misericordiam consecutam misericordiam consecutam (Rom. ix, 25) : » *et qui ceciderit super lapidem istum confringetur, super quem vero ceciderit conteret eum.* Illi enim super istum lapidem cadunt, qui male de Christo intelligentes et a fide catholica aberrantes, in eum offendunt (492) : unde Apostolus ait : « Offenderunt enim in lapidem offensionis, sicut scriptum est : Ecce pono in Sion lapidem offensionis, et petram scandali, et omnis qui crediderit in illum, non confundetur (Ibid., 33). » Ipse quoque Dominus ait : « Beatus est qui non fuerit scandalizatus in me (Luc. vii, 23). » *Super quem vero ceciderit, conteret eum.* Super quem enim cadit Dominus, nisi super eos quibus irascitur et indignatur? Ipse est enim ille lapis, qui in Daniele, « abscisus de monte sine manibus (Dan. ii, 34), » totam illam famosissimam statuam comminuit, per quam omnis iniquorum multitudo figuratur. *Et cum audissent principes sacerdotum et Pharisei parabolas ejus, cognoverunt quod de ipsis diceret. Et quærentes eum tenere, timuerunt turbas, quoniam sicut prophetam eum habebant.* Apparet igitur quod ejus verba prius non intellexerunt, atque ideo sua se responsione damnaverunt.

103. LXXXIX. [CAP. XXII.] *Et respondens Jesus dixit iterum in parabolis, dicens eis : Simile factum est regnum cælorum homini regi, qui fecit nuptias filio suo.* Tunc enim Deus Pater qui omnium rex et Dominus est, filio suo Jesu Christo Domino nostra nuptias fecit (493), quando eum ut carnem nostram

parabolis diversisque, res eadem contextuntur. »

(492) Hieron. « Aliud est offendere Christum per mala opera, aliud negare. Qui peccator est et tamen in illum credit... confringitur, sed non omnino conteritur.... qui Christum penitus negaverit sic conteret eum, ut ne testa quidem remaneat, in qua hauriatur aquæ pusillum. »

(493) Origenes pag. 472. « Homo rex tropice Deus et Christi pater esse dicitur; nuptiæ autem filii regis, Ecclesiæ Christi, sponsæ sponso ipsius Christo, restitutio; servi vero ad vocandos eos missi

(488) Prophetas Hieron. quoque interpretatur. Hilarius quoque « in servis qui missi sunt, ut fructus perciperent, varius et sæpe repetitus progressus est prophetarum. »

(489) Hier. ad h. l. et « Apostolus loquitur quod extra portam Jesus crucifixus sit. »

(490) Illic quoque B. Hieronym. videtur A. præ oculis habuisse « interrogat eos Dominus non quod ignoret quid responsuri sint, sed ut propria responsione damnentur. »

(491) Idem observavit Hieron. ad h. l., « variis

susciperet in mundum misit. Ipse enim speciosus A forma prae filiis hominum, nostrae carni conjunctus, tanquam sponsus processit de thalamo suo. Ipse sibi gloriosam Ecclesiam, ut Apostolus ait, « sponsam elegit, non habentem maculam neque rugam (Ephes. v, 27). » Instar enim cantici nuptiarum totus ille liber editus est, qui Cantica canticorum vocatur. *Et misit servos suos vocare invitatos ad nuptias, et notebant venire.* Omnes enim patriarchae et Prophetae ad Christi nuptias Judaeos invitaverunt, omnes ejus adventum praedixerunt, omnes Novi Testamenti delicias laudaverunt; ipsi tamen venire et eas recipere noluerunt. *Iterum misit alios servos, dicens: Dicite invitatis: Ecce prandium meum paravi, tauri mei et altilia occisa, et omnia parata sunt, venite ad nuptias. Illi autem neglexerunt.* Isti enim alii servi, apostoli sunt et doctores qui, jam paratis nuptiis et Scripturis ad intelligendum apertis, praedicare et ad nuptias Judaeos invitare, a Domino missi sunt. Totum hoc prandium, quid aliud est, nisi spiritualis intelligentia utriusque Testamenti? Hic enim tauros, agnos, et aves et cuncta ad alendum et edendum deliciae inveniunt: his enim cibis reficitur anima (494), his deliciis saturatur et pinguescit intelligentia, quasi enim tauri sunt, quaeque sententiae majores, et ad tenendum et ad intelligendum difficiliores; aves vero sunt sive alites quae altius volando, et de spiritualibus loquendo, mentes nostras ad caelestia elevat. Haec autem tunc occisa et parata sunt, quando intellectu et ratione superata, et memoriae commendata, jam neque fugere, neque intelligentiae resistere possunt. De tauris enim sive vitulis per Osee dicitur: « Omnem aufer iniquitatem, et accipe bonum et reddemus vitulos laborum nostrorum (Ose., xiv, 3). » Quid sunt enim vituli laborum, nisi sententiae Scripturarum, et laudes Dei, quae in eis continentur? Quod vero etiam avis, sacra Scriptura dicatur, audi quid per Moysen Dominus dicat: « Si ambulans per viam nidum avis in arbore vel in terra inveneris, et avem pullis vel ovis desuper iucubantem, dimitte avem, captos tenens filios, ut bene sit tibi et longo vivas tempore (Deut. xxii, 6). » Haec enim avis, littera est, quae sub alarum velamine pullos vel ova, id est spiritualem intelligentiam clausit: quae quidem per loca difficiliora in arbore, per planiora vero in terra nidificat. Per hujus igitur voluminis viam ambulantes hujus avis

qui ad nuptias fuerant invitati, ii sunt prophetae. » Hieron. « Rex iste qui fecit nuptias filio suo, Deus omnipotens est; facit autem nuptias Domini nostri Jesu Christi et Ecclesiae; » *Et misit servum suum* « haud dubium quin Moysen per quem legem invitatis dedit. Si autem » *servos* « legerimus, ut pleraque habent exemplaria, ad prophetas referendum est... Servi qui secundo missi sunt, melius est ut prophetae intelligantur, quam apostoli. » Spectavit, credo, ad Hilarium scribentem « servi missi qui invitatos vocarent, apostoli sunt. »

(494) Hieron. « Prandium paratum et tauri et altilia, occisa vel per metaphoram opes regiae de-

nidum aliquando in arbore, aliquando in terra invenimus: ut ergo longo vivamus tempore, dimittamus avem et litteram quae occidit, teneamus pullos et ova, id est spiritualem intelligentiam quae vivificat. Et isti quidem sunt illi tauri: haec sunt illae aves: haec sunt illa altilia, quae in nuptiis Filii sui nobis Deus praeparavit. Has autem delicias Judaei *neglexerunt*, has recipere et comedere noluerunt: ideoque *abierunt: alii in villam suam, alii vero in negotiationem stiam.* Nos enim in civitate Dei, nos in sancta Ecclesia harum nuptiarum delicias edimus: illi autem in villa morantur; illi in grosso pane litterae et rusticano cibo delectantur. In villa enim sua quicumque extra Ecclesiam sunt. Possunt autem Judaeorum villae, singuli legis et prophetarum libri intelligi. Et quoniam Judaei ubique terrarum et fraude, mercato, usura et deceptione vivunt, non immerito ad negotiationem suam abiisse dicuntur. *Reliqui vero tenuerunt servos ejus, et contumelia affectos occiderunt.* Per hos enim illos intelligimus, qui primitivam Ecclesiam persecuti sunt: unde et apostolis dicitur: « Quia ibant gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habitus sunt pro nomine Jesu contumelias pati (Act. v, 41). » *Rex autem cum audisset, iratus est; et missis exercitibus suis, perdidit homicidas illos, et civitatem illorum succendit.* Haec autem quia secundum litteram facta sunt, allegorice exponere, non videtur esse necessarium. Post namque quadraginta et duos annos (495) exercitus suos, id est Romanorum principes adversus Judaeos Dominus misit, qui eos occiderunt et vendiderunt, et non solum 104 eorum civitates, verum etiam ipsum templum famosissimum et nobilissimum succenderunt. *Tunc ait servis suis: Nuptiae quidem paratae sunt: sed qui invitati erant, non fuerunt digni.* Quid nuptiae significant, superius diximus: quibus quoniam Judaei indigni fuerunt, gentilis populus ad eas comedendas vocatur. Quid est autem praeparatio nuptiarum, nisi sanctarum expositio Scripturarum (496). *Ite ergo ad exitus viarum, et quoscumque inveneritis, vocate ad nuptias.* « Non est enim personarum acceptor Deus, sed in omni gente qui timet eum et operatur justitiam, acceptus est illi (Act. x, 34). » Ubique suos discipulos mandat, omnes ad fidem vocat, cunctos ad regni sui gloriam invitat. *Et egressi servi ejus in vias, congregaverunt omnes quos invenerunt malos et bonos: et impletae sunt nuptiae discumbentibus.*

scribuntur, ut ex carnalibus intelligantur spiritualia; vel certe dogmatum magnitudo, et doctrina Dei lege plenissima sentiri potest. »

(495) Cum constet Jerosolymam captam atque evergam anno vulg., aet. lxx, hinc retrocedendo per annos 42, pervenimus ad an. 28, qui, ex maxime recepta chronologorum sententia, praecessit annum Christi mortis, quando haec Dominum praenuntiasse, constituere facile possumus; ut mira sit et aetate auctoris nostri in chronologicis istis accuratio.

(496) V. Gregor., hom. 38 in Evang.

In hac enim arca frumentum, et paleæ, triticum et zizania boni et mali simul versantur (497). Impletæ sunt nuptiæ; convenerunt gentes; annuntiaverunt apostoli et locuti sunt, multiplicati sunt super numerum. *Intraivit autem rex, ut videret discumbentes, et vidit tibi hominem non vestitum veste nuptiali.* Quomodo enim alicubi intrat, qui ubique est? Quia enim omnipotens Deus non statim punit, et in multa patientia nos sustinens, peccata nostra videre dissimulat, quasi abesse videtur: adest autem quando nos punire et affligere incipit. Veste autem nuptiali indutus non est, qui fidem non habet et Christum non imitatur: unde Apostolus ait: « Exuite vos veterem hominem, et induite novum (Ephes. iv, 22). » « Quicumque enim baptizati estis in Christo Jesu, Christum induistis (498) (Galat. iii, 27). » Et ait illi: *Amice, quomodo huc intrasti, non habens vestem nuptialem? At ille obmutuit.* Hoc enim specialiter illis dicere videtur, qui ad Christi corporis et sanguinis sacramenta indigne accedunt. Poterat enim iste respondere se cum veste nuptiali ad convivium venisse, sed eam postea amisisse; nisi quia stupore et timore oppressus, obmutuit. *Tunc dicit rex ministris: Ligatis pedibus ejus et manibus, mittite eum in tenebras exteriores: ibi erit fletus et stridor dentium.* Hæc enim sententia datur in illos, qui excusationis verbum nullum habent, quod Deo respondeant. Semper enim his nuptiis Deus interest; semper bene et male indutos videt; et quamvis ipse a nemine videatur, semper tamen alios ad penam, alios ad gloriam parat et judicat. Quod autem pedibus manibusque ligantur, sine viribus et fortitudine eos esse ostendit. Tenebræ vero exteriores illæ sunt, ultra quas aliæ tenebræ non sunt. In fletu vero et stridore dentium, doloris immensitas significatur. *Multi autem sunt vocati, pauci vero electi.* Multi enim vocantur ad nuptias, pauci vero introducuntur in regis thalamum et gloriam.

XC. *Et abeuntes Pharisei, consilium inierunt ut caperent eum in sermone (499).* Stulti Pharisei, qui

(497) V. Hier. ex Apostolo ad Rom. hæc explicantem, et Aug.

(498) Tertullian. De resurrection. carn., c. 22. « In Evangelio indumentum nuptiale sanctitas carnis agnosci potest. » Cap. 35. « Si quis in nuptiis minus dignis operibus fuerit indutus, costringendus statim manibus et pedibus, » etc. Origenes, pag. 480, et Huet. « Unum autem veste nuptiali non indutum vidit, omnes comprehendens, qui nequitiam sibi ante fidem adhærescentem retinuerunt. » Hilar. « Vestitus autem nuptialis est... candor habitus cœlestis qui bonæ interrogationis confessione susceptus, usque in cœtum regni cœlorum immaculatus et integer reservatur. » S. Aug., serm. 90, ubi totam hanc parabolam explanat. « Charitas de corde puro et conscientia bona et fide non ficta, hæc est vestis nuptialis. » Idem, serm. 114, num. 7, et ad Donat. post collat., n. 27: « Isti in honore sponsi induti sunt veste nuptiali, non sua querentes, sed quæ Jesu Christi; illi autem non habent vestem nuptialem, hoc est fidissimam sponsi charitatem, sua querentes, non quæ Jesu Christi. » S. Leo, ser. 12 De Quadr. 50, ex rec. Ball. « Qui sacramen-

A se in sermone verbum Dei capere putant, et suis consiliis sapientiam fallere arbitrantur. *Et mittunt ei discipulos suos.* Cum quibus? cum Herodianis, id est cum Herodis ministris, qui tributa colligebant (500). Hæc est igitur Ecclesia malignantium, hoc est concilium veritatis! Mali magistri, mali discipuli, malis ministris sociantur. Cum fraude veniant, cum calliditate loquuntur. Sed quid dicunt? *Magister, scimus quia verax es, et viam Dei in veritate doces, et non est tibi cura de aliquo; non enim respicis personam hominum.* Valde **105** bene loquuntur Pharisei; sed aliud ore et aliud corde loquuntur. Ex venenoso fonte dulcia verba prorumpunt. Huic enim tantæ simulationi Psalinista respondens ait: « Si vere utique justitiam loquimini, recte judicate filii hominum (Psal. LVII, 2). » Quem magistrum vocatis, et veracem dicitis, sicut magistrum et veracem diligite, colite, et sequimini. *Dic ergo nobis quid tibi videtur: licet census dare Cæsari an non?* Putaverunt enim isti Christum Dominum nostrum, quem pietatis et justitiæ amicum esse cognoverant, respondere ut potius templo et Deo offerrent quam Cæsari, homini scilicet iniquo, tributa darent: qua occasione Herodiani commoti cum raperent, ad judicem traherent, et quasi reum accusarent. Sed si census dare non liceret et si tributa solvere esset peccatum, ipse utique tributum pro se dari non præcepisset. Sic enim superius ait: « Quid tibi videtur, Simon? Reges terræ a quibus accipiunt tributum vel census? a filiis suis an ab alienis? Et ille dixit: Ab alienis. Respondit Jesus: Ergo liberi sunt filii, ut autem non scandalizemus eos, vade ad mare, et mitte hamum, et eum piscem qui primum ascenderit tolle: et aperto ore ejus, invenies staterem; illum sumens da eis pro me et te (Matth. xvii, 24). » Qui igitur, ne scandalum fieret, quamvis non deberet, tributa persolvit, non erat conveniens ut ad lites et scandala concitanda, census dare alios prohiberet. *Cognita autem Jesus nequitia eorum, ait: Quid me tentatis, hypocritæ?*

tum suæ reparationis intelligit, carnis se vitis debet exuere, et omnes sordes abjicere peccatorum, ut intraturus nuptiale convivium splendeat veste virtutum. » Hieron. et Beda: « Vestis autem nuptialis præcepta sunt Domini et opera quæ complentur ex lege et Evangelio, novique hominis conficiunt vestimentum. » S. Bernardus, serm. 2, in cap. jejun. « Vestes enim nostræ virtutes sunt, bona vestis charitas, bona vestis obedientia est. » Atque hinc interpretes, Jansen., Concord., cap. 115, Maldenatus, Cornelius a Lapide, etc. admonent contra recentiores hæreticos, a PP. pro nuptiali veste nequaquam intelligi solam fidem: quare bene A. noster adjunxit fidei Christi imitationem.

(499) « Tunc abeuntes Pharisei, » etc. Est hom. S. Brunonis Eusebio Em's. attributa.

(500) Origenes, pag. 482. « Veri quippe simile est qui tributum Cæsari in populo pendere vellent, Herodianos ab iis fuisse appellatos, qui id nequaquam faciendum esse statuebant; qui autem libertatis specie ducti, quominus vectigal Cæsari pensaretur, impediebant, ii fuisse videntur Pharisei. » S. Hieron. quoque ad h. l. « Cum Herodianis » expli-

Stultum est enim ei per hypocrisim et simulationem loqui, quem occulta non fallunt, qui corda videt et cogitationes considerat. *Ostendite mihi numisma census. At illi obtulerunt ei denarium.* In denario autem scripta erant Cæsaris nomen et imago. *Et ait illis Jesus : Cujus est imago hæc et superscriptio? Dicunt ei : Cæsaris (501).* Vide quomodo ipsa sua responsione eos ligat; vide quomodo Dei sapientia comprehendit hujus mundi sapientes in astutia eorum! Ipsi enim testes sunt Cæsaris hoc esse quod ostendunt: quod si Cæsaris est, quare Cæsari non reddatur? imo quare Cæsari tollant quod Cæsaris esse fatentur? *Tunc ait illis : Reddite ergo quæ sunt Cæsaris Cæsari.* Nolite Cæsari injuriam facere, nolite ei sua auferre, ne si sua ei auferre velitis, ipse qui vobis potentior est, et sua et vestra auferat vobis. Quam bene huic loco convenit quod quidam ait: « Arma tenenti omnia dat qui justa negat. » Et quæ sunt Dei, reddite Deo. Nihil enim est quod Dei non sit; illud tamen specialiter ejus esse dicitur, quod magis ab eo diligitur. Diligit enim omnem suam creaturam, secundum illud: « Misereris omnium, Domine; et nihil odisti eorum quæ fecisti (Sap. xi, 24, 25): » sed illam præcipue diligit, per quam fecit cæteras creaturas. Sua igitur imago reddatur Cæsari, et sua imago reddatur Deo; ad imaginem namque Dei factus est homo. Reddamus Deo imaginem suam (502); reddamus Deo animas nostras: nil clarior habemus; hoc igitur tributum solvere debemus. *Et audientes mirati sunt; et relicto eo abierunt.* Mirantur Pharisæi se tam facile esse conclusos; et qui ad hoc venerant, ut Christum caperent in suo sermone, se ipsos in suis sermonibus captos esse cognoscunt.

XCI. *In illo die accesserunt ad eum Sadducæi, qui dicunt non esse resurrectionem.* In illo, inquit, die quo Pharisæi victi recesserunt, in illo Sadducæi vincendi accesserunt. *Et interrogaverunt eum dicentes : Magister, Moyses dixit : Si quis mortuus fuerit non habens filium, ut ducat frater ejus uxorem illius, et suscitet semen fratri suo. Erant autem apud nos septem fratres, et primus uxore ducta defunctus est; et non habens semen, reliquit uxorem suam fratri suo. Similiter secundus et tertius usque ad septimum : novissime autem omnium et mulier defuncta est. In resurrectione ergo cujus erit de septem uxor? omnes*

cat, « id est militibus Herodis, seu quos illudentes Pharisæi quia Romanis tributa solvebant Herodianos vocabant, et non divino cultui deditos, » additq.; « Quidam Latinorum ridicule Herodianos putant qui Herodem Christum esse credebant: quod nusquam omnino legimus. » Ex Latinis hisce Philastrius fuit hæc. 28, et auctor appendix ad Tertullianum de præscriptionibus. Vid. Huetium, Baronium, et interpretes.

(501) Non quod certus esset statusque nummus, il est nummi genus, quod id census solveretur, sed talis esset denarius quem stulte Christo obtulerunt. Ita Fucher., De num. cens.; Vales., De num. Hebr., l. ii, c. 20, et eruditiores interpretes.

(502) Vid. auct. Imperfecti, hom. 42.

(503) Hieroa.: « Turpitudinem fabula opponunt,

A enim habuerunt eam. Verum est utique hoc dixit, ut frater uxorem fratris suscitandum semen fratris sui; hæc autem qua septem fratres unam uxorem habebant Sadducæorum adinventio est (503). quosdam in his septem fratribus septem est Eptaticum (504) intellexisse: hæc adinventioem ideo Sadducæi Dominum ut, per hanc, resurrectionem mortuorum probarent, **106** dicentes: Aut enim eam habebunt, aut nullus: si enim unam habeat, cæteris injuriam faciet; quod commune est, nemo sibi quasi proprium videbit. Huic autem tanto errori veritatis respondens ait: *Erratis, nescientes Scripturam virtutem Dei.* Et mox ipsum errorem in se ostendit, dicens: *In resurrectione enim non mori, neque nubentur.* Per quod significare voluisse, ut si homines resurgerent hoc sæculo, ita etiam in futuro viri non commiscerentur. Sed quare sic errabant, nesciebant Scripturas neque virtutem Dei, illud intelligebant quod Moyses dixerat: virtutem et omnipotentiam credebant, tam omnium resurrectionem posse faciebant. Non enim sicut hic, ita et ibi fiet modo, ita tunc voluptati operam dabunt, sicut angeli Dei in caelo. Angeli enim casti et virgines sunt: tales igitur et homines. Quod autem mortuorum resurrectio fieri non potest, testimonio subiiferens, ait: *Deus mortuorum non legistis quod dictum est vobis: Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Jacob: non est Deus mortuorum sed Deus vivorum.* Si dicat: Si, ut vos male putatis, homo non esset, nequaquam se Deus, patriarum esse diceret, cum utique ipse sit Deus non eorum qui non sunt, sed eorum qui sunt. Audientes turbæ mirabantur in doctrina etiam Sadducæi errantes, neque Scripturas neque virtutem Dei, videantur quid illa Scriptura significet, quam suscitando fratris semine Domino probant. Non enim hoc secundum litteram interpretatur, imo vero ne custodiatur omnino aliter igitur eam intelligere oportet. D

ut resurrectionis denegent veritatem. homil. 71: « Audacia temeritatis plena simul et pertinax adeo est, ut impossibile invadere non vereatur... rem non sapienter puto, confundunt, putantes ambigentem et resurrectionis mysteria postea deridendo. » (504) Pro *Heptateucho*, id est collectio Heptateuchi et seqq. duobus libris Josue Utitur hoc nomine Eptatici Alcuinus prælixo libris sacris:

Eptaticus enim librum decernit in quo Quam Ruth consequitur femina claudens. Cl. Lambecius mendosam vocem putavit, nem non esse videre poterat ex Hieronimo lib. 1, Paralipomenon, ex Aratore, lib. Gregorio lib. xii, ep. 30, etc.

quando habitaverint fratres simul, et unus ex eis absque liberis mortuus fuerit, uxor defuncti non nubet alteri, sed accipiet eam frater ejus, et suscitabit semen fratris sui, et primogenitum ex ea filium nomine illius appellabit, ut non deleatur nomen ejus ex Israel. Isti enim sunt illi fratres de quibus dicitur: « Ecce quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum (Psal. cxxxii, 1). » Isti, etsi non corpore, mente tamen et spiritu omnes simul habitant. Ex his autem unus quilibet absque liberis moritur, quando aliquis episcopus ex hac vita transiens, nullum ex omnibus suis subjectis in Ecclesia sua talem relinquit, qui ejus cathedra dignus habeatur (505). Quæritur igitur ex alia Ecclesia cui uxor defuncti jungatur: et ipse quidem non alius eligitur, nisi qui ejusdem defuncti frater fuerit: frater utique non natura, sed moribus, ut ejusdem bonitatis et humanitatis, ejusdem sit fidei et charitatis, et quasi frater fratri consimilis. « Iste autem suscitabit semen fratris sui (Deut. xxv, 5), » ut quos vel in peccatis mortuos, vel malo somno gratatos invenerit, ad bonum opus evigilare faciat. Et primogenitum nomine illius appellabit. Primogenitum quidem, non qui prius genitus sit, sed qui merito sanctitatis inter omnes ejus genitos primus et maximus habeatur. Et iste quidem vocabitur episcopus; hoc est enim nomen defuncti. Quare hoc? Ut non deleatur nomen ejus ex Israel: ut nunquam Ecclesia episcopo careat, et nunquam hoc nomen in ea deficiat. « Si autem noluerit accipere uxorem fratris sui quæ ei lege debetur, perget mulier ad portam civitatis et interpellabit majores natu, dicetque: Non vult frater viri mei suscitare semen fratris sui in Israel, nec me in conjugium, sumere. Statimque reversuri eum facient et interrogabunt; si responderit, nolo eam uxorem accipere, accedat ad eum mulier coram senioribus et tollat calceamentum de pede ejus, spuetque in faciem illius et dicet: Sic let homini qui non ædificat domum fratris sui. Et vocabitur nomen illius in Israel, domus discaleati (Deut. xxv, 7). » Quare enim ante portam civitatis iudicium quæritur, nisi quia ibi iudices sedent? Dominus enim de ipso loquitur dicens: « Ego sum stium, per me si quis introierit, salvabitur (Joan. , 9). » Ante hoc igitur ostium et ante hanc portam edent episcopi, ut ejus lumine illustrati, nusquam evient a veritate. Ad hos autem omnes causæ derrorumque iudicio definiri debent. His ergo ræsentibus accedit mulier ad fratrem viri sui, et uia eam in conjugium sumere noluit, tollit calceamentum de pede ejus. Quid est enim calceamentum e pedibus tollere, nisi evangelizandi licentiam au-

A ferre? Unde Apostolus: « Calceati, inquit, pedes in preparatione Evangelii pacis (Ephes. vi, 15). » Spiritus insuper in faciem ejus, quia palam et manifeste eum contemptibilem et tanti honoris indignum esse ostendit. Hoc autem de illis rectissime intelligi potest, qui majores Ecclesias ambientes, minori se Ecclesiæ jungere despiciunt; quos non animarum salutem, sed honoris gloriam quærere, non dubium est. Justum igitur esset ut semper excalceati et consputi nunquam tali conjugio digni judicarentur. Hoc est enim quod ait: « Et vocabitur nomen ejus in Israel domus discaleati. » **107** Quis enim eum calcare audeat, quis calceati officium illi tribuat, qui ipsa nominis appellatione se excalceatum esse demonstrat? Sic igitur nunc in Ecclesia spiritualiter custoditur, quod prius secundum litteram in Synagoga custodiebatur (506).

XII. *Pharisæi autem audientes quod silentium imposuisset Sadducæis, convenerunt in unum. Recedentibus Pharisæis, veniunt Sadducæi, et iterum recedentibus Sadducæis, veniunt Pharisæi: nunc isti, nunc illi eum tentant, et quia rationibus eum capere et tenere non possunt, frequenti congressu eum movere et fatigare conantur (507). Ipse tamen omnibus respondens, aliis satisfacit, alios concludit. Et interrogavit eum unus ex eis legis doctor tentans eum, magister, quod est mandatum magnum in lege? Omnes eum tentant, omnes eum magistrum vocant: non tamen, quasi a magistro, veritatem ab eo volunt discere, sed potius si fieri possit, eum quasi incautum in aliquo sermone capere desiderant (508). Sed quid eis prodest? Nihil enim sapientia ignorat. Quid autem responderit Dominus, audianus: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota mente tua. Hoc est maximum et primum mandatum. Secundum autem simile est huic: Diliges proximum tuum sicut teipsum: in his duobus mandatis universa lex pendet et prophetæ. Hæc est igitur causa quare hæc duo mandata prima dicantur, et maxima; quia tantum possunt hæc duo, quantum et cætera omnia (509): aliter enim hæc mandata, neque prima, neque secunda sunt, quoniam in tabulis lapideis scripta non sunt. Decem enim sunt verba legis, quorum primum est: « Non habebis deos alienos coram me (Exod. xx, iii). » Primum igitur dicitur hoc mandatum, non quod in ordine Scripturæ primum sit, sed quod in virtute significationis principale et maximum sit. Huic autem secundum et simile est: *Diliges proximum tuum sicut teipsum*, quoniam secundas et similes vires habet post ipsum. Unde Joannes apostolus ait: « Qui enim non diligit fratrem suum quem videt,**

(505) Ita idem auctor explicaverat in comment. d h. 1. Deuteronomii in edit. Romæ. cap. xxv, pag. 10, c. 2.

(506) Vide allegoricas plures explicationes alias p. Origenem a pag. 489. Huet.

(507) « Quod de Herode et Pontio Pilato legitimus, n Domini necesse eos fecisse concordiam; hoc etiam unum de Pharisæis cernimus et Sadducæis qui inter

se contrarii sunt, se ad tentandum Jesum parimente consentiunt. » Hieron.

(508) Hier. iterum. « Interrogat unus ex legis doctoribus non scire desiderans, sed tentans, an interrogatus nosset quod interrogabatur. »

(509) V. S. Aug. Enchirid. de fide, spe, et charitate, sub fin.

Deum quem non videt quomodo potest diligere? Et hoc mandatum habemus a Deo, ut qui diligit Deum, diligat et fratrem suum (I *Juan.* iv, 20). Qui enim Deum non diligit, neque seipsum, neque fratrem diligit. Primum est igitur ut Deum diligat, deinde seipsum, postmodum vero fratrem suum tanquam seipsum (510). Qui enim seipsum odit, si fratrem suum diligat sicut seipsum, et fratrem suum odit. Omnis enim « qui diligit iniquitatem, odit animam suam (*Psal.* x, 6); » odit igitur et animam fratris sui, si fratrem suum diligat sicut seipsum. Nulli igitur alii dicitur, ut diligat fratrem suum sicut seipsum, nisi illi qui diligit seipsum: nemo autem seipsum diligit, nisi ille qui Deum diligit. Sic igitur primum mandatum est diligere Deum, deinde vero proximum propter Deum. Modus autem dilectionis hic est, ut ex toto corde, tota anima, tota mente, et cunctis viribus Deum diligamus, proximum autem tanquam nos ipsos (511). Plus est enim si ex toto corde aliquem diligas, quam ut sicut teipsum eum diligas, quia potest fieri ut teipsum non diligas, non potest autem fieri ut ipsum non diligas, quem ex toto corde et tota anima diligis. Si vis igitur teipsum diligere, prius dilige Deum ex toto corde, deinde vero quia jam diligis teipsum, dilige proximum tuum sicut teipsum. Toto enim corde, tota mente, et in cunctis viribus sancti apostoli et martyres Deum dilexerunt, qui occidi quidem potuerunt, ab ejus tamen amore et dilectione separari nullatenus potuerunt. Et isti quidem bene dilexerunt seipsos, quia vitam æternam, gloriam et honorem, omnemque felicitatem adepti sunt sibi ipsis; dilexerunt autem et proximos suos sicut se ipsos, quoniam hanc eandem gloriam et beatitudinem desideraverunt illis tanquam sibi ipsis. In his enim duobus mandatis universa lex pendet et prophetæ: omnis enim qui peccat, aut in Deum, aut in seipsum, aut in proximum peccat. Qui vero prædicto dilectionis modo Deum et proximum diligit, quomodo eos offendet quos tantopere diligit? Nam et in se ipso peccare timet, ne in hoc quoque Deum offendat. Si igitur in his duobus mandatis charitas adimpletur, et omnia peccata tolluntur, manifestum est quod in eis universa lex pendeat et prophetæ. Quid enim aliud lex et prophetæ præcipiunt, nisi ut Deum et proximum diligamus, et a vitis et peccatis cunctisque offensionibus nos absteineamus?

XCIII. *Congregatis autem Pharisæis, interrogavit eos Jesus, dicens: Quid vobis videtur de Christo, cujus filius est? Dicunt ei David: Ait illis: Quomodo*

(510) S. Aug., lib. xix. De civ. Dei, cap. 14. « Jam vero quia duo præcipua præcepta, h. e. dilectionem Dei et dilectionem proximi, docet magister Deus: in quibus tria invenit homo quæ diligat, Deum, seipsum, et proximum. »

(511) Fuse S. Aug. de his duobus mandatis integro sermone De disciplina Christiana, et Bernard. in tract. De diligendo Deo.

(512) Hieron. « Interrogatio Jesu nobis proficit usque hodie contra Judæos. Et hi enim qui confitentur Christum esse venturum, hominem simplicem et

*ergo David in spiritu vocat eum Dominum, dicens: Dixit Domino meo: Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum? Si ergo David vocat eum Dominum, quomodo filius ejus est? Idem enim ipse et filius est et Dominus David: filius quidem secundum humanitatem; Dominus autem secundum divinitatem: de stirpe namque David secundum carnem natus est Christus. Hoc autem Pharisæi non intelligebant, sed sicut cæteros, hominem tantum, et non Deum, Christum quem ipse Messiam vocant, fore credebant (512). Hac igitur interrogatione seipsum et Deum et hominem, omniumque creaturarum regem et principem ostendit (513). Quia enim filius est David, homo est: Deus vero, quia ejus Dominus est, et ad Patrem dexteram sedet; in eo autem quod omnes ejus inimici illius pedibus sunt subjecti, omnium Dominum esse ostenditur. David enim in Spiritu sancto videns Christum Dominum nostrum post resurrectionem suam ad Patrem revertentem, illa quæ ibi agebatur secreta intelligens, ait: « Dixit Dominus: Pater Domini meo » Filio suo, « sede a dextris meis (*Psal.* cix, 1), » ut, sicut in una sede sedemus, ita æquum ab omnibus esse credamur. Sede, inquam, donec judicium revertaris, omnesque tui inimici tuis pedibus subjiciantur. Et hoc quidem quia Pharisæi non intellexerunt, nemo illorum ei poterat respondere verbum, neque ausus fuit quisquam ex illa die eum amplius interrogare.*

XCIV. [CAP. XXIII.] *Tunc Jesus locutus est turbas et ad discipulos suos, dicens: Super cathedram Moysi sederunt Scribæ et Pharisæi; omnia ergo quæcunque dixerint vobis, servate et facite, secundum vero opera eorum nolite facere: dicunt enim et non faciunt. Quid est enim sedere super cathedram Moysi, nisi Moysi doctrinam et legem (514) prædicare, et populum regere et admonere? Hoc autem erat officium Scribarum et Pharisæorum: unde et super cathedram Moysi sedere dicuntur. Sed quod est quod Dominus alibi præcipit, dicens: « Cave a fermento Pharisæorum quod est hypocrisis (*Matth.* xii, 4); » hic autem dicit: « Omnia quæcunque dixerint vobis, servate et facite? » (515) Pharisæorum enim doctrina fermentum dicitur, sed non illa quæ docent quando sedent super cathedram Moysi. Sed sedent enim super cathedram Moysi, quando et aliud prædicant, nisi ea quæ præcipit Moyses; et tamen autem et servanda et facienda sunt. Quando vero per fraudem et hypocrisis non legis verba, sed solum traditiones docent, tunc eis obedire et credere*

sanctum virum asserunt de genere David. »

(513) Chrysost., hom. 72. « Ita omnibus modis fidem eos invitabat. Respice quemadmodum semper misse opinionem prophetæ atque sententiam de se recitavit. »

(514) Hier. « per cathedram doctrinam legis ostendit. » hisdem verbis utitur hic Beda.

(515) V. Chrysost. hom. 73, qui eodem modo hæc solvit; ut scilicet servent « omnia quæ dicitur, sed non omnes mores hominum corriguntur, quibus meliores efficiuntur, » etc.

oportet, quoniam in Moysi cathedra non sedent. A Qualiscunque igitur sit prædicator, si tamen non sua sed Dei verba annuntiat, populus ei obedire et credere debet: sequatur eum in his quæ dicit, non sequatur eum in his quæ agit: quod enim dicit, Dei est, quod autem agit, suum est (516). *Alligant autem onera gravia et importabilia, et imponunt in humeros hominum, digito autem suo nolunt ea movere.* His autem verbis clementissimus Dominus nos admonere videtur, ut in peccatoribus ad pœnitentiam conversis pietatem et misericordiam habeamus: eorumque onera potius cum eis portemus, quam supra vires eos oneremus. Unde et sacerdotes in lege iniquitatem sanctuarii portare jubentur (517): unde et per Moysen Dominus ait: « Qui percusserit servum suum vel ancillam virga, et mortui fuerint in manibus suis, criminis reus erit (*Exod. xxi, 20*). » Fit enim multoties ut pastor Ecclesiæ peccantem servum vel ancillam, id est masculum et feminam sibi subjectos, eorum facinora exaggerando et tormenta futura minando, duramque canonum pœnitentiam nuntiando, ninis aspere virga correctionis percussat. Qui, si in ejus manibus mortui fuerint, id est si eos propter immanitatem sceleris et importabile onus pœnitentiæ, veniam desperare senserit, eosque verbis mitioribus et antidoto pietatis non confortaverit, quasi qui male medendo ægrum occiderit, reus erit. Habeat igitur pœnitentia modum; et unicuique rationabiliter onera imponantur (518): magis enim ad cordis contritionem, quam ad jejunia et carnis macerationem respicit Deus. Magna enim misericordia ei fieri potest, **109** qui jam ex corde pœnitet, et peccare cessat: qui vero aliter agit, etsi multum jejundet, tamen nihil agit. *Omnia vero opera sua faciunt, ut videantur ab hominibus.* Ideo enim Scribæ et Pharisei nullam de operibus suis mercedem suscipiunt, quia omnia opera sua faciunt, non

(516) Chrys. homil. 37, ad Ant. ostendens, « quod licet præceptorem habeas improbum, nihil hic tibi obesse poterit, cum dictis intendas. Non enim ex his quæ sacerdos agit, sed quæ audita neglexisti, ex his tibi Deus sententiam feret. »

(517) Num. xviii, 1: « Dixitque Dominus ad Aaron; Tu, et filii tui, et domus patris tui tecum portabitis iniquitatem sanctuarii. »

(518) Beda hic de Phariseis: « Horum in Ecclesia nunc exempla imitantur qui subjectos docent, quod ipsi implere dissimulant, sed peccantibus pondus pœnitentiæ aggravantes, ut aut necesse est pœnitentiam rejiciat, aut suscipiens, dum ferre non valet, scandalizatus amplius peccet, quasi non melius sit, propter misericordiam dare rationem, quam propter crudelitatem. »

(519) Ex alio loco hunc morem eos hausisse dicit Hieronymus, ex Deut. vi, 8: « Ligabis ea in manu tua, et erunt immota ante oculos tuos: » Subditque: « Hoc Pharisei male interpretantes scribebant in membranulis Decalogum Moysi, id est decem verba legis, complicantes ea, et ligantes in fronte, et quasi coronam capiti facientes, ut semper ante oculos moverentur; quod usque hodie Indi, Persæ et Babylonii faciunt. » Item scribit ad cap. 24 Ezechiel. Si qua tamen fides Rabinis et recentior consuetudo antiqui moris testis esse potest, non Deca-

logum, ut Hieronymus ait, aut verba legis omnia scribebant in phylacteriis, sed tantum sententias ex Pentateucho quasdam. V. Leonem a Mutina Cærenon. Jud. 1 p., c. 11. Calmet phylacteriorum formam pictam exhibet Diction. S. Scr. V. Chrysost., homil. 73, ubi vocat *βιβλίους μικρούς*.
 (520) Num. xv, 38, 39, 40. Vid. edit. Rom. Exposit. in hunc locum, p. 181
 (521) Hoc quoque ibid. Hieron. explicat. « Jusserrat quoque aliud Moyses ut in 4, angulis palliorum hyacinthinis fimbrias facerent ad Israelis populum dignoscendum... superstitiosi magistri... faciebant grandes fimbrias, et acutissimas in eis spinas ligabant, ut videlicet ambulantes et sedentes interdum pungerentur, et quasi hac admonitione retraherentur ad officia Domini. »
 (522) Reprehendit Hieron. suorum temporum mores in phylacteriis imitandis. « Hoc apud nos superstitiosæ mulierculæ, in parvulis Evangelii, et in crucis ligno et istiusmodi rebus... usque hodie faciunt. » Mitius aliquando de hoc more Chrysost., homil. 73. « Hæc phylacteria vocabant, sicuti multæ mulierculæ modo faciunt, Evangelia ex collo dependentes, et ut aliunde in memoriam reducantur, quod obliviosi crebro facere solent, filo digitum strictius ligantes; id Deus ceu infantulis jussit facere. »

superbia et ambitione notantur : his et nos admonemur. ne eos in talibus imitemur (523). Primæ namque cathedræ ad ambitionem, cætera vero ad superbiam et vanam gloriam spectant. Vos autem nolite vocari Rabbi; unus est enim magister vester. Quia enim omnis vana gloria peccatum est; peccat utique qui pro vana gloria sic vocari desiderat. Discipulus quoque non effugiet culpam, qui magistri nomen sibi usurpat. Omnes autem vos fratres estis, et patrem nolite vocare vobis super terram : unus est enim pater vester qui in cælis est. Nec vocemini magistri, quia magister vester unus est Christus. Unus est pater, unus est et magister. Unde et Jacobus ait : « Nolite plures magistri fieri, fratres mei (Jac. iii, 1). » Ubi enim plures magistri, ibi plures sententiæ, ibi schisma; unde Apostolus admonet ut « id ipsum dicamus omnes (I Cor. i, 10). » Bonum habemus magistrum; ipsum sequamur, ipsius sententia una sit et omnis. Patrem vero in terra quærere non debemus, quia omnes fratres sumus, et unum in cælis patrem habemus. Illi credere, illi obedire oportet, cuius amore patres et matres, fratres et sorores, magistros et doctores, et quæcunque in mundo sunt et in terra versantur, abjicere et abnegare debemus. Qui major est vestrum, erit minister vester. Hoc enim de seipso Dominus ait, qui usque **110** ad lavandos pedes discipulorum se humiliter dignatus est, præbens nobis humilitatis exemplum. Unde et subditur : Qui autem se exaltaverit humiliabitur, et qui se humiliaverit exaltabitur (524). Deus enim superbis resistit : humilibus autem dat gratiam. Deponit enim potentes de sede et exaltat humiles.

XCIV. *Væ autem vobis, Scribæ et Pharisei hypocritæ, qui clauditis regnum cælorum ante homines. Vos enim non intratis, nec introeuntes sinitis intrare.* Eorum enim exemplum et doctrinam cæteri sequuntur (525). Sicut igitur illuminant et salvant alios, si boni sunt, ita excæcant et perdunt, si mali. *Væ vobis, Scribæ et Pharisei hypocritæ, qui comeditis domos viduarum, oratione longa orantes : propter hoc, amplius accipietis iudicium.* Longis enim orationibus et

(523) Bene A. non de simplici appellatione, sed de eo, quo l per superbiam fit, hunc locum explicat, in quem Hieron. « Quæritur quare adversus hoc præceptum, « Doctorem gentium » Apostolum se esse dixerit; aut quomodo vulgato sermone, maxime in Palestina, et Ægypti monasteriis se invicem Patres vocent quod sic solvitur : aliud esse natura patrem vel magistrum, aliud indulgentia. Nos si hominem patrem vocamus, honorem ætati deferimus, non auctorem nostre ostendimus vitæ. Magister quoque dicitur, et consortio veri magistri; et... quomodo unus per naturam Deus, et unus filius non præjudicat cæteris, ne per adoptionem dii vocentur et filii, ita et unus pater et magister non præjudicat aliis, ut abusive appellentur patres et magistri. » Breviavit Hieronymum Beda. Brevius etiam Chrysost., hom. 73, « non ut neminem patrem vocent, sed ne ignorent quem principaliter patrem vocare oportet... quemadmodum nemo principaliter magister est. »

(524) I Petri v, 5. Vide hic Chrysostomum f. 36 de

A aliis simulationibus domos viduarum Scribæ et Pharisei comedebant, quia putantes eos religiose justos, ea quæ habebant sanctæ mulieres eis tribuebant. Sic enim prius ministrabant istis pro simulatione, sicut postea ministraverunt apostolis pro religione (526). *Væ vobis, Scribæ et Pharisei hypocritæ qui circuitis mare et aridam ut faciatis proselytum unum : et cum factus fuerit, facitis eum filium hennæ duplo quam vos.* Studebant enim Scribæ et Pharisei quos poterant ex gentili populo ad Judaismum convertere, quorum post conversionem nullam curam habentes, eos in pejus ruere cogebant (527). In quo nos quoque admonemur ne eorum quos nos fidem convertimus negligentiam habeamus. *Væ vobis, duces cæci, qui dicitis : quicumque juraverit in templo, nihil est; qui autem juraverit in auro templo debet. Stulti et cæci! quid enim majus est, aurum, templum quod sanctificat aurum? Et quicumque juraverit in altari, nihil est; qui autem juraverit in domo quæ est super illud, debet. Cæci! quid enim majus domus, an altare quod sanctificat domum? Ubi autem hanc stultissimam opinionem Scribæ et Pharisei habuerint, incertum est (528). Omnia enim hæc sancta sunt : sanctius tamen altare quam templum; et sanctius templum quam aurum templi. Illud quidem propter sacrificium; hoc autem propter dedicationem. Quamvis enim totum templum sanctificatum esset, nusquam tamen nisi in altari sacrificium fieri licebat : sanctius igitur altare. Sequitur*

C *Qui ergo jurat in altari, jurat in eo et in omnibus super illud sunt, et qui jurat in templo, jurat in eo et in eo qui habitat in ipso, et qui jurat in calice, jurat in throno Dei et in eo qui sedet super eum.* enim jurat in altari, non lapides attendit, sed altaris consecrationem, et eum in cuius nomine consecratum est : ideoque non lapidibus sed Deo eius se obligat sacramentis. Similiter autem de templo et de cælo intelligatur. Nos quoque cum super Evangelia juramus, non chartas, et atramentum, sed Christum et ejus verba consideramus : unusquisque enim in eo jurat, ad quem jurando attendit. *Væ vobis, Scribæ et Pharisei hypocritæ, qui decimatis*

humilitatis virtute disserentem.

D (525) Christ. Beda : « Arguit omnem magistrum qui malis operibus ante discipulos suos introiturus, qui cælestis claudit. » Præclare Chrysost., hom. 74. « Probos enim doctores vix imitari quoniam improbos autem, quoniam faciliores ad mala sunt etiam superamus. »

(526) Hinc, I Cor. ix, 5 : *Namquid non habetis potestatem mulierem sororem circumducendæ? et ceteri apostoli, et fratres Domini et Cephas.* Vid. etiam Matth. xxvii, 55, et Hieron., lib. i contra Jovinian., cap. 14.

(527) Chrysost., homil. 74. « In duobus modis eos criminatur : 1° quia inutiles ad salutem multorum existentes, vix magno sudore quemquam in salutem sunt attrahere; 2° quia desides ad custodiendum attrahentes sunt, imo vero etiam proditores, cum malo vivendi exemplo deteriores faciunt. »

(528) Ad stultas traditiones eorum refert Hieron. v.

ham et anethum et cuminum, et reliquistis quæ gratiora sunt legis, iudicium et misericordiam et fidem. Væ, inquit, vobis qui hæc decimatis, non quia hæc decimatis, sed quia hæc decimando, majora relinquitis (529). Hæc enim oportuit facere, et illa non omittere : unde manifestum est, quia parum prodest minora legis observare præcepta, si majora relinquamus. Ruit enim quidquid superædificatur, nisi firmum fuerit fundamentum. Duces cæci excolantes culicem, camelum autem glutientes. Hoc enim interest inter minora et majora legis præcepta, quod alter culicem et camelum. Excolant autem culicem, qui in minoribus offendere timent ; glutiant vero camelum qui contra majora agere non metuunt (530). Fractum est autem ab illis qui aquas colant, ne sordidum aliquod bibant. Hypocritæ igitur culicem in gutture bibendo sentiunt, camelum vero non sentiunt ; dum minora III peccata simulatione quadam agere metuunt, majora vero facere non timent.

XCVI. Væ vobis, Scribæ et Pharisei hypocritæ, qui mandatis quod de foris est calicis et paropsidis, intus autem pleni estis rapina et immunditia. Calicem et paropsidem eosdem ipsos Scribas et Phariseos metaphorice dicit, qui cum rapina, immunditia et omni iniquitate interius pleni essent, justos et mundos se de foris ostendebant (531). De quibus adhuc scribitur : *Pharisei cæce, munda prius quod intus est calicis et paropsidis, ut fiat id quod de foris est mandatum.* Si enim cor interius mundum fuerit, omnia erunt munda quæ exterius apparent : unde Psalmista : *Cor mundum crea in me, Deus (Psal. I, 2) ;* et Apostolus : *Nibil enim mihi conscius sum : ex corde enim exeunt cogitationes malæ (I Cor. IV, 4).* — Væ vobis, Scribæ et Pharisei hypocritæ : qui similes estis sepulcris dealbatis, quarum foris parent hominibus speciosa, intus vero plena sunt visceribus mortuorum et omnium spurcitiis : sic et vos

A a foris quidem parietis hominibus justis, intus autem pleni estis hypocritæ et iniquitate. Expositio est eorum quæ superius dicta sunt, nullaque indiget expositione (532).

XCVII. Væ vobis, Scribæ et Pharisei hypocritæ, qui ædificatis sepulcra prophetarum, et ornatis monumenta justorum et dicitis : Si fuissetis in diebus patrum nostrorum, non essemus socii eorum in sanguine prophetarum (533). Ita testimonium (534) estis vobismetipsis, quia filii estis eorum qui prophetas occiderunt. Væ, inquit, vobis (535), non quia ædificatis et ornatis sepulcra prophetarum : hoc enim pietatis opus est ; sed quia filii estis eorum qui prophetas occiderunt ; filii quidem non tantum natura, quantum imitatione et iniquitate. Sicut enim omnes boni dicuntur filii Abraham, quia imitantur Abraham ; ita omnes iniqui, iniquorum filii dicuntur, quia imitantur iniquos. Unde et Dominus his talibus ait : *Si filii Abraham essetis, opera utique Abraham faceretis (Joan. VIII, 39).* Væ igitur illis, quia non Abraham, non prophetarum, non justorum filii sunt, quia non eos imitantur, imo vero eorum filii sunt qui prophetas occiderunt in omni malitia et iniquitate eos imitantes. Dicunt præterea, si fuissetis in diebus patrum suorum, non fuissetis socii eorum in sanguine prophetarum : cum valde illis nequiores non solum prophetas occiderunt, verum etiam ipsum Dominum prophetarum. Unde et subditur : *Et vos igitur implete mensuram patrum vestrorum : currite, festinate, ut usque ad eorum iniquitatis integram perfectamque mensuram perveniatis ; turpe est enim ut a patribus vestris degeneretis, et minores ab illis in nequitia inveniamini. Hoc autem ideo dicit, quia in sua, suorumque discipulorum nece, jam nimium eos per invidiam accensos esse videbat (536). Hic autem locutionis modus a grammaticis ironia vocatur (537). Serpentes, genimina viperarum, quomodo fugietis a iudicio gehennæ ? Serpentes enim sunt,*

(529) Ita explicat Hieron. et ex Hieron. Beda : Arguit eos avaritiæ, quod propter alimoniam sacerdotum et levitarum, quorum pars erat Dominus, audiose etiam vilium olerum decimas exigant, et iudicium in disceptatione negotiorum, misericordiamque in pauperes, pupillos et viduas, et fidem in cum, quæ magna sunt, prætermittant. Gregor. reg. past., adm. 34. Neque enim negligenter audiendum est, quod cum decimari minima diceret, extrema quidem de oleribus maluit, sed tamen benevolentia memorare, ut profecto ostenderet, quia simulatores cum parva custodiunt, odorem de se ostendere sanctæ conversationis quærunt, et quamvis implere maxima prætermittunt, ea tamen minima observant, quæ humano iudicio longe lateque redolant.

(530) Hieron. : *Camelum puto esse juxta sensum resistentis loci, magnitudinem præceptorum, et misericordiam, et fidem ; culicem autem, decimas mentharum, etc. Hæc, contra præceptum Dei, quæ magna sunt, devoramus atque negligimus, et optionem religionis, in parvis quæ lucrum habent, diligentiam demonstramus.* V. Aug. lib. I, 99. vulg., cap. 35 ; Greg. lib. I Moral., cap. 14.

(531) Hier. : *Diversis verbis eodem sensu quo*

supra arguit Phariseos simulationis atque mendacii, quod aliud ostendent hominibus foris, aliud domi agant, non quod in calice et paropside eorum superstitione morarentur. V. Chrysost., hom. 74.

(532) Ita et Hieron. : *Quod in calice et paropside demonstrat... hoc nunc per exemplum sepulcrorum explicat.*

(533) Est hom. sub Emiseni nomine edita in nat. S. Stephani, pag. 19.

(534) Prudentissimo syllogismo coarguit eos filios esse homicidarum. Hieron.

(535) Non quia ædificant (ait Chrysost., init. homil. 75) nec quia patres suos accusant, væ illis dixit, sed quoniam ita facientes, et ita dicentes, patres suos condemnare simulabant, cum ipsi peiora committerent. Item Beda.

(536) Hier. : *Probato superioribus dictis, quod filii essent homicidarum, nunc concludit quod voluerat, et quasi extremam syllogismi partem ponit ; et vos implete, etc. Quod illis defuit vos adimplete : illi interfecerunt servos, vos Dominum crucifigite.*

(537) Bene monet Chrysost. I. all. et ex eo Beda *non imperans, sed quod futurum erat prædicens.*

quia callidi et venenosi; genimina vero viperarum (538), quia cunctis iniquis iniquiores: cum nec uxor viro, nec filii parentibus parcant. Qui utique gehennæ iudicium aliter fugere non poterunt, nisi matrem suam occiderint, sicut ipsa quoque eorum patrem interfecit. Viperarum enim hæc natura dicitur esse, ut quando femina concipit masculum interficiat; quando vero parit, ipsa nihilominus a filiis occidatur (539): neque enim exspectant, ut assueto naturæ ordine oriantur, sed rupto matris utero violententer foras erumpunt. Vipera igitur, Synagoga; vir eius, Christus: venit Christus ad Synagogam, venit ad uxorem suam, quam postquam suo semine imprægnavit, totamque evangelicæ prædicationis sementem in eam infudit, illa sicut vipera venenosa et impia contra eum assurgens, eum interfecit. De cuius impio utero filii eius erumpentes eum occidunt, quoniam Judæi ad fidem venientes eam excommunicant et damnant. Unde Apostolus ait: « Cum autem placuit ei qui me segregavit ex utero matris **112** meæ, et vocavit per gratiam suam (Galat. 1, 15), » et cætera. Omnes enim hæreses damnant, quicumque ab hæresibus ad Ecclesiam veniunt. Sequitur:

XCVIII. *Ideo ecce ego mitto ad vos prophetas et sapientes, et Scribas; et ex illis occiditis, et crucifigitis, et ex eis flagellabitis in Synagogis vestris; et persequemini de civitate in civitatem, ut veniat super vos omnis sanguis justus qui effusus est super terram.* Apostoli enim martyres et doctores, prophetæ, sapientes, et scribæ fuerunt; quod ad Judæos, omnesque mundi nationes prædicandas Dominus misit. Hos autem Judæi occiderunt, crucifixerunt, flagellaverunt et de civitate in civitatem persecuti sunt. Nemo enim Christianorum usquam occisus est, qui eorum vel manibus vel affectu non sit occisus; unde et omnium rei esse dicuntur, omniumque justorum sanguis super eos venire Dominus ipse testatur. Hoc autem ex quo et usque quo exponit, dicens: *A sanguine Abel justus usque ad sanguinem Zachariæ filii Barachiz, quem occidistis inter templum et altare.* Cum enim alibi scriptum sit, quod « filius non portabit iniquitatem patris, sed unusquisque in peccato suo morietur (Ezech. xviii, 20; Jer. xxxi, 30): » quid est, quod modo hic dicitur, quod omnis sanguis justus veniet super generationem istam? His enim verbis Salvator noster dicere videtur; quod hæc impia generatio tantam pœnam pro suo scelere patiatur, quantam pateretur, si omnium justorum sanguinem fudisset, qui ab Abel fusus est usque ad

(538) Hier.: « Sicut ergo de viperis nascuntur viperæ, sic de homicidis patribus vos, inquit, nati estis homicidæ, » etc. Iisdem verbis Beda.

(539) Vide ad cap. iii, v. 7, Bedam qui eadem habet ex Aristot. fortasse l. v Ilist. an., c. 34; Plinio l. x, c. 62, quibus Gesnerus et recentiores contradicunt, sive magis ex nostris Hieronym. ep. ad Præsid.; Chrysost. hom. 11 in Matth.; Isidor. Pelusiot., lib. 1, ep. 105; A. serm. 83 De temp. inter Augustin.; Gregor. Moral. l. xv, c. 9, etc.

(540) Cyrus. hom. 75, assert hic Exodi illud II, 9: « Reddens peccata parentum in filios in tertiam et

A Zachariam (540). Et hoc merito: majus enim est Christum occidere, ejusque corpus, quod est Ecclesia, iniquo odio persequi, quam si omnium peccatorum sanguinem fudissent. Zacharias autem Barachiz filius nusquam legitur fuisse occisus: at vero Zacharias filius Joiadæ in atrio templi legitur interfecit. Inter templum videlicet et altare quod sub divo erat, ubi hostiarum sanguis fovebatur. Hæc igitur, quia historiarum non veniunt (541) spiritualis intelligentia quærenda est. Puto enim quod Dominus noster se ipsum Zachariam vocat, præterito pro futuro utitur: interpretatur enim Zacharias *memoria Domini*. Sicut enim Christus Jesus dicitur verbum Domini, sermo Domini, et sapientia Domini; ita iste quidem est Barachiz

B filius, qui *benedictus Dominus* interpretatur. Unde et principi sacerdoti se interroganti, an esset Christus filius benedicti, respondit: *Ego sum*. Hæc autem Judæi occiderunt inter templum et altare quoniam ibi Christi mortem inter se consiliati sunt. Neque enim aliter Christum Dominum Judæi occiderunt, nisi consiliando, accusando et damnando: unde et ipsi quoque dicebant: « Nobis non licet interficere quemquam (Joan. xviii, 31). » Quod in atrio templi de ejus morte consiliata habebatur, ipse per Psalmistam ostendit, dicens: « Versus me exercebantur qui sedebant in porta, in me psallebant qui bibebant vinum (Psal. lxxviii, 13). » Sic igitur Zacharias filius Barachiz inter templum et altare occisus est. *Jerusalem, Jerusalem, quæ occidis prophetas et lapidas eos qui ad te*

C *sunt: quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, et tu noluisti.* Ego, inquit, filios tuos multoties congregare, et a malignorum spirituum incursu desuper circa volantium defendere volui, sicut gallina pullos suos congregat, et sub alas suas eos abscondit, ab importunis avibus ei subripiantur (542), sed tu noluisti. Ego igitur volui, sed ea conditione, si tu quoque voluisses. Quia ergo tu congregari et salvum noluisti, ego quoque jam nunc eos congregare salvare nolo. Unde et dico: « Disperge illos in circuitu tuo et destrue eos protector meus, Domine (Psal. lxxviii, 12). » Dominus enim qui potest quicumque vult, nullum alium salvare vult, nisi qui vult salvari ab eo (543). *Ecce relinquitur vobis domus vestra deserta: sic et in Psalmis: « Elongavi fugiens, et mansi in solitudine (Psal. lxxviii, 8). » Relictis enim Judæis, in gentibus Domine*

quartam generationem, » subdens, « non quoniam alieni peccati quispiam supplicia luat, sed quoniam qui multos propter peccata sua vexatos esse ignorat, neque idcirco factus est melior, sed qui peccata committens non curat, illorum quoque pœnas sustinebit. » V. Jansenium, Concord., c. 84, et Maldonatum ad h. l.

(541) V. Hier. ad h. l. Maldonatum, a Lapide. (542) V. August., lib. 1, qq. Evang., c. 50 et lxxviii in Joan.

(543) Plura interjiciuntur in homilia, pag. 31.

habitat. Dico enim vobis, non me videbitis amodo **A** donec dicatis, benedictus qui venit in nomine Domini. Postquam, inquit, hac corporali præsentia, qua vobiscum ad tempus conversatus sum, vos relinquam, non me videbitis amodo donec me iterum ad iudicium venientem melius cognoscatis, simulque una et consona voce omnes dicatis : Benedictus qui venit in nomine Domini (544). Hoc est enim quod alibi ait : Viro ego, dicit Dominus, quia mihi curvabitur omne genu, et confitebitur omnis lingua (545).

XCIIX. [CAP. XXIV.] *Et egressus Jesus de templo ibat: et accesserunt discipuli ejus ut ostenderent ei ædificationem* **113** *templi: ipse autem respondens dixit illis: Videtis hæc omnia? Amen dico vobis, non relinquetur hic lapis super lapidem, qui non destruat.* Hæc enim

sub Tito et Vespasiano completa sunt. *Sedente autem eo super montem Oliveti, accesserunt ad eum discipuli secreto dicentes: Dic nobis quando hæc erunt, et quod signum adventus tui et consummationis sæculi?* Ipsa eorum interrogatio docet, quid Christi discipuli intellexerint. Audientes enim templi destructionem, sæculi consummationem subito fore putaverunt (546).

Et respondens Jesus dixit eis: Videte ne quis vos seducat: multi enim venient in nomine meo dicentes: Ego sum Christus, et multos seducent. Hoc enim Simonem Magum fecisse audivimus (547): hoc et Antichristum facturum esse legimus. Ipse enim, ut Apostolus ait: « Se exaltabit supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur: ita ut in templo Dei sedeat ostendens se tanquam sit Deus (II Thess. xxi, 4). »

Audituri autem estis prælia et opinionibus præliorum, videte ne turbemini. Oportet enim hæc fieri, sed nondum finis. A Christi namque nativitate, ex quo angeli cecinerunt, « Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis (Luc. ii, 14): » quanto tempore princeps pacis Dominus noster in hoc mundo conversatus est, magna ubique gentium pax et concordia fuit (548). Quo recedente paulatim prælia fieri, seditiones moveri, et bellorum rumores undique audiri cœperunt. Sed non erant hæc signa inis, sæculique consummationis: multo enim majora illa erunt magisque terribilia quæ mundi finem præcedent. De quibus subditur: *Consurget enim gens in gentem, et regnum in regnum: et erunt pe-*

(544) Isaiaë XLIX, 18 et XLV, 24. Beda: « Hoc proelio mystice de illo ejus adventu intelligere cogitur quo in claritate venturus est. » Ex Chrysostomo ortasse (nam cætera ex Hieron. exscribit Beda) qui tom. 75: « Futurum enim secundi adventus diem hoc loco significat. »

(545) Hæc enim homilia Eusebio Emiseno supposita.

(546) Ita Chrysost., hom. 70: « Putabant enim unam etiam statim adventum ipsius futurum. »

(547) Simonem Magum nominat hic quoque Hieron. et Beda: « quorum primus, inquit, Simon Magus fuit, extremus autem ille major cæteris, est Antichristus. »

(548) Excusatione sive benigna aliqua interpretatione, de certo aliquo bellorum genere hic opus est. Nam ex Floro, Velleio Paterculo, etc. Armeniacum bellum paulo post Christi ortum secutum est, ad quod Caius Cæsar missus; et Armeniis juncti

stientia, et fames et terræmotus magni per loca. Hæc autem omnia initia sunt dolorum. Omnia enim hæc jam præcesserunt, sed ad comparationem illorum, quæ futura sunt, tam parva fuerunt, ut illa cum venerint, pro signo habeantur, et jam mundum stare, et diutius morari vel durare non posse manifeste denuntient. Ut enim in sequentibus dicitur, *erit tunc tribulatio talis, qualis non fuit, neque fiet* (549). Quia enim tunc nascetur perditionis et discordiæ filius, bella, lites, contentiones, et omnia mala ubique fieri oportebit. Ut enim pax præcessit Christum, ita discordia præcedet Antichristum. *Tunc tradent vos in tribulationem, et occident vos, et eritis odio omnibus gentibus, propter nomen meum.* Hæc enim, etsi apostolis accidissent, ad finem tamen re-

ferenda sunt, quoniam hæc talia signa apostolorum tempore fuisse non legimus. *Et tunc scandalizabuntur multi et invicem tradent, et odio habebunt invicem. Et multi pseudoprophetae surgent et seducent multos.* Isti enim erunt maxima et principalis causa totius scandali, omnisque odii et tribulationis: qui secundum operationem Satanæ, dabunt signa et prodigia multa, ita ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi (550). Unde et subditur: *Et quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum.* Multorum enim charitas a divini amoris igne deficiet, et refrigescet, quoniam multis modis iniquitas abundabit. *Qui autem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.* Qui, inquit, in bono perseveraverit, et neque minis, neque blanditiis, neque signis vel prodigiis a fide catholica deviarit, hic et non alius salvus erit. *Et prædicabitur Evangelium regni in universo orbe in testimonium omnibus gentibus.* Sicut enim in primitiva Ecclesia in omnem terram exivit sonus apostolorum, et in fines orbis terræ verba eorum, sic et in ultima Evangelium regni Dei in universo mundo cunctis gentibus prædicabitur, ut nulla nulli possit fieri excusatio. *Et tunc veniet consummatio.* Postquam enim ad hanc prædicationem plenitudo gentium introierit, et Israel salvus fiet, tunc et mundus finiet (551), et Ecclesia consummabitur, et de suorum filiorum pleni-

tudine gratulabitur. **114**

C. *Cum ergo videritis abominationem desolationis, erant Parthi. Adde tumultuantes Judæos. Celebris etiam Variana clades in Germania a. ar. vulg. ix et Dalmatarum defectio; triumphus etiam a Germanico a 17 de Cherusis Chattis, etc. Galli a Romano duce defecere, et Tacfarinates in Africa; Thracæ a Sabino domiti; Frisii, licet sub Christi mortem clade Romanos affecere. Sed revera bella hæc fieri non tanto discrimine, quanto superioribus temporibus alia nonnulla.*

(549) « Erit enim tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi usque modo, neque fiet. »

(550) Hier.: « Non omnium negavit fidem, sed multorum, nam in apostolis et similibus eorum permansura est charitas. »

D (551) De tempore præcedente eversionem Jerusalem interpretatur hoc Hilarius: « Et cum universis fuerit cognitio sacramenti cœlestis injecta, tunc Jerusalem occasus et finis incumbet. » Victor quoque Antiochenus ad cap. xiii Marc. et Chrysostomus,

quæ dicta est a Daniele propheta, stantem in loco sancto qui legit, intelligat (552). Cum, inquit, videritis abominationem desolationis: eum videritis abominandum et desolandum Antichristum (553), qui multam in populo Dei abominationem et desolationem faciet in tantum elevatum et exaltatum, ut in templo Dei seideat, ostendens se tanquam sit Deus, tunc qui hæc et alia legit, intelligat jam sinem rebus adesse. Regnabit enim ut in Daniele scriptum est; « Per tempus et tempora et dimidium temporis (Dan. xii, 7), » id est per unum et duos et dimidium annum, in quibus tanta persecutio fiet, ut omnis præterita persecutio, etsi magna fuerit, oblivioni tradatur. Tunc qui in Judæa sunt, fugiant ad montes; et qui in tecto, non descendant tollere aliquid de domo sua; et qui in agro, non revertatur tollere tunicam suam. Magni terroris hæc verba indicativa esse videntur, in quibus omnium obliti, omnibus sola fuga placere narratur. Allegorice autem a Judæa ad montes fugiunt, qui relicto Judaismo sive littera in qua Judæi confidebant, ad spiritualem intelligentiam vel ad Ecclesias se transferunt (554). Qui vero in tecto sunt, et in fidei sublimitate, sive etiam qui majores sunt et Ecclesiis præsent, non descendant, non ad fugitiva bona, et vilem substantiam se inclinent, sed potius omnibus relictis, Christo jam propinquanti obviam pergant. At vero qui in agro sunt, et novum Evangelii semen in populo seminant, non revertantur, nec prioris tunicæ recordentur, sed currant, quia prope est ut veteribus exuti, nova immortalitatis tunica induantur. *Væ autem prægnantibus et nutrientibus in illis diebus* (555). Prægnantes enim sunt illæ animæ quæ per hypocrisim peccata sua abscondere volunt, sed tamen per superbiam inflationem abscondere nequeunt; et intus igitur peccata latent, et foris quodammodo clarent. Nutrientes autem sunt, quæ jam quidem mala opera pepererunt, et in eis persistentes, ea facere non erubescunt. Atque utinam adhuc prægnantes essent, aliisque peccandi occasionem suo exemplo non dedissent. Ma-

hom. 76: « Maximum omnipotentis Christi argumentum est. Viginti enim annis, aut ad summum triginta ad omnes oras orbis Evangelium transcurrit, post hæc Jerusalem finis aderit. » At cum A. D. nostro, de mundi fine interpretatur Beda: « Perspicue significat non ante advenisse mundi finem, quam Evangelium in toto Orbe prædicetur. » Hieronymus quoque etsi mundi finem suæ ætati proximum existimasse videtur. « Signum Dominici adventus est, Evangelium in toto orbe prædicari, ut nullus sit excusabilis; quod aut jam completum, aut in brevi cernimus esse complendum: non enim puto aliquam remansisse gentem, quæ Christi nomen ignoret. Et quantum non habuerit prædicatorem, tamen ex vicinitationibus opinionem fidei non potest ignorare. » Sed maxime Aug. ep. 197 et 199 ad Hesychium; in quorum altera, n. 49. « Quo pacto igitur ab apostolis est prædicatio ista completa, quando adhuc usque sunt gentes, quod certissimum est nobis, in quibus modo cœpit, et in quibus nondum cœpit impleri? »

(552) In homilia Emisen. noncup. Domin. xxvii.

A lum est igitur peccata celsare, sed pejus est modo revelare: aliter enim et sibi, aliter et aliis nocet. *Orate autem, ut non fiat fuga in hieme, vel Sabbato.* Ne forte tunc fugere incipiat quando fugere non potestis. Temporis enim aspectate fuga in hieme impeditur; in Sabbato verogere non licet, quia hoc lex fieri interdicit. *E enim tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab mundi usque modo, neque fiet.* Erit, inquit, tribulatio magna. Quando? Vis audire quando? *Abominatio desolationis stabit in loco sancto.* Et *breviati fuissent dies illi, non fieret salva omnis terra sed propter electos breviabuntur dies illi.* Non enim breviabuntur dies illi quantum ad Dei dispositionem, breviabuntur tamen quantum ad spem et certum iniquorum, quia non tantum regnabit Antichristus quantum ipse se ipsum et sui eum sperabunt. Hoc autem fiet propter electos: si enim tantum viveret quantum eum infideles vivere sperabunt, valde pauci salvari potuissent. Quid enim, semper viveret, faceret, qui in tribus annis tantam stragem faceret? *Tunc si quis vobis dixerit: Ecce est Christus aut illic, nolite credere.* His enim verbis non solum Antichristum sed et multos alios tantum fore significat, quos propter varias simulationes miseri homines Christum esse putabant. Unde et subditur: *Surgent enim pseudochristi et pseudo prophete, et dabunt signa magna et prodigia, ita ut errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi. Et prædixi vobis.* Sed quare prædixi vobis? Ut cavetis, et non ab eis decipiaini. *Si ergo dixerit vobis: Ecce in deserto est, nolite exire; ecce in montibus, nolite credere.* Alii enim in deserto, Elias et Joannes Baptista, alii in Synagogis et domibus, sicut Christus, prædicabunt. Quos enim simulabunt, quæ homines fecisse audierunt. *115 enim fulgur exit ab Oriente et pariet nubes in Occidentem, ita erit et adventus Filii hominis.* Hoc est enim quod Psalmista ait: « Deus manifestus noster; Deus noster et non silebit (Ps. xlii, 3), »

post Pentec. præmittuntur quæ habentur in Daniele de 70 hebdomad.; deinde venit ad explicationem Matthæi, pag. 183, qualis hic habetur.

(553) Etsi multi PP., ut Chrysost., homil. hoc interpretantur de Cæsaris statua in templo posita, quam sententiam memorat Hieronymus, Vici Beda: tamen hi Antichristum quoque cum auctoritate nostro intelligi posse putant, « sicut inani festinatione apostolus Paulus prædicabat, » ait Beda ex Hieronymo, qui locum Apostoli allegat ad Thimotheum, xi, II, 4.

(554) Hieron.: « Debemus fugere de Judæa: montes, hoc est dimissa occidente littera, appropriate quare montibus æternis, de quibus illuminat mundibiliter Deus; et esse in tecto, et in domate, quæ non possunt ignita diaboli jacula pervenire; nec descendere et tollere quid de domo conversantibus pristinae, etc. Item Beda.

(555) Beda: « Anima quæ desideris carnalibus et illa ultima persecutione occupata invenitur, æternitatem invenire oppressa cogitur. »

in hac enim arca frumentum, et palea, triticum et tizania boni et mali simul versantur (497). Impletæ sunt nuptiæ; convenerunt gentes; annuntiaverunt apostoli et locuti sunt, multiplicati sunt super numerum. *Intravit autem rex, ut videret discumbentes, et vidit ibi hominem non vestitum veste nuptiali.* Quonodo enim alicubi intrat, qui ubique est? Quia enim omnipotens Deus non statim punit, et in multa patientia nos sustinens, peccata nostra videre lissimulat, quasi abesse videtur: adest autem quando nos punire et affligere incipit. Veste autem nuptiali indutus non est, qui fidem non habet et Christum non imitatur: unde Apostolus ait: « Exuite vos veterem hominem, et induite novum (Ephes. iv, 22). » « Quicumque enim baptizati estis in Christo Iesu, Christum induistis (498) (Galat. iii, 27). » Et ait illi: *Amice, quomodo huc intrasti, non habens vestem nuptialem? At ille obmutuit.* Hoc enim specialiter illis dicere videtur, qui ad Christi corporis et sanguinis sacramenta indigne accedunt. Poterat enim iste respondere se cum veste nuptiali ad convivium venisse, sed eam postea amisisse; nisi quia stupore et timore oppressus, obmutuit. *Tunc dicit rex ministris: Ligatis pedibus ejus et manibus, mitte eum in tenebras exteriores: ibi erit fletus et stridor dentium.* Hæc enim sententia datur in illos, qui excusationis verbum nullum habent, quod Deo respondeant. Semper enim his nuptiis Deus interest; semper bene et male indutos videt; et quamvis ipse a nemine videatur, semper tamen alios ad cenam, aïos ad gloriam parat et judicat. Quod autem pedibus manibusque ligantur, sine viribus et fortitudine eos esse ostendit. Tenebræ vero exteriores illæ sunt, ultra quas aliæ tenebræ non sunt. In letu vero et stridore dentium, doloris immensitas significatur. *Multi autem sunt vocati, pauci vero lecti.* Multi enim vocantur ad nuptias, pauci vero introducuntur in regis thalamum et gloriam.

XC. *Et abeuntes Pharisei, consilium inierunt ut aperent eum in sermone (499).* Stulti Pharisei, qui

(497) V. Hier. ex Apostolo ad Rom. hæc expli-
antem, et Aug.

(498) Tertullian. De resurrectione carn., c. 22.

In Evangelio indumentum nuptiale sanctitas carnis agnoscitur potest. Cap. 35. « Si quis in nuptiis dignis operibus fuerit indutus, coarctingentibus statim manibus et pedibus, » etc. Origeres, pag. 80, Huet. « Unam autem vestem nuptiali non induitum vidit, omnes comprehendens, qui nequitiam sibi ante fidem adhaerentem retinuerunt. » Hilar.

Vestitus autem nuptialis est... candor habitus cœlestis qui bonæ interrogationis confessione susceptus, usque in cœtum regni cœlorum immaculatus et integer reservatur. » S. Aug., serm. 90, ubi etiam hanc parabolam explanat. « Charitas de corde puro et conscientia bona et fide non ficta, hæc est vestis nuptialis. » Idem, serm. 114, num. 7, et ad Donat. post collat., n. 27: « Isti in honore sponsi induti sunt veste nuptiali, non sua querentes, sed quæ Jesu Christi; illi autem non habent vestem nuptialem, hoc est fidissimam sponsi claritatem, sua querentes, non quæ Jesu Christi. » S. Leo, ser. 12 De Quadr. 50, ex rec. Ball. « Qui sacramen-

se in sermone verbum Dei capere putant, et suis consiliis sapientiam fallere arbitrantur. *Et mittunt ei discipulos suos.* Cum quibus? cum Herodianis, id est cum Herodis ministris, qui tributa colligebant (500). Hæc est igitur Ecclesia malignantium, hoc est concilium veritatis! Mali magistri, mali discipuli, malis ministris sociantur. Cum fraude veniant, cum calliditate loquuntur. Sed quid dicunt? *Magister, scimus quia verax es, et viam Dei in veritate doces, et non est tibi cura de aliquo; non enim respicis personam hominum.* Valde bene loquuntur Pharisei; sed aliud ore et aliud corde loquuntur. Ex venenoso fonte dulcia verba prorumpunt. Illic enim tantæ simulationi Psalmista respondens ait: « Si vere utique justitiam loquimini, recte judicate filii hominum (Psal. lvi, 2). » Quem magistrum vocatis, et veracem dicitis, sicut magistrum et veracem diligite, colite, et sequimini. *Dic ergo nobis quid tibi videtur: licet census dare Cæsari an non?* Putaverunt enim isti Christum Dominum nostrum, quem pietatis et justitiæ amicum esse cognoverant, respondere ut potius templo et Deo offerrent quam Cæsari, homini scilicet iniquo, tributa darent: qua occasione Herodiani commoti cum raperent, ad judicem traherent, et quasi reum accusarent. Sed si census dare non liceret et si tributa solvere esset peccatum, ipse utique tributum pro se dari non præcepisset. Sic enim superius ait: « Quid tibi videtur, Simon? Reges terræ a quibus accipiunt tributum vel census? a filiis suis an ab alienis? Et ille dixit: Ab alienis. Respondit Jesus: Ergo liberi sunt filii, ut autem non scandalizemus eos, vade ad mare, et mitte hamum, et eum piscem qui primum ascenderit tolle: et aperto ore ejus, invenes staterem; illum sumens da eis pro me et te (Matth. xvii, 24). » Qui igitur, ne scandalum fieret, quamvis non deberet, tributa persolvit, non erat conveniens ut ad lites et scandala concitanda, census dare alios prohiberet. *Cognita autem Jesus nequitia eorum, ait: Quid me tentatis, hypocritæ?*

tum suæ reparationis intelligit, carnis se vitii debet exuere, et omnes sordes abjicere peccatorum, ut intraturus nuptiale convivium splendeat veste virtutum. » Hieron. et Beda: « Vestis autem nuptialis præcepta sunt Domini et opera quæ complentur ex lege et Evangelio, novique hominis conficiunt vestimentum. » S. Bernardus, serm. 2, in cap. jejuni. « Vestes enim nostræ virtutes sunt, bona vestis charitas, bona vestis obedientia est. » Atque hinc interpretes, Jansen., Concord., cap. 115, Maldenatus, Cornelius a Lapide, etc. admonent contra recentiores hæreticos, a PP. pro nuptiali veste nequaquam intelligi solam fidem: quare bene A. noster adjunxit fidei Christi imitationem.

(499) « Tunc abeuntes Pharisei, » etc. Est hom. S. Brunonis Eusebio Emis. attributa.

(500) Origenes, pag. 482. « Veri quippe simile est qui tributum Cæsari in populo pendere vellent, Herodianos ab iis fuisse appellatos, qui id nequaquam faciendum esse statuebant; qui autem libertatis specie ducti, quominus vectigal Cæsari pensaretur, impediabant, ii fuisse videntur Pharisei. » S. Hieron. quoque ad h. l. « Cum Herodianis » expli-

diem quo intravit in arcam Noe, et non cognoverunt, donec venit diluvium, et tulit omnes; ita erit et adventus Filii hominis. Mortuo enim Antichristo, tunc terris reddita pace, sanctis omnibus propter signa quæ non videbunt, diem ultimum expectantibus, infideles et peccatores, sola terrena et transitoria cogitantes, omni voluptati sicut prius operam dabunt: vendentes et ementes, comedentes et bibentes, nuptias contrahentes, et similia facientes. Sed ecce subito cum dixerint, pax et securitas, et tunc repentinus eis superveniet interitus (1 Thess. v, 3). Tunc duo erunt in agro; unus assumetur, et unus relinquetur. Ager enim est mundus, sicut ipse Dominus ait, exponens parabolam qua dicitur, et simile est regnum cælorum homini qui seminavit bonum semen in agro suo (Matth. xiii, 24). In hoc autem agro sunt duo, scilicet fidelis et infidelis: et fidelis quidem assumetur in gloriam, infidelis autem relinquetur in pœna. Duæ molentes in mola, una assumeatur, et una relinquetur. Hæc enim mola sancta Ecclesia esse videtur, in qua dum sententiarum frumenta frangimus, dum Scripturas exponimus, dum in farinam cuncta convertimus, verbi Dei panem, quo animæ nutriuntur, conficimus. Molentes autem non omnes, sed soli boni in gloriam suscipiuntur: et merito quidem non duo, sed duæ dicuntur, quoniam ita molere ad animas pertinet; quamvis hoc de Synagoga et Ecclesia satis congrue intelligi possit (563); utraque enim molit, utraque Scripturas exponit: altera tamen et non ambæ assumuntur.

Vigilate ergo, quia nescitis qua hora Dominus vester venturus est. Unde hoc? Quia de die illa, vel hora, ut modo diximus, nemo scit. Illud autem scitote quia si sciret paterfamilias qua hora sur venturus esset, vigilaret utique, et non sineret perfodi domum suam. Quia igitur nescit, quia dormiens negligit, sæpe domus perfoditur, et quidquid in ea melius est, fit rapina latronum. Vos autem estote parati, estote solliciti, et quia illam unam horam nescitis, omnibus horis vigilate, ne in illa incauti et dormientes inveniamini. Et hoc est quod ait: Ideo et vos estote

nes: qua interpretatio cum alia coincidit Jansenii Conc. c. 125, et communis ferme est; dici nescire, quia nescientes nos facit, ut loquitur Aug. lib. lxxxiii, q. 60, et lib. i De Trin., c. 12, et Beda ad h. l., id est nobis non revelat, et a Patre id non communicandum hominibus accepit: sive ad eum referendum, non et juxta hoc quod caput est, sed juxta corpus ejus, quemadmodum idem Gregorius l. all. Nec valde imo nihil omnino ab hac explicatione explicatio differt Hilarii, qui hac de re fuse agit l. ix De Trin. scribens, num. 63. Deum tunc ignorantiam profiteri, cum et aut tempus non est loquendi, aut dispensatio est non agendi; quæ postrema verba aliam præterea explicationem suppeditant, quæ est Epiphaniæ bar. 69, n. 44, dici ignorari iudicii diem, quod non dum iudicii instituendi dies advenit; quam scientiam experimentalem vocant, et de ea quoque exponunt Lucæ locum de Christi profectu, et sapientia; quatenus secundum processum ætatis perfectiora opera faciebat, ut ait S. Thomas iii, p., qu. 7, art. 12, ad 3, qui etiam de scientia Christi experimentalis agit ib.,

parati, quia nescitis qua hora Filius hominis est. Quis putas est fidelis servus et prudens, constituit Dominus super familiam suam, cibum in tempore? Quis, inquit, nisi unus vestrum, et cæteri similes vestri? quis servus et prudens, quos ad hoc super familiam suam, super domum et Ecclesiam suam constituit, ut eam regatis, doceatis, et non pro tempore et mensura, ordine et ratione faciatis? Beatus ille servus, quem cum veniens ejus, invenerit sic facientem. Sed unde Vis audire unde? Amen dico vobis quoniam omnia bona sua constituet eum. Quis enim minor erit, qui super omnia constituetur? In fidelis servus major erit et superior omnibus se magis humiliaverat, et ministraverat. Si autem dixerit malus servus ille in comoram facit Dominus meus venire, et capere conservos suos, manducet autem et ebriosus; veniet Dominus servi illius in die sperat, et hora qua ignorat, et dividet eum, que ejus ponet cum hypocritis; illic erit stridor dentium. Qui enim multum se in vivere sperans, sola caduca et transitoria ligens, cunctis carnis voluptatibus se non cum sobriis sobrie, sed intemperate et sis manducat et bibit, servos percutit, affligit, subjectos despicit: iste quidem, voce, corde tamen et opere clamat: mor Dominus meus venire, securus sum; jam meo; meæ igitur obediã voluntati. Veni Dominus ejus die qua non sperat, et hora rat, subito eum de hac vita exire compellit eum. Quid est enim mors nisi corporis divisio et separatio? Tunc ergo homo quando corpus ab anima separatur. Pon partem ejus cum hypocritis, modo interim animam, postmodum vero et corpus et anima.

Cl. [Cap. XXV.] (564) Tunc simile est cælorum decem virginibus, quæ accipientes suas, exierunt obviam sponso et sponsæ.

qu. 15, art. 8. Alii alio modo sapientiam mentalem, juxta quam Christus proficiebat mirum acquisitam, ut Tirinus exponunt, et si dicamus Christum ut hominem nescire illum scientia experimentalis, quatenus eo articulo adfuturus sit, ut ad eum prænoscentis usus rerum, nulla temporum cognitio, conjectura pervenire possit desumpta ex hujusmodi experientia? Hoc certe esset contextus Domini sermoni accommodatissimum.

(563) Hieron.: et in duobus qui in agro cogitur, et in duabus quæ pariter molunt, vel gam intellige et Ecclesiam, quod simul molentur in lege, et de iisdem Scripturis dedere præceptorum Dei; vel cæteras heredes de utroque testamento, aut de altero videlicet farinam doctrinarum suarum... et non mercedem recipiunt, aliis assumptis, et aliis.

(564) V. Hilar., c. 26, n. 5.

(564) Est homilia Emiseni in nat. Vi p. 232. Intellige semper S. Brunonem in As...

enim *tunc*? Nunquid et modo simile non est? Simile quidem est et modo; sed hæc similitudo nondum manifeste apparet. Tunc igitur simile est, quando hæc similitudo manifesta est, nondum enim apparet quæ virgines fatuæ sint, et quæ prudentes. Multæ enim exterius videntur esse prudentes, quæ interius fatuæ sunt: quæcumque enim opera sua faciunt ut videantur ab omnibus, fatui quidem sunt, etsi prudentes esse videantur. Magna enim fatuitas est jejunare, vigilare, carnem affligere et macerare, et per hoc nullam aliam mercedem, nisi vanam gloriam exspectare. De talibus enim Dominus ait: « Amen dico vobis receperunt mercedem suam (Math. vi, 2). » Inde enim et virgines dicuntur omnes, quia boni videntur ab omnibus. Sunt igitur in actione virgines, in intentione corrupti, quia bona quæ agunt non casta et sincera intentione faciunt. Sed quare hæc virgines decem dicuntur? Hic enim numerus omnes significat, quia omnes in se numeros continet (565). Quod ergo ait simile est regnum cælorum decem virginibus, tale est ac si diceret, similis est sancta Ecclesia cunctis virginibus. Et mox ipsam similitudinem exponit dicens: *Quæ accipientes lampades suas exierunt obviam sponso et sponsæ.* Quia enim quotidie morti appropinquamus, quotidie sponso et sponsæ, id est Christo et Ecclesie, obviam pergimus: hæc enim via simul cum vita finitur. Lampades autem accipimus, si bona opera nobiscum ferimus (566). Quod enim bona opera lampades dicuntur, ipse Dominus ostendit dicens: « Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videntes vestra bona opera glorificent Patrem vestrum qui in cælis est (Math. v, 16). » Quinque autem ex eis erant fatuæ et quinque prudentes: quod quidem alios in Ecclesia vanos et fatuos, alios vero prudentes et justos esse significat. Quamvis et ipso numero aliquid intelligi possit: quinque enim sunt corporis sensus, quibus aut prudentes aut fatui homines sunt. *Sed quinque fatuæ acceptis lampadibus non sumpserunt oleum secum; prudentes vero acceperunt oleum in vasis suis cum lampadibus* (567). Quasi

A sine oleo sunt fatu: rum lampades, quia etsi ad tempus eorum opera lucere videantur, simul tamen cum eis exstinguuntur, quoniam post hanc vitam nullum eis lumen ministrant. At vero prudentium lampades, quoniam sincero pietatis et misericordiæ oleo nutriuntur, tunc clarius lucent, quando de his tenebris ad vitam transferuntur. Ideoque Apostolus ait: « Nolite itaque ante tempus judicare, quoadusque veniat Dominus; qui et illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium; et tunc laus erit unicuique a Deo (1 Cor. iv, 5). » Tunc enim quæ lampades habeant oleum, et quæ non habeant, omnibus revelabitur. Tunc fiet sermo, qui de Ecclesia scriptus est, « Date ei de fructu manuum suarum, et laudent eam in portis opera ejus (Proverb. xxxi, 51). » *Moram autem faciente sponso dormitaverunt omnes, et dormierunt.* Moratur enim sponsus, et venire retardat, donec ad iudicium Dominus veniat. Tanta igitur est hæc mora, quantum est et hujus sæculi spatium. Interim autem omnes dormitant, et dormiunt; quia post multos langores tandem somno mortis oculos claudunt (568). Quasi enim ante somnum dormire est, ante mortem languescere et ægrotare. *Media autem nocte clamor factus est, ecce sponsus venit, exite 118 obviam ei.* De hoc enim clamore Apostolus ait: « Clanget enim tuba, et morui resurgent incorrupti (369). » Hic autem clamor media nocte fiet; quia cunctis ignorantibus, dies Domini, quasi fur in nocte veniet (570). In nocte enim sit, quia in tenebris ignorantia sit. *Tunc surrexerunt omnes virgines illæ, et ornaverunt lampadas suas.* Ut enim Apostolus ait: « Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur (571). » Lampades autem ornant, dum opera sua secum retractant, et dignæ responsionis verba invenire interius cogitant (572): quæ postquam fatuæ invenire non possunt, indicare incipiunt, et de suo testimonio diffidentes aliorum ipsæ testimonia flagitant. Et hoc est quod ait: *Fatuæ autem sapientibus dixerunt: Date nobis de oleo vestro, quia lampades nostræ exstinguuntur.* Oleum fatuæ quærunt, quoniam misericor-

(565) Hier. « Decem virgines omnes homines complectuntur, qui videntur Deo credere. » Hilar. « Absolute in quinque prudentibus et in quinque fatuis fidelium atque infidelium est constituta divisio. » Aug., serm. 93, n. 2: « Istæ quinque et quinque virgines omnes omnino sunt animæ Christianorum. »

(566) Aug., lxxxiii qq., 59: « Lampades autem sunt, quia manibus gestantur opera, quæ secundum continentiam istam fiunt. » Idem, epist. 104, n. 75: « Ipsæ autem sunt lampades accensæ, opera scilicet bona. » Et S. Greg., lib. ix, ep. 59: « Lampades quippe nostræ bona sunt opera. »

(567) Hieron. « Possumus quinque virgines sapientes et stultas quinque sensus interpretari, quorum alii festinant ad cælestia, et superna desiderant, alii, terrenis scibus inhiantes, fomenta non habent veritatis quibus sua corda illuminent. » Vide Aug., lib. lxxxiii qq. all., et ep. 140, n. 33.

(568) « Omnes dormitaverunt, id est mortuæ sunt, quia sanctorum mors somnus appellatur. » Hier. Greg., hom. 12 in Ev.: « Dum venire Judæ-

ad extremum iudicium differt, electi et reprobi in mortis somno sopiuntur. Dormire etenim mori est. Ante somnum vero dormire, est ante mortem a salute languescere. »

(569) I Corinth. xv, 52. Hier. pariter: « Subito eum quasi intempesta nocte, et securis omnibus, quando gravissimus somnus est, per angelorum clamores et tubas præcedentium fortitudinum Christi resonabit adventus. » S. Aug. l. all. « Nimirum clamor iste, ipse est tuba illa, quam commemorans Apostolus dicit, canet, » etc.

(570) Greg., hom. 12: « De adventu sponsi clamor in media nocte, quia sic dies iudicii subrepit, ut prævideri non valeat, quando venit, unde scriptum est; » *Dies Domini sicut fur*, etc.

(571) I Corinth. xv, 53. V. Aug., epist. 140.

(572) S. Aug. lib. lxxxiii qq. all., « aptaverunt lampades suas, id est rationes reddendas operum suorum. » Et ep. all. cap. 54, « aptant lampades suas, id est patiens reddere præparant de operibus suis »

dia indigent, et tale est ac si dicerent : Quia opera nostra lucere deficiunt, illuminate ea vos testimonio vestro (573). *Responderunt sapientes, dicentes : Ne forte non sufficiat nobis et vobis : ite potius ad vendentes, et emite vobis.* Non nobis, inquit, oleum quærat, neque nos imitari admoneatis : ite potius ad venditores ; ite ad adulatores, qui vili pretio laudis et favoris omnia vestra bona vobis subripuerunt ; quoniam ideo cuncta agebatis, ut videremini ab eis (574). Nos enim de nobis ipsis nondum ad plenum securæ sumus (575). Unde beatus Petrus apostolus ait : « Et si justus vix salvabitur, impius et peccator ubi parebunt? (1 Petr. iv, 8). » Dum autem irent emere, venit sponsus ; et quæ paratæ erant intraverunt cum eo ad nuptias ; et clausa est janua. Dum emere, inquit, irent, id est dum ad ea quæ in hoc sæculo egerant, mente redirent ; dum opera sua, qua intentione ea fecissent, secum tractarent ; dum se pro eis laudis mercedem jam suscepisse recogitarent, venit sponsus. Emere enim tunc nihil aliud erit, nisi emptionis et venditionis modum cogitare. *Novissime autem veniunt et reliquæ virgines, dicentes : Domine, Domine, aperi nobis. At ille respondens, ait : Amen dico vobis, nescio vos.* Dominus enim qui omnia scit, fatuas virgines se nescire dicit (576) ; quoniam earum nomina non sunt scripta in libro vitæ. Nescire namque Domini, reprobare est.

CII. Sicut enim homo peregre proficiscens vocavit servos suos, et tradidit illis bona sua (577) ; et reliqua. Sicut enim homo peregre (578) proficiscens servis suis bona sua tradidit, ita et Salvator noster de hoc mundo ad Patrem rediens, prius fidelibus suis bona sua largitus est. *Et uni dedit quinque talenta, alii autem duo, alii vero unum ; unicuique secundum propriam virtutem ; et profectus est statim.* Quinque enim talenta (579) quinque sunt corporis sensus ; duo vero intellectus et operatio ; unum au-

(573) Greg., lib. viii Mor., cap. 31 : « Oleum quippe a proximis petere, est gloriam boni operis a testimonio alieni oris implorare. »

(574) Id. ibid. : « Fatuæ virgines quæ oleum in vasis non sumpserant, quia in alienis scilicet vocibus gloriam, et non in suis conscientiis habebant ; » et Rom. 12 in Evan., « venditores quippe olei, adulatores sunt. » S. Aug., ser. 93, n. 12 : « Quid est oleum peccatoris, nisi blandimenta adulatoris. » Idem habet enarr. in Ps. cxl, n. 13 ; et in Ps. cxlvii, n. 11 in quibus locis de hac parabola loquitur ; et epist. 140, n. 70 : « hoc est portare oleum suum, non ex aliena laude dependere. »

(575) S. Aug., ep. 140, c. 31 : « Ne forte non sufficiat nobis et vobis, non desperanter, sed humiliter dictum est : quis enim sic præsumat de conscientia sua, ut certus sit, eam sibi in iudicio Dei posse sufficere, nisi misericors misericorditer iudicet? » Et cap. 34 : « Illis respondentibus, se nescire, utrum sibi sufficiat ipsa conscientia, qua expectant misericordiam sub illo Iudice ; qui cum in throno sederit, quis gloriabitur castum se habere cor, aut quis gloriabitur mundum se esse a peccato, & etc. »

(576) S. Aug., ser. 93, n. 16, « non illas novit, qui omnia novit? Quid ergo est, non novi vos? improbo vos, reprobo vos. »

tem intellectus tantum. Hæc autem etsi natum ab initio hominibus data sunt ; ea tamen flo-
suis iterum Dominus dedit, et quodammodo
vavit, dum magis interius, quam exterius ha-
monstravit. Habet enim et anima visum, au-
gustum, odoratum, et tactum ; et quidem
digniores illis qui in corpore sunt. Sensus
corporis cum aliis animalibus ; sensus vero
cum angelis communes habemus. *Abiit
qui quinque talenta acceperat, operatus est
et lucratus est alia quinque : Similiter et qui
acceperat, et lucratus est alia duo ; 119 qui
unum acceperat abiens fodit in terram, et
condidit pecuniam domini sui.* Hæc autem om-

sequentibus exponemus. Post multum vero te-
venit dominus servorum illorum, et posuit re-
cum eis. Post multum namque temporis venit
multum temporis est inter primam et secun-
Christi adventum (580). Tunc enim cum ser-
vationem Dominus ponet, quia ut Apostolus
« Omnes astabimus ante tribunal Christe (581)
reddat unusquisque rationem de his quæ gessi-
bona, sive mala fuerunt. *Et accedens qui
talenta acceperat, obtulit alia quinque talenta
Domine, quinque talenta tradidisti mihi ; et
quinque superlucratus sum.* Visum mihi de-
operatus sum in eo, et multos illuminavi :
vidi, ostendi ; quæ intellexi, docui ; non celavi
abscondi ea quæ tu meis oculis revelare dig-
fuisti (582) : habeo ergo hoc talentum multum
tum. Dedisti mihi et auditum ; in hoc quoque
ratus sum, et multis aliis aures aperui tuorum
secretorum verba eos audire et intelligere.
Hoc enim talentum Dominus requirebat, cum
ret ; « Qui habet aures audiendi, audiat (Matth.
43 ; Marc. iv, 9) ; » itemque : « Vobis datum
noscere mysterium regni Dei, cæteris autem in-
bolis, ut videntes non videant, et audientes

(577) Matth. xxv, 14. Est homilia Emisen-
posita in natali confess. 1, p. 222, cujus initium
« Homo iste Dominus et Salvator noster int-
tur, qui de hoc mundo ad Patrem rediens,

(578) Hier. : « Homo iste paterfamilias habu-
bium quin Christus sit, qui ad Patrem post
rectionem victor ascendens, vocatis apostolis
nam evangelicam tradidit, » etc.

(579) Id totum ex Gregorio, hom. 9, in Evan-
quod auctor etiam magis dilatat atque ex-
S. Ambrosius quoque libro viii in Lucam si-
parabolam exponens, scribit : « Denique ex ur-
cem mnas alius fecit, alius quinque ; fortasse
moralia habet, quia quinque sunt corporis
ille dupliciter, id est mystica legis et moralia
tatis : unde et Matthæus quinque talenta et
posuit. »

(580) Hieron. : « Grande tempus est inter
sionem Salvatoris, et secundum ejus adventum »

(581) Ad Rom. xiv, 10, et II Cor. v, 10.
« Omnes enim stabimus, » etc. ut referat unus-
que propria corporis, prout gessit, sive bonum
sive malum. »

(582) S. Gregorius in Cantic. cap. 2, de
sponsa agens, per lacrymas populos illuminare
docet : « Lacrymis se lavant, ut per eos populi
venienter coram Deo mundentur. »

intelligent (*Luce. viii, 10*). Gustum quoque mihi dediisti, quo tuæ dulcedinis saporem intelligens, dico: « Quam dulcia faucibus meis eloquia tua; super mel et favum ori meo (*Psal. cxviii, 103*): » et in hoc quoque operatus sum, aliosque mecum ad degustandum invitavi, dicens: « Gustate et videte, quam suavis est Dominus; beatus vir qui sperat in eo (*Psal. xlii, 9*). » Sed quid dicam de odoratu, quo fideles tuos instruxi, qua ratione discernere valeant inter catholicam doctrinam, et fetentem hæreticam pravitatem? hoc enim servi tui illecti, te sequuntur, dicentes: « Trahe nos post te, et curremus in odorem unguentorum tuorum (*Cant. i, 3*). » Propter hoc et sancta Ecclesia de naso laudatur, ubi dicitur: « Nasus tuus, sicut turris Libani, quæ respicit contra Damascum (*583*) (*Cant. vii, 3*). » At vero et in tactu operatus sum; et non minus in eo, quam in aliis talentis lucratus sum. Tactus animæ, fides est: hæc enim Dominus tenetur et tangitur (*584*). Quanto enim unusquisque fidelior est, tanto familiarior, et propius Dominum tangit. Alii enim ipsum; alii ejus vestimenti simbrias tangunt. Hoc autem talentum duplicamus, quando fidem nostram aliis prædicamus. Sed audiamus, quid huic Dominus responderit, qui et quinque talenta duplicata obtulit: *Euge, bone serve et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam; intra in gaudium Domini tui. Euge* namque vox gaudens est (*585*). Sed nota, quod pauca Dominus reputat quæque in hoc mundo meliora habemus. Quæ in re illius regni divitias inestimabiles esse ostendit: de quibus Apostolus ait: « Quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit quæ præparavit Deus diligentibus se (*I. Cor. ii, 9*). » Parva sunt igitur hæc talenta illis divitiis comparata; si quidem eas quales sint, per hæc neque videre, neque audire, neque ad plenum cogitare possumus (*586*). Quis enim illud cogitare valeat, quod in cor hominis non ascendit? *Intra in gaudium Domini tui*. De his enim gaudiis Psalmista, ait: « Beati qui habitant in domo tua, Domine, in sæculum sæculi laudabunt te (*Psal. lxxxiii, 5*): » itemque: « Unam petii a Domino hæc

A requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ (*Psal. xxvi, 4*). » Hæc autem de quinque talentis dicta sunt: nunc vero de duobus audiamus; per quæ intellectum et operationem significari diximus (*587*): quæ nimirum etsi numero sint pauciora, pretio tamen et significatione non sunt inferiora. Qui enim bene intelligit, et quæ intelligit operatur, nihil in visu et auditu, nihil in gustu, odoratu et tactu minus habet. In his enim duobus illa quinque plenissime continentur: quæ quidem sibi mutuo conjuncta sunt, et sine altero alteram non valet. Inutilia enim sunt et intellectus sine operatione, et operatio sine intellectu: unde bene dicitur: « Intellectus bonus omnibus facientibus eum: laudatio ejus manet in sæculum sæculi (*588*). » Accessit igitur et qui duo talenta acceperat, et ait: *Domine, duo talenta tradidisti mihi; ecce alia 120 duosuperlucratus sum*. Intellectum et operationem mihi dedisti; tu enim das intelligentiam intelligentibus (*589*); tu et bonam voluntatem, et bene operandi effectum tribuis; unde Apostolus: « Neque volentis, inquit, neque currentis, sed miserentis est Dei (*Rom. ix, 16*). » Nam neque volentis est voluntas, neque currentis est cursus, sed miserentis est Dei, qui prius bene agendi voluntatem, deinde bene currendi tribuit facultatem. Duo igitur talenta mihi dedisti, ecce alia duo superlucratus sum; quoniam quid intelligent, et qualiter intelligentes operari debeant, alios docere, piger non fui. Huic itaque Dominus respondens et congaudens, non minora dona largitur, quam illi alii modo superius largitus fuerat. Nunc etiam de illo videamus, qui *abiens fodit in terram et abscondit pecuniam domini sui*; per quem scilicet eos intelligimus, quibus ingenium et intellectum Dominus dedit, quem ipsi in terreno et carneo corde suffodientes et abscondentes, neque in sua neque in aliorum salute eum expendunt. Tales autem multos videmus, qui, si voluissent, multis prodesse potuissent (*590*). Et isti quidem digne satis, amisso intellectu quo male usu fuerant (*591*), dum se excusare putant, iudicis iram contra se provocant, dicentes: *Domine, scio quia homo*

(583) Gregor. l. all. explicans hunc canticorum locum: « In naso, inquit, odoris discretio habetur. Per nasum ergo discretio prædicatorum designatur, quia per eos nobis virtutum odores, et vitiorum fetores demonstrantur. »

(584) Beda ad cap. 8 Marc.: « Tangimus autem Dominum nos, cum ei fide integra, et sincera ad hæremus. »

(585) Beda: « Euge, interjectio est lætantis, et bene gaudens Dominus servum bonum et fidelem in gaudium suum intrare jubet. »

(586) Hieron.: « Et notandum quod omnia quæ in præsentem habemus, licet magna videntur et plurima, tamen comparatione futurorum parva et pauca sunt. Intra, inquit, in gaudium Domini tui, et suscipe quæ nec oculus, » etc.

(587) Hier.: « Et iste... Scientiam et opera præsentis vitæ, futuræ beatitudinis typos intellexit. »

(588) Psalm. cx, 115. S. Prosper ad h. l. Psalmi: « Is bonum habet intellectum, qui quod faciendum recte, intelligit, facit. » Nazianzenus, orat. 15,

pag. 225. « Præstantior est sapientia quæ per opera demonstratur, quam quæ sermone nitet. Intellectus enim bonus, » etc.

(589) V. Aug., lib. xix De civ., cap. 14, serm. 365, n. 3, serm. 18, in Ps. cxviii, etc.

(590) De hoc fuse S. Aug. in explicatione hujus parabolæ serm. 114: « Nos ergo dispensatores sumus, lucra, querimus; bene vivite: lucra enim erogationis nostræ ista sunt. Sed etiam ad vos nolite existimare non pertinere erogationem. Non potestis erogare de isto loco superiore, sed potestis ubicumque estis. Ubi reprehenditur Christus, defendite; murrnatoribus respondete, blasphematores corripite, ab eorum vos societate alienate. Sic erogatis, si aliquos lucrantini. Agite vicem vestram in donibus vestris, » etc. V. etiam Greg., hom. 6, in Evang.

(591) Hieron. hic: « Multi cum sapientes sint naturaliter et habeant acumen ingenii, si fuerint negligentes. . . perdunt bonum naturæ. »

durus es; melis ubi non seminasti, et congregas ubi non sparsisti, et timens abii, abscondi talentum in terra: ecce habes quod tuum est. Si enim intellectum habuissent, et sensum non amisissent, nequam durum, et injustum vocarent, ejus benevolentiam captabant. Talis igitur excusatio quam sit vana et inutilis omnisque ingenii et rationis expertus, ipse Dominus ostendit, dicens: *Serve male et piger, sciebas, quia melo ubi non semino: et congrego ubi non sparsi: oportuit ergo te dare pecuniam meam nummulariis; et ego veniens recepissem utique quod meum est cum usura.* Ac si diceret: Non fuit conveniens, ut meam pecuniam nummulariis committere timeres, cum me tam fortem esse cognoveras, ut non solum mea, verum etiam aliena mihi ubique vindicare valeam (592). Qua in re te nullam excusationem habere, manifestum est. Hæc autem pecunia, verba vitæ æternæ sunt; nummularii vero, quibus ea nuntiantur (593); si tamen in ea negotiantes otiosam eam esse non patiuntur. Hanc autem cum usura Dominus recipit, qui multos fideles cum fructu boni operis per eam acquirit. Nusquam autem est, ubi Dominus non seminaverit; nusquam est, ubi suæ gratiæ sementem non sparserit; quia, præter hoc, quod in omnem terram exivit sonus apostolorum omnibus hominibus rationem et intellectum, memoria et ingenium largitus est (594). Constat igitur, hunc malum servum adversus eum esse mentitum. De quo Dominus subinferens, ait: *Tollite itaque ob eo talentum, et date ei qui habet quinque talenta.* Per quod intelligere possumus, solos bonos eam beatitudinem possidere, quam simul cum eis et mali possedissent, si in bonitate persistissent. Talentum enim, id est talenti retributionem et meritum, soli boni habebunt. Unde et subditur: *Omni enim habenti dabitur, et abundabit; ei autem qui non habet et quod videtur habere auferetur ab eo.* Quicumque enim hæc talenta duplicata habuerit, ei et talentorum meritum dabitur, et omnium divitiarum plenitudine abundabit; ei autem qui talentum non habuerit duplicatum, sed otiosum, et sine fructu illud esse permiserit, etiam id quod videtur

(592) Hier.: « Quod putaverat pro excusatione dixisse, in culpam propriam vertitur. Si, inquit, durum et crudelium esse me noveras . . . quare non tibi istiusmodi cogitatio incussit timorem, ut scires, me mea diligentius quæsiturum, et dares pecuniam meam, sive argentum nummulariis? »

(593) Iterum Hieron.: « Pecunia ergo et argentum prædicatio Evangelii est, et sermo divinus, qui dari debuit nummulariis et trapezitis, id est vel cæteris doctoribus, . . . vel cunctis credentibus, qui possunt pecuniam duplicare, et cum usuris reddere, ut quidquid sermone didicerint, opere explerent. » Hæc et superiora Hieronymi brevavit Beda.

(594) S. Greg., hom. 6, in Evang.: « Nemo dicat admonere non sufficere, exhortari idoneus non sum: quantum potes exiibe, ne male servatum talentum quod acceperas, in tormentis pendere exigaris. » Et hom. 9: « Alius nempe accepit intelligentiam prædicationis; ministerium debet ex talento: alius terram substantiam, etc. Habens ergo intellectum, curaret omnino ne taceat; habens rerum affluentiam,

A habere, auferetur ab eo; quoniam sine ratione intellectu, stolidus et insipiens apparebit; et inutilis servus ejicetur in tenebras exteriores: erit fetus et stridor dentium.

III. Cum autem venerit Filius hominis majestate sua, et omnes angeli cum eo sedebit super sedem majestatis suæ, et congregatur ante eum omnes gentes; et separabit eas vicem, sicut pastor segregat oves ab hædis; tuet 121 oves quidem a dextris suis, hædos a sinistris (595). Dominus enim qui prius homo venit, et in forma servi; iterum excelsus et sublimis venturus est in majestate sua, et in gloria Patris. Venient autem et omnes angeli cum eo; ut cum sui exercitus multitudine, ejus virtus et omnipotentia manifestetur. Et tunc quidem sedebit in sedem majestatis suæ; quoniam tunc Patri cœternis et similis revelabitur. Nusquam enim regia dignitas; quam in sede regia manifestata congregabuntur ante eum omnes gentes: secum illud: « Vivo ego, dicit Dominus (Isai xlii, 1), quoniam curvabitur omne genu, et confitebitur omnis lingua (Isai xlv, 24). » Non autem erit difficile omnes gentes congregare; cum difficile non sit creare et resuscitare. Et ipse quidem pastor bonus qui oves suas bene cognoscit, bonos a malis se-

B hit, ovesque statuet a dextris, hædos autem a sinistris. Oves enim dicuntur boni propter simplicitatem et innocentiam; hædi vero dicuntur mali propter vanitatem et petulantiam (597). In ipsa autem separatione dexteræ et sinistræ, jam ex tunc utraque cognoscere poterit, cui misericordia, et cui periculum imminet. Tunc dicit rex his qui a dextris ejus erant: *Venite, benedicti Patris mei, possidete, paratum est vobis regnum a constitutione mundi.* Quare hoc? quare? *Esurivi enim, et dedistis mihi manducare; sitiivi, et dedistis mihi bibere; hospes eram, et collegistis me; nudus, et operuistis me; in carcerem, et venistis ad me.* Si enim ante mundi constitutionem regnum eis erat paratum; constat, antequam fierent, ad vitam erant prædestinati; vero ad vitam prædestinati sunt, illi nullatenus

digilet, ne a misericordiæ largitate torpescat; habet loquendi locum apud divitem, damnationem pro tanto talento timeat, etc.

(595) Hinc homilia S. Brunonis, ser. 2, post Domin. Quadrag.

(596) Chrysost., hom. 80: « Nunc enim venit Filius hominis, et sedebit super thronum gloriæ suæ; ac frequenter gloriam memorat; quia enim crux prope erat, et res maxime vituperabilis videbatur, ideo erigitur in thronum, et ante oculos ipsi judicium ponit, ostenditque totum sislit. » V. Hieron.

(597) Ita ferme ex recentior. a Lapide. Chrysostomus vero: « Illos hædos, hos oves appellat, ut illorum sterilitatem indicet: nullus enim ex hædis fructus proficiscitur; horum vero proventus manifestus, qui ex ovibus paritur, ut lana, lac et fetus, qui ex omnibus vacuus est hædus. » Oves nomen innocentiæ sit S. Bern., ep. 229, n. 5; Proprius ad A. II, tit. 1, nec dixit capras quæ possunt habere fetum, sed hædos lascivum animal et petulcum. »

rive possunt. Fit autem conditionaliter prædestinatio Dei; nihilque sine aliqua conditione prædestinatum est. Prædestinatum est et ut salvaretur mundus; sed per aquam baptismatis et mortem Filii Dei. Prædestinati sunt omnes boni ad gloriam. Sed ea conditione, si fidem tenuerint, si charitatem, si humilitatem, si patientiam, si misericordiam et pietatem, et his similia habuerint. Tales enim eos futuros prævidit, quos Dominus ad vitam prædestinavit, et quasi prædestinando eis diceret: Ego quidem vos ad vitam prædestino, si tamen tales et tales fueritis, si mea mandata custodieritis, si fidem et misericordiam habueritis, et si in bono tandem inventi fueritis. Qui igitur talis esse non vult; qui Dei mandata custodire non nititur; ideo non venit ad prædestinationem, quia non servat conditionem. *Tunc respondebunt ei justii, dicentes: Domine, quando te vidimus esurientem, et pavimus? Sitientem et dedimus tibi potum? quando autem vidimus hospitem et colligimus te? aut quando te vidimus infirmum, aut in carcere, et venimus ad te?* Stupescunt enim admiratione (598), dum eum esurientem vel sitientem; dum hospitem, infirmum, aut in carcere aliquando fuisse audiunt; quem tunc in tanta gloria tantaque sublimitate conspiciunt. Unde et non immerito eum interrogant, quando vel sic eum viderunt, vel sic ei ministraverunt? *Et respondens rex dicit illis: Amen, amen dico vobis, quandiu fecistis uni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis.* In membris suis (599) suscipitur Christus: membra enim, sua sunt omnes Christiani; ideo enim Christiani dicuntur, quia membra sunt Christi. Unde et Apostolus ait: « Nescitis quoniam corpora vestra membra Christi sunt? tolens ergo membra Christi, faciam membra metricis? Absit (I Cor. vi, 15). » Christus igitur in esurientibus esurit (600), in sitientibus sitit, in infirmis ægrotat, et in aliis similiter patitur. Magna ergo reverentia suscipiendi sunt pauperes Christi; cum magna veneratione serviendum est eis; si quidem Christus in eis suscipitur, et honoratur in eis. *Tunc dicit et his, qui a sini-*

stris erunt: Discedite a me, maledicti, in ignem æternum, qui preparatus est diabolo et angelis ejus. Quare autem eis præcipiat, subjungit causam: Esurivi enim et non dedistis mihi manducare; sitiivi et non dedistis mihi bibere; hospes eram et non collegistis me; infirmus et in 122 carcere, et non visitastis me. Si igitur ignis æternus paratus est diabolo et angelis ejus, manifestum est quoniam sic prædestinati sunt mali ad mortem, propter malitiam suam, sicut boni ad vitam pro bonitate sua. Sic, quæ tormenta patientur qui aliena rapiunt, cum isti talia patiuntur, quia sua non tribuunt (601)? Si talia sustinebunt inhumani, qualia passuri putamus crudeles? *Et ibunt isti in supplicium æternum, justii autem in vitam æternam.* [CAP. XXVI.] *Et factum est, cum consummasset Jesus sermones hos omnes, dixit discipulis suis (602).*

CIV. Scitis quia post biduum Pascha fiet, et Filius hominis tradetur, ut crucifigatur (603)? Nuntiat Dominus Pascha post biduum, nuntiat et passionem suam, ut in Pascha occidatur, qui per Pascham significabatur. Tota enim illa festivitas per tot annos antea celebrata, nihil aliud nisi Christi passionem significabat (604). Merito igitur simul conveniunt et significatio et significatum. Merito illa et non alia die jam tandem morti traditur; qui per singulos annos in hujus facti significatione illo die immolabatur. *Pascha enim sive Phase (605) transitus dicitur; sive quia tunc Dominus transiens per castra Ægyptiorum, omnia eorum primogenita interfecit; sive etiam quia tunc Salvator noster transivit de hoc mundo ad Patrem.* Unde Joannes ait: « Sciens Jesus quia venit ejus hora, ut transeat de hoc mundo ad Patrem, cum dilexisset suos, in finem dilexit eos (Joan. xiii, 1). » Hæc autem solemnitas septem diebus celebratur, de qua in Exodo sufficienter diximus (606). *Tunc congregati sunt principes sacerdotum et seniores populi in atrium principis sacerdotum qui dicebatur Caiphas, et consilium fecerunt ut Jesum dolo tenerent et occiderent.* Sicut enim per singulos annos omnes Judæi convenire solebant, ut

(598) Beda: « Sive per gloriam Christi mirantes dicunt, sive quod parvum eis tunc videtur omne bonum quod fecerunt, pro magnitudine terroris et abundantia retributionis. »

(599) Hilari: « Ita enim in universorum fidelium corporibus mentibusque transfunditur, ut hæc humanitatis officia, aut gratiam suam impensa mereantur, aut offensam negata commoveant. »

(600) S. Leo, serm. 7 De Quadr., cap. 3: « Ne dubitemus, Deo tribui quod tribuitur indigentibus. Quid hoc opere fructuosius? quid hac humanitate felicis? quæ utique laude sua fraudanda non esset, si propter ipsam naturæ communionem juvando homini ab homine præberetur; sed quia quod non ex fidei procedit fonte, ad præmia æterna non pervenit: alia est conditio operum cœlestium, alia terrenorum... Christiana pietas in suum transit auctorem, cum in ipso dicamur benigni, quem in nobis fatemur operari. » V. serm. 2 De jejun., 7 mens., cap. 4; Gregorium, hom. 39, in Evang., etc.

(601) S. Greg., Reg. past., p. 3, 21: « Ecce ne-

quaquam audiunt, quia rapinas, vel alia quælibet violenta commiserunt, et tamen æternis gehennæ ignibus mancipantur. Hinc ergo colligendum est quanta damnatione plectendi sunt qui rapiunt aliena, si tanta animadversione feriuntur qui sua indiscrete tenerunt. » V. Chrysost., hom. in Ps. iv et hom. 5. De pen.; Basilium in proœm. De jud. D., etc.

(602) Quæ verba cum sequentibus in Evangel. junguntur.

(603) Est hom. S. Brunonis in ramis Palmarum, pag. 105, Emiseno supposita.

(604) Ob hanc significationem fuere qui nomen ipsum, Græcum putarent et a πάσχω passior derivarent; quod falsum est, ut Jansenius, cap. 128 et alii multi observant; præsertim vero Pererius in cap. xi. Exod. disput. 8. Certa tamen est significatio, ut ipsum nomen J. C. Paulus I Cor. v aptavit: « Pascha nostrum immolatus est Christus. »

(605) Pascha est Hebraica dictio a LXX interpretibus sic posita Exod. xii: πάσχα ἴσθι Κυρίου. Hebraicum verbum Pesah פֶּסַח Phase, legit Hieron.

(606) Vid. Edit. Rom. S. Brunonis tom. I, p. 60.

in hac solemnitate unum hœdum immolarent; ita et nunc omnes colliguntur in unum, ut Christum dolo teneant et occidant, quem ille hœdus significabat. De quo scriptum est: « Juxta quem ritum tolletis et hœdum, et immolabit eum omnis multitudo filiorum Israel ad vesperum (607). » Cui enim non videtur esse ridiculum ut sexcenta millia hominum et eo amplius in unum convenirent ut unum hœdum interficerent; nisi quia hoc tam magnum sacramentum in illo facto significabatur? Dicebant autem: *Non in die festo, ne forte tumultus feret in populo.* Timebant enim, ne populi seditione de illorum manibus Christus tolleretur, qui illuc ad diem festum undique convenerat. *Cum autem esset Jesus in Bethania in domo Simonis leprosi accessit ad eum mulier habens alabastrum unguenti pretiosi, et effudit super caput ipsius recumbentis.* Simon iste leprosus fuerat, quem jam antea sanaverat Dominus (608). Hæc autem mulier utrum eadem sit quæ lacrymis pedes ejus rigavit, an alia, non contendo (609). Mihi tamen non videtur inconueniens, si ad Christi caput unguendum accessit, cui jam Dominus peccata dimiserat, dicens: « Mulier, remittuntur tibi peccata (Luc. vii, 48). » Hoc autem unguentum alius evangelista spicatum (Marc. xiv, 3), alius pisticum (610) vocat. Et spicatum quidem dicitur ab ea specie quæ spica

(607) Exod. xii, 6. In quem locum fuse disputat Pererius disput. 5, ita hunc locum explicans, ut non simul uterque, agnus et hœdus, sed alterutrum animal immolaretur, ut Theodoretus q. 54 in Exod. statuit: in quam sententiam Cornelius a Lapide, Tirinus, Calmet., alique passim abeunt, neque ulla est difficultas in eo quod unus hœdus satis esset plurimis: « Sicut, ait Pererius, unus panis benedictus minutatim divisus sufficit omnibus qui sunt in templo, parvum frustum quolibet eorum sumente: » non enim ad explendam famem, sed ad mysterium adhibebatur; mysterium vero fuisse hujusmodi, ut sicut agnus, ita ejus loco hœdus immolatus Christi immolationem significaret, notius est quam ut testibus egeat et PP. auctoritate, quam tamen hic non omittunt interpretes.

(608) Hieron.: « Non quod leprosus et illo tempore permaneret, sed qui antea leprosus, postea a Salvatore mundatus est, nomine pristino permanente, ut virtus curantis appareat. » Idem habet Beda; ex recent. Maldonatus, etc.

(609) Si Jansenium audimus, Concord., c. 48. postquam mota apud veteres quæstio hæc, maxime Græcos (inter quos Origenes tres diversas esse mulieres putaverat) composita seu sopita fuerat S. Augustini ætate, primi eam renovarunt Jodocus Clitoveus, et Jacobus Faber, atque etiam hac nostra ætate fervet; de qua Bollandiani tom. V, Act. Jul. a pag. 187.

(610) Quantus est eruditiorum interpretum, veterum, et recentiorum consensus in explicando unguento spicato, et pretioso, quod a Plinio, Galeno, Dioscoride, etc., duplex nardi unguenti genus ponatur, spicati ex nardi spica confecti (nam ex Plinio xii, 12, « cacumina nardi in aristas se spargunt, idem gemina dote nardi spicas, et folia celebrant »); quod optimum est, adeoque pretiosum dicitur, et foliati ex nardi foliis; tantus, eoque major dissensus in explicando unguento pistico. Sunt qui a loci nomine accersunt, ut Augustinus tractatu 50 in Joannem, et Theophylactus in Marcum; ex quibus Bistam, seu Pistam caput Caramanix, vel provinciæ Cabul apud

nardi 123 vocatur. Pisticum autem fidele (611) pretatur: cui illud contrarium est, de quo « Oleum autem peccatoris non impinguet meum (Psal. cxl, 5). » Manifestum est igitur utrumque significet. *Videntes autem discipuli gnati sunt dicentes: Ut quid perditio hæc? enim hoc venditari multo, et dari pauperibus autem solum Judam dixisse Joannes evangelista (Joan. xxi, 5): et hoc fortasse, quia noster ille locutus est, quamvis et cæteris hujusmodi displicuisset, et cæteris quidem, propter pauperum curam, Judæ vero, quia fur erat et oculos habebat clausos.* Quia enim hujus rei significatum non intelligebat, inutiliter eis fieri videbatur. *Sciens autem Jesus illis: Quid molesti estis huic mulieri? Opus enim hoc bonum operata est in me.* Sciens enim Jesus hoc significaret, defendit et laudat mulieris operem bonum. Nam semper pauperes habebit cum, me autem non semper habebitis. Hoc eadem præsentia sui corporis dicit, quam illi modicum habituri erant. *Mittens enim hæc unguentum in corpus meum, ad sepeliendum me fecit.* Quæ significatio, inquit est, non perditio. In proximo passurus sum; ideoque hæc mulier hoc unguentum mihi obtulit ad sepeliendum? Mos enim antiquus fuit, ut nobilium corpora sepelienda un-

In los quidam nominant; vel opisticum legunt. Urbanam Urbem Opis prope Babyloniam. Sunt qui pisticum vel amannensium errore legi, vel metathesi arbitrantur; Erasmus, Castalio, Grotius, de quibus metathesi fuse Cornelius a Lapide, quibus addunt Beda potest, spicatum in utroque evangelista legitur. Sunt, qui πικτικὸν ἀπὸ τοῦ πικτῶν revocare non quod non hoc, ut aliud unguenti ejusdem generis crassum, et solidum fuerit, sed liquidum; ut effundi ad unguendum posset, potui etiam quod stum, ut Hirtius De Bel. Hisp. perhibere videtur unde etiam Æschilus πικτικὸν habeat pro pisticum quod et Maldonatus censuit, et Casaubonus, S. Augustinus, etc. Sunt denique, qui vocem pisticum de a πίστις fides, quasi verum, probum, sincerum, adulterium unguentum: quæ sententia est in Hieronimo, Theophilacti, Vatabli, Laurentii Valla, Clari, Toleti; item Erasmi Zegeri, Cappelli, de Clerici, etc.; ut non modo verum sit, quod de sua Maldonatus dixit, communem esse sententiam et magis receptam, sed de consequentibus quædam etatibus. Atque hanc auctor noster amplexus est.

(611) Secutus credo Bedam, qui scribit, utrum illud ab evangelistis perhiberi « pisticum » est fidele eo quod solent aliqui medicorum similia herbis unguenta adulterare: πικτικὸν enim Græci dicitur.... Mystice fidem designat Ecclesiæ, Atque hinc mysticam interpretationem illam quæ auctor indicat. Vide Nicolaum Graberg., et Fabricium Bucherum, De unctione in Bethania.

(612) Hier.: « Apostoli vere propter pauperum curam gnati sunt, Judas autem propter lucra sua. Unus missitatio ejus cum crimine ponitur, quod non tam pauperum habuerit, sed suo furto voluerit videre. » Ita ferme et S. Aug. De consensu lib. ii., cap. 79, scribens, posse hoc explicari: « alii discipuli aut senserint hoc, aut dixerint, quod eis Juda dicente persuasum sit, atque omnium invidiam luntatem Matthæus et Marcus etiam verbis expresserint: sed Judas propterea dixerit, quia fur erat; cæteri vero propter pauperum curam, Joannes autem de solo illo id commemorare voluisse, cuius

retiosis ungerentur (613). *Amen, dico vobis, ubicun-
que prædicatum fuerit hoc Evangelium in toto mun-
do, dicetur et quod hæc fecit in memoriam ejus. Vos,
iquit, insipientem pro eo facto eam reprehenditis,
ro quo ipsa laudanda est in universo mundo (614.)*
Tunc abiit unus de duodecim qui dicebatur Judas
Ishariot (615) ad principes sacerdotum, et ait illis:
Quid vultis mihi dare, et ego vobis eum tradam?
Et illi constituerunt ei triginta argenteos. Exinde
parabat opportunitatem ut eum traderet. Hoc enim
totum a prophetis prænuntiatum fuerat, et quod a
discipulo traderetur, et quod triginta argenteis ven-
deretur. Unde Psalmista: « Homo pacis meæ, in
quo sperabam, qui edebat panes meos ampliavit ad-
versum me supplantationem (Psal. xl, 10); » et alibi:
« Appenderunt mercedem meam trigenta argenteis,
decorum pretium, quo appetiatus sum a filiis Israel
(Zach. xi, 12). » Decorum autem pretium ironice
dixit (616); quia indecorum et inconueniens erat ut
mundi Salvator tam vili pretio venderetur. Prima
autem die azymorum accesserunt discipuli ad Jesum
dicentes: Ubi vis paremus tibi comedere pascha?
Pascha enim hoc loco agnum illum vocat qui in
Pascha immolabatur, quem nocte illa comedebant
in azymis et lactucis agrestibus. At Jesus dixit. Ite
in civitatem ad quemdam, et dicite ei: Magister
dicit: Tempus meum prope est; apud te facio Pas-
cha cum discipulis meis. Iste enim quidam non
parvi meriti fuisse credendus est, apud quem non
solum Pascha Dominus facit, verum etiam suæ pas-
sionis revelat arcanum, dicens ei: *Tempus meum
prope est. — Et fecerunt discipuli, sicut præcepit
illis Jesus, et paraverunt Pascha. Vespere autem
facto discumbebant cum duodecim discipulis suis, et
edentibus illis dixit: Amen dico vobis quia unus
vestrum me traditurus est; et contristati sunt valde,
et cæperunt singuli dicere: Nunquid ego sum, Domine?*
124 At ipse respondens, ait: *Qui intingit mecum ma-
num (617) in paropside hic me tradet.* Prius dicit: Unus
vestrum tradet me; deinde dabitantibus omnibus et
unoquoque timente pro se (sciebant enim, eum men-

liri non posse) manifestius eum ostendit, dicens:
*Qui intingit mecum manum in paropside, hic me
tradet. Filius quidem hominis vadit, sicut scriptum
est de illo: vae autem homini illi, per quem Filius ho-
minis tradetur.* Utrumque enim prophetatum est, et
quod Filius hominis traderetur, et quod vae illi esset,
per quem traderetur; utrumque enim præviderat
Dominus, et mortem suam, et iniquitatem proditoris
sui; utrumque enim prædicere voluit, ut eo amplius
sibi suisque caveret, et proditorem facere timeret.
*Bonum erat illi, si natus non fuisset homo ille. Simp-
plici sermone et vulgata locutione loquitur (618);*
non quod bonum vel malum ei sit, quod omnino
non est nisi forte quis hoc subtilius intelligere velit,
ut formato corpore et suscepta anima, si Judas in
matris utero, priusquam nasceretur, moreretur,
melius illi esset quam ut ad hoc tantum scelus per-
venisset; quoniam et si beatitudinis gloriam non
haberet, pœnam tamen proditorem non sustineret.
Credimus enim omnes homines, etiam non natos
resurgere, quibuscumque vel ad horam concessum
est vivere (619). Respondens autem Judas qui tra-
didit eum dixit: *nunquid ego sum, Rabbi? Ait illi:
Tu dixisti.* Ecce, miser, vides Dominum omnia scire,
nec tuam conscientiam cum latere; cessa igitur, et
confitere. *Cænantibus autem eis, accepit Jesus panem,
et benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, dicens:
Accipite et comedite; Hoc est corpus meum.* Exponit
Dominus hoc in loco quod significaret, cum alibi
diceret. « Nisi manducaveritis carnem Filii hominis
et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in
vobis (Joan. vi, 54). » Ecce sacerdos in æternum
secundum ordinem Melchisedech panem et vinum
virtute ineffabili in sui corporis et sanguinis sub-
stantiam convertit. Sicut enim tunc et vivebat, et
loquebatur, et tamen a discipulis comedebatur et
bibebatur (620); ita et modo integer et incorrupti-
bilis manet, et a fidelibus suis in panis et vini sa-
cramento quotidie bibitur et manducatur. Nisi enim
panis et vinum in ejus carnem et sanguinem verte-
rentur, nunquam ipse corporaliter manducaretur

occasione furandi consuetudinem credit intiman-
dam. »

(613) Vid. Gutherium, De jur. man. lib. 1, c. 15; Kirchanum, De funer. l. 1, c. 8; Spencerum Rit. funebr. cap. 1, sect. 5; Blasium Ugol., Sacerd. Hebraic., cap. 4 et interpretes ad Genes. 1, 2.

(614) Patet hoc vel ex PP. homiliis. Unus Petrus Chrysologus tres sermones habet 93, 94, 95. Nysseni sive Asterii unus recensetur, Gregorii homil., etc.

(615) Vetus hic codd. mss. lectio. Colbertinus, unde Italiam versionem representavit Sabatier, habet Scariotha. Scarioth vero Sangermanenses duo Gorbaisenses duo, R. Sat. et Maj.-Mon.-Claramontanus, etc., ap. eundem Sabatier.

(616) Hieron. ad loc. Zach. *σπογγῆς* et pretium suum, id est divinæ majestatis in triginta cernens argenteis, et tam vili mercede se proditum Decorum, etc. hoc autem pressius legendam cum irrisione et subsannatione dicentis. Ironice pariter hoc dicit censent recentiores Lyranus, Ribera, Cornelius et Lapide, Me. lochius, etc.

(617) Ita scribitur constanter, et est in editis nomine Emiseni, pag. 107, *Paropside*: imo, teste Damascio in Gloss. Latin. in aliis cæterorum mss.; cui scriptioni favet ratio nominis, si vera est, quam dat Isidorus xx Originum, cap. 4. « Paropsis quadrangulum et quadrilaterum vas, id est paribus absidis. »

(618) Hieron.: « Non ideo putandus est ante fuisse. Quam nasceretur, quia nulli possit bene esse, nisi ei, qui fuerit; sed simpliciter dictum est, multo melius esse non subsistere, quam male subsistere. » Idem iisdem fere verbis Beda.

(619) Vi l. S. Thomam in 4, dist. 43, et supplem., q. 75, art. 2, ad 5.

(620) Vid. S. Th. in p., q. 81. Vide etiam Aug. in Ps. xxxiii, Enarr. 2, n. 10: « Ferebatur in manibus suis. Quomodo intelligatur in ipso David secundum litteram non invenimus; in Christo invenimus. Ferebatur enim Christus in manibus suis, quando commendans ipsum corpus suum, ait: *Hoc est,* » etc. V. Hier. epist. 120 ad Hedib., qu. 2.

vel biberejtur. Mutantur enim ista in illa; comeluntur et bibuntur illa in istis: quod qualiter fiat, ipse solus novit qui omnia potest et omnia novit. Dixit enim tunc per se; dicit et modo per suos ministros. *Hoc est enim corpus meum*; et tanta est ejus verbi virtus et efficacia, ut statim fiat quod dicitur. Similiter autem, dum dicit: *Hic est sanguis meus*, mox in ejus sanguinem vinum convertitur (621). *Et accipiens calicem gratias egit, et dedit illis dicens: Bibite ex hoc omnes: hic est enim sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.* Hic, inquit, est sanguis meus qui fundendus est, non alius iste, et alius ille; sed unus idemque et iste, et ille. Cras igitur fundetur ex hoc meo latere, quem vos modo bibitis, et videtis in calice. Aliter enim testamentum novum confirmari non potest: et hoc est quod Apostolus ait: « Ubi enim testamentum est, mors necesse est intercedat testatoris: testamentum enim in mortuis confirmatum est; alioquin nondum valet, dum vivit qui testatus est; unde nec primum quidem sine sanguine dedicatum est (Hebr. ix, 46). » Sanguine igitur vetus testamentum, sanguine dedicatur et novum. Sed illud quidem sanguine hircorum, hoc autem sanguine Christi. *Dico autem vobis. Non bibam amodo de hoc genimine vitis usque in diem illum, cum illud bibam vobiscum novum in regno Patris mei.* Regnum Dei Ecclesia est, in qua vinum vetus non bibitur, nec vetus doctrina suscipitur, quia non ad litteram, sed spiritualiter Scriptura intelligitur (622). In hac igitur Christus vinum novum bibit nobiscum; quoniam nobiscum manens, in nobis esurit et sitit, **125** in nobis cibatur atque potatur. Si enim ipse ait: « Esurivi et dedistis mihi manducare; sitivi et dedistis mihi bibere (Matth. xxv, 35). » Ipse enim secundum se jam nunc neque esurit, neque sitit, neque manducat, neque bibit. Spreto igitur vino veteri, vinum novum nobiscum in Ecclesia bibit; quia repulsa Judæorum fide atque doctrina, nostram fidem et doctrinam recipit. Quasi enim de uno vino bibimus, dum unam finem et doctrinam tenemus. Lucas autem duos calices (625) ponit, duo significans testamenta,

(621) Indicat A. sententiam, quæ communis ferme est inter TT. De verbis essentialibus consecrationis, de quibus Bellarminus lib. iv. De Euch., cap. 12, 13, asserens, hanc esse sententiam communem TT. sed et Vett. PP. V. Estium in 4, dist. 8, § 11. Suarez in III p., disp. 59, 60. Et quanquam de mente S. Thomæ quæstio sit aliqua, tamen Silvius in III p., qu. 78, q. 3; Drovet, lib. iv, cap. 3; Billuart, t. XVII, idem hoc tuentur. Vide etiam Bougeant, Refut. diss. de Brun., et Traité théolog. sur la forme de l'Euch.

(622) Modo non multum dissimili Beda: « Id est non ultra carnalibus Synagogæ ceremoniis delectabor... aderit dies illa, cum ipse in regno Dei positus, de salute ejusdem populi, fonte gratiæ spiritualis regenerati novo vobiscum gaudio perfundat. » Hieron., in epist. ad Hedib. « novum vinum bibimus de regno Patris nequaquam in vetustate litteræ, sed in novitate spiritus, » etc.

(625) Lucæ xxii, 18 et 20: « Et accepto calice

A et in primo quidem calice dicitur: *Non bibam de hoc genimine vitis*, ut intelligamus verum mentum juxta litteram esse completum: mox subditur: *Donec bibam illud vobiscum regno Dei.* Et, hymno dicto, exierunt in Oliveti. Merito enim post talem refectionem dicunt, et in montem Oliveti ascendunt: qui Christi carne et sanguine reficiuntur laudare, et montem pacis ascendere dicunt. *Tunc dicit illis Jesus: Omnes vos scandalizati in me in ista nocte.* Scandalum emendationis passi sunt, dum eum quasi impotenter, ligari et flagellari viderunt. « Scripsit enim: Percutiam pastorem, et dispergemus gregis (Zach. xiii, 7). » Scripturæ testimonium quod dixerat. Nam Psalmista ait: « Quoniam tu percussisti persecuti sunt (Psal. lxxviii, 1). » Percussit enim Pater Filium; quia, sicut ait: « Non haberent in eum potestatem, nisi habitum fuisset desuper (Joan. xix, 11). » *Et postquam autem resurrexero, præcedam vos in Galiliam.* enim propheta consolatione plena est. In Galiliam eos præcedit, id est in patriam eorum; omnes enim Galilæi erant, significans, se tandem illos in patriam ducere. Respondens autem Petrus illi: *Etsi omnes scandalizati fuerint in te, ego non scandalizabor.* Non enim putabat B. Petrus alicujus persecutionis timore, suæ fidei et doctrinæ flamma exstingui potuisset. Ait illi Jesus: *Et tu negabis.* Ait illi Petrus: *Etiam si oportuerit tecum, non te negabo.* Similiter et omnes discipuli dixerunt. Nemo igitur in se, nemo in virtute confidere potest (624): omnis constantia virtus et fortitudo, non hominis, sed Dei est. *Et venit Jesus cum illis in villam quæ dicitur Gethsemani, et dixit discipulis suis: Sedete hic, donec ego illuc et orem.* Quia enim Gethsemani (625) pinguium interpretatur, illuc oraturus Dominus venit; ut ex ipsa loci appellatione ostenderet pietatis et misericordiæ pinguedine abundare pro suis quoque inimicis Patrem oraret. Et a

gratias egit, et dixit: Accipite et dividite inter vos. Et accepit pane gratias egit et fregit et dedit illis dicens: *Hoc est*, etc. Similiter et calicem percussit et dedit illis dicens: *Hic est sanguis mei novi testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.* In hunc Lucæ locum idem adnotavit: « In Luca legimus duos calices, quibus Dominus propinavit, unum primi mensis, et alterum secundi. Quales fuerint hi calices fuscæ quærit et explicat Ferrandus, qu. 5 ad Ferrandum, ubi pag. 261, 262, ut in utroque calice utrumque intelligitur testamentum. »

(624) Ambros. De fide resurr., n. 27: « Quisquis in se confidit, non est devotus, tam non dum conscius nostræ infirmitatis... tentatio præsumptionis antequam tertio gallus cantaret: licet illa tentatio documentum fuerit salutem, ut discamus non contemnere carnalium tentationem... si Petrus tentatus est, quis præsumptus non est? »

(625) Hier. hic « Gethsemani interpretatur pinguiissima. » Bonifrer. in Onom. « Significat vix vallis olei vel pinguedinis. »

Petro, et duobus filiis Zebedæi, cœpit contristari et **A** tristatus et mœstus esse. Quod enim Dominus orat, quod contristatus sit, omnia ad hominem referenda sunt (626). Hoc autem tribus discipulis testibus agit, sive ut nos doceret pro inimicis orare, sive etiam ut se ostenderet, Judæos velle salvare, si voluissent; unde et Jerusalem loquitur, dicens: « Quoties volui congregare filios tuos, sicut gallina congregat pullos suos sub alas, et noluisti (Matth. xxiii, 37). » Nemo enim salvabitur qui salvari non vult. *Tristis est anima mea usque ad mortem; sustinete hic et vigilate mecum.* Tristis est enim Dominus de perditione Judæorum (627). Sed hæc tristitia cito finitur, quoniam mors proxima est (628). Usque ad mortem itaque tristis est, quia post mortem nulli tali subjacet passioni. Ut enim de Domino taceamus, nemo sanctorum post resurrectionem tristitiæ vel dolori subjacebit; alioquin beati non essent. Qui enim aliquo indiget, vel sui voti compos non est, beatus dici non potest. Tristis vero **126** lætitia indiget, et tristitia carere desiderat. Non est igitur tristis beatus. *Sustinete hic et vigilate mecum.* Mecum, inquit vigilate, mecum hoc onus sustinete; et quod me pro meis inimicis facere videtis, hoc et vos facite pro inimicis vestris: aliter enim non eritis hic, id est in villa Gethsemani, in loco pinguedinis et misericordiæ. *Et progressus pusillum procidit in faciem suam orans et dicens: Pater mi, si possibile est, transeat a me calix iste.* Separatus a discipulis pusillum progreditur, in faciem procidit: quatenus nos doceat quid in nostris orationibus agere debeamus (629). Nemo autem putet, **C** timore mortis eum orare, ut calix passionis ab eo

transferatur; cum Petro de passione dissuadenti dicat: « Vade retro, Satana; scandalum es mihi, quia non sapis ea quæ Dei sunt (Matth. xvi, 25). » Non enim absolute orat (630) ut calix ab eo transferatur, sed calix iste; quia etsi pro salute mundi mori venerat, a Judæis tamen, si fieri posset, occidi volebat. Pater vero econtra ab illis eum occidi volebat, quia aliis omnibus nequiores erant; quatenus ad suæ damnationis cumulum hoc addidissent, qui utique damnandi erant, etiamsi Christum non occidissent. *Verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu vis.* Illis autem verbis aperte ostendit, se non divinitatis, sed humanitatis affectu omnia illa fuisse locutum; quoniam una eademque voluntas est, ei cum Patre secundum divinitatem (631). *Et venit ad discipulos et invenit eos dormientes; et dicit Petro: Sic non potuistis una hora vigilare mecum?* Sic, inquit, agitis, sic mei memores estis, sic mecum vigilatis? *Vigilate et orate, ut non intretis in tentationem.* Ille enim intrat in tentationem, qui jam quasi victus, ipsa tentatione tenetur illaqueatus. Aliud igitur est tentari, aliud in tentationem intrare (632). *Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma.* Quamvis enim anima tentationibus potenter resistat, caro tamen quæ illam gravat infirma et fragilis est, nisi oratione, et attenta sollicitudine roboretur. *Ite- rum secundo abiit, et oravit, dicens: Pater mi, si non potest hic calix transire, nisi bibam illum, fiat voluntas tua.* Si non potest, inquit, fieri, ut me Judæi non occidant, et sic in voluntate tua positum est, **C** fiat voluntas tua. Voluntas igitur Patris fuit ut Christum Judæi interficerent (633). Quia enim pro sa-

(626) Cyrill., in Thes., pag. 252: « Ubi audieris eum flevisse et mœrore ac motu affectum fuisse, præter id quod fuerit Deus, hominem quoque fuisse intelligas, et tribue humanæ naturæ quæ illi debentur. »

(627) Hier.: « Contristabatur autem non timore patiendi... sed propter infelicissimum Judam, et scandalum omnium apostolorum, et rejectionem populi Judæorum, et eversionem miseræ Jerusalem. » Ambros., lib. x, in Luc. II, 56. « Ego nusquam magis pietatem ejus majestatemque demiror; minus enim contulerat mihi, nisi meum suscepisset affectum. Ergo pro me doluit, qui pro se nihil habet quod doleret, et sequestrata delectatione divinitatis æternæ, tædio meæ infirmitatis afficitur. Suscepit enim tristitiam meam, ut mihi suam lætitiâ largiretur, » etc.

(628) Lyranus ad h. l.: « Potest usque accipi dupliciter; uno modo intensive, quia tantum intensa erat, quantum poterat esse. Alio modo extensive, quia duravit usque ad horam mortis. » Altero hoc sensu acceperat A. noster; et præverat S. Hieron. « Quæ contristatur anima est, et non propter mortem, sed usque ad mortem contristatur, donec apostolos sua liberet passione; » et Hilar. « Nunquid ait: Tristis est anima mea propter mortem? Certe non ita... Sed aliud est usque in id, aliud ob id metuere... Tristis ergo est usque ad mortem. Non itaque mors, sed tempus mortis in metu est; quia post eam, resurrectionis virtute fides esset firmanda creditum. »

(629) Euthym.: « Solus abiit ad orationem, docens oportere eum qui ferventer oraturus est, solitarium orare, »

(630) Hier.: « Postulat non timore patiendi sed misericordia prioris populi, ne ab illis libat calicem propinatum: unde et signanter non dixit: *Transeat a me calix*, sed *calix iste*, hoc est populi Judæorum qui excusationem ignorantia: habere non potest si me occiderit; » quæ verba excripsit Beda.

(631) Cyrill., l. iv in Jo. cap. 1: « Vides quemadmodum natura humana etiam in ipso Christo patitur, et formidat? Sed a conjuncto sibi Verbo in convenientem Deo fortitudinem, et robur reducitur, doceturque ne quod sibi videtur, sed divinam voluntatem sequatur. » Et in Thess. l. x, cap. 3: « Quando igitur formidasse mortem, ut homo dicebat: *Pater, transeat a me calix iste*; sed non ut ego volo, etc., quamvis mortem ut homo abhorrebat, voluntatem tamen Patris et suam, ut Verbi, perficere, ut homo non recusabat... cum infert: *Sed ut tu Pater, vis de se ipso etiam intelligere debemus: omnia enim quæ Pater vult, vult Filius,* » etc. Epiphani. hæ. 69 n. 58: « Nec Filii voluntas erat a paterna diversa. Sed in hoc demonstranda ab ipso illa fuerunt, ut singularitatem omnem ad Patrem, velut ad principium referret ne unitas illa et œconomia aliqua ex parte divideretur. »

(632) Hieron.: « Inpræsentiarum non ait: *Vigilate et orate ne tentemini*, sed, *ne intretis in tentationem*; hoc est ne tentatio vos superet et vincat. »

(633) Epiphani. l. all.: « Voluntas autem erat Patris ut œconomia sic impleteretur, cum proditiomis Filii sibi metipsis Israelitæ forent, neque a Deo cogentur. »

late mundi mortuus erat, ut aliqua gens eum occideret, oportebat: « Oportebat enim pati Christum et resurgere a mortuis, et ita intrare in gloriam suam (Luc. xxiv, 26). » Sed quæ alia gens Christum occidere debuit, nisi illa quæ iniquior erat, et quæ plus cæteris ejus sanguinem sitiabat? Deus enim neminem cogit ad peccandum; eos tamen peccare permittit, qui vehementer peccare desiderant. Vult igitur Deus, ut hi tales, quorum tota voluntas prona est ad malum, sanctos suos interficiant, quatenus et his major pœna, et illis abundantior gloria crescat. Fit itaque in morte martyrum duplex bonum; quoniam et mali, qui etiamsi eos non occiderent tamen perituri erant, in eorum morte majorem sibi pœnam acquirunt; et boni, dum pro Christi fide occiduntur, majori gloria cumulantur. Ac per hoc voluit Deus Pater, ut Filium suum Judæi interficerent; et quia iniquissimi erant, maximum scelus perpetrarent, quatenus nullam habeant excusationem, et majori pœnæ subjiciantur; ut veniat super eos omnis sanguis justus qui effusus est super terram. Et venit iterum et invenit eos dormientes: erant enim oculi eorum gravati. Somnus iste discipulorum, Ecclesiæ somnum et torporem significabat (634), quæ in magnis tentationibus sæpe tabescit, et deficit, nisi Christi frequenti visitatione excitetur. Et relictis illis iterum abiit, et oravit tertio, eundem sermonem dicens. Tunc venit ad discipulos, et dicit illis: Dormite jam et requiescite; ecce appropinquavit hora, et Filius hominis tradetur in manus peccatorum. Surgite, eamus, ecce appropinquavit qui me tradet. Hæc enim non præcipiendo, **127** sed redarguendo dicit. Non enim dormiendum vel quiescendum, sed potius vigilandum est, et orationibus instandum in magnis perturbationibus: ideoque protinus eos excitans, ait: Surgite, eamus. Quod utique non dixisset, si eos dormire et quiescere voluisset. Adhuc ipso loquente Judas unus de duodecim venit, et cum eo turba multa cum gladiis et fustibus missi a principibus sacerdotum, et senioribus populi. Ubi enim ille qui impetitur se defendere non vult, fustes et gladii necessarii non sunt (635). Si enim Dominus se defendere voluisset, neque fustes, neque gladii ei resistere potuissent (636). Hoc enim ipse monstravit, cum ad unam responsionem eos prostravit (Joan. xviii, 6).

(634) Hilar.: « Quod iterum reversus reperit dormientes, ostendit absentiam suam tempore plures quodam fidei somno detinendos. »

(635) « Stultum est inquit (ait Hieron. ad h. l.) cum cum gladiis et fustibus querere, qui ultro se tradat vestris manibus. »

(636) Chrys.: « Nisi ultro seipsum tradidisset, nihil etiam tunc ipsi potuissent. Si enim cum inter manus eum habebant, et medium ipsum nacti erant, retinere tamen non poterunt, nec superare; utique nec tum potuissent, nisi voluisset. »

(637) Hieron.: « Verbum amice vel κατά ἀντίπαρτον intelligendum, vel certe juxta illud quod supra legimus. » Amice, quomodo huc intrasti non habens vestem nuptialem.

(638) Job; i, 5; Vid. S. Gregorium, l. i Expos. in Job cap. ix.

A Ut enim dixit: Ego sum, abierunt retrorsum derunt in faciem suam. Qui autem tradidit eis signum dicens: Quemcumque osculatus est tenete eum. Et confestim accedens dixit: Ave, Rabbi, et osculatus est eum. signum propter Romanorum milites qui non cognoscebant, proditor Judas dedisset. Dixitque illi Jesus: Amice ad quid venisti enim per contrarium vocat (637), qui eum erat. Sic et beatus Job « benedicere » pro nponit, dicens: « Ne forte peccaverint filii benedixerint Domino in cordibus suis (638) accesserunt, et manus injecerunt in Jesum runt eum: et ecce unus ex his qui erant extendens manum exemit gladium suum, et servum principis sacerdotum, amputavit ejus. Iste unus B. Petrus apostolus fuit, qui, Dominum suum teneri vidit, dolore commotus ulterius cohibere non potuit (639). Amputatum auriculam servi principis sacerdotum, quæ circumcisa fuerat (640), et idcirco malis obedierat. Vocabatur autem Malchus servus qui regnaturus interpretatur (641). Soli regnabunt et vivent, qui aures circumcisiebant. Unde et hujus aures Dominus te sanasse (Luc. xxii, 51) ab alio evangelista. Quæ enim aures ab apostolis et doctoribus occiduntur, illas Dominus tangit et sanat. Tu Jesus: Converte gladium tuum in locum suum enim qui acceperint gladium, gladio peribunt. »

C cet Domino factum Petri; quoniam et significabat, non tamen bono animo flebat enim qui acceperint gladium; id est qui injuriam commotione aliquem interfecerint, nisi forte penituerint, gladio peribunt; gladio utique ultionis (642). Omnis enim pœna gladius vocatur. Sed neque injustis Dominus armis defendi volebat et subditur: An putas, quia non possunt Patrem meum et exhibebit mihi modo plus quam decem legiones angelorum? Vos, inquit, homines estis, qui pro me utcumque pugnant tenditis; ego autem, si volo, plus quam decem legiones angelorum subito habere possum igitur me non defendo, non est impotentia

(639) Hier.: « In alio evangelista (Job x scriptum est, quod Petrus hoc fecerit, eodem ardore, quo cætera. »

(640) Hilar.: « Ab apostolo servo principis dotum auricula desecatur, populo videlicet servo servienti, per Christi discipulum in auditu exceditur, et ad capacitatem veritatis quod erat inaudiens amputatur. »

(641) Hieron.: « Transitorie dicendum, quod Malchus, id est rex, » etc.

(642) Hier.: « Quo gladio? illo nempe quo vertitur ante paradisum, et gladio Spiritus Dei describitur armatura. » Beda: « Id peccato animæ moriuntur qui semetipsos senti, vice salivæ, ulcisci desiderant. »

ntas. Si enim me defendero, nihil poterunt adver-
m me. Quod si nihil poterunt, quomodo ergo
plebuntur Scripturæ; quia sic oportet fieri? In illa
ra dixit Jesus turbis; tanquam ad latronem existis
m gladiis et fustibus comprehendere me; quod ite se-
bam apud vos docens in templo, et non me tenuistis.
uod quidem, non sine ratione, et Dei nutu eve-
sse, evangelista exponit, dicens: Hoc autem totum
ctum est, ut adimplerentur Scripturæ prophetarum.
unc discipuli omnes relicto eo suaserunt: et illi te-
ntes Jesum, duxerunt illum ad Caipham principem
erdotum, quo Scribæ et seniores convenerant. Pe-
us autem sequebatur a longe usque in atrium prin-
cis sacerdotum; et ingressus intro sedebat cum
inistris, ut videret finem. Adhuc, inquit, Petrus
quebatur Dominum, sed jam a longe: proximus
im erat negationi (643). Unde et non immerito
um ministris sedebat, finem rei videre desiderans.
bi enim sedet qui Christum negat, nisi inter Ju-
eos, Judæorumque ministros? Principes autem
erdotum, et omne concilium quærebant falsum
stimonium contra Jesum, ut eum morti traderent,
non invenerunt, cum multi falsi testes accessissent.
ecundum legem Christum damnare volunt, et falsa
stimoniam quærent **128** cum lex ipsa falsa testi-
oniam non suscipiat. Qua in re maxima Judæorum
iquitas, et odium crudele et execrabile comproba-
r. Novissime autem venerunt duo falsi testes, et dixe-
nt: Hic dixit: Possum destruere templum Dei, et
ost triduum reedificare illud. Hoc enim Christus
m dixerat. Quod si dixisset, facere utique po-
disset. Dixerat enim: Solvite templum hoc, et in
iduo excitabo illud. Quod quid significet, evange-
sta exponens, ait: hoc autem dicebat de templo
orporis sui (644). Et surgens princeps sacerdotum
t illi: Nihil respondes ad ea que isti adversum
testificantur? Jesus autem tacebat. Tacet Christus,
respondere non vult, tum quia vana et inutilia
dit, tum quia scriptum est: « Ex ore Altissimi
m exierunt nec bona nec mala. (Thren. iii, 38). » —
t princeps sacerdotum ait illi: Adjuro te per Deum
um, ut dicas nobis si tu es Christus Filius Dei
ni. Dicit illi Jesus: Tu dixisti. Ad ea enim respon-
t Dominus, quæ videt esse digna responsione. Si
im a principe sacerdotum, qui pro sui officii digni-
te ab omnibus venerabatur, sic adjuratus non
spondisset, Deum non timere, et parvipendere
deretur. Sequitur: Verumtamen dico vobis; Amodo

(643) Hieron. in h. l.: « A longe sequebatur, qui
minium erat negaturus. »

(644) Hieron.: « Dominus dixerat de templo cor-
poris sui. Sed et in ipsis verbis calumniantur, et
viciis additis vel mutatis, quasi justam calumniam
ciunt. Salvator dixerat: Solvite templum hoc;
ti commutant, et aiunt: Possum destruere tem-
um Dei. Vos, inquit, solvite, non ego, quia illi-
tum est, ut ipsi nobis inferamus manus. Deinde illi
rtunt; et post triduum reedificare illud; ut
prio de templo Judaico dixisse videatur. Dominus
tem, ut ostenderet animale, et spirans templum,
xerat: Et ego in triduo excitabo illud. Aliud
t reedificare, aliud suscitare. » Idem Beda ad h. l.

A videbitis Filium hominis sedentem a dextris virtutis
Dei, et venientem in nubibus cæli. Hoc autem erit
in judicio, quando omnis oculus ut eum videbit.
Tunc princeps sacerdotum scidit vestimenta sua, di-
cens: Blasphemavit; quid adhuc egemus testibus?
Ecce nunc audistis blasphemiam; quid vobis videtur?
At illi respondentes dixerunt: Reus est mortis.
Vestimenta sua scindit princeps sacerdotum, se
ipsum maximam, et principalem causam esse signi-
ficans, cur Judæorum sacerdotum scindatur et
destruatur (645). Tunc expauerunt in faciem ejus, et
colaphis eum cæciderunt. Sic enim prophetatum
fuerat. Alii autem palmas in faciem ejus dederunt,
dicentes: prophetiza nobis, Christe, quis est qui te
percussit? Nusquam respondet Dominus, nisi ubi
B ejus responsio necessaria et utilis est. Petrus verò
sedebat foris in atrio; et accessit ad eum ancilla dicens:
Et tu cum Jesu Galilæo eras. At ille negavit coram om-
nibus, dicens: Nescio quid dicis. Negat Petrus ut Ma-
gistri prophetia compleatur. Exeunte autem illo ja-
nuam, vidit illum alia ancilla, et ait his qui erant ibi; et
hic erat cum Jesu Nazareno; et iterum negavit cum
juramento, quia non novisset hominem. Et post pu-
sillum accesserunt qui stabant, et dixerunt Petro:
Vere tu ex illis es: nam et loquela tua manifestum
te facit. Tunc cæpit detestari et jurare, quia non no-
visset hominem. Ecce pastor Ecclesiæ non solum a
viris, verum etiam a mulieribus compellitur negare
Dominum. Hoc autem non semel, sed et bis, et ter.
Qua in re et illi ad indulgendum (646) regula dator,
C ut in se ipso aliorum fragilitatem cognoscens, aliis
misereatur; et nobis etiam in maximis excessibus
delictorum veniam sperare conceditur. Et continuo
gallus cantavit. Et recordatus est Petrus verbi Jesu
quod dixerat: Priusquam gallus cantet, ter me nega-
bis; et egressus foras, flevit amare. In alio vero evan-
gelista legitur, quia respexit Dominus Petrum (647)
(Luc. xxii, 61). Tenebatur Dominus a turbis, traha-
batur, et flagellabatur; et tamen discipuli memor,
quem verbis, ne proderetur et caperetur consolari
timebat, solo respectu consolatur, et sanat, et sui
vultus illuminatione ad spem veniæ invitat. Cogno-
scit igitur Petrus reatum suum, cognoscit et volun-
tatem Domini sui, dolet et pœnitet, egreditur foras;
D relinquit concilium malignantium, locum petit secre-
tum lacrymis et pœnitentiæ amicum, flet amare, cer-
tissime intelligens, quia sacrificium est Deo spiritus
contribulatus, cor contritum et humiliatum Deus

(645) Hier.: « Scidit vestimenta sua, ut ostendat
Judæos sacerdotii gloriam perdidisse, et vacuum se-
dem habere pontifices. »

(646) S. Leo, serm. 9. De Pass. D., cap. 4: « Pe-
trus, ancilla sacerdotis calumniantem, perterritus, ex
infirmitate periculum negationis incurrit, ob hoc, si-
cut apparet, hæsitare permissus, ut in Ecclesiæ prin-
cipe remedium pœnitentiæ conderetur. » Euthym.,
ad h. l.: « Permissus est cadere Petrus... ut igno-
scere discat his, quoque qui labuntur, horum imbe-
cillitatem ex sua cognoscens. »

(647) Hieron., ad h. l.: « In alio Evangelio legimus,
quia post negationem Petri et galli cantum respexerit
Salvator Petrum, intuitu suo eum ad amaras lacry.

non spernit. Hic est pœnitentiæ modus : peccasti ? A quiesce, dole, et lacrymare; et discce cum apostolo flere amare (648). [CAP. XXVII.] *Mane autem facto concilium inierunt omnes principes sacerdotum et seniores populi adversus Jesum, ut eum morti traderent; et vinctum adduxerunt eum, et tradiderunt Pontio 129 Pilato præsidi.* In unum Judæi conveniunt, concilium faciunt, conjurant adversus Jesum; timent ne aliquis bonus et justitiæ defensor inter eos inveniat: vinctum Jesum Pilato tradunt, ut ex hoc reus mortis et venia indignus esse credatur. Tunc videns Judas qui eum tradidit, quod damnatus esset, pœnitentia ductus retulit triginta argenteos principibus sacerdotum et senioribus, dicens: *Peccavi tradens sanguinem justum.* Cognovit Judas se peccasse, argenteos reddidit, quasi eodem pretio quo eum vendidit, Christum Dominum redimere possit. At illi dixerunt: *Quid ad nos? tu videris.* Tu, inquit, videas quid egeris, nam ad nos non pertinet, si tu peccasti, et si justum sanguinem tradidisti. Et, projectis argenteis in templo, recessit, et abiens, laqueo se suspendit. Infelix Juda! ad vitam salutis redire cœpisti; sed diabolus, qui te ad tradendum magistrum et Dominum incitavit, ipse tibi ut te occideres consilium dedit (549): hoc enim solum sufficiebat tibi ad perditionem, etiamsi Dominum non tradidisses. Quanto tibi melius fuerat ut Christi pedibus te humiliares, et ab eo indulgentiam peteres, qui neminem ad se venientem repellit (650). *Principes autem sacerdotum, acceptis argenteis, dixerunt: Non licet mittere eos in corbanan (651), quia pretium sanguinis est.* Dico ego: Si non licet mittere eos in corbanan, quia pretium sanguinis est, neque licuit eos trahere de corbanan, ut pretium sanguinis fierent. *Consilio autem inuito, emerunt ex illis agrum*

mas provocarit. Nec fieri poterat, ut in negationis tenebris permaneret, quem lux respexerit mundi. » (648) Chrys., hom. 41, ad Antioch.: « Vis autem perfectam discere pœnitentiam? Audi post negationem Petri pœnitentiam. Narrans enim quæ gesta sunt ab eo nobis evangelista dicit: *Egressus flevit amare, etc.* Ambr., lib. x, in Luc. « Respice, Domine Jesu, ut sciamus nostrum deffere peccatum, lavare delictum... flevit ergo amarissime Petrus, ut lacrymis suum posset lavare delictum. Et tu, si veniam vis mereri, dilue culpam lacrymis tuam; eodem momento, eodem tempore respicit te Christus... imitare Petrum. » etc.

(649) Chrysost., hom. 86: « Tu vero cogita quando illi pœnituit, quando ad exitum scelus jam omnino pervenit. Talis nempe diabolus est, ut non dimittat hominem (nisi vigilet), ante ultimum effectum magnitudinem peccati prævidere, ne pœnitentia ductus, a peccato resiliat... Quod vero seipsum suffocavit, id ab omni venia remotum, perniciosum fuit consilium demonis. »

(650) Fulgent., epist. 7, cap. 5: « Judas peccati sui pœnitentiam gessit, sed salutem perdidit, quia indulgentiam non speravit... ideo sibi fructum pœnitentiæ denegavit, quia peccatum traditionis suæ, ipso quem tradidit diluendum sanguine, non speravit. » V. S. Leonem, serm. 1 De Passione. D., c. 5.

(651) Ita Græc. *κορβανόν*, et mss. codd. ap. Sabatier.

(652) Hieron.: « Nos qui peregrini eramus a lege et prophetis, præva eorum studia suscepimus in sa-

figuli in sepulturam peregrinorum. Iste finxit (652); hujus ager Christi pretio quo ejus peregrini sepeliuntur et requiescit propter hoc vocatus est ager ille *Achel demagogus* est ager sanguinis usque in hodiernum diem enim ager sanguinis vocatur, qui Christus comparatur. Ager enim iste terra viva est quia qui sepeliuntur non moriuntur. *Tunc est quod dictum est per Jeremiam prophetam: Et acceperunt triginta argenteos pretii quem apprehaverunt a filiis Israel, et dederunt eos in agro figuli, sicut constituit michi Dominus quia Dominus hoc constituit, hoc disposuit, quod triginta argenteis Christus venderetur, ex quibus ager figuli emer-*

B tem exemplum non in Jeremia, sed in Zacharia (Zachar. xi, 13) invenitur. Dicitur tamen in Jeremiæ exemplariis hoc invenitur. *Jesus autem stetit ante præsidem et ait ei: Tu es rex Judæorum. Respondit ei Jesus: Tu dicis.* Quod præses dixit, Christus affirmative suscepit. *Et ait ei: Respondetur a principibus sacerdotum et senioribus. Respondit. Præsidi, inquit, respondit vero sacerdotum et senioribus non respondit. Nam ille simpliciter eum interrogavit, litiose contra eum loquebantur: per oculos contradicendum parati, indigni erant ut dominus responderet (655). Tunc dicitur: Non audis quanta isti adversum te dicunt?*

C *Et non respondit ei ad ullum verbum, sed ait: Tur præses vehementer.* Non enim coram Pilato tunc Dominus responderet, sed ad litigandum contra falsos et invidiosos. Nihil enim est, nisi labor, eis respond-

intem, et in pretio sanguinis ejus. Figuli autem ager appellatur, quia figuli Christi. » Ex Hieronymo sua descriptio 114 De temp. inter Augustin. Ambrosius Luc.: « Dum pretium sanguinis a Judæis laciis separatur, et ager figuli ea quæ sunt comparatur pecunia, dum is locus peregrinorum reliquiis dicitur; et propter tur oraculum, et surgentis Ecclesiæ nomen velatur. Ager enim... mundus hic omnino, autem ille qui nos formavit e limo terræ, quoque sanguinis est pretium Dominus. » **D** ergo pretio sanguinis emitur mundus a V. etiam A. serm. 128 De T. int. Augustinus primis Hilariam: « Magnum in hoc profectum, » etc.

(653) Ita legit Aug. De cons., l. ii, in Italia.

(654) V. Hieron. hic, et in ep. ad Iulianum. opt. gen. int.; Eusebium, l. x, Dom. 4; Aug., l. iii De cons., cap. 7; Bedam.

(655) Hieron. hic: « Attendite quod invitatus promebat sententiam, aliqua respondit; sacerdotibus autem et principibus respondere noluerit, indignos suo sermonem. » Chrysost., hom. 87. « Quia cum a rebus haberent argumenta virtutis eximie ac sua sponte excæcati maligne agebant, ipsum plane erat corruptum, propter etiam Ambrosius, l. x in Luc.

audire nolunt (656). *Per diem autem sole-*
consueverat præses dimittere populo unum vin-
quem voluissent. Habebat autem tunc vincum
quem dicebatur Barrabas. Congregatis ergo
, dicit Pilatus : Quem vultis dimittam vobis, Bar-
an an Jesum, qui dicitur Christus? Sciebat enim
per invidiam tradidissent eum. Sedente
enim illo pro tribunali, misit ad eum uxor ejus di-
centis : Nihil tibi et justo illi : multa enim passa sum
per visum, propter eum. Quamvis enim et mali
visione multa prævideant; ego tamen hanc mulie-
ri boni spiritus fuisse crediderim (657). Præses
enim sacerdotum et seniores persuaserunt populis
reterent Barraban, Jesum vero perderent. Vult Pi-
latus dimittere Christum, instant Judæi ne dimitta-
nt : unde et ipsi merito eum crucifixisse dicunt
(658), quamvis non ab ipsis, sed a gentibus sit
crifixus. Respondens autem præses, ait illis : Quem
vultis vobis de duobus dimitti? At illi dixerunt : Bar-
an. Dicit illis Pilatus : Quid igitur faciam de Jesu
qui dicitur Christus? dicunt omnes : Crucifigatur.
Respondent Judæi Dominum suum; damnant, et cruci-
præcipiunt Salvatorem suum; petunt sibi Barra-
ban, qui filius magistri eorum interpretatur (659).
Magister namque eorum diabolus est, qui eos sic
seducit, et hanc optionem facere docuit, ut filium
liberum sibi eligerent, et Dei Filium crucifigerent.
Respondens autem illis præses : Quid enim mali fecit? At illi magis
clamabant dicentes : Crucifigatur. Jam non accusa-
me, sed clamore; non judicio, sed violentia Chri-
stus Judæi occidere contendunt. Interrogat Pilatus
quid mali fecerit : nihil huic interrogationi respon-
dit, quoniam quid respondeant non habent. Clamant
igitur, fremunt et insaniunt, ut Scriptura

(656) Chrysost. : « Ad objecta crimina, quoniam
 time se persuasurum sciebat, nihil omnino respon-

(657) Hæc est plane veterum multorum PP. sententia
 et ferme communis recentiorum interpretum.
 Hieron. : « Nota quod gentibus sæpe a Deo somnia reve-

(658) Ita scripsit Aug. lib. III De cons. Evang.,
 c. 13 : « Intelligitur ergo fuisse hora tertia cum
 maverunt Judæi, ut Dominus crucifigeretur, et
 acerrime demonstratur tunc eos crucifixisse
 et clamaverunt. » Idem habet, tract. 116, in
 in.

(659) Hieron. : « Iste in Evangelio quod scribitur
 in Hebræis, » filius magistri eorum « interpreta-

(660) S. Leo, serm. 8, c. 2 : « Non purgant conta-

A impleatur, quæ ait : « Quare fremuerunt gentes, et
 populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terræ,
 et principes convenerunt in unum adversus Domi-
 num et adversus Christum ejus (Psal. II, 1). » Videns
 autem Pilatus quod nihil proficeret, sed magis tumultus
 feret in populo, accepta aqua lavit manus coram
 populo, dicens : Innocens ego sum a sanguine justis
 hujus, vos videritis. Lavit Pilatus manus suas, ut
 sicut manus habet mundas a sordibus, ita se a
 Christi morte (660) innocentem esse ostendat. Sed
 non est ita. Quamvis enim ipse eum non judicave-
 rit vel damnaverit, reus tamen est, quia aliis eum
 ad judicandum tradidit, quem sine causa et per in-
 vidiam damnari sciebat. Et respondens universa
 populus dixit : Sanguis ejus super nos et super filios
 B nostros. Hanc enim hæreditariam maledictionem in
 posteros suos Judæi transmiserunt (661) : cui sub-
 jacent omnes qui illos imitantur, et quibus hoc illo-
 rum factum non displicet. Tunc dimisit illis Barra-
 ban (662), Jesus autem flagellatum tradidit eis ut
 crucifigeretur. Flagellavit Pilatus Jesum, sive ut illa
 tali satisfactione Judæi satiati quiescerent, et sic
 cum emendatum dimitterent; sive etiam quia leges
 Romanæ eum qui crucifigendus erat, prius flagel-
 lare jubebant (663). Tunc milites præsidis suscipien-
 tes Jesum in prætorio, congregaverunt ad eum uni-
 versam cohortem; et exuentes eum, chlamydem cocci-
 neam circumdederunt ei; et plectentes coronam da-
 spinis posuerunt super caput ejus, et arundinem in
 dextera ejus, et genu flexo ante eum, illudebant, di-
 centes : Ave, rex Judæorum. Illi enim, sicut hic dici-
 tur, omnia hæc illudentes fecerunt; nobis autem
 magni sacramenti significationes (664) sunt : neque
 131 pro ludo, sed in veritate omnia hæc suscipi-

digitis expiatur, quod famulante impia mente com-
 mittitur. »

(661) Hieron. : « Perseverat usque in præsentem
 diem hæc imprecatio super Judæos, et sanguis Do-
 mini non auferetur ab eis, etc., unde per Isaiam
 loquitur (I, 15) : Si levaveritis ad me manus, etc.
 Optimam hæreditatem Judæi filii reliquerunt, di-
 centes Sanguis ejus, » etc. Paulo aliter Beda : « Hæ-
 ret usque hodie Judæis sua petitio, et hactenus
 eam quam vendidere sive animæ seu corporis liber-
 tatem, recipere non meruerunt. »

(662) Constanter in eod. ms. nostro Barraban
 legitur. Ita in ms. S. German. 2 apud Sabatier.

(663) De hac re dubius fuisse et Chrysost. videtur
 homil. 87 : « Cur flagellis cædit? aut quasi condem-
 natum, aut quasi formam judicio quandam afferens,
 vel ut Judæis gratiam rem faceret. » Sed Hieron.
 « Sciendum est Romanis eum legibus ministrasse,
 quibus sancitum est ut qui crucifigitur prius flagellis
 verberetur. » Discedit (quod rarum est) ab Hiero-
 nymo Beda : « Primitus ipse Pilatus flagellavit, post
 militibus tradidit illudendum, ut satiati pœnis et
 improbris ejus Judæi, mortem illius sitire ultra
 desisterent. »

(664) Hilar. : « Cæso Domino, imponitur chlamys
 coccinea et vestis purpurea, et corona spinea, et
 arundo dexteræ, et genu posito adoratus illuditur;
 susceptis videlicet omnibus corporis nostri infirmi-
 tatibus omnium deinde martyrum, quibus regnum
 secum erat debitum, sanguine in cocci flore perfun-
 ditur; pretiosoque prophetarum ac patriarcharum in
 purpura honore vestitur : spinis quoque, id est cou-

nus et veneramur. Quod autem corona spinea est, regnum ex peccatoribus colligendum, significabat. Sceptrum ei ex arundine datur, ut justos in cœlis, et peccatores scribat in terra, secundum illud: *Domine, omnes qui te oderunt confundentur, recedentes a te in terra scribentur* (665). Bonis autem Dominus ait: *Quia nomina vestra scripta sunt in cœlis* (Luc. x, 20). Judæi enim cum arundine scribere consueverunt. In veste vero coccinea sive purpurea, qua et cæteri reges utebantur, quocunque animo illud faciebant, regem tamen eum esse apertissime prædicabant. *Et exspuentes in eum, acceperunt arundinem, et percutiebant caput ejus*. Ut enim Apostolus ait: *Caput Christi Deus* (I Cor. xi, 3); caput ergo Christi arundine percutit, qui contra ejus divinitatem Scripturam componit, vel ipsum Dominum non esse, alicujus Scripturæ auctoritate defendit (666). *Et postquam illuserunt ei, exuerunt eum chlamyde, et induerunt vestimentis ejus, et duxerunt eum, ut crucifigerent*. Neque enim conveniebat, ut cum regio apparatu crucifigeretur, sed humilis appareret in habitu, qui se ipsum humiliaverat majestate. *Exeuntes autem invenerunt hominem Cyrenæum nomine Simonem; hunc angariaverunt, ut tolleret crucem ejus*. Cyrenæus hæres, Simon obediens (667) interpretatur. Gentilis igitur homo patriæ cœlestis hæres, et Deo obediens, crucem Christi portat, de quo ipse Dominus alibi ait: *Qui vult venire post me abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me* (Matth. xvi, 24; Luc. ix, 23). — *Et venerunt in locum qui dicitur Golgotha, quod est Calvariæ locus*. Locus autem iste sic vocatus est, quia ibi damnati decollabantur, ibique capitis calvarias amittebant (668). Fuerunt tamen qui hunc locum a calvaria primi hominis sic nominatum fuisse putarent. *Et dederunt ei vinum*

pungentium quondam peccatis gentium coronatur... est enim aculeus in spinis, ex quibus Christo victoriæ corona contextitur; in calamo vero earundem gentium infirmitas atque inanitas manu comprehensa firmatur, etc. In his autem omnibus Christus dum illuditur, adoratur. Hier. Isti quæcunque fecerunt, licet alia mente fecerint, tamen nobis qui credimus sacramenta tribuerunt. In chlamyde coccinea, opera gentium cruenta sustentat; in corona spinea maledictum solvit antiquum, etc. V. Bedam, etc. (665) Jerem. xvii, 13: *Omnes qui te derelinquunt, etc.*

(666) Hilar. : *Typica in ea ratio servatur; ut infirmitas gentilium corporum, manu Christi antea comprehensa, etiam in Deum Patrem, quod caput ejus est, acquiescat.*

(667) Beda : *Composita est Simoni (cruz) qui obediens interpretatur, venienti de civitate Lybiæ Cyrenæ, quæ hæres interpretatur... cum populus nationum, paganiis ritibus derelictis, vestigia Dominicæ passionis obedienter amplectitur.* Hier. quoque : *Juxta anagogen vero, crucem Jesu suscipiunt nationes, et peregrinus obediens portat ignominiam Salvatoris.* V. etiam Hilarium.

(668) Hieron., in h. l. : *Audivi quemdam exposuisse calvariæ locum, in quo sepultus est Adam, et ideo sic appellatum esse, quia ibi antiqui hominis sit conditum caput, et hoc esse quod Apost. dicat : Surge, qui dormis, etc. Favorabilis inter-*

bibere cum felle mistum; et cum gustasse bibere. Unde Psalmista : *Et dederunt, i escam meam fel, et in siti mea potaverunt* (Psal. lxxv, 26). Gustavit autem, sed biberat quia mortis amaritudinem quam gustavit momentaneam, et cito in dulcedinem conversam significabat. *Postquam autem crucifixerunt, dividerunt vestimenta ejus, sortem mittentes, ut sciret quid dicitur per Prophetam dicitur : Diviserunt sibi vestimenta mea et super vestimenta mea miserunt sortem* (Psal. xxi 19). Hæc melior vestis, quæ nec scinditur, nec dividitur sorte datur, sanctam Ecclesiam significat, quæ benem maculam, vel rugam, vel aliquid habet. *Et sedentes servabant eum. Et imposuerunt ei caput ejus causam ipsius scriptam : Hic est Rex Judæorum.* Hunc autem titulum Græce et Latine alius evangelista (669) (Luc. 19; Joan. xix, 20) scriptum narrat, ut omnino intellegendum consteatur, quod Judæi credere nolunt. *Tunc crucifixerunt cum eo duos alios, unum a dextris, et unum a sinistris.* In hoc illud completum esse videmus : *Et inter duos deputatus est* (Isa. lxxxii, 12; Marc. xv, 27) in medio duorum animalium cognoscens (Hebr. 2, juxta LXX). — *Et prætereuntes blasphemabant eum, moventes capita sua, et dicentes : destruit templum Dei, et in triduo illud reedificabit.* Quasi insani capita movent, Christo illud reedificabit motu et voce ei insultant, dicentes : *Salvum fac ipsum et nos : si Filius Dei es, descende de cruce.*

Non enim majus est de cruce descendere mortuis suscitare. Hoc autem fecit Jesus, non credunt Judæi, eum esse Filium Dei. *Et ait Jesus ad eos : Non scitis quod dicitur : Qui seculum et carnem non creavit, sed qui genuit eum, et magister eorum diabolus dicebat : Filius Dei es, mitte te deorsum* (Matth. 16, 13). Non enim majus est de cruce descendere mortuis suscitare. Hoc autem fecit Jesus, non credunt Judæi, eum esse Filium Dei.

pretatio, et mulcens aurem populi, nec tam Extra urbem enim, et foras portam loca quibus truncantur capita damnatorum, et id est decollatorum sumpsere nomen, sicut putent, Hieronymum appellare voluisse Simonem in commentariis ad Lucam scribentem crucis locus, vel in medio terræ, ut conspicimus in tabulis, vel supra Adæ, ut Hebræi disputantur. Non Ambrosium tamen, sed Augustinum mente habuisse, colligitur ex commentariis ad stolam ad Ephes. v, 14. In ea opinione fulgentius et Eustachium, constat ex epistola inter Hieroniam 46 ad Marcellam.

(669) Hieron. : *Velitis nolitis, Judæi, omnia gentium turba respondit : Jesus Rex Judæorum est imperator credentium et consentium.* Tract. 117, in Jo. : *Hæc quippe tres linguæ ceteris eminebant : Hebræa propter Judæos lege gloriantes; Græca propter gentium salutem Latina propter Romanos, multis, ac pene tunc gentibus imperantes.* Ex Augustino in eodem sermone verbis Beda.

(670) Hieron., in h. l. : *Quid est plus de cruce descendere viventem, an de sepulcro resurgere? Resurrexit et non credidistis. tamen de cruce descenderet, non crederet mihi hoc videntur dæmones immittere.* Tract. 37 in Jo. : *Quid ei magnum crucis descendere, qui potuit de sepulcro r*

ae enim verba non ex se, sed diabolico afflatu Aebant **132** Judæi (671). Jam enim se diabolus iei sentiebat, et crucis virtutem ferre non poterat: et ideo Christi passionem impedire conabatur. Similiter et principes sacerdotum illudentes cum iudicibus et senioribus dicebant: *Alios salvos fecit, se autem non potest salvum facere. Si Rex Israel est, descendat nunc de cruce, et credimus ei; confidit in eum, liberet eum nunc, si vult. Dixit enim, quia Filius sum. Idipsum autem et latrones qui cruci erant cum eo improperabant ei.* Idem dicunt omnes, quia eodem spiritu loquuntur omnes. Promittit se credere, si de cruce descendat: qui si de cruce descendisset, nos a morte non liberasset. Unde mors, inde vita; per lignum mors venit, per lignum a morte redit. Ideoque Dominus de cruce descendere voluit, quia mundum per crucem redimere voluit. *sexta autem hora tenebrae factae sunt super universam terram, usque in horam nonam.* Ubique tenebrae sunt, sole iustitiae obeunte. Sicut eo nascente illuminatus est mundus, et populus qui sedebat in tenebris vidit lucem magnam; ita eo moriente obscurus est, et ignorantiae tenebris interius obvolutus est, quia caecitas ex parte contigit in Israel (*Rom. 9, 25*). Quo viso miraculo alter latronum credit; et cum prius eum simul cum socio despexisset, nunc ista illum defendere coepit, dicens alteri, ut alius evangelista refert: *Neque tu times Deum quod in die damnatione es (Luc. xxiii, 40).* Sic igitur unus ambo, postea alter et non ambo improperabant (672). *Et circa horam nonam clamavit Jesus voce magna dicens: Heli, heli, lamasabaethani, hoc est: Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me? Nemo est qui loquitur, et qui derelictum dicit. Nomen ipsum suum, quod est Ecclesia, secundum quosdam a Deo derelictum dolet (673): ipse enim secundum se nunquam a Deo derelinquitur: nemo enim derelinquitur a Deo, nisi ille qui peccat. Quo-*

... S. Gregor., hom. 21 in Evang.: *Qui de cruce descendere noluit, de sepulcro surrexit. Plus igitur illi de sepulcro surgere, quam de cruce descendere? Plus fuit morti resurgendo destruere, quam vitam descendendo servare.*

(671) Hieron., de daemonibus loquens: *Statim enim ut crucifixus est Dominus, senserunt virtutem crucis, et intellexerunt, fractas esse vires, et hoc nomen, ut de cruce descendat; sed Dominus sciens adversariorum insidias, permansit in patibulo, ut ab eorum destruat.*

(672) Hieron., in h. l.: *Hic per tropum qui appellatur οὐλομένης pro uno latrone uterque inducitur blasphemasse. Lucas vero asserit quod altero blasphemante, alter confessus sit, et e contrario increparet blasphemantem: non quod discrepent Evangelia, sed quod primum uterque blasphemaverit, dehinc sole iustitiae... unus crediderit in Jesum, et priorem confessionem sequenti confessione emendaverit.* Ambrosius, l. x in Lucam.: *Fortasse et iste iustus conviciatus est, sed repente conversus.* Augustinus lib. iii De consensu, cap. 16, unum tantummodo blasphemasse Christum vult, et Matthæum et Ieremum, *brevis perstringentes hunc locum, plurimum numerum pro singulari posuisse.*

(673) S. Leo, serm. 16, De Pass. Domini, cap. 7: *Domini Jesus omnia in se corporis sui membra*

ties enim peccamus, toties a Deo derelinquimur. Hoc enim Dominus ipse significat, cum mox de psalmo subinferens ait: *Longe a salute mea (Psalm. xxi, 2).* Subauditur, *sunt hæc verba.* Cujus ergo sunt? Vis audire cuius? *Verba derelictorum meorum:* ac si dicat: *Hæc verba ego non dixissem, nisi pro delictis meorum fidelium doluissem (674).* Doleo autem, quia quos tam dura et amara morte Deo reconcilio, propter peccata quæ agunt, iterum a Deo derelinqui et ad mortem tendere video. *Quidam autem illic stantes et audientes, dicebant: Eliam vocat iste.* Non omnes (675), sed quidam hoc dicebant, illi scilicet qui hæc verba non intelligebant. *Et continuo currens unus ex eis, accepit spongiam implevit aceto, et imposuit arundini, et dabat ei bibere.* Continuo, inquit, ut Dominus dixit, *sitio,* sicut Joannes evangelista scribit (*Joan. xix, 29*), currens unus ex eis implevit spongiam aceto et dabat ei bibere. Non enim acetum, sed fidem Christus sitiebat. Synagoga tamen hoc dabat quod habebat (676). Quid enim acetum, nisi eorum doctrina amara, acetosa, erronea et venenosa? Quid vero spongia, nisi eorum corda fraudulenta et latebrosa? At vero arundo cum qua scribitur, ipsa Scriptura intelligitur. Quid ergo illud factum significavit, nisi quod Synagoga pravam doctrinam et hæreticam potionem usque hodie cogitare et scribere, et contra Christum loqui et effundere non cessat? Alii vero dicebant: *Sine, videamus, an veniat Elias liberans eum.* Hoc illi dicebant qui non intellexerant quid Christi verba significarent, quibus modo superius dixerat: *Eli, Eli. — Jesus autem iterum clamans voce magna, emisit spiritum (677).* In potestate enim habebat et vivere et mori, sicut volebat. Unde et alibi ait: *Nemo tollit a me animam meam, sed ego pono eam, et iterum sumo eam (Joan. x, 18).* — *Et ecce velum templi scissum est in duas 133 partes a summo*

transformans, quod olim in psalmo eructaverat, id in supplicio crucis sub redemptorum suorum voce clamabat: *Deus, Deus meus, etc.* Vox in doctrina est, non querela.

(674) S. Ambr., serm. 3, in Psal. cxviii: *Christum se derelictum manifestat propter nos, quorum peccata portabat.*

(675) S. Hier.: *Non omnes, sed quidam, quos arbitror milites fuisse Romanos, non intelligentes sermonis Hebraici proprietatem.* Idem habet Beda.

(676) Hier.: *Usque hodie Judæi et omnes increduli Dominicæ resurrectionis aceto et felle potant Jesum.* Beda: *Dabant quod essent. Judæi quoque ipsi erant acetum, degenerantes a vino prophetarum et patriarcharum, tanquam de pleno vase, de iniquitate mundi hujus impleti, cor habentes velut spongiam, cavernosis quodammodo atque tortuosis latibus fraudulentum.*

(677) Beda: *Quod autem dicit: Emisit spiritum, ostendit divinæ potestatis esse, emittere spiritum; ut ipse quoque dixerat: Nemo potest tollere animam, etc.* Hoc ille, ut solet, ex Hieronymo, qui pariter ad h. l.: *Divinæ potestatis indicium est, emittere spiritum, ut ipse quoque dixerat: Nemo potest tollere animam meam a me, etc.* Idem sermo habet Hier.; in epist. ad Hedib., qu. 8.

naque deorsum (678) : et terra mota est; et petrae scissae sunt; et monumenta aperta sunt; et multa corpora sanctorum qui dormierant, surrexerunt, et exsantes de monumentis, post resurrectionem venerunt in sanctam civitatem, et apparuerunt multis. Voce Christi moventur elementa; et simul cum eo vult dissolvi atque finire omnis creatura. Velum templi scinditur; apparent Sancta sanctorum, et sublato velamine vetere, revelantur fundamenta Scripturarum. Movetur terra, scinduntur petrae; ut, quia Judaei in sua infidelitate, immobiles perstiterunt, gentiles ab infidelitate moveantur, et ad fidem curant, et ad doctrinae evangelicae pluviam hauriendam, corda prius dura et lapidea aperiant (679). Corpora vero quae resurgunt veram Christi resurrectionem testantur. Centurio autem et qui cum eo erant custodientes Jesum, viso terramoto, et his quae fiebant, timuerunt valde, dicentes: Vere Dei Filius erat iste. Gentiles credunt, Judaei perorant. Dicunt Judaei, secundum legem debet mori, quia Filium Dei se fecit. Dicant gentiles: Vere Dei Filius erat iste. Magnus homo iste centurio qui Jesum morientem custodit. Erant autem ibi mulieres multae a longe, quae secutae erant Jesum a Galilaea, ministrantes ei; inter quas erat Maria Magdalene, et Maria Jacobi, et Joseph mater, et mater filiorum Zebedaei. Ista enim mulieres, quae Christum pio amore secutae fuerant, etiam in morte eum non relinquebant. Haec est autem illa Maria Magdalena, de qua Dominus ejecerat septem daemonia; illa vero altera Maria, mater ejus fuit, id est soror matris ejus (680). Cum sero autem factum esset, venit quidam homo dives ab Arimathaea, nomine Jo-

seph, qui et ipse discipulus erat Jesu. Hic Pilatum, et petiit corpus Jesu. Tunc Pilatus reddi corpus. Quia enim iste Joseph dives erat, ideo Christi corpus tam facile a Pilato impetrare (681). Et accepto corpore, Joseph illud in syndone munda, et posuit illud in monumento suo novo, quod exciderat in petra, saxum magnum ad ostium monumenti, et ceteros nos Joseph, qualiter Christi corpus custodire debeamus; docet nos mundo corde et scientia (682) illud suscipere, quod ipsa syndone munda involvit, et in novo monumento. Erat autem ibi Maria Magdalene et altera mulier, quae contendentes contra sepulcrum. Merito eis Dominus resurrectionem suam prius apparuit, quae custodiebant, sic eum videre cupiebant, sed eum jam videre non poterant, ante ipsius sepulcrum sedebant. Notabant locum quem frequenter aperiebant, et a quo, si fieri posset, recedere. Tædet jam Judaeorum audire blasphemiam, et non solum iterum; rogant Pilatum ut sepulcrum aperiret, quasi in sepulcro teneri valeat qui sepulcrum et omnia continet. At ille jam fatigatus, et non volens, audire contemnens: *Ita, inquit, et custodite sepulcrum, ne quis sciat. Vadunt, illi, sepulcrum munivimus, et lapidem ponunt, lapidem signant; et tam diligenter custodiant, ut et ipsi quamvis nolentes, testes sint, Dominum surrexisse; et non potest sic positum furari potuisse (683).*

CV. (CAP. XXVIII.) *Vespere autem Sab-
bati lucescit in prima Sabbati venit Maria Magdalene, et altera Maria videre sepulcrum (684). Vespere enim qui et vespere dicitur, stella est,*

(678) Hier.: « Velum templi scissum est, et omnia legis sacramenta quae prius regebantur prodita sunt, atque ad gentium populum transierunt. » V. epist. ad Hebr. l. III.

(679) Hilar.: « Petrae scissae sunt: omnia enim tum valida et fortia penetrans Dei verbum, et potestas aeternae virtutis irruerat. » Hier.: « Mihi videtur terræmotus et reliqua typum ferre credentium, quod pristinis errorum vitiiis derelictis, et cordis emollita durezza, qui prius similes erant tumulis mortuorum postea agnovissent Creatorem. » Idem habet Beda. Vid. S. Leonem, serm. 2, 8, 10 De pass.

(680) Hieron. ad v. 55, 61: « Consuetudinis Judaicae fuit, nec ducebatur in culpam, more gentis antiquo, ut mulieres de substantia sua victum atque vestitum praecipue ministrarent... ministrabant autem Domino de substantia sua... Videamus quales comites habuerit, Mariam Magdalenam; a qua septem daemonia ejecerat, et Mariam Jacobi, et Joseph matrem, materteram suam, sororem Mariae matris Domini, et matrem filiorum Zebedaei... Ceteris relinquentibus Dominum, mulieres in officio perseverant, exspectantes quod promiserat Jesus; et ideo meruerunt primae videre resurgentem. » V. Aug., lib. III De cons., c. 21.

(681) Hieron.: « Dives refertur, non de jactantia scriptoris... sed ut ostendat causam, quare a Pilato corpus Jesu potuerit impetrare: pauperis enim et ignoti non erat, ad Pilatum praesidem Romanae potestatis accedere et crucifixi corpus impetrare. » Ex Hieronymo haec eadem Beda.

(682) Hier.: « Possumus autem juxta intelligere

tiam spiritualementem et hoc sentire, quod et tibi, non auro, gemmis et serico, sed in puro obvolvendum sit; quamquam et hoc quod ille in sindone munda involvit Jesum mente cum suscepit. » Eadem Beda.

(683) Hilar.: « Metus furandi corporis, custodia atque obsignatio, stultitia atque timore testimonium est; quod signare sepulcrum voluerint, cujus praecipue conspexissent de mortuum suscitatum. » Hier.: « Non sufficiens sepulcrum sacerdotum, et scribis, ac Pharisaeis Dominum Salvatorem, nisi sepulcrum aperiret, cohortem acciperent, signarent laqueum in illis est, manu opponerent, ut diligentia eorum nostrae fidei proficere, et eum amplius reservatur, tanto magis resurgens virtus ostenditur: unde et in monumento excisus fuerat in petra, conditus est: ne tamen lapidibus edificatum esset, suffossis tumulorum, ablatus furto diceretur. » Haec eadem Beda.

(684) Est homilia sancti Brunonis, a Emiseno attributa in Sabbato S.

(685) Baronius ad an. 34, num. 167, locum perdifficilem vocat, « et qui sedulum postea circum studium; cum et in eo non parum fuerint doctissimorum virorum ingenia. » Difficilem hic dicit esse *antilogiam*: sed praecipue interpretibus Maldonatus ad h. l. scribit: « ideo omnium interpretum sententia diffinitur, quod et ipsa per se verba obscurum et neque alii evangelistae cum Mattheo, nec secum Mathaeus, neque inter se alii, neque

m. ne **lucifer 134** vocatur. Et *hesperus* quidem, **A** *Maria Magdalena et altera Maria videre sepulcrum*: e vesper vocatur in fine diei, *lucifer* vero in principio. Sæpe enim quando oritur, parvissimo interllo solem præcedit. Quod autem evangelista hoc stella intellexerit, ex eo apparet, quod feminino genere dixit, *quæ* *lucescit in prima Sabbati*: ad id enim, nisi ad stellam, *quæ* pronomen referat? *Sabbatum* autem unumquemque diem vocant. Dicatur ergo: *Vespere autem Sabbati apparet, id est illa stella quæ vesper et lucifer vocatur, jam diem proximam nuntiante: non autem illam eo quæ apparet in fine diei, sed illam quæ videtur in principio, id est quæ lucescit in prima Sabbati; hoc est quæ lucere incipit in prima parte primi diei, qui nunc dies Dominicus appellatur. venit Maria Magdalena et altera Maria videre sepulcrum.* Hanc enim stellam, quia cæteris clarior est, iter agentes observare solent. Hujus igitur quo hæ sanctæ mulieres ad sepulcrum venire cœerunt. Et valde mane cum adhuc tenebræ essent (*Joan. xx, 1*), et Joannes ait, sole tamen jam riente (*686*), et Marcus dicit, veniunt ad monumentum. Prius enim sit ortus solis quam recessio tenebrarum. Potest autem et aliter dici, ut non de vespere diei, sed de vespere noctis intelligatur: abet enim et nox suum vesperem, quod aurora, vel repusculum dicitur. De quo vesperem ait Moyses: Factum est vesperem et mane dies unus (*Gen. i, 5*).) **B** *Modo si de vesperem diei intelligatur, nox tota relinquitur. Unde quidam expositores totum diem simul um nocte sua unum diem computant; et ita sit vesperem noctis cum mane diei, dies unus; et quomodo is ego hoc in Genesi (687) aliter exposuerim; tamen hic intellectus, propter hæc Evangelii verba, modo mihi magis placet. Dicatur ergo: Vespere autem Sabbati, id est vesperem noctis Sabbati venit*

ipse secum convenire videantur: quod allatis evangelistarum verbis postea exponit.

(686) vi, 2: *Et valde mane una Sabbatorum veniunt ad monumentum, orto jam sole.*

(687) In edit. Rom. S. Brunonis, pag. 2, c. 1.

(688) Mystice hic omnia explicat Chrys. ser. 74, 3, etc. Juxta litteralem sensum agitur de conciliandis his evangelistarum locis: 1. Vesperem Sabbati quæ lucescit in prima Sabbati. 2. Cum transisset Sabbatum valde mane una Sabbatorum, orto am sole. 3. Una autem Sabbati diluculo. 4. Valde mane cum adhuc tenebræ essent. Auctor duas explanationes proponit, primam ut vesperem stella significetur, quæ cum mane etiam apparet, matutinum tempus hic significet: secundam, ut quemadmodum dies habet suum sero, id est finem diei, ita nox habeat sero suum, id est noctis finem, idem tunc principium diei; utramque hanc expositionem proposuit Baronius l. all. cumque objectum sibi esset adversus primam explanationem, in Græco esse *ὅψη* quæ vox stellam significare non potest; Græco extui detrahit, et concludit: « Si ista non placet, sequendum in his præ cæteris interpretibus proponitur Maldonati: » ita in postrema editione. Maldonati autem sententia vix differt ab altera auctoris nostri, nisi quod magis eam explicat et confirmat (quam amplectitur etiam Menochius, lib. viii, V. C. c. 1, n. 3, alique). Nimirum cum in Græco sit *ὅψη σαββατων sero Sabbatorum, id est post Sabba-*

illa videlicet hora quæ lucescit in prima Sabbati, id est in prima parte diei (688). Ambæ autem Mariae vocantur, quod *stella maris* (689) interpretatur. Duæ igitur stellæ tertiam sequuntur, et simul solem justitiæ querere veniunt. Duæ autem stellæ duæ sunt Ecclesiæ, Judæorum scilicet et gentium, quæ cœlitus illuminatæ, mortuorum resurrectionem prædicant. *Et ecce terræmotus factus est magnus.* Magnus enim terræmotus (690) fit, quando in his duabus mulieribus tanta utriusque populi multitudo ad Christum concurrat. *Angelus enim Domini descendit de caelo, et accedens revolvit lapidem, et sedebat super eum.* Hic enim angelus, Ecclesiæ prædicatores significat, ad quorum voces terræmotus sunt; quia peccatores, qui terra vocantur, eorum prædicationibus ab infidelitate ad fidem transeunt. Isti autem lapidem revolvunt, Scripturas exponunt, tabulas aperiunt, et legem quæ in eis scripta erat, omnibus revelant: sedent autem super lapidem, quia intelligunt, et in potestate habent quæ in tabulis lapideis scripta continentur. *Erat autem aspectus ejus sicut fulgur, et vestimenta ejus sicut nix.* In altero igitur terrebat malos, et in altero mulcebat bonos (691). Hunc autem imitantur prædicatores, quando malis etiam ignem, bonis vero æternam felicitatem promittunt. Unde et custodes territi, et velut mortui facti dicuntur; mulieribus vero dicitur: Nolite timere vos (692). Illi timeant, quibus ignis et furor paratus est; vos autem **135** cur timeatis, quæ vestros socios et amicos videtis. *Scio enim quod Jesum qui crucifixus est, quæritis, ideoque servos ejus timere non debetis. Non est hic: videlicet præsentia corporis, qui ubique est potentia divinitatis. Sed ubi credimus tunc eum fuisse? Ego quidem facile crediderim eum tunc*

tum proprie dictum, et finita hebdomada; idem dicere Matthæum, atque Marcum *cum transisset Sabbatum; mane una Sabbatorum*, id est illucescente die prima Sabbatorum alterius hebdomadae, *orto jam sole*, radiis ejus cœlum aliquanto illustrantibus, ut ex Euthymio explicat a Lapide; vel sole jam orto et apparente quando finito itinere ad monumentum pervenere, ut interpretatur Dionysius Alexandr. in epist. ad Basilidem. V. etiam Jansenium Conc. c. 145, cæterosque interpretes.

(689) Isidorus, Orig., l. vii, c. 10, Mariam interpretatur *illuminatrix* aut *stella maris*. Sic enim postea S. Bernardus homil. 3 sup. Miss. est.

(690) Beda: « Terræmotus significat corda carnalium per fidem passionis et resurrectionis concutienda ad poenitentiam. »

(691) Beda: « Qui et terribilis ad damnandum reprobos, et benignus esset ac blandus ad consolandos electos. »

(692) Præclare Hilar.: « Angelus Domini de caelo descendens... misericordiam Dei Patris insigne est, resurgenti Filio ab inferis. Virtutum cœlestium ministeria mittentis. » Greg., hom. 21 in Evang. « In fulgore terror timoris est; in nive autem blandimentum candoris. Quia vero omnipotens Deus, et terribilis peccatoribus, et blandus est justis, recte testis resurrectionis ejus angelus, et in fulgure vultus, et in candore habitus demonstratur, ut ipsa sua specie, et terreret reprobos, et mulceret pios. »

matrem visitasse, quæ plus cæteris dolore afflicta, A quem non Jesum, sed hortulanum esse
ejus resurrectionem expectabat. Quid enim, si hoc Quem cum voce cognovisset, accessit ad
evangelistæ non dicant? Non enim, ut Joannes ait, quamvis ei diceret: *Noli me tangere,*
omnia ejus facta scripta sunt. Inde vero rediens, in, et osculata est pedes ejus. Tunc et
primo apparuit Mariæ Magdalenæ, quam ipsis apo- res venerunt: plures enim Lucas fuisse
stolis vel aliquibus aliis. Hæc autem recipiat qui vult: ad credendum autem neminem compello (693). rat (*Luc. xlv, 10*); quas cum Dominus
Sequitur: *Surrexit eniri, sicut dixit: venite et videte salutasset, ipsæ quoque tenuerunt pedes*
locum ubi positus erat Dominus. Nam et Ecclesiæ et hic subditur: *Et ecce Jesus occurrit illis*
doctores sæpe nobis locum ostendunt in quo Domi- *Averte: illæ autem accesserunt et tenuerunt*
nus positus fuerat, dum sanctarum exempla Scriptu- *et adoraverunt eum. Tunc ait illis Jesus:*
rarum exponentes, ubi ejus nativitas, passio et re- *mere; ite, nuntiate fratribus meis ut eam*
surrectio sit prophetata, nos docent. Vis videre lo- *læam: ibi me videbunt.* Certæ itaque de resur-
cum in quo Dominus positus fuerat, lege in psalmis: jam non sicut prius, Dominum de monum-
« Ego dormivi et somnum cepi, et resurrexi, quoniam Dominus suscepit me (694). » — *Et cito euntes, B in Galilæam, et ibi eum videbunt, sicut p*
dicite discipulis ejus, quia surrexit, et ecce præcedet *Quæ cum abiissent, ecce quidam de custodi-*
ros in Galilæam; ibi eum videbitis: ecce prædixi vobis. *runt in civitatem, et annuntiaverunt principibus*
Ecce mulier quæ fuerat janua mortis, prima *dotum omnia quæ facta fuerant. Et congregatis*
prædicat resurrectionem (695), et ostendit januam *senioribus, consilio accepto, pecuniam copu-*
vitæ. In Galilæam præcedit Dominus ibique discipu- *derunt militibus, dicentes: Dicite quia dis-*
los expectat; quia tunc sancti Deum videbunt, *nocte venerunt, et furati sunt eum, nobis*
quando in patriam reversi fuerint. Galilæa namque *bus: et si hoc auditum fuerit a præside, n-*
apostolorum patria fuit; unde et « viri Galilæi » *bimus ei, et securos vos faciemus. At illi*
(*Act. 1, 41*) dicuntur. *Et exierunt cito de monumento* *pecunia, fecerunt sicut erant edocti: et d-*
cum timore et gaudio magno, currentes nuntiare disci- *est verbum istud apud Judæos usque in h-*
pulis ejus. Marcus autem dicit quod fugientes de *diem.* Ergone tantum potest avaritia, tantum
monumento (*Marc. xvi, 8*), quia terror invaserat *amor pecuniæ? Prius Christum vendidit; n-*
eas, nemini quidquam dixerunt. Per quod datur in- *iterum ejus resurrectionem negare compell-*
telligi, quia prius de visione angelorum nihil dixe- *O miseri Judæi! Sufficiebat vobis semel*
runt, solummodo narrantes de monumento Dominum *occididisse; sufficiebat vobis semel eum em-*
esse sublatum. Sic igitur se habet ordo (696). Vene- *rum pecunia eum emitis, et majori quam p-*
runt mulieres ad monumentum, viderunt angelum, *cunia comparatis; et, quantum in vobis*
quem tamen non angelum, sed juvenem esse puta- *iterum eum occiditis, dum eum resurrexis-*
bant; cucurrerunt ad apostolos: et de angelo quid- *vere negatis.*

(693) De Matre fuse ex TT. id contendit Suarez D tom. II in III p., disp. 49, sect. 1, auctoritate Ambrosii, Sedulii, etc. De cæteris vid. sect. 2, 3.

(694) Psal. III, 6, Chrysolog., serm. 75: « Non feminarum formas, sed Ecclesiarum typum deferunt Dominicum ad sepulcrum. » Et serm. 76: « Mariam et alteram Mariam Ecclesiæ ex duobus populis venientis figuram diximus habuisse, » etc.

(695) Hilar.: « Quod vero primum mulierculæ Dominum vident, salutantur, genibus advolvuntur, nuntiare apostolis jubentur, ordo in contrarium causæ principalis est redditus; ut quia a sexu isto cœpta mors esset, ipse primum resurrectionis gloriæ et visus, et fructus, et nuntius redderetur. » Ambr., lib. XIX in Luc.: « Mulierum per Jesum non solum culpa solvitur, sed etiam multiplicatur gratia, ut pluribus suadeat quæ unum antea deceperat. » V Chrysol., serm. 77, etc., et Greg., homil. 25 in Evang.

(696) Vid. S. Aug. De consens. Evang. num. 69, quem sermo A. sequitur; Maldonatus cap. xxviii Matth., Barradas, tom. IV Concord. in Concord., lib. VII, c. 3; Jansen., cap. 145; Franciscum Lucas, a Lapide, etc.

(697) Chrysol., serm. 80. « Judæi, vendentes eum, ut perderent Christum, nunc per copiosam, ut se legem, patriam, templum perdididerunt. Viri sanguinum et dolosi statuerunt falsitatis, perfidiæ conficiunt instrumentum commercio crudeli fraudem fidei, veritatis nium nundinantur, » etc.

(698) Est pars homiliæ inter spurias Emilianæ lata fer. VI post Pascha, pag. 126. Nam in milia plura interjiciuntur de loco, Galilæa et monte ubi constituerat illis Jesus, et eorum significationibus tota pag. 127. I. A vero illis: *Et accedens Jesus locutus est eis* reliqua utrobique sunt.

omnium rerum potestatem habuit, nunc etiam secundum humanitatem omnium rerum potestatem accepit (699); ut homo ille qui nuper passus est et cœli et terræ dominetur, neque jam solummodo Judæorum, verum etiam omnium gentium et Deus et Dominus esse credatur. Habet enim potestatem in cœlo coronandi quos vult; habet et in terra potestatem eligendi quoscunque vult, quia et hic et ibi facit quidquid vult. *Exeuntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eas in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti.* Jam, inquit, nulla distinctio est: « Qui crederit et baptizatus fuerit, salvus erit (Marc. xvi, 16): » omnes docete, omnes vocate et baptizate,

(699) Cyril., lib. in Joan., cap. 73: « Nec quia data potestas est, idcirco, dante Patre, minor videbitur; accepit enim ut homo... Annon vides in istis Patrem quidem ut Deum dare, Filium autem ut hominem accipere illa, quæ ut Deus habebat? » Hier., ad h. l.: « Illi potestas data est, qui paulo ante crucifixus, qui sepultus in tumulo, qui mortuus jacuerat, qui postea resurrexit. In cœlo autem et in terra potestas data est, ut qui ante regnabat in cœlo, per fidem credentium regnet in terris. »

(700) Auct. De vocat. gent., lib. II, c. 2: « Nunquid hac præceptione, ullarum nationum ullorumque hominum facta discretio est? Neminem excepit, neminem separavit genere, neminem conditione distinguit. Ad omnes prorsus homines inissum est Evangelium crucis Christi. »

(701) Chrys., hom. 91, n. 3: « Quid enim difficile

sive Judæi fuerint, sive gentiles (700); *docete eas servare omnia quæcunque mandavi vobis.* Cui hoc videtur impossibile, solam teneat et custodiat charitatem (701). *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi.* Magna promissio; magnus et insuperabilis clypeus securitatis. Ego, inquit, vobiscum sum, in vobis pugno: vos defendo; nihil timeatis; ite securi (702). Si enim Deus pro vobis, quis contra vos? Dicite ergo: « In Deo faciemus virtutem; et ipse ad nihilum deducet inimicos nostros (Psal. cvii, 14): » cui est honor et gloria in sæcula sæculorum.

Amen.

in præceptis Christi est? Nullum habeas inimicum, neminem odio habeas, nemini maledicas. » V. Aug., sermon. 358, n. 4 enarr. in ps. lxxxix, n. 17, etc.

(702) Chrys., ad b. l.: « Ne mihi, inquit, difficultatem rerum dixeritis; ego enim vobiscum sum, qui omnia facilia reddo, » etc. A. De vocat. gent., lib. II, c. 2: « Ecce vobiscum sum, » etc.: id est, cum sicut oves introieritis in medium luporum, nolite de vestra infirmitate trepidare, sed de mea potestate confidite, qui vos usque ad consummationem sæculi in omni hoc opere non derelinquam: non hoc ut nihil patiamini; sed, quod multo majus est, præstaturus, ut nulla sævientium crudelitas supereminat. In mea enim potestate prædicabitis, et per me fiet ut inter contradicentes, inter furentes, Abrahæ filii de lapidibus suscitentur. Ego insinuabo quod docui, ego faciam quod promisi. »

EXPLICIT SECUNDUM MATTHÆUM.

SANCTI BRUNONIS ASTENSIS

EPISCOPI SIGNIENSIS

COMMENTARIA IN MARCUM.

137 Exposito Evangelio Matthæi, nunc secundum ordinem ad Marcum transeamus, in quo non multum quidem nos laborare necesse erit, quoniam vaide pauca ibi dicuntur, quæ in Matthæo exposita non sint. Cum enim quatuor sint evangelistæ, et aliquando duo, aliquando tres, aliquando omnes idem dicant; non est necesse in singulis exponere quod in uno exposuimus. Facilius enim tibi est chartam revolvere, quam mihi in unoquoque eadem scribere. Quæcunque igitur in Marco non exponimus,

(703) Solemnis hæc formulæ, et ab ethnicis olim, et multo magis a Christianis postea adhibita, ex doctrina S. Jacobi IV, 15. *Ecce nunc qui dicitis, hodie aut crastino ibimus, etc., pro eo ut dicitis, si Dominus voluerit, et si miserimus.* A. noster verbis uti voluisse videtur, quibus, simili veluti exceptione interposita, usus est angelus Abrahæ nasciturum filium promittens. Gen. xviii, 10: *Revertens veniam ad te, tempore isto, vita comite, et habebit filium Sara*

ideo quidem non exponimus, aut quia per se facilia sint, aut quia jam superius in Matthæo exposita sunt. Similiter autem et in Luca, et in Joanne nos, vita comite (703), facere speramus. Ea videlicet exponemus in sequentibus, quæ exposita non fuerint in antecedentibus. Nunc ad Evangelii verba veniamus.

INCIPIT SECUNDUM MARCUM.

I. [CAP. I.] *Initium Evangelii Jesu Christi Filii Dei. Sicut scriptum est in Isaia propheta: Ecce mitto (704) angelum meum ante faciem tuam. qui*

uxor tua: quibus conveniunt alia Elisæi ad mulierem Sunæ IV Reg. iv, 16. In tempore isto, et in hac eadem hora, si vita comes fuerit, habebis in utero filium.

(704) *Ecce ego mitto*, Vulg. Deest tamen, ego, in Itala apud Sabatier, deest apud Bedam, etc.; est in Armen in Græco: ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω, et Latinis nonnullis.